

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחת הר"ן כח)

עַל יְהוָה
לִי מוֹד
שִׁיעוּרִים אֱלוֹ
אֲנִי נוֹתֵן
אֶת הַחֹמֶשׁ
וְאֶת הַזְּמֶשֶׁר
לְהַקְדֹּשׁ
בְּרוּךְ הוּא
(עצתו אמונה)

פרשת תרומה תשפ"ו

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש

כארא פארק

1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

היכל הקודש

קרית יואל

8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.467.5299

היכל הקודש

מאנסי

34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

היכל הקודש

כני ברק

רחוב ירושלים 2
052.760.5715

היכל הקודש

וויליאמסבורג

27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

היכל הקודש

קרית יואל

8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.662.4888

היכל הקודש

בלומינגראוו

24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

היכל הקודש

ירושלים

רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

צו הערן די

הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א
רופט:

קול ברסלב

212.444.9191

חיזוק פאר די אידישע שטוב

212.444.9169

ג'רפס ע"י

קון הדפסה
היכל הקודש

2623 State Route 52
Liberty, NY 12754

718.387.2691

www.BreslevCenter.com

נוייתא לברייתא - שכתב "והיה כי יביאך" קודם ל'קדש', דנעשה פנימית חיזונה. אבל נוייתא לבוייתא - כגון אם הקדש "שמע" ל'והיה כי יביאך'. או ברייתא לברייתא - כגון "והיה אם שמע" בשמאל, ל'קדש' בימין של מנחה. תיורא: גשר. לאור שנתן האגרות בבתיים דרך חפה הרחה, שהתבסס עשירין כעין בתי ידים שקורין "גוטי", ומכניס האגרות

תיורא דתפילין הלכה למשה מסיני - הוא העור הנכפל למטה שמכסה פי הבתים, הוא בית מושבו של תפילין, ונראה כעין דף גשר. ומשמע מתוך פירוש הקונטרס שהבתים והתיורא הכל מעור אחד, ואין נוהגין כן. מפי רבי.

מעברתא דתפילין - הוא העור הנעשה מפיכות העור שהוכפל למטה לכסות פי הבתים, ומכניסים בו הרצועות, ונקראת

דךר חפה ונתנם בבתי האצבעות, והותך משלת הדפנות מכל אחת מעט, והרביעית ג
גשאר ארובה. וכופלה לאתו אורך, ומטלה 2
על חוץ של שלש הדפנות, ותופר חוץ של 3
שלש דפנות על רחבו של זה, והוא בית מושבו 4
של תפילין, ונראה כעין של גשר. מעברתא - 5
כשתוף הרצועה של תפילין סביב אותו תיורא 6
כפול על חוץ סביב הרצועה, כעין שעתיים כפי 7
המכנסים שלא תהא הרצועה קבועה, אלא 8
כשתוא רוצה מושבה אליו, ואילו, ומארך 9
ראש זה ומקצר את זה, ולשוך "מעברתא" 10
- שמעברתה ומרשבה לכל צד שיערה. ש"י 11
של תפילין - לבית חיזונה עשין כמין קמטים 12
דקום מקלף ונראין בו כעין ש"י. וארד שניע 13
חריץ - שבין בית לבית עד דקום התפר למטה, 14
כלומר עד בית מושבו, דהיינו תיורא. כיון 15
דמינבר - חריץ למעלה קצה, אין צריך להגיע 16
למקום התפר. קילפא = קלף, ריעותא = 17
נקב. אלא מפיני - של עור, ולא של משי 18
ופשקן, אדומות לא יקשה - מפני גנאי, שמא 19
יאמרו: גרדן הוא, ומדם חטטיו נצבעו והאדימו 20
הרצועות, ודבר אחר - שמא יאמרו: אשתו 21
נדה בעל, ונצבעו בדם. של תבלת - דלאו מין 22
הוא, מבפני - אפילו לבנות, דאמר רבי יצחק 23
שחורות - מבחוץ. דמהפכין ליה - מה שבפנים 24
בתוך ונראה האדום. תפילין סרובנות בתרפין 25
- בתפירתן ישמור את ריבוען, ולא ימשוך 26
חוט התפירה יותר מראי, שלא יכוצא ויקצר 27
רחבו, שקורין "גרדוליר". ובאלבסונן - שיהא 28
ריבוען מכוון ארכו כרחבו, כדי שיהא להם אותו 29
אלכסון שממרו בתים (סוכה ב). אל כל אמתא 30
ברביעא - דמרבועות הלכה למשה מסיני, ולא 31
יהא ארכו יתר על רחבו, שאפילו יש להו זווית 32
- פסולין. תפילתו עגולה - בית מושב תפילין 33
עגול, שאין להם בית מושב, אלא כמין דופן 34
ביצה. סכנה - שבכשישכב בפתח ויכה ראשו, 35
באיסקופה שלא יכנסו התפילין בראשו, ואין בה 36
מצוה - דמרבועות הלכה למשה מסיני, באמנויא 37
- שעור בית מושבם חודו ביותר, אבל עגול 38
כעגול וסוכבנת - אימאז בדשדיר, שחריי של להם 39
4 [ביתו מושב. כגלא - זדו ער של בתים. שתיים 40
- שני דפנות שבני בתים. זה שלא כנגד זה 41
- כגון שנפסק בית ראשון ובית שלישי ואחד 42
שלם ביניהם. זה כנגד זה - ובתיים הממוכות. 43
לשך אחת: זה כנגד זה - בתוך ארץ חריץ אחד 44
נפסק דופן בית זה ודופן בית שבנגדו. זה שלא 45
כנגד זה - שבפנסה זה בארץ אחד זה בארץ 46
אחר, שאין קרע רואה את חדרו, שהיה תופסיק 47
ביניקו, לא אמרין - שני בתים הממוכים ופסולים. 48
חדרתא - ונפסקו, והאי עור מקולקל הוא. 49
דחילי בשילחא - כשאוחזו בלעור ומשטט. והרד 50
חלים - כשמניחין חזור ויחזר - שיהא עור, כמו 51
(ויקרא א) "ופשטי" - וישלח. (אף על גב דהדר) 52
חלים - לשון דבור, שמחבר הקמט למקומו.

אָלָא לְגוּיִיתָא וּבְרִייתָא לְבְרִייתָא, אָבֵל לְגוּיִיתָא לְגוּיִיתָא וּבְרִייתָא לְבְרִייתָא - לִית לָן בְּה. אָמַר לִיה רְבֵא: מֵאֵי שְׁנָא גוּיִיתָא לְבְרִייתָא וּבְרִייתָא לְגוּיִיתָא דֵלָא - דִּלְיָד דְּבַעֵי לְמִיּוּחַ אוּרָא לָא קָא הוּוּיָא, וְהָא דֵלָא קָא בְּעֵי לְגוּיִיתָא אוּרָא קָא הוּוּיָא; בְּרִייתָא לְבְרִייתָא וּגוּיִיתָא לְגוּיִיתָא נְמוּ - דְּהָ דְּבַעֵי לְמִיּוּחַ אוּרָא דִּמְיוֹן קָא הוּוּיָא אוּרָא דְּשִׁמְאֵל, וְדְשִׁמְאֵל קָא הוּוּיָא אוּרָא דִּמְיוֹן! אָלָא לָא שְׁנָא. וְאָמַר רַב תַּנְחַל אָמַר רַב: תִּיתוּרָא דְתַפִּילִין - הִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינֵי. אָמַר אַבְיִי: מַעְבְּרָתָא דְתַפִּילִין - הִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינֵי. וְאָמַר אַבְיִי: שִׁי"ן שֶׁל תַּפִּילִין - הִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינֵי, וְצִרְיָד שְׁצִינֵי חֲרִיץ לְמַקּוּם הַתַּפִּיר; רַב דִּימֵי מַתְרַדְעָא אָמַר: כִּיּוֹן דְּמִנְפַר לָא צִרְיָד. וְאָמַר אַבְיִי: הָאֵי קוּלְפָא דְתַפִּילִין צִרְיָד לְמִיבְדִּיקוּהָ, דִּדְלִימָא אֵית בְּהָ רִיעוּתָא, וּבְעִינָא פְתִיבָה תַּפְּהָ וְלִפְנֵי. רַב דִּימֵי מַתְרַדְעָא אָמַר: לָא צִרְיָד, קוּלְמוּסָא בְּרִיָּק לָהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: רְצוּעוֹת שְׁחֹרוֹת - הִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינֵי. מִיתִיבֵי: תַּפִּילִין אִין קוֹשְׁרִין אוֹתוֹן אָלָא בְּמִיּוֹן, בִּין וְרוּקוֹת בִּין שְׁחֹרוֹת בִּין לְבָנוֹת; אֲדוּמוֹת לָא יַעֲשֶׂה, מַפְנֵי גִנְאֵי וְדָבָר אַחֵר. אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה: מַעֲשֶׂה בְתַלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא שְׁהִיָּה קוֹשֵׁר תַּפִּילֵי בְלִשְׁנוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת וְלֹא אָמַר לוֹ דְבַר, אִיפְשָׁר אוֹתוֹ צִדִּיק רָאָה תַּלְמִידוֹ וְלֹא מִיָּחָה בּוֹ? אָמַר לוֹ: הֵן! לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וְאִם רָאָה אוֹתוֹ - לֹא הָיָה מֵיחֵו. מַעֲשֶׂה בְּתוֹרְקָנוֹס בְּגוֹ שֶׁל רַבִּי חֵלְעֵזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס שְׁהִיָּה קוֹשֵׁר תַּפִּילֵי בְלִשְׁנוֹת שֶׁל אֲרָגְמוֹן וְלֹא אָמַר לוֹ דְבַר, אִיפְשָׁר אוֹתוֹ צִדִּיק רָאָה בְּגוֹ וְלֹא מִיָּחָה בּוֹ? אָמַר לוֹ: הֵן, לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וְאִם רָאָה אוֹתוֹ - לֹא הָיָה מֵיחֵו. קְתַנֵּי מִיָּחָה: בִּין וְרוּקוֹת בִּין שְׁחֹרוֹת וּבִין לְבָנוֹת! - לָא קִשְׂאָ: כָּאֵן מַבְּפִינֵי, כָּאֵן מִבְּחוּץ. - דְּאֵי מַבְּפִינֵי, מֵאֵי גִנְאֵי וְדָבָר אַחֵר אִיפְשָׁר? - זִימְנוֹן דְּמַתְרַפְּכִין לִיה. תַּנָּא: תַּפִּילִין מְרוּבְּעוֹת - הִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינֵי. אָמַר רַב פַּפָּא: בְּתַרְפִּין וּבְאֶלְכֶסְנוֹן, לִימָא מַסִּיעֵה לִיה: הַעוֹשֶׂה תַּפִּילָתוֹ עִגוּלָה - סַכְנָה וְאִין בְּהָ מַצְוָה! אָמַר רַב פַּפָּא: מַתְנִיתִין - דְּעִבְדִּיא בִּי אֶמְנוּאֵל. אָמַר רַב הוּנָא: תַּפִּילֵי, כֵּל זְמַן שְׁפִנֵי מִבְּלָא קְיָיִמָת - כְּשִׁירוֹת. רַב כְּהָדָא אָמַר: נַפְסִיקוּ שְׁתֵּימֵ - כְּשִׁירוֹת, שְׁלֵשׁ - פְּסוּלוֹת. אָמַר רַבָּא: הָא דְאֶמְרַת שְׁתֵּימֵ כְּשִׁירוֹת, לָא אֶמְרִין אֵלָּא זֶה שְׁלֵא כִּנְגַד זֶה, אָבֵל זֶה כִּנְגַד זֶה - פְּסוּלוֹת; וְזֶה כִּנְגַד זֶה נְמוּ לָא אֶמְרִין אֵלָּא בְּחֻדְרָתָא, אָבֵל בְּעִתִּיקְתָּא לִית לָן בְּה. אָמַר לִיה אַבְיִי לְרַב יוֹסֵף: הִיכִי דְמְיוֹן חֻדְרָתָא, וְהִיכִי דְמְיוֹן עִתִּיקְתָּא? אָמַר לִיה: כֵּל הִיכָא בִּי מִיתְּלָהּ; בִּיה בְּשִׁחְתָּא וְהָרַד חֵלִים - עִתִּיקְתָּא. וְאִרְדָּה חֻדְרָתָא;

הבתים, ומכניסים בו הרצועות, ונקראת מעברתא. אלא על משר שצריך שלא דוד הרצועות קבועות, אלא מעברין ומושבין לכל צד שיערה, מאריך ראש זה ומקצר ראש זה, ומארך ערך "מעבר" פרש: מעברתא הוא תיורא, וכן גשרים נקראין מעברתא. ותיורא הוא מקום שמכניסים בו הרצועה, ונקראת מעברתא דתפילין, ונראה דלא פירש הערוך כן בשביל שיהא מעברתא דתפילין ותיורא דתפילין הכל אחד, דבגמרא חשיב ליה בתרתיה, אלא משום דמחבריה אהדי חשיב להו כחדא, ויש מפרשים: מעברתא - רצועה קטנה שמכניסין למעלה על בית תפילין של יד, ואין נראה לפסול משום שאינו רואה להבית את האור, חדא - דלא שייך אינו רואה האור כפי האי גוונא, אלא כי חבר ביהא אחרינא תמן, ועוד, השמא דבית החיצון שאינו רואה האור פסול לא שייך אלא בתפילין של ראש ולא בשל יד, כמו שיש בחשובות הגוונים. ועוד, כי הרצועה שנותנים על בית החיצון אינו מכסה לה הבית, אלא הבית עצמה שאינו מושאל, אם כן הבית רואה שפיר את האור לצד המעברתא ולצד שבנגדו. מפי רבי.

דש"י של תפילין הלכה למשה מסיני - בשל ראש איירי, דמבנתא אמן אינו להיות פוסלת, דנמצא דאין בית רואה את האור, דלא דמי לטולה תפלה של ראש ועושה אותה של יד. מפי רבי.

שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני - כתב בשמושא רבה דתפילין: צורה דש"י, ודימנא שלשה רישא, ודשמואל ארבעה רישא, ואי אפיך לית לן בה. עוד כתוב בו שמניחין על קלף הפרשית קלף אחד וכוברו בו, ושמוא בשל ד הפרשית, אם כתבו בארבעה עורות, כדאמרינן לעיל: וצריך לרב, עוד כתוב שם, אמר אביי: כתבתינו אגויל שפיר דמי, וכן הלכה. חדא אי אפשר, דבדריה אמרינן בפרק "המזוואין יין" (שבת עט, ב) תפילין אגויל מי כתבתינו עד כתוב בתקן תפילין שיעשה אותם רחבים שתי אצבעות, ואי עבדינן עטשה שפיר דמי, ואי פחדא לא ומיפסיל דהכי: (ורבש "המזוואין תפילין" (הרשב"א, ב) פירשתי טעם, דהומא דציץ, מפי רבי. **קולמוסא** בדיק ליה - וכן הלכה, ודכי נמי אמרינן להעור הורוב"ס (חולין קט, ב). כל נקב שהיו עובר עליו אינו נקב. מפי רבי.

רצועות שחורות - יש שעושה בתים של תפילין מקלף לבן, דלא בעינן שחורות אלא רצועות. מפי רבי.

תפילין מרובעת - יש שאין מרובעין אלא במקום מושבין. שמוא צריך הבתים מרובעין של ראש כשארבעתן דבוקות, וכן בית של יד, וקצת היה נראה דלא עבי מרובעת אלא בתרפין ובאלכסון, כמו שפירש. מפי רבי.

והא רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו באורתא — פשיטא ליה דהא דקאמר רב נחמן: אין הלכה כרבי יעקב — לאו משום שיהא הלכה כחכמים, דאם כן לימא: הלכה כחכמים, ולימור דהלכה כהנא קמא, והא דלא אמר: הלכה כהנא קמא — לפי שהרבה שניו סתם, ולא נזכר בה לשון רבים ולא לשון יחיד, מפי רבי.

א קסבר לילה זמן תפילין — ואם תאמר: מכל מקום חולץ, דימארבין פברק "מבא אשה" (שבת סא, א.) וגמרא ליה בתפילין, דאפילו למאן דאמר רבי זוטא תפילין — לא יצא, דלמא מפסיקן ואתי לאיתווינהו ארבע אמות ברשות הרבים ומיהו, לרבי ענני בר ששון, דאמר בפירק "מבא אשה ויצאה" (שם סד, ב.) כבכול דלא אסרו אלא ברשות הרבים, דלמא חוצר שרי — נחנא, דהבא בחצר, ורבינו תם פוסק כרבי ענני, אבל לרב דאמר: כל שאסרו חכמים לצאת לרשות הרבים אסרו לצאת לחצר, קשה ואין לומר דמודה רב בבית גזית, דאמר אמרין רבי "מריד" (שם נט, א.) השריים הנזמים והטבעות הריזו ככל הכלים הנשלים בחצר, ואמר עולא: מה טעם? הוואיל ואיכא תורת כלי עליהם, ואם דהו אריון ליהקשט — לא היה חוצר שרי (מטעם) דשרי לטלטל משום תורת כלי, אף על גב דלא חזי כשבת, בדומי ליה חסם לפרטא דפנטאו ושי לומר: דמודה רב דתפילין דשרי בחצר, דלא אסרי אלא ברשות הרבים, דלא ידמי לשאר תכשיטין דגזר רב בחצר דלמא מישתלי ואתי לאפוקי ברשות הרבים, אבל תפילין כיון דעשוין לממשש בתפילין גמירא דכרי ליה, דימארב פברק קמא דשבת (בבא גר, א.) גמירא לא יצא חדישי מבמתא, דאמר שמואל: יוצא אדם בתפילין עם חשיבה, מאי טעמא? כיון דאמר רבה בר אבהו חיבי אדם לממשש בתפילין כל שעה ושעה, הלכך מיידיכ דכרי להו, ואם תאמר: אם כן, די אמר רב (שבת סד, א.) כל שאסרו חכמים לצאת לרשות הרבים אסרו לצאת לחצר, חוץ מכבול ופאה נברית, הוה ליה למימר נמי חוץ מפתילין ויש לומר: דלא מיידי בר אלא בתכשיטין, ועוד, משום דלמאן דאמר שבת לאו זמן תפילין הוא לא יצא מיידי חוץ מפתילין, ואם תאמר: דהבא אמרין ספק חשיבה לא חולץ ולא מניח, ובפרק קמא דשבת (יב, א.) קאמר: רבי אדם פתילין ערב שבת עם חשיבה, משמע: דהא כותב חשיבה ויש לומר: התיב ברשות הרבים והבא בחצר, מפי רבי.

ושמרת את החוקה הזאת למעודה בר — בפרק "בא סימן" (נדה גא, ב.) דאמרין דבני משרבא מברכי בתר דמסלקין תפיליהו: "לשמור חוקי", רבינו תם דלאחר שמסקל את סמך דמברך, רבי אשיבא ברכה ד"לשמור חוקי" אלא מפיליין דחוקא, דכתיב בהו "חוקה", ורובקא דמסלקין סמך לשקיעת החמה, דררשינו "מיים" ולא לילות, ומתיבי טעמין, דהייז תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה, ובירושלמי דברכות פרק "זהו קורא" אמרין נמי על מילתא דבני מערבא דמברכי: "לשמור חוקי" — כמאן דאמר: בחוקת תפילין הכתוב מדבר, אבל למאן דאמר דבחוקת הפסח הכתוב מדבר — לא, אם כן כל שכן דלאחר ציצית לא מברך, ובפרק "בא סימן" (נדה גא, ב.) גבי יש טען ברכה לפני ואין טען ברכה לאחריו, קאמר: לאיתווי מצות, ופרקי: לבני מערבא דמברכי לבתר דמסלקי תפיליהו לאיתווי מאי? התיב מצוי למימר ציצית, הואידינא לא מברכי "לשמור חוקי" אפילו לאחר תפילין, דבסמוך פסקין דלילה זמן תפילין, דקאמר: הלכה ואין מורין כן, ומדרבנן הוא דאסור דחיישין שלא יישן בהם, וקרא ד"ושמרת את החוקה" בחוקת הפסח הכתוב מדבר, וכל משום דאסריי בשעשית מבלגא, דאפילו חללי של מועד דשרי בשעשית מבלגא איבא את, נפסס דאסור באביילת תמץ, ובסוכות דחייב בסוכה, ובפרק בתרא דמועד קטן (ט, א.) משמע דחולו של מועד חייב, דאמר תתם: כותב תפילין לעצמו ולאחרים בטובה, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר: מערים ומזכר כדו פרנסתא את שלו ותכות לעצמו בו, אורי ליה רבה בר רב תנאי, וכן אורי ליה רב: הלכה כותב ומזכר כדו פרנסתא, משמע דמניח מנועה, דאי משום לאורו המועד — מה לו לעצמו מה לו לאחרים? למה מותר לכותב לעצמו, שאין זה צורך פרנסתו? מיהו לאו ראיא, אפשר דרבי מאיר ורבי יהודה לטעמיהו, דאית להו שבת זמן תפילין, בפרק בתרא דעירובין (גז, ב.) עפי ראיא מירושלמי פרק בתרא דמועד קטן: חד בר שרי לאבי תפילין במנועה, אתא לגבי רב תננאל, שלח לגבי רבה בר רב תנאי, אמר ליה: דייב תפיליו ואויל כתוב לך, אמר ליה רב: ויל כתוב ליה, פירוש: בלא הערמה, מתניוחן פליגא על רב: כותב הוא אדם תפילין ומוחה לעצמו, הא לאורו אסורו רב פתר לה ככותב להניח, ומסתמא רב (גרסין בו) הוה סבירא ליה כדלכתא דשבתות ומימ טובים לאו זמן תפילין, אפילו הכי שרי לכתוב ולמכור חולק בלא הערמה, ולרבה בר רב תנאי על ידי הערמה, דכחלו אמוראי סבירא להו שבת לאו זמן תפילין, רב חסדא ורבה בר רב הונא, ואף על גב דתפילין להו לילה זמן תפילין, ומיהו בויה חולק התלמוד שלטו, דרבה בר רב תנאי סבר כרב, והתם פליגי, מפי רבי. **וידך** זו שבת לאו זמן תפילין, כסוף קמא (י, א.) דאמר רבי יודי דמועד לאמגורי אידי דקמיצה, ד"ודמלא כפר ידונו נמי בימינו — ארבתא, והוה לן לאמגורי אידי דתפילין דהוה בימינו ליה, ודלפינן יודי מיידי" והתם וליפנין "כפר" מיידי" ויש לפרש: דניחא ליה לאמגורי התם עבודה דהתם, מיהו קשה, דארתיודי נילף ושמא משום דלא דמי לאורי, דהתם יד מניח, והבא קיבלת בורע, מפי רבי.

הכי גרסינן: מימים ולא כל ימים בו, **א**לא לפסח בלבד — והכי קאמר: עשה פסח משנה לשנה, נפקא ליה — כלומר, לעולם קסבר לילה זמן תפילין הוא, ושבת מימעיט ליה מהיבא דנפקא ליה לרבי עקיבא, שהן עצמן אות — בין הקדוש ברוך הוא לישראל, דכתיב (שמות לא.) "כי את ה'אני וגו', עובר בלאו — בשעשית מבלגא: "לשמור" לא תעשה הוא, השמר דלאו לאו — רבי אלעזר סבר "השמר" דכתיב במילתא דמועד רחמנא לא תעשה — הוי לאו גמור ללקות, כגון (בריים כד.) "השמר בנגע צרעת", דמשמע שלא יקח בהרתו, וכן (שמות לד.) "השמר לך פן תכרות בריח" וגו', אבל "השמר" דעשה כגון האני דמשמע לעשות תפילין — עשה הוא, ואם לאו — שלא יאבדו, מותר להנחין אפילו לאחר שקיעת החמה, קסבר חלבה — דלילה זמן תפילין הוא, ואין מורין כן — שמוא ישכחם וישן בהן, מדקאמר ליה "לשמורן קביענא", ידי סידה אוריין וימיני ורגו' — מדכתיב "ידי" וימינן — שמע מניח יד הימני שמאל.

ובי טובים, דברי רבי יוסי הגלילי, רבי עקיבא אומר: לא נאמר חוקה זו אלא לפסח בלבד! נפקא ליה מהיבא דנפקא ליה לרבי עקיבא; דתנאי, רבי עקיבא אומר: יכול יצית אדם תפילין בשבתות ובימים טובים? תלמוד לומר: "והיה לאות על ירך ולמופת בין עניך" — מי שצריכין אות, יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות. אמר רבי אלעזר: כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה — עובר בעשה, ורבי יוחנן אמר: עובר בלאו, לימא, פרבי אבין אמר רבי אילעא קא מפילגי, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא: כל מקום שאמור "השמר" "פן" ו"אל" — אינו אלא לא תעשה, דמר אית ליה דרבי אבין, ומר לית ליה דרבי אבין? — לא, דכולי עלמא אית להו דרבי אבין אמר רבי אילעא, והכא בהא קא מפילגי, מר סבר: "השמר" דלאו — לאו, ו"השמר" דעשה — עשה, ומר סבר: "השמר" דעשה נמי לאו, ואמר רבי אלעזר: ואם לשמרון — מותר, ואמר רבינא: הוה ויתבינא קמיה דרב אשי וחשד והניח תפילין, ואמרי ליה: לשמרון קא בעי להו מר? ואמר לי: אין, וחיותיה לדעתיה דלאו לשמרון הוא בעי, קסבר: הלכה ואין מורין כן, אמר רבה בר רב הונא: חיוב אדם למשמש בתפילין בכל שעה, קל וחומר מצוין: ומה ציון שאין בו אלא אנפריה אחת — אמרה תורה: "והיה על מצחו תמיד" שלא תפסח דעתו מנגוה תפילין שיש בהן אנפרות הרבה, על אחת כמה וכמה! תנו רבנן: "ידך" — זו שמאל; אתה אומר: שמאל, או אינו אלא ימין? תלמוד לומר: "אף ידי יסדה ארץ וימיני ספקה שמים", ואומר: "ידה ליתך תשלחנה וימיניה להלמות עמולים", ואומר: "לפני תשיב ירך וימינך מקרבך חיקך פלה", רבי

מפירש את החוקה הזאת למעודה בר — בפרק "בא סימן" (נדה גא, ב.) דאמרין דבני משרבא מברכי בתר דמסלקין תפיליהו: "לשמור חוקי", רבינו תם דלאחר שמסקל את סמך דמברך, רבי אשיבא ברכה ד"לשמור חוקי" אלא מפיליין דחוקא, דכתיב בהו "חוקה", ורובקא דמסלקין סמך לשקיעת החמה, דררשינו "מיים" ולא לילות, ומתיבי טעמין, דהייז תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה, ובירושלמי דברכות פרק "זהו קורא" אמרין נמי על מילתא דבני מערבא דמברכי: "לשמור חוקי" — כמאן דאמר: בחוקת תפילין הכתוב מדבר, אבל למאן דאמר דבחוקת הפסח הכתוב מדבר — לא, אם כן כל שכן דלאחר ציצית לא מברך, ובפרק "בא סימן" (נדה גא, ב.) גבי יש טען ברכה לפני ואין טען ברכה לאחריו, קאמר: לאיתווי מצות, ופרקי: לבני מערבא דמברכי לבתר דמסלקי תפיליהו לאיתווי מאי? התיב מצוי למימר ציצית, הואידינא לא מברכי "לשמור חוקי" אפילו לאחר תפילין, דבסמוך פסקין דלילה זמן תפילין, דקאמר: הלכה ואין מורין כן, ומדרבנן הוא דאסור דחיישין שלא יישן בהם, וקרא ד"ושמרת את החוקה" בחוקת הפסח הכתוב מדבר, וכל משום דאסריי בשעשית מבלגא, דאפילו חללי של מועד דשרי בשעשית מבלגא איבא את, נפסס דאסור באביילת תמץ, ובסוכות דחייב בסוכה, ובפרק בתרא דמועד קטן (ט, א.) משמע דחולו של מועד חייב, דאמר תתם: כותב תפילין לעצמו ולאחרים בטובה, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר: מערים ומזכר כדו פרנסתא את שלו ותכות לעצמו בו, אורי ליה רבה בר רב תנאי, וכן אורי ליה רב: הלכה כותב ומזכר כדו פרנסתא, משמע דמניח מנועה, דאי משום לאורו המועד — מה לו לעצמו מה לו לאחרים? למה מותר לכותב לעצמו, שאין זה צורך פרנסתו? מיהו לאו ראיא, אפשר דרבי מאיר ורבי יהודה לטעמיהו, דאית להו שבת זמן תפילין, בפרק בתרא דעירובין (גז, ב.) עפי ראיא מירושלמי פרק בתרא דמועד קטן: חד בר שרי לאבי תפילין במנועה, אתא לגבי רב תננאל, שלח לגבי רבה בר רב תנאי, אמר ליה: דייב תפיליו ואויל כתוב לך, אמר ליה רב: ויל כתוב ליה, פירוש: בלא הערמה, מתניוחן פליגא על רב: כותב הוא אדם תפילין ומוחה לעצמו, הא לאורו אסורו רב פתר לה ככותב להניח, ומסתמא רב (גרסין בו) הוה סבירא ליה כדלכתא דשבתות ומימ טובים לאו זמן תפילין, אפילו הכי שרי לכתוב ולמכור חולק בלא הערמה, ולרבה בר רב תנאי על ידי הערמה, דכחלו אמוראי סבירא להו שבת לאו זמן תפילין, רב חסדא ורבה בר רב הונא, ואף על גב דתפילין להו לילה זמן תפילין, ומיהו בויה חולק התלמוד שלטו, דרבה בר רב תנאי סבר כרב, והתם פליגי, מפי רבי. **וידך** זו שבת לאו זמן תפילין, כסוף קמא (י, א.) דאמר רבי יודי דמועד לאמגורי אידי דקמיצה, ד"ודמלא כפר ידונו נמי בימינו — ארבתא, והוה לן לאמגורי אידי דתפילין דהוה בימינו ליה, ודלפינן יודי מיידי" והתם וליפנין "כפר" מיידי" ויש לפרש: דניחא ליה לאמגורי התם עבודה דהתם, מיהו קשה, דארתיודי נילף ושמא משום דלא דמי לאורי, דהתם יד מניח, והבא קיבלת בורע, מפי רבי.

רבי יוסי החורם – חוטמו משוקע, כדאמרין בבבורות (מג, ב).
משוקע. מצניז ימין שנקר יד – ולא לפינן מהבא. מה (מיווה) בתיבה בימין – כשכותבין
המזוזה בימין, דרוב בני אדם כותבין בימין – אף קשירה נמי עבד קשר בימין, ומדקשר
בימין – מכלל הנחה בשמאל, דאי הנחה על שני שוב אינו יכול לקשרה בימין. מירכב
בה – מדכתוב בה, כחה משמע, לשון נקיבה

רבי יוסי החורם – חוטמו משוקע, כדאמרין בבבורות (מג, ב). חרם – זה שחוטמו
משוקע. מצניז ימין שנקר יד – ולא לפינן מהבא. מה (מיווה) בתיבה בימין – כשכותבין
המזוזה בימין, דרוב בני אדם כותבין בימין – אף קשירה נמי עבד קשר בימין, ומדקשר
בימין – מכלל הנחה בשמאל, דאי הנחה על שני שוב אינו יכול לקשרה בימין. מירכב
בה – מדכתוב בה, כחה משמע, לשון נקיבה

מה כתיבה בימין אף קשירה בימין – בסמוך
אמרין דאיטר מניח תפילין בימינו שהיא
שמאלו, והשטתא אדם הכותב תפילין בימינו שראו
מעשיו בשמאלו, יש להסתפק באיזה מוקח מניח
תפילין, ושמוא יש לדמותו כשולט בשתי ידיו.
מפי רבי.

רבי יוסי החורם אומר: מצניז ימין שנקר יד,
שנקר: וינרא יוסף פי לישת אבוו יד ימניו. ויאידך?
יד ימניו אקרי, יד סתמא לא אקרי. רבי נתן אומר:
אינו צריך, הרי הוא אומר: וקשרתם... וכתבתם,
מה פתיכה בימין – אף קשירה בימין, וינן דקשירה
בימין – הנחה בשמאל היא. ורבי יוסי החורם, הנחה
דבשמאל מנא ליה? – פתקא ליה מירכב דפתקא
ליה לרבי נתן, רב אשי אמר: מירכב פתיכה בה?
כהה. אמר ליה רבי אבא לרב אשי, ואימא:

אין לו זרוע פטור מן התפילין אחרים אמרם
ידכה כי – מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא
פליגי. מפי רבי. קיבורת – פירש בקונטרס:
ברדיון. וקיבורת הוא שכן קבוצת בשר, כמו
(בבא בתרא א) "לשון קבוצת אדנינו". ואמרין
רבינו תם הווא גובה הבשר שבורע שבין
השחי למפרק שקרין קודא. (ואומר רבינו תם)
לא כדברי המפרשים גובה בשר שבאזנו עצם
שבין היד שפירש בשמאל דוכתי מצות
תפילין ברוע, כדאמרין לקמן (מג, ב). תביבין
ישאל שטיבין הקדוש ברוך הוא במצות. תפילין
בראשין וזרועותיהן. ובפרק בתרא עירובין
(צה, ב) וקשר ברועו מניחם אדנינו. ואמרין
נמי: אין לו זרוע – פטור מן התפילין. ואותו
עצם שבין יד לקודא אינו קרוי זרוע אלא
קנה, דנתנו מנסכת ארבעה (פרק א שמנה
ח) קדושים נאמתיים שנתעם ושמנוה אצירם.
שלישים בפיסת יד ושש בכל אצבע. שנים בקנה.
שנים במפרק. אחד ברועו וארבעה בתקן. ומשמע
הדיא הדואו דסמוך לכתף הוא זרוע שבין הכתף
למפרק. ומפרק הוא קודא. כדמשמע במסכת
ערכין (ט, ב) "פרק ואומרו משקלי". דקני:
מכניס ביד עד האצבע וברגל עד הארכובה. קרי
לאצלו מפרק במנותין. ותביב נמי: "הוא אצבע
יד" מתרגום: מפי רבי ידיו. ומשמע דמפרק כד

שע – שמה מניח בשמאל קאמר, דאין בה כח
נקיבה. לשון אחרי: "ידכה פי ידכה – עמיא.
בלא כח. כתנאי – דאיכא תנא דיהה – שמואל
מירכבה כרב אשי, ואיכא דלא ליקף. לרבות את
הגיים – שאין לו יד, ד"ירכבה" דמשמע יד
צרעה ומקולקלת. אין לו זרוע – שמואל. ימין
של אטר הוא שמאל לדדיה, הוייל רוב כוח
בשמאלו. בשולט בשתי ידיו – ששתיהן שוות
לו כח, ודין דאף בימין נמי שולט – הלכך
מניחה בשמאלו, לפי שהיא שמאל לכל אדם.
ואף על פי דלדידה הויא קיבורת – ברדיון.
היא – אקדוק קאי רופס – רך, כשהוא קטן
בן שנה. או קום גלי – או עמוד רצא בגלות, או
קבל עלך שמוא. דאזכיר הייבת בוי עשר
סלעים. את כבוד הוא ואת ליה הרי ויש
וחשיב כתרין. ואף על גב דילדת תאומים לא
הוי אלא חמשה סלעים. כדאמרין בפרק יש
בכור לנחלה (בבבורת מט, א). אפילו הכי, הוה
הוא משום דאף אפטר למינע, אבל הכא לא
הוא. ואפשר למינעם שיצאו כאחד, הווי שניהם
פטור רחם. שומע אני אפילו נטרף – נהרג בתוך
שלישים יום נמי חייב. דאף על גב דכתבי
(בבבורת יח) "פרודו חזק חרש תפודה", אפילו
הכי הכא איכא למימר: אלא תנא הוי די
שלישים. ובכור מעליא הוא.

כנגד ארכובה ברגל. וגם בכל דוכתי משמע דאציל הוא
הקודא. שדרך להשנין עליו. עד אמרין בפרק שני דבוכים (ט, א).
היינו כנגד הקודא, ששם דרך לחגור, ולא כנגד אישיל, דאדרבה שם סקום ועיה יתיר. ובפרק "המפלת" (נדה ל, ב) דאמרין גבי ולד בעי אמו. ושני אצילוי עב ריכיו. ומזא דכתיב
דוכתי (לח): ששם נא בלוי הסכותות חתא אצילוי ידך לא קשיא מידי, לפי שהיא אדא בתבליס ביזו ומשתי חתא הקודא בלוי הסכותים עילא זיקוי. לוה דתנא גבי שבה: המוציא בפני
במריפיקו – אפשר שיש אדא גורגרת כנגד אותו פרק של קודא מנפיק, וכופף ידו על כתיפו שלא תפול הגורגרת ויוציאה. והיא כנגד פרק מיתוח"ם (מסכתין טז, א) בעל אוב
זה פיתום המדבר בשדוה, ובגמרא תניא: בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילוי ידיו. משמע דאצילוי הוא בית השחי. צריך לומר דמאי דשירי במנותין פירש בברייתא, וכמו שהסופר
בין הפרקים היינו פריקן אצבעות – כך הסופר אצילוי ידיו שהוא מפרק, קודא בלעו כדפרשית. קודא ומדקד רבינו תם מהדיא דערבין (ט, ב) דמשמע הוה מדמארייתא "ידך זו קיבורת. אבל
בגדייה לוח אחר לשון בני אדם, עד מרפיקו הוא דמיקרי יד, משום דקיבורת לא היה בכלל. ועוד, דאמרין בשמעתין שתהא שימה כנגד הלכה, היינו כנגד הדידים, כדאמרין במדוע קטן
(כו, ב) הספר על הלב כדכתביב: "על שדים סופדים". והואהי דערבין קשה לרבינו המפרשים בפרק "כל הבשר" (תולין ק, א). לחולין עב דפרק, הוא פרק שליש על האצבעות עד חיבורן
לפסת ידיים. ולתרומה כל היד, ולקדושה דיים ורגלים עד הפרק, דהיינו קודא. והכי איתא בספר החזירי. ולא יחכך, כדמוכח הדיא דערבין (ט, ב) קודא היינו שיעורא דגרידים. עד ראיא
דאמאי – עד הידך, היינו שני עצמות בעצם האצבעי ועצם של קולית. רבי יהודה אומר: מן הפרק של הארכובה עד סוכך של רגל, הוא עצם האצבעי המחובר לקולית, ולאחור פרק
קרי סוכך של רגל. כל הפרק שני בקונטרס. ומיהו, אין ראיא מרוע בדמיה לרוע דאדם, דהא שוק דאדם נמי לא הוי שוקו דבהמות, דתנן באבלותו. שנים שוקו, משהא כארכובה, ואחור
בידך – אלמא קרי שוק עצם המחובר לרגל. ויתבן לרבי יהודה נמי היינו שוק דבהמה. ויש מפרשים דסוכך של רגל דקאמר רבי יהודה היינו פרק הסמוך לרגל, דהיינו איסתוריא, קביליא
בלעו, וכן משמע בתוספתא דמסכת ידים דקני: שיעור שבקידוש דיים עד הפרק, וברגלים עד הסוכך. היינו עד הפרק, דקאמר מנסכת ערבין. ובירושמי "מצות חליצה" נמי מוכיח כן.
דקאמר גבי חליצה: כיני מתניתין בקשור מן הארכובה ולמטה כשידה, אבל מן הארכובה ולמעלה ספולה. והפריך: הכתיב (שמות ל) "ורחצו בני אהרן את ידיהם ואת רגליהם", ותנן עלה:
ביד עד הפרק וברגל עד הסוכך, והכי אמר כ"ך שניה. דכתיב (בראשית ח) "מעל רגל". מעתה אפילו מן הארכובה ולמעלה תהא כשידה שניה (היא) דכתיב "מעל רגל" לא מעל דמעל
רגלו. משמע דקרי סוכך לפרק הסמוך לרגל. מפי רבי.

מקום שמוחו של תינוק רופס – הוא הדין הסמוך למצוה, כדמוכח לקמן: מקום הרואי אצילוי כנגד אדא, ואמרין עירובין (צה, ב) "מקום שי בראש שראוי לחניח שם שני
תפילין, מפי רבי. אין קום גלי כי – בעולם הזה איכא, אבל שי במורש: אשדמאי תחתא קרקע אדא, עשיר לו שני ראשים שלם שלמה, ושכא אשדמא וזכיר
בנים כיצא בו ושני ראשים, וכיצא באשור בראש אחו, ושכאבו לחלוק בבסי אביהם מי שיש לו שני ראשים שאל שני חלקים וכאן לדין לפני שלמה. מפי רבי. שומע אני
אפילו נטרף בתוך שלישים יום – פירש בקונטרס: נטרף – נהרג. וקשה לרבינו תם, דמתניתין הוה ליה לאקשוי, דתנן בבבורות (מט, א): מת הגב בתוך שלישים יום – הא
פטור מחמש סלעים ועוד קשה, דבפרק קמא דבבא קמא (יא, ב) דאמר עולא אמר רבי אלעזר: בכור שנטרף בתוך שלישים יום אין פורד אותו, מאי קא משמע לך? מתניתין היא
ומיזו

ומיהו הדיא איכא לשניו דתרגא איצטריכא ליה, דהוא אמרנא דווקא מת מעצמו, דמוכח מילתא דנפיל הוא. וכן פירש שם בקונטרס, דמת מעצמו לא איצטריכא ליה דאין פרוקי. דהא כתיב (במדבר יח): "ופרויו מכן חדש תפדה", אבל תרגא איצטריכא ליה לאשמעינן דלא אמרנן דאי לא קטליה חזי חיי, ולא נפל הוא ולפרושי. וקשה לפרושו, ד"ופרויו מכן חדש"

גזירת הכתוב הוא, ולא לאפוקיה מתורת נפל, אלא אפילו קים ליה בגיזה שכלו לו חדשיו. אף

על גב דמהכא נפקא דרובא בגיזה שכלו שלישים יום

בדאם אמר נפלא. מיהו אדחל שאז שזמנה יומי

דבזמנה, דילפינן מיהו דאניו נפל, אף על גב

דגזירת הכתוב, כי קים לן בגזירה שכלו לו חדשיו.

כדמוכח בפרק קמא דראש השנה (ג) דאין מונין

לו אלא ממשעת הריצאה, ועד אמרנן בפרק י"ש

"בור" (בכורות מט, א) גבי פודה את בני בתוך

שלישים יום ונתאבלו המעות בתוך שלשים יום –

אין בני פודי. עוד אמרנן בירושלמי בפרק קמא

דקדושין, ומרבי: "במהנה סהא נקינת מנסירה", רבי

היהה דקדושין, שאל רבי אלעזר: "הנהו שנטרו רבין

שלישים יום, אמר לה דומה לו כמי שמת ופטור

מחמש שלשים על פי, ואי בהדרג – מאי שייך

למימר כמי שמת; ומפרש רבינו את דנטרו היינו

דבעיה טריפה אף על פי שזדה יתר ומשליש

יום, ובין שיש לו שני ראשים היינו טריפה, דכל

יתר כנטול דמי. מפי רבי.

מה הלחן במקום הראוי לטעמא בנגע אחד בו

– ואם תאמר: ומה הלחן בנגע בשר אף כאן

במקום בשר, כגון פדחתו מפי רבי.

האי מאן דחשייה לגלימיה לא עבד כלום

דבמאן דחשייה רדמי – פירש בקונטרס

בלשון אחר: שנכפל סליתו ותפרה שלא תשוב

לאיתנה, אפילו הכי לא עבד כלום. ולא היה לו

לפרש בן, ולקמן בפרק "החלת" (מא, א) גבי:

סלית כפרלה חייבת בציצית, ורבי שמעון פטר.

ושני שאם כפרלה ותפרה שחיבת, אלמא שחיבת

במקום הכפילות לחטול שם ציצית, ולא אמרנן

כמאן דשרייה דמי ויעילה ציצית שבקרנותיה.

הדרן עלך הקומץ את המנחה

אחת. מאי בניניהו? אמר רב יוסף: סדן בציצית איכא בניניהו. קבא פר אהינא אמר: סלית

בעלת חמש איכא בניניהו. רבינא אמר: דרב הונא איכא בניניהו, דאמר רב הונא: היצוא

בסלית שאינה מצויצית פתלכתה בשבת – חייב המאמא. אמר רב שישא בריה דרב אדי: האי

מאן דבצרייה לגלימיה – לא עביד ולא כלום, שויה סלית בעלת חמש. אמר רב מישרשיאי:

האי מאן דציייריה לגלימיה – לא עבד ולא כלום; מאי טעמא? דקמאן דשרייה דמי, ותנן

נמי: כל המתות הצוררות מהורות, חוץ משל ערביים. אמר רב דימי מנהרדעאי: האי מאן

דחיימיה לגלימיה – לא עבד ולא כלום, אם איתא דלא מיבעי ליה, ליפסוק ולשדייה. רבי

ישמעאל אמר: אריבעתא אריבע מצות. אמר רב יהודה אמר רב: איתא ליה, הלכה כרבי

ישמעאל. ולית הלכתא פותיה. רבינא הוה קא אויל אצתרייה דמר רב איש בשבתא

דרינאלא, איפסק קרנא דחיותיה ולא אמר ליה ולא מידי; פד מנא לביתיה, אמר ליה:

מהתם איפסקי. אמר ליה: אי אמרת לי, מהתם שדייתיה. והא אמר מר: גזול כבוד

הקבירות שדווקא את לא תעשה שבתורה! – תרגומיה רב בר שבא קמיה דרב פהנא:

כלאו

אך חלק – "אך פדה תפדה" (במדבר יח). והאי נמי כנטרו דמי, שהרי לא יחידה בגוללות תלא רחמנא – לפדות בכור, דכתיב (במדבר ג): "חמש שקלים גולגולת", והאי אית ליה תרי. ודי משום – חלק". השתא מיהא לא מית. גובה – קיבורת, דהוא אצל הכתף.

– כדילפינן לקמן מקראי. ולא לאחריי לאות

– שלא ידא הוצתה. ואי בבק מיתחיו לכלבי

עלמא. קיבורת כנגד הלב היא. הוה ציריא

בידיה – מכה היתה לו חלץ הקיבורת. ונקרע

חלוקי שם כדי שלא תדאז המכה, והיו גראין

התפילין דרך הקריעה. במקום לך לאות

איחר – מקום שרוב בני אדם אין נראה

לאחריי, דהיינו קבורה, וליעול אב נקרע

שרי. בין עינד פסח – גבוהה עניו. שעושה

קריחה – ושש בן שער, ואם מורטו עשה

קריחה. די בנגע אחד – שער לבן, וראש בנגע

אחד – שער צהוב, דכתיב בפרשת נגעים גבי

ראש חוץ בעי עינד צהוב לטמא, אלמא

מקום שער מטמא (בשער צהוב). לאפוקי בין

עינד – דאיכא שער גבוה עניו ואיכא

בשר, ורבי תנאי: שער לבן בשער. שער צהוב

במקום שער. מאי בניניהו – מכל מקום בין

למר ובין למר בענין ארבע ציצית, כדכתיב

(דברים כב): "על ארבע נפשות כסותך". איין

– דפשהו, בציצית בתכלת דעמרא הוא, איכא

ביניהו, לתנא דאמר מרובה אחת חן,

הלכך אי חסר סדון ציצית אחד ליכא מצוה,

והוה ליה אינך כלאים. ולרבי ישמעאל לא הוה

כלאים, והדשלש שנאמר שלשה מצות. חן

בעלת חמש – שחתיך מקרן האחד באלכסון

והוה בה שני קרנים, ותנא לקמן ב"החלת"

(נג ג): סלית בעלת חמש חייבת בציצית.

ולין מריבאי דאשר תכסה בה'. לתנא קמא

דאמר מצוה אחת חן, סבר: אריבעה דוקא

למצוה אחת, וכי רבי רחמנא בעלת חמש

– להטיל ארבע נפשותיה רבייה, ולא להטיל

לבק חמישי, ומצוה ציצית ארבע בנפתי.

ולרבי ישמעאל אמר: אריבעתא (ארבע) מצות.

החלתה, דשלש מצות (מהא) איכא ואינו

פסול, ולרב הונא בעשויה בפסול (הדיכא)

שלשה מצות). דבציה לגלימא – שחתיך אחד

מן הקרנות חתיכה כגון פתח, דנראין כשני

קרנים. לא עבד כלום – לפטוריה מן הציצית.

שויה סלית בעלת חמש – וחייבת. האי מאן

דציציות לגלימיה – שזוהיה סליתו ארובה

וכפרלה, ותלה הציצית בקרנות הכפל, אף על

גב פתחיה, ודיבקה שלא תחזור לאיתנה –

לא עבד כלום. דסופו להחיר ולחזור לאיתנה

ונמצאו ציצית באמצעותה, ואין כפרות בעינן, הלכך מוחתא כמאן דשרייה דמיא. כל המסות – נודות ההצרות. שאין שולחן תפורין אלא ציריין – שחתיך.

דאין מקבלין טומאה, ורואין קולא נותר הלכך וליכא חיל קיבול, והוי ככלי הנקוב בחציית רימון. חוץ משל ערביים – כל המסות – נודות ההצרות. שאין שולחן תפורין אלא ציריין – שחתיך.

הוא כמקבלין טומאה, ורואין קולא נותר הלכך וליכא חיל קיבול, והוי ככלי הנקוב בחציית רימון. חוץ משל ערביים – כל המסות – נודות ההצרות. שאין שולחן תפורין אלא ציריין – שחתיך.

ל, ואינה צריכה לו ארובה כל כך – לפסוק איתו כפל ולישדייה, ואחר כך יתלה הציצית. הלכה כרבי ישמעאל – וכי חתך שנינו דאמרן לעיל מאי בניניהו.

שבתא דריגלא – שבת שדושיין בהחלבת הרגל, כדקיימא לן (פסחים ו, א): שואלין בהחלבת הפסח קודם הפסח שלשים יום. איפסקי קרנא דחויי – ציצית דמר

רב בר אשי. מהתם – דאיפסיקא. שריתיה – הייתי משליכה מעלי, דלית הלכתא כרבי ישמעאל אלא כתנא קמא. ובין דחסור – אין בה מצוה, והויא כמשוי.

בטלוא

אך חלק – "אך פדה תפדה" (במדבר יח). והאי נמי כנטרו דמי, שהרי לא יחידה בגוללות תלא רחמנא – לפדות בכור, דכתיב (במדבר ג): "חמש שקלים גולגולת", והאי אית ליה תרי. ודי משום – חלק". השתא מיהא לא מית. גובה – קיבורת, דהוא אצל הכתף.

– כדילפינן לקמן מקראי. ולא לאחריי לאות

– שלא ידא הוצתה. ואי בבק מיתחיו לכלבי

עלמא. קיבורת כנגד הלב היא. הוה ציריא

בידיה – מכה היתה לו חלץ הקיבורת. ונקרע

חלוקי שם כדי שלא תדאז המכה, והיו גראין

התפילין דרך הקריעה. במקום לך לאות

איחר – מקום שרוב בני אדם אין נראה

לאחריי, דהיינו קבורה, וליעול אב נקרע

שרי. בין עינד פסח – גבוהה עניו. שעושה

קריחה – ושש בן שער, ואם מורטו עשה

קריחה. די בנגע אחד – שער לבן, וראש בנגע

אחד – שער צהוב, דכתיב בפרשת נגעים גבי

ראש חוץ בעי עינד צהוב לטמא, אלמא

מקום שער מטמא (בשער צהוב). לאפוקי בין

עינד – דאיכא שער גבוה עניו ואיכא

בשר, ורבי תנאי: שער לבן בשער. שער צהוב

במקום שער. מאי בניניהו – מכל מקום בין

למר ובין למר בענין ארבע ציצית, כדכתיב

(דברים כב): "על ארבע נפשות כסותך". איין

– דפשהו, בציצית בתכלת דעמרא הוא, איכא

ביניהו, לתנא דאמר מרובה אחת חן,

הלכך אי חסר סדון ציצית אחד ליכא מצוה,

והוה ליה אינך כלאים. ולרבי ישמעאל לא הוה

כלאים, והדשלש שנאמר שלשה מצות. חן

בעלת חמש – שחתיך מקרן האחד באלכסון

והוה בה שני קרנים, ותנא לקמן ב"החלת"

(נג ג): סלית בעלת חמש חייבת בציצית.

ולין מריבאי דאשר תכסה בה'. לתנא קמא

דאמר מצוה אחת חן, סבר: אריבעה דוקא

למצוה אחת, וכי רבי רחמנא בעלת חמש

– להטיל ארבע נפשותיה רבייה, ולא להטיל

לבק חמישי, ומצוה ציצית ארבע בנפתי.

ולרבי ישמעאל אמר: אריבעתא (ארבע) מצות.

החלתה, דשלש מצות (מהא) איכא ואינו

פסול, ולרב הונא בעשויה בפסול (הדיכא)

שלשה מצות). דבציה לגלימא – שחתיך אחד

מן הקרנות חתיכה כגון פתח, דנראין כשני

קרנים. לא עבד כלום – לפטוריה מן הציצית.

שויה סלית בעלת חמש – וחייבת. האי מאן

דציציות לגלימיה – שזוהיה סליתו ארובה

וכפרלה, ותלה הציצית בקרנות הכפל, אף על

גב פתחיה, ודיבקה שלא תחזור לאיתנה –

לא עבד כלום. דסופו להחיר ולחזור לאיתנה

ונמצאו ציצית באמצעותה, ואין כפרות בעינן, הלכך מוחתא כמאן דשרייה דמיא. כל המסות – נודות ההצרות. שאין שולחן תפורין אלא ציריין – שחתיך.

דאין מקבלין טומאה, ורואין קולא נותר הלכך וליכא חיל קיבול, והוי ככלי הנקוב בחציית רימון. חוץ משל ערביים – כל המסות – נודות ההצרות. שאין שולחן תפורין אלא ציריין – שחתיך.

ל, ואינה צריכה לו ארובה כל כך – לפסוק איתו כפל ולישדייה, ואחר כך יתלה הציצית. הלכה כרבי ישמעאל – וכי חתך שנינו דאמרן לעיל מאי בניניהו.

שבתא דריגלא – שבת שדושיין בהחלבת הרגל, כדקיימא לן (פסחים ו, א): שואלין בהחלבת הפסח קודם הפסח שלשים יום. איפסקי קרנא דחויי – ציצית דמר

רב בר אשי. מהתם – דאיפסיקא. שריתיה – הייתי משליכה מעלי, דלית הלכתא כרבי ישמעאל אלא כתנא קמא. ובין דחסור – אין בה מצוה, והויא כמשוי.

בטלוא

למא דאיקטר – כלומר, ממאי דצריך להקטר בכל חוליא? דלמא הא דאמרי דבי רבי חיאי, הכי קאמרי: אם קשר על כל חוליא וחוליא הוא גרדומין כשרין. אבל ברוב ציצית לא קאי מכשרי גרדומין, דרוב ציציות אין מקשרים על כל חוליא וחוליא. קשר עליון – היינו נמי חוקא קשר למטה, הלכא למשה מסיני. כלומר, קשר אחד בציצית מיהא דארוייתא.

קשר העליון – בקונטרס פירש שני פירושים: אחד – אחר הגדיל, ונקרא עליון כמו (נדה ג, א) "למעלה מן העטרה". והוה אינו מוכח אלא דמיהא בעינן קשר. ולשון אחר פירש: סמוך לנפך. אבל קשר שאחר הגדיל, כמו שחוק מן השלמית – משום ההוא לא הוי כלאים. ותמהו: להאי דמוכח, ויהי סיוק ביבמות (ג, ה) למאן דלא ריש

- 1 קשר – בסופו עבדי ליה, שמקיים את הגדיל כולה.
- 2 דארוייתא – ואפילו יכול לברוך יפה ולהתקיים
- 3 כלא קשר יום ואי מימיה פסולה. יאז מורדנן למ
- 4 לי למישרי סדון בציצית? דכתיב: "לא תלבש
- 5 שטננו, וסמוך ליה: "גדילים תעשה לך" (דברים
- 6 כב?) פשיטא דמתוך התוכף הכיפה – תופר
- 7 תחובה אחת אינו חבור. משום אחת תחובה
- 8 שתחב החוטין בטלית אינו חיבור. מעיקרו –
- 9 היינו ראש המזבוח לטלית. כמה ירביים אמורים
- 10 – דבעינן שיעור לציצית. כדאמרין לקמן (מא,
- 11 ג.) כמה תהא משולשת כו. בתחלתו – בשיעת
- 12 עשייה. אבל בסופו – כגון אם נפסק לאחר
- 13 זמן. מאי לאו שריו – דאיפסיק מנייהו קצת
- 14 מחוטיה. ונקטר אצור גרדומין. דאינדה אינרדו
- 15 – ולגמרי כשר מעיקר דהעיקר. וקשיא למאן דאמר:
- 16 נפסק החוט מעיקרו פסולתו שריו גרדומין –
- 17 דנשאר קצת ונפסק קצת. הא קמשפץ לן – מדרתי
- 18 שרייה בגרדומין משמע דלחוי בגרדומים שירא
- 19 קצת שריו קצת דהעיקר. כדי לענבן כדפרשית
- 20 לעיל, והאי "כל שירא" דקתי – כדי עניבה.
- 21 חוט של כרך – אותו שברך סביב ועושה ממנו
- 22 הגדיל, עולה ממנו שמונה חוטיק, דשמונה חוטיק
- 23 בעינן כדמפרש לקמן (מב, א.) תכלת – זהו שם
- 24 כל הציצית. שברך רובה – שעשה שני שליש
- 25 גדיל ושליש ענף – כשרה, ואף על גב דמצותה
- 26 שליש גדיל ושני שליש ענף, כדאמרין לקמן.
- 27 אלא חוליא אחת – הקפה שלש פעמים. ונזוי
- 28 תכלת – עיקר מצות ציצית, שלש גדיל ושני
- 29 שליש ענף. לא יפחות משבע – חליות, ששה
- 30 אירים – שבוך שבעה רקיעים. ועל שם שהתכלת
- 31 דומה לים וים דומה לרקיע כדלקמן (נג, ב.)
- 32 מרמי עבריה לטורו ורקיעים. כלי ולכרנו
- 33 לטובה, שאף צבעה כמו כן נזקק לציצית. כשהוא
- 34 מתחיל לברוך פתחיל בלבן – שמנח שני חוטיק
- 35 ארוכין לעשות מהן הגדיל, ומתחיל לברוך בלבן.
- 36 ובאמצע כורך של תכלת, וחזרו ומסיים בלבן. מין
- 37 נגף – תחילה, ואחר כך פתיל תכלת. והאידיא
- 38 דבעינן חמשה קשרים, היינו דאמרין (מנחות
- 39 מג, ב.) שקולה מצות ציצית בכל התורה כולה,
- 40 הלכך עבדינן שני קשרים מעיקר ושליש
- 41 מלמטה. משום מעלין בקדש ואין מורדין –
- 42 וכיון דאקדמה קרא למין כגון שבע ממה חשוב
- 43 הוא, הלכך אי מסיים בתכלת הוה ליה מוריד
- 44 סוף הציצית מתחילתה. דבולה תכלתא –
- 45 כל הטלית. ודמי ליה תכלתא – ציצית.
- 46 גרדילא

דלקא דאיקטר. ואמר רבה, שָׁמַע מִיָּמָה: **קֶשֶׁר עֲלִיּוֹן**
דְּאֲרוּיִיתָא, דְּאִי סִלְקָא דְעֵתְהָ דְרַבְנָן, מֵאִי אִיצְטְרִיד
לְמִישְׁרֵי סְדוֹן בְּצִיצִית? פְּשִׁימָא, הַתּוֹכֵף תְּכִיפָה אַחַת
אִינוּ חִיבוּר! אֵלָּא שָׁמַע מִיָּמָה: דְּאֲרוּיִיתָא. אָמַר רַבְה
בַּר רַב אָדָא אָמַר רַב אָדָא אָמַר רַב: אִם נִפְסַק
הַחוּט מֵעִקְרוֹ – פְּסוּלָה. יְתִיב רַב נַחֲמָן וְקָא אָמַר
לְהָא שְׁמַעְתָּא. אִיתְּכִיבָה רַבָּא לְרַב נַחֲמָן: בְּמַה דְּבְרִים
אֲמֹרִים – בְּתַחְלָתוֹ, אֲבָל סוּפוֹ – שְׁרָיָו וְגִרְדוּמָיו פֶּל
שְׁהוּא; מֵאִי שְׁרָיָו וְכֵאֵי גִרְדוּמָיו? מֵאִי לֹא שְׁרָיָו
– דְּאִיפְסִיק מְנִיחֵיהּ וְאִישְׁתִּירֵיהּ מְנִיחֵיהּ, גִּרְדוּמָיו –
דְּאִינְרְדוּם אִינְרְדוּמָיו – לֹא, הֵיאָר קִתְּנֵי, שְׁרָיָו גִּרְדוּמָיו
כֹּל שְׁהוּא. – וְלֵימָא גִּרְדוּמָיו, שְׁרָיָו לְמָה לִּי? הָא
קָא מְשַׁמַּע לֵךְ, דְּבַעֲיָנָן שְׁרָיָא לְגִרְדוּמָיו כְּדִי לְעַנְבָּן.
יְתִיב רַבְה וְקָאמַר מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב: חוּטָא שְׁל פֶּרֶךְ עוֹלָה
מִן הַמְּנִינָן. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף: שְׁמוּאֵל אָמְרָה וְלֹא
רַב. אִיתְּמַר נְמוֹ: אָמַר רַבְה בַּר בַּר הֵנָּה, סָח לִי
רַבִּי יֵאֵשִׁיָּה דְמִן אוּשָׁא: חוּטָא שְׁל פֶּרֶךְ עוֹלָה לִיה
מִן הַמְּנִינָן. יְתִיב רַבָּא וְקָא אָמַר מְשַׁמֵּיהּ דְּשְׁמוּאֵל:
תְּכַלֵּת שְׁפָרְךָ רֹבְפָה – פְּשָׁרָה. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף:
רַב אָמְרָה וְלֹא שְׁמוּאֵל. אִיתְּמַר נְמוֹ, אָמַר רַב הֵנָּה
בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת אָמַר רַב יְרֵמְיָה בַּר אָבָא
אָמַר רַב: תְּכַלֵּת שְׁפָרְךָ רֹבְפָה – פְּשָׁרָה. רַב חֵיטִיא
בְּרִיה דְּרַב נְתַן מְבַתֵּי הֵכִי, אָמַר רַב הֵנָּה אָמַר רַב
שֵׁשֶׁת אָמַר רַב יְרֵמְיָה בַּר אָבָא אָמַר רַב: תְּכַלֵּת
שְׁפָרְךָ רֹבְפָה – כְּשָׁרָה, וְאִפְּלוּ לֹא כְּרַךְ בַּה אָקָא
חֻלְיָא אַחַת – כְּשָׁרָה. וְנִזְוִי תְּכַלֵּת – שְׁלִישׁ גְּדִיל
וְשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עֲנָף. וְכַפְּהָ שִׁיעוּר חוּלְיָא? תִּנְיָא, רַבִּי
אוּמַר: כְּדִי שִׁיכְרוּךְ וְיִשְׁנֵהּ וְיִשְׁלַשׁ. תַּאנָּא: הַפּוֹחֵת לֹא
יַפּוֹחֵת מְשַׁבַּע, וְהַמּוֹסִיף לֹא יוֹסִיף עַל שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה;
הַפּוֹחֵת לֹא יַפּוֹחֵת מְשַׁבַּע – פִּגְגָּד שְׁבַעָה רְקִיעִים,
וְהַמּוֹסִיף לֹא יוֹסִיף עַל שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה – פִּגְגָּד שְׁבַעָה
רְקִיעִין וְשִׁשָּׁה אוּרְיִין שְׁבִינֵיהֶם. תַּנָּא: כְּשִׁהוּא מִתְּחִיל
– מִתְּחִיל פִּלְכָן, "הַכְּנָה" – מִין כְּנָה, וְכִשְׁהוּא מְסִים –
מְסִים פִּלְכָן, מְעַלִּין בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. רַב וְרַבְה בַּר
בַּר הֵנָּה הוּוּ יְתִיב, הָוָה קָא חֲלִיף וְאִזְלוּ הֵהוּא זָבְרָא
דְּמִיכְפִי וְלִימָא דְּכִיבְהָ תְּכַלְתָּא, וְרַבִּי לִיה תְּכַלְתָּא,

הדין לבן.
דאינרדום אינרדומי – פירש בקונטרס:
 שפסקו לגמרי. וקשה: דהא "ולא
 שחוא" קתני וצריך לומר דלצדיק קתני, ולא
 קאי אלא אשירי. ונראה לפרש: מאי לאו
 שריו דאיפסיק מנייהו, כלומר: שיש מן החוטים
 שנפסקו מעיקרם, ואישהיין מן השלמית נמי
 וגרדומי – דאינרדום כולם. והשתא לא קאי "כל
 שחוא" אלא אנרדומי. והא ד"איפסיק מנייהו"
 הוי השתא כמו "נפסק החוט מעיקרו" דלעיל. ובי
 האי גזנא קרי "שיריו" פרק קמא דסוכה (ג, א)
 גבי זבוב תחילתו שלשלו וסופו שנים. וצריך עיון.
שריו גרדומי כל שחוא – פרק "מי שמת"
 (בבא בתרא ק, א) הוה מצי לאיתמי' הך.
 גבי הך דפרקי: וכל היכא דתני "כל שחוא" לית
 ליה שיעורא. **ל**א פחות משבעה כנגד שבעה
 רקיעים – לפי שתכלת דומה לים וים דומה
 לרקיע. ואנו דלית לן תכלת לא קפדינן בהא.
 והא נמי דאמרין: צריך לקשור על כל חוליא
 וחוליא – היינו כדי שיהא ניכר התכלת. ומה
 שאנו נוהגים חמשה קשרים, פירש בקונטרס גבי
 ציצית שקולה כנגד כל המצות: לפי שציצית
 עולה שש מאות, ושמונה חוטיק וחמשה קשרים
 עולה שש מאות ושלוש עשרה. שנים בסמוך לטלית
 האמורים בפרשה חסידים יוד. ויש לומר שיש
 פסוק "והיה לכם לציצית", ושלוש ציצית כתובים
 בפרשה. ולמדו זו משלימתן. וכן נוהג רבינו תם
 לעשות אותן חמשה קשרים, שנים בסמוך לטלית
 ושלושה סמוך לפתיל משום מעלין בקדש ולא
 מורדין. כדאמרין שמסיים בלבן, ועל כל קשר
 שני קשרים כדי שיהא קשר של קיימא. מיהו, לא
 מצינו שום סמך בהתלמוד מפורש מחמשה קשרים. ויש לומר, דהא דאמרין: צריך לקשור על כל חוליא וחוליא – היינו אחת של לבן ואחת של כחול, שתי תחום. והשתא,
 כשאין פוחת משבע עושה חמשה קשרים: סמוך לטלית קשר אחד, ואחר כך שתי חוליות אחת של תכלת ואחת של לבן קשר אחד, עד שמסיים של חוליות – הרי ארבעה
 קשרים, ואחר כך עושה חוליא שביעית של לבן כדי שיהא מסיים בלבן, ואחר כך קושר אחד – הרי חמשה קשרים. ויש מפרשים: לא יפחות משבע כריכות בין כל קשר וקשר.

וא

אז גדיל או פתיל - למאי דפרשיית לעיל ולה, אן דפתילי? שמעתי דבעי שני חוטין תבלת, קשיא, דהבא דרשינן ליה ל"א גדיל או פתיל? ויש לומר: דהא נמי שמעת מינה, כיון דבחד פרשה כתב "גדיל" ובאיךד כתיב "פתיל". ומיהו קשה, דפתיל מ"ציצית" נפקא, דדרשינן לקמן מב, א: אן ציצית אלא נעקו ויש לומר, דאיצטריך "ציצית" לאשמעוניה דלאחר עשיתן צריך לפרוה, כדאייתא לקמן.

ובספרי דרשי: "ועשו להם ציצית" - שמע אני יעשה כולה גדיל? תלמוד לומר "ציצית", הא כיצד? וכן שולחא גדיל? ויזאת מן הבגד, וציצית מן הגדיל. והא ברייתא קשיא לרבה בר בר חנה, וקשה נמי לרב, דדרש ליה הבא מפתיל", והתם דרשי ליה מ"ציצית".

וההוא גדילים למנינא - תימא: מאי דחזקיה דרב למנינא "גדילים" למניינא? נימא דקרא בא לומר תרווייהו בעי, גדיל ופתיל? ויש לדחוק ולפרש, דטעם דרבה בר בר חנה משום דרשי "גדילים" מנין דמבעי אתר מיטע, משום דכתיב בלשון רבים, ואף על גב דליכא גדיל כולל, וכי תימא: אן כן, "פתיל" דכתב רומנא למה ל? איצטריך, דאי לא "פתיל" הוה פסלינן פתיל לגדיל בהוי הודו, כמבין אר"י, רב סב ל למנינא, ולא למעט גדילים. ותימא: רבה בר בר חנה מנינא מנא ליה?

ופותליהו מתוכי - פירש בגיטת: שחוט של כרך מן הבגין, ובלשון אתר פירש: שהוא הפתיל, ודיניה העבך משולשל למטה ויוצא מן הגדיל. ותימא: דהא נפקא לן מ"ציצית" לקמן (מב, א) ובבבבתיא פירשיה כמעט אתר - שכלפן כעץ תפילה, היינו "עניף להו מיעף" לקמן (שם).

לבן מי פטר - פירש בקונטרס: הוה על גב דלא מינא דבנן הוא, ולא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל, דבולדו בר מחבלת איקרי "מין לבן", אלא הכי פירשתי: אף על גב דלא מינא ניהו.

ופליגא רבנן - וזהו צ"ל למימר דמדרבנן הוא, אלא משום שהאמוראים יש להם לבאר דבריהם יותר, אי נמי לא מסתבר ליה, כמו שבנאר בסמוך. **ורב** נתמן דאמר כתנא דבי רבי ישמעאל - תימא, הא שפיר שני: מדרבנן ויש לומר: דלא מסתבר ליה למימר הכי אלא מבח דבי מי מסתברא, וכי דחי ליה צריך למרשא תנא. אי נמי, לא מסתבר ליה לפלוגי אמרשא דרימנא? אי לא משכח ליה תנא, ונראה דמכולהו תנאי מוכח דאית ליה "חכנא" מין בנן, ולא מייחי דתנא דבי רבי ישמעאל אלא לומר בגדיהם צמר ופשתים, דאי לא אית שמעא ליה פסיק ליה "מחכנא" מין חכנא, ורבינו תם ורש"י פסקו כרבא, משום דהוא כתיב. **אף** גי צמר ופשתים - תימא: מנא ליה דפליגי? דלמא שאני הבא דאיכא ייתרא ד"הכנא" מין בנן, דהכי נמי דרשי פרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) מ"א בגד" שאר בגדים

תנא דבי רבי ישמעאל, ויש לומר: דלא נמי, דהתם לא מפקין בגד דקרא ממשמעיהו, דלעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא, אלא דמריבין אף שאר מינין, אבל הכא אי דרשת מיניה בשאר מינין, אם כן בגד דכתיב ברישא הוי נמי שאר מינין, ואם כן מפקת בגד ממשמעוא. אי נמי יש לומר: דרבא לא דרשי מייחורא מיד, אלא משום דסבר "בגדיהם" - כל בגדיהם משמע, ועלה כתיב "הכנא" מין בנן, שמרבר מן הציצית, ולפירוש זה, על כרחין תנא דבי רבי ישמעאל על ליה דרבא. **אמר** אביי ונא דבי רבי ישמעאל - פרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) איתא להא מילתא, ודחי ליה רבא התם. **בגד** אן לי אלא בגד צמר - פירש בקונטרס: בנגעים כתיב, וקשה: דהא, דאם כן צריך לגרוס: "או בבגד", דהכי תיבין בני נגעים. ותו, דפרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) דרשינן ליה למילתא אתרייתא, ותו, דהכי ולפינן מנגעים, לרבו דמתרין לה התם דלא מפקא מייךד תנא דבי רבי ישמעאל? אף גבי נגעים שאר בגדיה? ותו, דהתם משמע בפירוש הכי, ותו תנן דהדיא דשאר מינין לא מיטעו בנגעים, נימא דלא כתנא דבי רבי ישמעאל? לכך צריך לפרש: דבשמייהו הוא מרביב (ויקרא יא). ותימא: דאם כן, אמאי איצטריך לאתויי נגעה של עושב? ויש שק כתיב בהדיא? ויש לומר: דאיכא בגד מן הודק שבנגעה של עושב, וכן מוכח פרק "ראשית הגז" (חולין קלו, א) דממעט גיזה של שור מיתתן לוי ולא לשוקו, ופרקי: אלא מעתה נוצה של עושב ליחייב? אלמא לאו מכלל שק הוי, והשתא נזתא הא דמרבה לאביי מהכא ששלש על שלש בשאר בגדים, ודין שק הוי ארבעה על ארבעה.

שמנה, ופותליהו מתוכי - אותו חוט שדרך בו היא מן הבגין, לשון אתר, ופותליהו מתוכי - תנא פתיל ענף למטה, חושי צמר פוטרין בשל פשתן - אותם שני חוטין של לבן, אם של צמר חן - פוטרין בסדין של פשתן עם התבלת, ואף על גב דליכא השתא מין בנן, דהוי של צמר, כיון דתבלת שנים חוטין חן, התבלת עמרא ניהו ופטר בשל פשתן, וזה תבלת כל רחנא בהדיא - לכן דצמר נמי פוטר בשל פשתן משום לבן, חושי צמר ופשתים - לבן של פשתים, ושל צמר תבלת, ופוטרין בכל מקום - בכל מיני בגד, ואפילו בשל פשתים, דמדה תימא: שיראין פוטרין, והוה כלאים שלא במקום צדקה, אף שמעל לן דחייבין, השיראין = מעול של משי, ותכלך = מגעיל שמשוך מאותן דגים והוא בית התולעת

שמוציא עשוי שקרוין פלוצ'ול - סריקין - מעיל עשוי מנעורת של משי, צמר ופשתים - פוטרין חן - קל סלקא דעתין שני חוטין צמר ושני חוטין לבן של פשתים, חן - עצמך, כלך וסריקין - במינן פוטרין, וכן צמר ופשתים בטלת שהוא מינו יצא, אלא אי אמרת מאורייתא - מחייבין שיראין בציצית, הכי פירוהו ציצית וכלך? וכן מאורייתא ציצית דצמר ופשתים הוה פוטרין, כדאמרינן לעיל: "צמר ופשתים יחדו", גדילים תעשה לך" ורב נתמן - דאמר לעיל: שיראין מדרבנן הוא דחייבין, דאי מאורייתא לא פטר בהו מינו, כדתנא דבי רבי ישמעאל - דאמרו: אין מחייבין בציצית אלא בגד צמר או בגד פשתים, בגדים בתורה פתם - על כנפי בגדיהם, ופרש לך - בכלאים (צמרים בב, ב) וגי נגעים (ויקרא יא)

"בבגד צמר או בבגד פשתים", פסיק מייךד תנא "ב" - דהא אית מרבה כל הבגדים, צמר איתיבם ונוצה - צמר של עוים קרי נוצה, לפי שאין קרי כשאר צמר, מנין - שנטמאין בנגעים, תלמוד לומר או בגד - "בגד צמר או בגד פשתים" (ויקרא יא).

והוא גדיל או פתיל - למאי דפרשיית לעיל ולה, אן דפתילי? שמעתי דבעי שני חוטין תבלת, קשיא, דהבא דרשינן ליה ל"א גדיל או פתיל? ויש לומר: דהא נמי שמעת מינה, כיון דבחד פרשה כתב "גדיל" ובאיךד כתיב "פתיל". ומיהו קשה, דפתיל מ"ציצית" נפקא, דדרשינן לקמן מב, א: אן ציצית אלא נעקו ויש לומר, דאיצטריך "ציצית" לאשמעוניה דלאחר עשיתן צריך לפרוה, כדאייתא לקמן.

וההוא גדילים למנינא - תימא: מאי דחזקיה דרב למנינא "גדילים" למניינא? נימא דקרא בא לומר תרווייהו בעי, גדיל ופתיל? ויש לדחוק ולפרש, דטעם דרבה בר בר חנה משום דרשי "גדילים" מנין דמבעי אתר מיטע, משום דכתיב בלשון רבים, ואף על גב דליכא גדיל כולל, וכי תימא: אן כן, "פתיל" דכתב רומנא למה ל? איצטריך, דאי לא "פתיל" הוה פסלינן פתיל לגדיל בהוי הודו, כמבין אר"י, רב סב ל למנינא, ולא למעט גדילים. ותימא: רבה בר בר חנה מנינא מנא ליה?

ופותליהו מתוכי - פירש בגיטת: שחוט של כרך מן הבגין, ובלשון אתר פירש: שהוא הפתיל, ודיניה העבך משולשל למטה ויוצא מן הגדיל. ותימא: דהא נפקא לן מ"ציצית" לקמן (מב, א) ובבבבתיא פירשיה כמעט אתר - שכלפן כעץ תפילה, היינו "עניף להו מיעף" לקמן (שם).

לבן מי פטר - פירש בקונטרס: הוה על גב דלא מינא דבנן הוא, ולא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל, דבולדו בר מחבלת איקרי "מין לבן", אלא הכי פירשתי: אף על גב דלא מינא ניהו.

ופליגא רבנן - וזהו צ"ל למימר דמדרבנן הוא, אלא משום שהאמוראים יש להם לבאר דבריהם יותר, אי נמי לא מסתבר ליה, כמו שבנאר בסמוך. **ורב** נתמן דאמר כתנא דבי רבי ישמעאל - תימא, הא שפיר שני: מדרבנן ויש לומר: דלא מסתבר ליה למימר הכי אלא מבח דבי מי מסתברא, וכי דחי ליה צריך למרשא תנא. אי נמי, לא מסתבר ליה לפלוגי אמרשא דרימנא? אי לא משכח ליה תנא, ונראה דמכולהו תנאי מוכח דאית ליה "חכנא" מין בנן, ולא מייחי דתנא דבי רבי ישמעאל אלא לומר בגדיהם צמר ופשתים, דאי לא אית שמעא ליה פסיק ליה "מחכנא" מין חכנא, ורבינו תם ורש"י פסקו כרבא, משום דהוא כתיב. **אף** גי צמר ופשתים - תימא: מנא ליה דפליגי? דלמא שאני הבא דאיכא ייתרא ד"הכנא" מין בנן, דהכי נמי דרשי פרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) מ"א בגד" שאר בגדים

תנא דבי רבי ישמעאל, ויש לומר: דלא נמי, דהתם לא מפקין בגד דקרא ממשמעיהו, דלעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא, אלא דמריבין אף שאר מינין, אבל הכא אי דרשת מיניה בשאר מינין, אם כן בגד דכתיב ברישא הוי נמי שאר מינין, ואם כן מפקת בגד ממשמעוא. אי נמי יש לומר: דרבא לא דרשי מייחורא מיד, אלא משום דסבר "בגדיהם" - כל בגדיהם משמע, ועלה כתיב "הכנא" מין בנן, שמרבר מן הציצית, ולפירוש זה, על כרחין תנא דבי רבי ישמעאל על ליה דרבא. **אמר** אביי ונא דבי רבי ישמעאל - פרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) איתא להא מילתא, ודחי ליה רבא התם. **בגד** אן לי אלא בגד צמר - פירש בקונטרס: בנגעים כתיב, וקשה: דהא, דאם כן צריך לגרוס: "או בבגד", דהכי תיבין בני נגעים. ותו, דפרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) דרשינן ליה למילתא אתרייתא, ותו, דהכי ולפינן מנגעים, לרבו דמתרין לה התם דלא מפקא מייךד תנא דבי רבי ישמעאל? אף גבי נגעים שאר בגדיה? ותו, דהתם משמע בפירוש הכי, ותו תנן דהדיא דשאר מינין לא מיטעו בנגעים, נימא דלא כתנא דבי רבי ישמעאל? לכך צריך לפרש: דבשמייהו הוא מרביב (ויקרא יא). ותימא: דאם כן, אמאי איצטריך לאתויי נגעה של עושב? ויש שק כתיב בהדיא? ויש לומר: דאיכא בגד מן הודק שבנגעה של עושב, וכן מוכח פרק "ראשית הגז" (חולין קלו, א) דממעט גיזה של שור מיתתן לוי ולא לשוקו, ופרקי: אלא מעתה נוצה של עושב ליחייב? אלמא לאו מכלל שק הוי, והשתא נזתא הא דמרבה לאביי מהכא ששלש על שלש בשאר בגדים, ודין שק הוי ארבעה על ארבעה.

והוא גדיל או פתיל - למאי דפרשיית לעיל ולה, אן דפתילי? שמעתי דבעי שני חוטין תבלת, קשיא, דהבא דרשינן ליה ל"א גדיל או פתיל? ויש לומר: דהא נמי שמעת מינה, כיון דבחד פרשה כתב "גדיל" ובאיךד כתיב "פתיל". ומיהו קשה, דפתיל מ"ציצית" נפקא, דדרשינן לקמן מב, א: אן ציצית אלא נעקו ויש לומר, דאיצטריך "ציצית" לאשמעוניה דלאחר עשיתן צריך לפרוה, כדאייתא לקמן.

וההוא גדילים למנינא - תימא: מאי דחזקיה דרב למנינא "גדילים" למניינא? נימא דקרא בא לומר תרווייהו בעי, גדיל ופתיל? ויש לדחוק ולפרש, דטעם דרבה בר בר חנה משום דרשי "גדילים" מנין דמבעי אתר מיטע, משום דכתיב בלשון רבים, ואף על גב דליכא גדיל כולל, וכי תימא: אן כן, "פתיל" דכתב רומנא למה ל? איצטריך, דאי לא "פתיל" הוה פסלינן פתיל לגדיל בהוי הודו, כמבין אר"י, רב סב ל למנינא, ולא למעט גדילים. ותימא: רבה בר בר חנה מנינא מנא ליה?

ופותליהו מתוכי - פירש בגיטת: שחוט של כרך מן הבגין, ובלשון אתר פירש: שהוא הפתיל, ודיניה העבך משולשל למטה ויוצא מן הגדיל. ותימא: דהא נפקא לן מ"ציצית" לקמן (מב, א) ובבבבתיא פירשיה כמעט אתר - שכלפן כעץ תפילה, היינו "עניף להו מיעף" לקמן (שם).

לבן מי פטר - פירש בקונטרס: הוה על גב דלא מינא דבנן הוא, ולא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל, דבולדו בר מחבלת איקרי "מין לבן", אלא הכי פירשתי: אף על גב דלא מינא ניהו.

ופליגא רבנן - וזהו צ"ל למימר דמדרבנן הוא, אלא משום שהאמוראים יש להם לבאר דבריהם יותר, אי נמי לא מסתבר ליה, כמו שבנאר בסמוך. **ורב** נתמן דאמר כתנא דבי רבי ישמעאל - תימא, הא שפיר שני: מדרבנן ויש לומר: דלא מסתבר ליה למימר הכי אלא מבח דבי מי מסתברא, וכי דחי ליה צריך למרשא תנא. אי נמי, לא מסתבר ליה לפלוגי אמרשא דרימנא? אי לא משכח ליה תנא, ונראה דמכולהו תנאי מוכח דאית ליה "חכנא" מין בנן, ולא מייחי דתנא דבי רבי ישמעאל אלא לומר בגדיהם צמר ופשתים, דאי לא אית שמעא ליה פסיק ליה "מחכנא" מין חכנא, ורבינו תם ורש"י פסקו כרבא, משום דהוא כתיב. **אף** גי צמר ופשתים - תימא: מנא ליה דפליגי? דלמא שאני הבא דאיכא ייתרא ד"הכנא" מין בנן, דהכי נמי דרשי פרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) מ"א בגד" שאר בגדים

תנא דבי רבי ישמעאל, ויש לומר: דלא נמי, דהתם לא מפקין בגד דקרא ממשמעיהו, דלעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא, אלא דמריבין אף שאר מינין, אבל הכא אי דרשת מיניה בשאר מינין, אם כן בגד דכתיב ברישא הוי נמי שאר מינין, ואם כן מפקת בגד ממשמעוא. אי נמי יש לומר: דרבא לא דרשי מייחורא מיד, אלא משום דסבר "בגדיהם" - כל בגדיהם משמע, ועלה כתיב "הכנא" מין בנן, שמרבר מן הציצית, ולפירוש זה, על כרחין תנא דבי רבי ישמעאל על ליה דרבא. **אמר** אביי ונא דבי רבי ישמעאל - פרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) איתא להא מילתא, ודחי ליה רבא התם. **בגד** אן לי אלא בגד צמר - פירש בקונטרס: בנגעים כתיב, וקשה: דהא, דאם כן צריך לגרוס: "או בבגד", דהכי תיבין בני נגעים. ותו, דפרק "במה מדליקין" (שבת כו, א) דרשינן ליה למילתא אתרייתא, ותו, דהכי ולפינן מנגעים, לרבו דמתרין לה התם דלא מפקא מייךד תנא דבי רבי ישמעאל? אף גבי נגעים שאר בגדיה? ותו, דהתם משמע בפירוש הכי, ותו תנן דהדיא דשאר מינין לא מיטעו בנגעים, נימא דלא כתנא דבי רבי ישמעאל? לכך צריך לפרש: דבשמייהו הוא מרביב (ויקרא יא). ותימא: דאם כן, אמאי איצטריך לאתויי נגעה של עושב? ויש שק כתיב בהדיא? ויש לומר: דאיכא בגד מן הודק שבנגעה של עושב, וכן מוכח פרק "ראשית הגז" (חולין קלו, א) דממעט גיזה של שור מיתתן לוי ולא לשוקו, ופרקי: אלא מעתה נוצה של עושב ליחייב? אלמא לאו מכלל שק הוי, והשתא נזתא הא דמרבה לאביי מהכא ששלש על שלש בשאר בגדים, ודין שק הוי ארבעה על ארבעה.

שמא יקרע סדינו בתוך שלש - פירש בקונטרס: בתוך שלש לכנף, וכשתפרנו בחוטי פשתן יניח סוף החושין תלויין עם לציצית, והנה ליה "תעשה ולא מן העשוי". ואפילו דאמר דאמר (מנחות לז, א) הדתכלת אינה מעבכת את הלבן - היינו כביש ארבעה חושין, אבל טלית וליבא אלא שנים - לא. מיהו הנה ליה למינקט לשמא דבעינן טויה או תלייה לשמה, אבל "תעשה ולא מן העשוי" ליבא. לפי מה שאפרש לקמן ומב.

- 1 דא גבי עשאה מן הקוצים מן הגרדין וכו', והא
- 2 דרבינא (א) טלית נשקענה חוץ לשלש
- 3 יתפור, תוך שלש רבי מאיר אומר: לא יתפור,
- 4 והכנסים אמרין: יתפור - אפילו לרבנן גזרינן
- 5 שמא יתפור ויהא בו איסור כלבאים. מיהו קשה
- 6 מההוא דרב הונא דאמר לקמן (מג, א) רחוק
- 7 מן הכנף ארבע היו מצות ציצית. אבל במרייתא
- 8 הדסידה ליבא לאקשויי, דהא משפטינן בסמוך:
- 9 כיון שפצעו שלש. לכך שרץ לפרש: תוך שלש
- 10 - היינו שנקרע עשרה ציציות תלויה הן, ולא
- 11 נשתתף שלש, והיו כאילו נפסק לגמרי, אבל אם
- 12 נשתתפו בו שלש - דלרבי הכל חיבור מעליא
- 13 הוא. והשתא שמעתינן כרבי מאיר איתיא. הוא
- 14 דלא גזרינן שמא יתפור כרבי - דבדא לא טעו.
- 15 והא דדמשע פרק "דום חטאת" (זבחים צד, ב)
- 16 גבי בנה שיצא חוץ לקלעים, דאפילו נשתתף בו
- 17 שלש אלא שאין בו כדי מעפרות לא חשיב חיבור,
- 18 ובפרק "היו רשעים" (חולין קכג, ב) מוחב דכדי
- 19 מעפרות היו טפי משלש - שאני התם, דכל הבגד
- 20 נקרע, רב' הכא שאינו נקרע רק תחיכה - לא
- 21 היו בפסול. ר' זורא אמר - משמע דרב' זורא לאו
- 22 היינו רבי זורא, אלא פירושו הקטרס בחתובות
- 23 (מג, ב).

משום כסות ליה - רבנו תם פירש דכן עיקר, כדאיתא פרק "במה מדליקין" (שבת ב, ה) - ואינה סבור משום כסות ליה, מתוך כך ש' להוכיח מכאן הדלהב כרבי שמעון, דלילה לאו זמן ציצית היא. ועוד אמרין פרק "במה מדליקין" (כו, א) - שאמר בסנה' בה' למה לי - לא תחייב כסות סומא, והיונו כרבי שמעון,

ולרבנן דרבי שמעון מוקמי לה לרבות בעלת משל, אלמא סתם תלמודא כרבי שמעון אתא. ועוד בפרק שני דברכות (יד, ב) אמרין שלא היו אמורים במערכת פרשת ציצית בלילה, ורב' יוסף אמר עלה: במה מעליא האי שמעתיא. וסתם ברייתא נמי פרק קמא דזבחים (יה, א) כרבי שמעון ורבי זורא דרמי בהתלא לפרווחא. דאינשי בתייה לקמן (מנחות מג, א) ובפרק קמא דסוכה (יא, א) - רבי יהודה לביד היה עושה. ובפרק קמא דברכות (יג, א) אמר רבי יהושע בן קרחה: למה נסמכה פרשה וכו' לומר שזו נהוגת בין ביום בין בלילה, וזו אינה נהוגת אלא ביום. ואומר רבינו תם: אף על גב דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכסות לילה פטור אפילו ביום, מכל מקום מקרי שער פני גרמא, שהיוס גורם לחייב המלבוש. מיהו, בדרישאל קדושין ובתוספתא סריטין, איוז היא מצות עשה שלא הזמן גרמא - כגון אבידה ושילוח חקן ומעקה וציצית, ורבי שמעון פטור את הנשים מן הציצית. אמר להם רבי שמעון: אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא. שרר' כסות לילה פטור! אמר רבי אליא. טעמא דרבנן, שאם הייתה טעם המיוחדות ליום וללילה - הא חייבין. ובספרי נמי גניא: "על כנפי דרבנן", שומע אני אף בעלת שלש וכו', שומע אני אף כסות לילה. במשמע: תלמוד לומר: "וראייתם אותה" - ביום ולא בלילה, ואם הייתה טלית מיוחדת ליום ולילה הייתב בציצית. וצריך עיון. וה**אמור** רבי זורא הטיל למטלת כשירה - תימנה. הכי סלקא דעתך דרבי זורא ליה "תעשה ולא מן העשוי"? האי רבי זורא גופיה אית ליה

לעילוי ויש לומר, ודסקא דעתך בין ותחילה הנתחן לשם מצוה - לא שרין בה' "תעשה ולא מן העשוי", אבל לעיל כי חתר - בתבטלה הנחתו. **בבל** תוסף קאי מעשה לא היו - כדיון דעבדי איסורא לא חשיב עשייה, ובשעת קציצת הראשונים זו היא עשייתן, ולא דמי לההיא דפרק קמא דסוכה (יא, א) ולא אמרין: קציצתן זו היא עשייתן. וצריך עיון.

ממאי דגברא לאוסופי קמיובין - אפילו למאן דאמר בפרק תרע"ב (ק, א) דלעבר מושם כל בחוזה, ומשמע נמי בחוזה פירקא דלרבי יהושע על בני בחונה. מכל מקום אפילו מודה דליבא כל תוסף, כיון דלכסוילי קמיובין.

תכלת אין בו משום כלבאים ואפילו בטלית פטורה - מדאמרינן "אפילו" בלא ר"ו, משמע דכל טלית פטורה איצטרך לאשמעינן דתכלת אין בה משום כלבאים. וכי האי גונא דייק פרק "טרף בקלפ" (יומא מו, א) אומר היה רבי מאיר: אברי עלות חול שניתותרו - עושה לוק מערכת סודרין ואפילו בשבה, ומכחא סוגיא דהתם דהרתי מילי אשמעינן, ואומר רבינו תם: דהכא נמי אשמעינן דאפילו בלילה אין בה משום כלבאים, אף על גב דלאו זמן ציצית היא, ולדמיא תהוי הכתוב כלבאים של ציצית. והא דגזרינן לויט משום כסות לילה - היינו כסות שאינו מיוחד רק ללילה (ורבינו תם סותר פירושו שלמעלה), כדסות יום חייב אפילו בלילה. וכן פרק קמא דקדושין (לד, א), תדע, דאמרין

המין נפסח כו' - כשהיו מעבדים שנה היו שולחין אגרות לגולה לעשות שני אדרים, כדאמרין בפרק קמא דסנהדרין (יא, א): "מודעין אמנאן לכוין כו'. **הא מילתא אמרי** - אנא הכא, ואמרי במערכתא משום רבי זורא כותין, דמשום הכי אסור ציצית בסדרן. גייריה משום שמא יקרע סדין - כקדם לכן בתוך שלש אצבעות למשם הכנף, והיינו מקום הציצית. ויתפרנו - בחוטי פשתן, וניחא סוף החושין תלויין שם, ואור' כך יתן בה שני חוטי תכלת, ויצרף אותן שלש לכן עמהם. והתורה אמרה הציצית לא מן העשוי - הנמצאת ציצית פסולה, והווי כלבאים שלא במקום מצוה. תעשה ולא מן העשוי - דפסול.

היינו בעושה מתחילה שלא לשם ציצית ולא נעשה לשמה. ואמרו במערכתא אמרי: **אמרי** - הנמצאת ציצית פסולה. שרא רבי זורא לרבינו - התיר ציציות מסדינו שהיה של פשתן, ואמרו, משום שמא יקרע. והיינו דאמר רבא: תכלת במערכתא אמרי דרבי זורא כותין. הכי גיסינן: **זורא** אמר גייריה משום כסות לילה - שמא יתכסה בו בלילה דפטור מציצית, שנאמר "וראייתם אותו וחרתם" - פרט לכסות לילה. ונמצא נהנה ממכלאי בשעת מצוה. וכנפיה של עור - שנחתכו קרניה ותלה בהן עור. אויל כתר כנף - ועבדו איפכא. **הפיל** - שלש ציצית לבעלת שלש כנפים, ואחר כך תלה בהן תוך רבעית ועשה בו ציצית - פסולה, דשלש ראשונות עשוין מתחילה שלא במצותה, וכו' הוד מתקנה איכא "תעשה ולא מן העשוי". חסידים - דרזין במצות. כיון שארנו - בטלית של אצבעות, ומדקרי בנד, כדאמרין לגבי טומאה. היו פסילין בה תכלת - כשני קרניה, ולכי גמרי לה היו מטילין לשנים אחרים, ובג אמרין "ועל ולא מן העשוי", ואף על גב דלא הווי מתייבב בציצית עד שתהא כדי שיתכסה בה קטן ראשו ורובו כדלקמן. שכל ציצית שלא נעשת מתחילה לשם ציצית, אף על פי שבעצתה שלא ליצור - איכא "כ"ו העשוי", דהא בעת שלא נעשת, דלא

היו לה אלא שתי קרנות, דאלו קרנותיה האחרים היו ראויין לציצית. שהיו סופו להוסיף עליה דהבה, והוא לה ציצית למעלה משלשה, ואנן תוך שלשה בעינן. כיון שפצעו בה שלש - כיון שהוגיעו לילכא אצבעות אחרונים - מטילין לה תכלת מיד, ולא משהו לה מיד. והשתא לילכא למימר "תעשה ולא מן העשוי", דהא מכיון שהגיעו לתוך שלש האחרונים הוו לזו אותן שתי קרנות נמי ראויין לציצית, כשנתגברו נמצאת ציצית בתוך שלש. הפיל למומלת - שהיה בה ארבע ציצית והטיל לה ארבע אחרים - כשרה בחיני בתראי, ואף על גב דהדר פסיקתו לאמאי. והא הכא דשאל לזרין עבדיהו בשעת עשייה, ומכשרא בהו **אמר רבא** - לעולם שלא ליצור - מן "העשוי" קרינן ביה, והבא להכי מכשרא בבתראי - דקאי בכל תוסף כי עבדיניה, ולא הווי מעשה, דכיון דעובר על דברי תורה לא מקרי מעשה, הלכך כי פסיק לקמאי היא היא עשייתן דבתראי (עשה). אבל שאל לזרין עבדיהו שלש, שאינו עובר עליהן - הי מעשה לאקריי ציצית העשויה בפסול, והבא כשגומרה "תעשה ולא מן העשוי". **מעשה איבא** - והדר קושיא לרבותה. תכלת אין [בה] משום כלבאים - קא סלקא דעתך דהכי קאמר: ציצית אין בהם משום כלבאים, ואפילו כו', ותגדול

התגדול

התגדול

התגדול

והגדול יוצא בה עראי - שאינו ברש לצאת בה לשוק, אילימא וכן לענין איסורא דכלאים - דאי אין קטן מתכסה בה - אין בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים - כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי - יש בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. ואמר רב נחמן - מאי "וכן לענין כלאים" - וכן לענין סדוק בביצית. אלמא, ביצית בטלית שאין

דאמרין לקמן (א, מד.) טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הביצית, מכאן ואילך חייבת ואפילו של כלאים, ואף על גב דפטור מדאורייתא. דאין חלוק, כיון דלגבי גברא דהוי יודיה ליכא כלאים, וכן גלשים. הוא דאמרין (מנחות ממ, א) גבי הכתנים: נתי בדעין עבודה אישתרא, שלא בעידן עבודה לא - לא דמי כלל, דהא חביב (דברים כב) ש"ל תלבש שעטני גדילים תעשה לך", לומר שבמקום גדילים תלבש

שעטניו, ממעט וכל לבישה שרא והנמא. ועוד, דבטלית שעשו לה בהנאו חייב הכתוב כלאים, אבל בגדי כהונה לא לביש אלא בעידן עבודה. ועוד אומר רבינו תם: דבגדי כהונה נמי שלא בעידן עבודה שרו. והכי קאמר: נתי בדעין עבודה אישתרא - כלומר, מתוודים לעבודה, שלא בעידן עבודה - כלומר, אותם שאינם מתוודים לעבודה, לא אישתרא. וכן מוכח בתוספתא דכלאים, דהניא בגדי כהונה ובגדי כהן גדול אין בהם משום כלאים. בגדי כהן גדול שלא במדינה - חייב במשום כל' ששרת בין ש"ל לא לשרת - פטור. וצריך עיון א לילה דומה למדינה דחייב. ויש לומר: דחייב מדרבנן. והוא עובדא דשמעון הצדיק פרק "בא לר' (ויטא ומ, א) ד"ע ליעושת לה דפרו תורתך" - בדרבנא נמי ש"ל לא מדינה ויהוה לא משמע הכי, אלא נראה טפי דחייב מדאורייתא, ואין לדמות מקומות למדינה, דבמדינה ליכא שום חיתר. ותרע, דהתם לא מפליג בין שעה הראויה לשרת לשעה שאינה ראויה לשרת. ולא דאמרין פרק "בא לר' (שם) גבי בגדי כהונה שמקפלין אותן תחת ראשיהן, דלא דווקא ותחת ראשיהן, אלא שלא כגוד ראשיהן משום כלאים - היינו בהצעה, דלא דמי ללבישה דשרא לבישה, אבל בין הביצית אין לחלוק בין הצעה ללבישה. ובספרי תניא: כסות המיוחד ליום ולילה חייב בביצית, רבי יהודה כן בבא אומר: יחיד בטלו כתמים את כסות של אשה מן הביצית, ולא חייב בטלית אלא מפני שכללה מתכסה בו. לכך נראה דכלאים בביצית שרי, בין ביחס בין בלילה בין לאשה.

הדא מכלל דחבידתא איתמר - פירש פירש: כותנתו; בתרייתא מכלל דקמייתא. ואיכא נראה, דבתרייתא ממעיה דשמואל קאמר לה.

ענישתו - ואעשה - בין האי, ושאין אדם חייב לגנות טלית המחוייב אם אין לו. אבל עשה גמור - אפילו בית דין שלמטה לו. מכין אותו עד שתצא נפשו. **הבי'** קאמר לה טעדיק למפטור נפשך מביצית - ומכל מקום, אי לא חובת גברא לא שייך למעשע עליה, כיון דלית ליה. ובקונטרס ג' "אלא", ומשמע מוכח מיד.

רמינן ליה - פירשתי בפרק בתרא ג' (א, ב.) ובלבד

והגדול יוצא בה עראי - ה'תקנן מתכסה בו ראשו ורובו, אף על פי שהגדול יוצא בה עראי - פטורה, וכן לענין כלאים; והיינו בה, מאי "וכן לענין כלאים"? **אילימא** וכן לענין איסורא דכלאים - והא אגן תנן: אין עראי בכלאים; ואמר רב נחמן בר יצחק: וכן לענין סדוק בביצית! **אלא מאי** פטורה - הטילו למקפלת. - והא אמרה רבי יודא דתרא ויזמא! - ה'תא מכלל דחבידתא איתמר. תנו רבנן: טלית פפולה חייבת בביצית, ורבי שמעון פוטר; ושון, שאם פפלה ותפרה שחייבת. תפרה, פשיטא! - לא צריקה דנקמה בסיבי. רבה בר הונא איקלע לבי רבא בר רב נחמן, חזיה דהנהו מכיפסי טלית פפולה ורמי ליה חומי עיניו פפילא, איפשיטא ואתא חומא וקם להדי רישיה. אמר ליה: לאו היינו כנה דכתב רחמנא באורייתא! אתא שרייה איכסי גילמא אחריתי. אמר ליה: מי סברת חובת גברא הוא? חובת טלית הוא, ויל רמי לה. לימא מסייע ליה: הסידים הראשונים, כיון שארגו בה שלש היו מטיילין בה תכלתו! - שאני הסידים, דמחמרי אנפשיהו. ופליגא דמלאכא, דמלאכא אשפחה לרב קמינא דמיכפי סדינא, אמר ליה: קמינא קמינא! סדינא בקמינא וסרבלא בסיתונא, ביצית של תכלת מה תהא עליה? אמר ליה: ענישתו אי אמרת בשלמא חובת גברא הוא - היינו דמחייב, דלא קא רמי, אלא אי אמרת חובת טלית הוא - הא לא מויתבינא! - אלא מאי, חובת גברא הוא? נהי דחייביה רחמנא על מיכפי טלית דתא חייבא, פי מיכפי טלית דלאו בת חייבא, מי חייביה רחמנא? אלא הכי קאמר ליה: מצידיקי למיפטור נפשך מביצית? אמר רב טובי בר קובנא אמר שמואל: כלי קופסא חייבין בביצית, ומודה שמואל בקון שעשעאש לכבודו שפטורה, מאי טעמא? אשר תכסה בה" אמר רחמנא. האי

לאו לאיפסונו עבדיה. בהיה שעתא ודאי רמינן ליה, משום "לעג לרש חרף עשהו". אמר רבקה אמר רבי יהודה: טלית שנקרעה, חוץ לשלש - יתפור, תוף שלש - לא יתפור. תניא נמי הכי: טלית שנקרעה, חוץ לשלש - יתפור. תוף שלש - רבי מאיר אומר: לא יתפור, והכתמים אומרים: יתפור; ושון, שלא יביא אפילו אמה על אמה במקום אחר ובה תכלת ותולה בה; ושון, שפוכי תכלת במקום אחר ותולה בה, ובלבד

והגדול יוצא בה עראי - שאינו ברש לצאת בה לשוק, אילימא וכן לענין איסורא דכלאים - דאי אין קטן מתכסה בה - אין בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים - כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי - יש בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. ואמר רב נחמן - מאי "וכן לענין כלאים" - וכן לענין סדוק בביצית. אלמא, ביצית בטלית שאין

פטורה - דאמר לעיל: ואפילו בטלית פטורה - כגון הטיל למקפלת, כד שריא רחמנא כלאים בביצית - לגמרי אישתרו. הוא ויזמא - לעיל: הטיל למקפלת כשרה. וכיון דמתכשרה בותך בתרא, וכל שכן בקומא אי הוה פסיק לברתא - פשיטא דאין בה משום כלאים, דהא כולה ביצית מקרה הוא מכלל חביתה איתמר - מכלל דהטילו למקפלת כשרה איתמר דך דכלאים. טלית פפולה - שהיתה ארוכה כשתים וכפלה, ורבי שמעון פוטר - שאם פפולה נמצאת ביצית באמצעיתה. שאם תפרה חייבת - דלא תפטור. דנקמה בסיבי - ברוקש. שון אחר: פתירה רחבה, מפורשת. וקשיא לה הא דאמר בסוף "הקומן" (מנחות ל, ב עין שם): האי נמי דחייסיה לגילמא כו'. איפשיט - הטלית, הוי ביצית באמצעיתה. שהיתה רחבה כפלים בקומתו ודיתה כפולה, והכל מוטל על ראשו, ושני הראשון של טלית מטה מחתוריו, ושני ביצית היו בקרן האחד, ושנים בשני ראשי הכל מוקם שארכו כלה. וכשפטרה היה חבוי כלה בו, והנמצא שתי ביציות של כפל באמצע הטלית כנגד ראשו של כפל ביצית - לאו היינו כנה דהא באמצע ראשו עומדין. מי סברת חובת גברא הוא - לקיים מצות ביצית באות מוק, הויפטור בךך אחרייתו? חובת טלית הוא - ואפילו עשה שך, כעטות ביצית פשיט ליה - דחובת טלית הוא. הראשונים כו' - ואי חובת גברא הוא, למה לה צייר עך שכתבה בה? ופליגא דשלאבא - דרבה בר הונא. דהמלאך אומר דחובת גברא היא, דמיכפי ביצית - דלא היה ליה ביצית, כדאמרין לעיל (נ, מ) מן משום כסות לילה. סיכיא - כגון אותן שלטו שחן עגולין, ואין לה אלא שני כנפים ולמטה, דפטורה מביצית. ופרבאל - מנטול בלעז. הא לך - מויתביא - וכן טלית סדוק דסרבלא. ונאי איכפת ליה? נתי דחייביה רחמנא - כי מיכפי טלית בת חיובא, דהויא ליה ביצית, חייביה רחמנא לגברא. לאחוריהו ברא טלית דחויבו ולאכסווי בה מי וחייביה? אלא הכי קאמר ליה מצידיקי למיפטור עצמך מביצית - תבקש תחבולות, למיפטור עצמך מביצית. טעדיק - תחבולות, וחבירו בבא קמא בפרק "הבנת" (נ, א) כל טעדיק דיתא לה למעמד עבדת. כלי קופסא - טליתות הראוין לביצית, אף על פי שמקפלת ומנחתה בקופסא - חייבת בביצית, דהואיל ועומדת היא לתכסות בה - איש תכסה בה" דקיימא ליה - לבבירו - לתכריכי; בהחיא עניתא - כשלושכין אותו למה. ודאי רמינן ליה - מטיילין ביה ביצית, דאי לא רמינא דמי ליענוג. כלומר: איפטור ליה ממצות. חוץ לשלש - למעלה משלש אצבעות משפת הכתף. יתפור -

והגדול יוצא בה עראי - שאינו ברש לצאת בה לשוק, אילימא וכן לענין איסורא דכלאים - דאי אין קטן מתכסה בה - אין בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים - כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי - יש בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. ואמר רב נחמן - מאי "וכן לענין כלאים" - וכן לענין סדוק בביצית. אלמא, ביצית בטלית שאין

פטורה - דאמר לעיל: ואפילו בטלית פטורה - כגון הטיל למקפלת, כד שריא רחמנא כלאים בביצית - לגמרי אישתרו. הוא ויזמא - לעיל: הטיל למקפלת כשרה. וכיון דמתכשרה בותך בתרא, וכל שכן בקומא אי הוה פסיק לברתא - פשיטא דאין בה משום כלאים, דהא כולה ביצית מקרה הוא מכלל חביתה איתמר - מכלל דהטילו למקפלת כשרה איתמר דך דכלאים. טלית פפולה - שהיתה ארוכה כשתים וכפלה, ורבי שמעון פוטר - שאם פפולה נמצאת ביצית באמצעיתה. שאם תפרה חייבת - דלא תפטור. דנקמה בסיבי - ברוקש. שון אחר: פתירה רחבה, מפורשת. וקשיא לה הא דאמר בסוף "הקומן" (מנחות ל, ב עין שם): האי נמי דחייסיה לגילמא כו'. איפשיט - הטלית, הוי ביצית באמצעיתה. שהיתה רחבה כפלים בקומתו ודיתה כפולה, והכל מוטל על ראשו, ושני הראשון של טלית מטה מחתוריו, ושני ביצית היו בקרן האחד, ושנים בשני ראשי הכל מוקם שארכו כלה. וכשפטרה היה חבוי כלה בו, והנמצא שתי ביציות של כפל באמצע הטלית כנגד ראשו של כפל ביצית - לאו היינו כנה דהא באמצע ראשו עומדין. מי סברת חובת גברא הוא - לקיים מצות ביצית באות מוק, הויפטור בךך אחרייתו? חובת טלית הוא - ואפילו עשה שך, כעטות ביצית פשיט ליה - דחובת טלית הוא. הראשונים כו' - ואי חובת גברא הוא, למה לה צייר עך שכתבה בה? ופליגא דשלאבא - דרבה בר הונא. דהמלאך אומר דחובת גברא היא, דמיכפי ביצית - דלא היה ליה ביצית, כדאמרין לעיל (נ, מ) מן משום כסות לילה. סיכיא - כגון אותן שלטו שחן עגולין, ואין לה אלא שני כנפים ולמטה, דפטורה מביצית. ופרבאל - מנטול בלעז. הא לך - מויתביא - וכן טלית סדוק דסרבלא. ונאי איכפת ליה? נתי דחייביה רחמנא - כי מיכפי טלית בת חיובא, דהויא ליה ביצית, חייביה רחמנא לגברא. לאחוריהו ברא טלית דחויבו ולאכסווי בה מי וחייביה? אלא הכי קאמר ליה מצידיקי למיפטור עצמך מביצית - תבקש תחבולות, למיפטור עצמך מביצית. טעדיק - תחבולות, וחבירו בבא קמא בפרק "הבנת" (נ, א) כל טעדיק דיתא לה למעמד עבדת. כלי קופסא - טליתות הראוין לביצית, אף על פי שמקפלת ומנחתה בקופסא - חייבת בביצית, דהואיל ועומדת היא לתכסות בה - איש תכסה בה" דקיימא ליה - לבבירו - לתכריכי; בהחיא עניתא - כשלושכין אותו למה. ודאי רמינן ליה - מטיילין ביה ביצית, דאי לא רמינא דמי ליענוג. כלומר: איפטור ליה ממצות. חוץ לשלש - למעלה משלש אצבעות משפת הכתף. יתפור -

והגדול יוצא בה עראי - שאינו ברש לצאת בה לשוק, אילימא וכן לענין איסורא דכלאים - דאי אין קטן מתכסה בה - אין בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים - כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי - יש בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. ואמר רב נחמן - מאי "וכן לענין כלאים" - וכן לענין סדוק בביצית. אלמא, ביצית בטלית שאין

פטורה - דאמר לעיל: ואפילו בטלית פטורה - כגון הטיל למקפלת, כד שריא רחמנא כלאים בביצית - לגמרי אישתרו. הוא ויזמא - לעיל: הטיל למקפלת כשרה. וכיון דמתכשרה בותך בתרא, וכל שכן בקומא אי הוה פסיק לברתא - פשיטא דאין בה משום כלאים, דהא כולה ביצית מקרה הוא מכלל חביתה איתמר - מכלל דהטילו למקפלת כשרה איתמר דך דכלאים. טלית פפולה - שהיתה ארוכה כשתים וכפלה, ורבי שמעון פוטר - שאם פפולה נמצאת ביצית באמצעיתה. שאם תפרה חייבת - דלא תפטור. דנקמה בסיבי - ברוקש. שון אחר: פתירה רחבה, מפורשת. וקשיא לה הא דאמר בסוף "הקומן" (מנחות ל, ב עין שם): האי נמי דחייסיה לגילמא כו'. איפשיט - הטלית, הוי ביצית באמצעיתה. שהיתה רחבה כפלים בקומתו ודיתה כפולה, והכל מוטל על ראשו, ושני הראשון של טלית מטה מחתוריו, ושני ביצית היו בקרן האחד, ושנים בשני ראשי הכל מוקם שארכו כלה. וכשפטרה היה חבוי כלה בו, והנמצא שתי ביציות של כפל באמצע הטלית כנגד ראשו של כפל ביצית - לאו היינו כנה דהא באמצע ראשו עומדין. מי סברת חובת גברא הוא - לקיים מצות ביצית באות מוק, הויפטור בךך אחרייתו? חובת טלית הוא - ואפילו עשה שך, כעטות ביצית פשיט ליה - דחובת טלית הוא. הראשונים כו' - ואי חובת גברא הוא, למה לה צייר עך שכתבה בה? ופליגא דשלאבא - דרבה בר הונא. דהמלאך אומר דחובת גברא היא, דמיכפי ביצית - דלא היה ליה ביצית, כדאמרין לעיל (נ, מ) מן משום כסות לילה. סיכיא - כגון אותן שלטו שחן עגולין, ואין לה אלא שני כנפים ולמטה, דפטורה מביצית. ופרבאל - מנטול בלעז. הא לך - מויתביא - וכן טלית סדוק דסרבלא. ונאי איכפת ליה? נתי דחייביה רחמנא - כי מיכפי טלית בת חיובא, דהויא ליה ביצית, חייביה רחמנא לגברא. לאחוריהו ברא טלית דחויבו ולאכסווי בה מי וחייביה? אלא הכי קאמר ליה מצידיקי למיפטור עצמך מביצית - תבקש תחבולות, למיפטור עצמך מביצית. טעדיק - תחבולות, וחבירו בבא קמא בפרק "הבנת" (נ, א) כל טעדיק דיתא לה למעמד עבדת. כלי קופסא - טליתות הראוין לביצית, אף על פי שמקפלת ומנחתה בקופסא - חייבת בביצית, דהואיל ועומדת היא לתכסות בה - איש תכסה בה" דקיימא ליה - לבבירו - לתכריכי; בהחיא עניתא - כשלושכין אותו למה. ודאי רמינן ליה - מטיילין ביה ביצית, דאי לא רמינא דמי ליענוג. כלומר: איפטור ליה ממצות. חוץ לשלש - למעלה משלש אצבעות משפת הכתף. יתפור -

והגדול יוצא בה עראי - שאינו ברש לצאת בה לשוק, אילימא וכן לענין איסורא דכלאים - דאי אין קטן מתכסה בה - אין בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים - כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי - יש בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. ואמר רב נחמן - מאי "וכן לענין כלאים" - וכן לענין סדוק בביצית. אלמא, ביצית בטלית שאין

פטורה - דאמר לעיל: ואפילו בטלית פטורה - כגון הטיל למקפלת, כד שריא רחמנא כלאים בביצית - לגמרי אישתרו. הוא ויזמא - לעיל: הטיל למקפלת כשרה. וכיון דמתכשרה בותך בתרא, וכל שכן בקומא אי הוה פסיק לברתא - פשיטא דאין בה משום כלאים, דהא כולה ביצית מקרה הוא מכלל חביתה איתמר - מכלל דהטילו למקפלת כשרה איתמר דך דכלאים. טלית פפולה - שהיתה ארוכה כשתים וכפלה, ורבי שמעון פוטר - שאם פפולה נמצאת ביצית באמצעיתה. שאם תפרה חייבת - דלא תפטור. דנקמה בסיבי - ברוקש. שון אחר: פתירה רחבה, מפורשת. וקשיא לה הא דאמר בסוף "הקומן" (מנחות ל, ב עין שם): האי נמי דחייסיה לגילמא כו'. איפשיט - הטלית, הוי ביצית באמצעיתה. שהיתה רחבה כפלים בקומתו ודיתה כפולה, והכל מוטל על ראשו, ושני הראשון של טלית מטה מחתוריו, ושני ביצית היו בקרן האחד, ושנים בשני ראשי הכל מוקם שארכו כלה. וכשפטרה היה חבוי כלה בו, והנמצא שתי ביציות של כפל באמצע הטלית כנגד ראשו של כפל ביצית - לאו היינו כנה דהא באמצע ראשו עומדין. מי סברת חובת גברא הוא - לקיים מצות ביצית באות מוק, הויפטור בךך אחרייתו? חובת טלית הוא - ואפילו עשה שך, כעטות ביצית פשיט ליה - דחובת טלית הוא. הראשונים כו' - ואי חובת גברא הוא, למה לה צייר עך שכתבה בה? ופליגא דשלאבא - דרבה בר הונא. דהמלאך אומר דחובת גברא היא, דמיכפי ביצית - דלא היה ליה ביצית, כדאמרין לעיל (נ, מ) מן משום כסות לילה. סיכיא - כגון אותן שלטו שחן עגולין, ואין לה אלא שני כנפים ולמטה, דפטורה מביצית. ופרבאל - מנטול בלעז. הא לך - מויתביא - וכן טלית סדוק דסרבלא. ונאי איכפת ליה? נתי דחייביה רחמנא - כי מיכפי טלית בת חיובא, דהויא ליה ביצית, חייביה רחמנא לגברא. לאחוריהו ברא טלית דחויבו ולאכסווי בה מי וחייביה? אלא הכי קאמר ליה מצידיקי למיפטור עצמך מביצית - תבקש תחבולות, למיפטור עצמך מביצית. טעדיק - תחבולות, וחבירו בבא קמא בפרק "הבנת" (נ, א) כל טעדיק דיתא לה למעמד עבדת. כלי קופסא - טליתות הראוין לביצית, אף על פי שמקפלת ומנחתה בקופסא - חייבת בביצית, דהואיל ועומדת היא לתכסות בה - איש תכסה בה" דקיימא ליה - לבבירו - לתכריכי; בהחיא עניתא - כשלושכין אותו למה. ודאי רמינן ליה - מטיילין ביה ביצית, דאי לא רמינא דמי ליענוג. כלומר: איפטור ליה ממצות. חוץ לשלש - למעלה משלש אצבעות משפת הכתף. יתפור -

והגדול יוצא בה עראי - שאינו ברש לצאת בה לשוק, אילימא וכן לענין איסורא דכלאים - דאי אין קטן מתכסה בה - אין בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים - כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי - יש בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. ואמר רב נחמן - מאי "וכן לענין כלאים" - וכן לענין סדוק בביצית. אלמא, ביצית בטלית שאין

פטורה - דאמר לעיל: ואפילו בטלית פטורה - כגון הטיל למקפלת, כד שריא רחמנא כלאים בביצית - לגמרי אישתרו. הוא ויזמא - לעיל: הטיל למקפלת כשרה. וכיון דמתכשרה בותך בתרא, וכל שכן בקומא אי הוה פסיק לברתא - פשיטא דאין בה משום כלאים, דהא כולה ביצית מקרה הוא מכלל חביתה איתמר - מכלל דהטילו למקפלת כשרה איתמר דך דכלאים. טלית פפולה - שהיתה ארוכה כשתים וכפלה, ורבי שמעון פוטר - שאם פפולה נמצאת ביצית באמצעיתה. שאם תפרה חייבת - דלא תפטור. דנקמה בסיבי - ברוקש. שון אחר: פתירה רחבה, מפורשת. וקשיא לה הא דאמר בסוף "הקומן" (מנחות ל, ב עין שם): האי נמי דחייסיה לגילמא כו'. איפשיט - הטלית, הוי ביצית באמצעיתה. שהיתה רחבה כפלים בקומתו ודיתה כפולה, והכל מוטל על ראשו, ושני הראשון של טלית מטה מחתוריו, ושני ביצית היו בקרן האחד, ושנים בשני ראשי הכל מוקם שארכו כלה. וכשפטרה היה חבוי כלה בו, והנמצא שתי ביציות של כפל באמצע הטלית כנגד ראשו של כפל ביצית - לאו היינו כנה דהא באמצע ראשו עומדין. מי סברת חובת גברא הוא - לקיים מצות ביצית באות מוק, הויפטור בךך אחרייתו? חובת טלית הוא - ואפילו עשה שך, כעטות ביצית פשיט ליה - דחובת טלית הוא. הראשונים כו' - ואי חובת גברא הוא, למה לה צייר עך שכתבה בה? ופליגא דשלאבא - דרבה בר הונא. דהמלאך אומר דחובת גברא היא, דמיכפי ביצית - דלא היה ליה ביצית, כדאמרין לעיל (נ, מ) מן משום כסות לילה. סיכיא - כגון אותן שלטו שחן עגולין, ואין לה אלא שני כנפים ולמטה, דפטורה מביצית. ופרבאל - מנטול בלעז. הא לך - מויתביא - וכן טלית סדוק דסרבלא. ונאי איכפת ליה? נתי דחייביה רחמנא - כי מיכפי טלית בת חיובא, דהויא ליה ביצית, חייביה רחמנא לגברא. לאחוריהו ברא טלית דחויבו ולאכסווי בה מי וחייביה? אלא הכי קאמר ליה מצידיקי למיפטור עצמך מביצית - תבקש תחבולות, למיפטור עצמך מביצית. טעדיק - תחבולות, וחבירו בבא קמא בפרק "הבנת" (נ, א) כל טעדיק דיתא לה למעמד עבדת. כלי קופסא - טליתות הראוין לביצית, אף על פי שמקפלת ומנחתה בקופסא - חייבת בביצית, דהואיל ועומדת היא לתכסות בה - איש תכסה בה" דקיימא ליה - לבבירו - לתכריכי; בהחיא עניתא - כשלושכין אותו למה. ודאי רמינן ליה - מטיילין ביה ביצית, דאי לא רמינא דמי ליענוג. כלומר: איפטור ליה ממצות. חוץ לשלש - למעלה משלש אצבעות משפת הכתף. יתפור -

והגדול יוצא בה עראי - שאינו ברש לצאת בה לשוק, אילימא וכן לענין איסורא דכלאים - דאי אין קטן מתכסה בה - אין בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים - כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי - יש בה משום כלאים אם נראה בה כלאים. ואמר רב נחמן - מאי "וכן לענין כלאים" - וכן לענין סדוק בביצית. אלמא, ביצית בטלית שאין

פטורה - דאמרין לקמן (א, מד.) טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הביצית, מכאן ואילך חייבת ואפילו של כלאים, ואף על גב דפטור מדאורייתא. דאין חלוק, כיון דלגבי גברא דהוי יודיה ליכא כלאים, וכן גלשים. הוא דאמרין (מנחות ממ, א) גבי הכתנים: נתי בדעין עבודה אישתרא, שלא בעידן עבודה לא - לא דמי כלל, דהא חביב (דברים כב) ש"ל תלבש שעטני גדילים תעשה לך", לומר שבמקום גדילים תלבש שעטניו, ממעט וכל לבישה שרא והנמא. ועוד, דבטלית שעשו לה בהנאו חייב הכתוב כלאים, אבל בגדי כהונה לא לביש אלא בעידן עבודה. ועוד אומר רבינו תם: דבגדי כהונה נמי שלא בעידן עבודה שרו. והכי קאמר: נתי בדעין עבודה אישתרא - כלומר, מתוודים לעבודה, שלא בעידן עבודה - כלומר, אותם שאינם מתוודים לעבודה, לא אישתרא. וכן מוכח בתוספתא דכלאים, דהניא בגדי כהונה ובגדי כהן גדול אין בהם משום כלאים. בגדי כהן גדול שלא במדינה - חייב במשום כל' ששרת בין ש"ל לא לשרת - פטור. וצריך עיון א לילה דומה למדינה דחייב. ויש לומר: דחייב מדרבנן. והוא עובדא דשמעון הצדיק פרק "בא לר' (ויטא ומ, א) ד"ע ליעושת לה דפרו תורתך" - בדרבנא נמי ש"ל לא מדינה ויהוה לא משמע הכי, אלא נראה טפי דחייב מדאורייתא, ואין לדמות מקומות למדינה, דבמדינה ליכא שום חיתר. ותרע, דהתם לא מפליג בין שעה הראויה לשרת לשעה שאינה ראויה לשרת. ולא דאמרין פרק "בא לר' (שם) גבי בגדי כהונה שמקפלין אותן תחת ראשיהן, דלא דווקא ותחת ראשיהן, אלא שלא כגוד ראשיהן משום כלאים - היינו בהצעה, דלא דמי ללבישה דשרא לבישה, אבל בין הביצית אין לחלוק בין הצעה ללבישה. ובספרי תניא: כסות המיוחד ליום ולילה חייב בביצית, רבי יהודה כן בבא אומר: יחיד בטלו כתמים את כסות של אשה מן הביצית, ולא חייב בטלית אלא מפני שכללה מתכסה בו. לכך נראה דכלאים בביצית שרי, בין ביחס בין בלילה בין לאשה.

הדא מכלל דחבידתא איתמר - פירש פירש: כותנתו; בתרייתא מכלל דקמייתא. ואיכא נראה, דבתרייתא ממעיה דשמואל קאמר לה.

ענישתו - ואעשה - בין האי, ושאין אדם חייב לגנות טלית המחוייב אם אין לו. אבל עשה גמור - אפילו בית דין שלמטה לו. מכין אותו עד שתצא נפשו. **הבי'** קאמר לה טעדיק למפטור נפשך מביצית - ומכל מקום, אי לא חובת גברא לא שייך למעשע עליה, כיון דלית ליה. ובקונטרס ג' "אלא", ומשמע מוכח מיד.

רמינן ליה - פירשתי בפרק בתרא ג' (א, ב.) ובלבד

ובלכד שלא תהא מופסקת - צריך עיין מאי פירושא ומאי אשמעינן. **אין** פוטר בה אלא מינה - פירש בקונטרס: באז אדומה היא טייל בה שני חוטים אדומים. ותימה: מידי צביעא קריים ומנחת לה, בא? ושמוא מדרבנן, משום "זה אילי אנהור" (סוכה יא, ב) הוי. וינדע נראה גביהו בשאר מינים בנות שיראין ובלן וסיויקין, דאין פוטר אלא במינים מדאורייתא. ומה פירוש בשיראים לאו דוקא, דהא אמרין דבמו פושתיים פוטרין בהם ומנחת לט, ב).
ואם הביא כשר - למאי אדמיך בקונטרס, דקלא אילן במקום לבן פסול משום שדומה לתכלת ואין כאן שני מינים, קשה: מאי פריך? דלמא הוי אבייתא ברבנן דריש פירקין, דאמרי: האין הלבן מערבא את התכלת?
כאן בטלית בת שמנה חוטין - פירשתי: ריש פירקין ולה, א).
רב אמר אין מתירין - ואפילו לאמר חובת בגרא, סבר רב דאין לבטל מצות הטלית, כדאשכחן במזוזה בסוף "השואל" (בבא מציעא קב, א) שנעשה אותו שנטל המזוזה, ואף על גב דרובת הדר היא, ושמואל דאמר מתירין, אף על גב דקסבר דהויא טבילת איל, דהא שמואל מחייב לעיל כלי קופסא, כיון דאין לו אלא כדי טלית אחת - טוב שיהן באותה שהוא חפץ להעטפן בה, ולא דמי למזוזה. **בל** מילי מעו עבדי כרב - דהוה דסוף "פירוג" (שבת נו, א) שרי רבה שראג דבפסא. ופירוגא דרב ושמואל במקוצא מחמת מיאוס שליה שבת (קנ, א) - דלמא דומתב איירי, והו, דהתם איכא פירוגא דרברבתא סובא. תריך עיין. **בית** שמאי אומרים ארבע - טעמא דבית שמאי יתירא, כדרש"ה לעיל (ט, ב): "גידל" - שנים, "גדילים" - ארבעה. אבל טעמא דבית הלל קשה, ודוחק לומר דלית להו אלא גדילים שנים ופתייל תכלת - הרי תלחא (ושמע מינה) (ושמוא) און דרש"ה: "גדילים" ארבעה - היינו בכפילה, ואלבן קאי. והשתא סברי בית שמאי דהוא חתי תכלת, "התפיל" לאו דוקא, וסברא הוא להשוותם, היינו ארבעה חוטין בלא כפילה, ובית הלל סברי "תפיל" רוקקא, ויהא דבמוא (עב, א) דריש מפתילת - התם (הוה ראשונים) ואשנים דכתיב: בירשא (תרי) מדה, דיימירי בכפול, ורבינו תם פירש "מגדילי נפקא" ואלא לבית הלל, ד"עבות" מתורגם "עובד גדיל", ונראה דבמוא היה דבית הלל דריש "גדילים" הרי ששה, וכשנכפלו שנים עשר, ותבין יותר דלא דריש "גדילים", וכן שמעם בספרי: "ועשו להם" - שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו ולומר "גדילים", כמזוה גידל אחד נעשית - אין פחות משלשה, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: ארבעה של תכלת ארבעה של צמר. (אכן) כן דייקת בה שמעלת דבית הלל דריש "גדילים", ואלבן גדילן קיימ, והשתא הריא דומיא דבית שמאי דאירי בתכלת ובלבן, ומיהו בספרי איכא דאמרי: שנים של לבן ואחד של תכלת.

בית שמאי אומרים ארבע - פירש בקונטרס: נמצא הגדיל שנים ורבינו תם פירש דאגדיל קאי, והעטף שמנה - הרי שנים עשר, וכן אנו נוהגין, וכן משמע בספרי בפרשת "כי תצא": גדילים למה נאמר? לפי שנאמר "ועשו להם ציצית" שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו? תלמוד לומר "גדילים", כמה גידיל אחד נעשית - אין פחות משלשה, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: ארבעה של תכלת ארבעה של צמר. (אכן) כן דייקת בה שמעלת דבית הלל דריש "גדילים", ואלבן גדילן קיימ, והשתא הריא דומיא דבית שמאי דאירי בתכלת ובלבן, ומיהו בספרי איכא דאמרי: שנים של לבן ואחד של תכלת.
בית שמאי אומרים ארבע - פירש בקונטרס: נמצא הגדיל שנים ורבינו תם פירש דאגדיל קאי, והעטף שמנה - הרי שנים עשר, וכן אנו נוהגין, וכן משמע בספרי בפרשת "כי תצא": גדילים למה נאמר? לפי שנאמר "ועשו להם ציצית" שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו? תלמוד לומר "גדילים", כמה גידיל אחד נעשית - אין פחות משלשה, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: ארבעה של תכלת ארבעה של צמר. (אכן) כן דייקת בה שמעלת דבית הלל דריש "גדילים", ואלבן גדילן קיימ, והשתא הריא דומיא דבית שמאי דאירי בתכלת ובלבן, ומיהו בספרי איכא דאמרי: שנים של לבן ואחד של תכלת.

ובלכד שלא תהא מופסקת - שיהא כל חוטיה שלימן, שמע מינה מתירים מבגד לבגד. **הילכא אי בלאי** - הא דקתני: שמביא תכלת ממוקם אחר ותולה בה, ולא הישיתין לבוין דמבוא לה, לטלית ראשונה דנתבלה דאין אריאה לציצית קאמר דמתיר ממנה הציצית, כל מיני צבעים פוטרין בה - לשום לבן, דכיון דבין כנף לכית לקומיה בה - אין לך לתור אחר, לכן אלא שיהו בה שני מינין, חוין פקלא אילן - דמינה לתכלת, וחינוג דמבין לה לאיש אחריוא וסבר דכל חוטיה תכלת, וכי מצריך לטלית לחיובי - שקיל תור חוטים ומבא ונותן שם עם לתור, ותחת אלו יתן לבן, הנמצאת אחת מן נפטר בקלא אילן לשום תכלת, ושדי קלא אילן עם לבן בציצית, והוי כליאם בלא מצוה. **מיתבי** פטילת אין פוטרין, כל לשם לבן **אלא** מינה - אם אדומה היא - טייל בה שני חוטין אדומים ושני חוטין תכלת, וכן שאר גוונים. **מביא תכלת** - שני חוטין לשום תכלת, ודבר אחר לשם לבן, ואף על גב דהא תכלת וחוין מין כנף, אפילו הכי שני מינים בעינן, דאולוין כתר רוב טליתות, ואם הביא כשר - אלמא קלא אילן נמי פוטר בה, כשליית און **ארבעה** חוין - שינס תכלת ושנים קלא אילן - כשר, במלית בת שמנה חוטין - ארבע תכלת וחסיל בה ארבע קלא אילן לקיים מצות שני מינים פסולין, דהואיל לבר קלא אילן איכא חוטין כל צורכה, הישיתין דמבא מצריך קלא אילן, וליכא ושליל הגך דתכלת נחמא ותלי לה תהם, וליכא חבא אלא קלא אילן, אין נמי, שקיל הגך דקלא אילן ותלי בה, לישך אחר ועיקר, חוין מקלא אילן - דהא אשני מראות שבה קפדינן, ואלו מראיקין שוקן, **מיתבי** בו **אם הביא** כשר - טלית בת שמנה חוטין, ארבעה של תכלת ומין אחר, וביקש לחשייל בה עד ארבעה אחרים - אל טייל קלא אילן, שמא ימכרנו לאיש אחר ויהא סבד שהם תכלת, ויחזים שמאן ויתן בטלית אחרת במקום תכלת עם לבן, ואם הביא כשר - דהא נפטרה בארבע חוטין של תכלת דבר אחר, שבט מינה - מדפסל בה משום חך חששא, דמתירין מבגד לבגד, **וליכא דאי** עבר - אין עבר התירין או נפקא חורבה, (דסבר) דמשתרא ציצית מקלא אילן לחודי, מני לגר - אותן דעונבה, כפר - טליתו ויהי הציצית, לקרא - לכוכס, ולא חישי דילמא נענתא תכלת תרמי בה קלא אילן, עבד להו **סיפא** - כשנותנה לכוכס מקפל הציצית במין פקעת למזו"ל, כדי שלא יתק, חייהם הוין מיחס - עשה טליתות משום שפה, ומביא לחוטיה בתוכה, ותופר השפה, **ארבעה** - חוטין נתן בחור הטלית, וכופלן לשמנה, משולשת - ושלשה ענפי (ולבו) מן הגדיל, **ארבע** - אצבעות, ושלשה שבת הלל אומרים - שתהא כל אצבעות וחת מארבע שפתה של דאם, דהיינו מדה גדול, ושית כבטנה, בתלחא - אצבע, וכולן מדה אחת, ארבע - חוטין בתוך ארבע אצבעות, שלא ירחיק מן השפה יותר מארבע אצבעות, אין שם ציצית **אלא יוצא** - תלוי ורואג מן הכנף מהוה.

ובלכד שלא תהא מופסקת. **שמענת** מינה: **מתירין** **מבגד לבגד** - דילמא דאי בלאי. **תנו רבנן**: **טלית** **שבושה תכלת** - כל מיני צבעונין פוטרין בה, חוין **מקלא אילן**. **מיתבי**: **טלית** אין פוטר בה **אלא** **מינה**. **טלית** **שבושה תכלת** - **מביא תכלת ודבר** **אחר ותולה** בה; **וקלא אילן לא יביא**, **ואם הביא** - **כשר**; **אמר רב נחמן** **פר יצחק**, **לא קשיא**: **כאן** **בטלית** **בת שמנה חוטין**, **כאן** **במלית** **בת שמנה חוטין**. - **שמענת** **מינה**: **מתירין** **מבגד לבגד** - **דילמא דאי עבד**. **איתמר**, **רב אמר**: אין **מתירין** **מבגד לבגד**, **ואשמואל** **אמר**: **מתירין** **מבגד לבגד**. **רב אמר**: אין **מדליקין** **מגד לגד**, **ואשמואל** **אמר**: **מדליקין** **מגד לגד**. **רב אמר**: אין **הלקה** **כרבי** **שמעון** **בגוררה**. **ואשמואל** **אמר**: **הלקה** **כרבי** **שמעון** **בגוררה**. **אמר אביו**: **כל מיילי דמר עביד קרב**, **לבר מהני** **תלת דעביד** **כשמואל**: **מתירין** **מבגד לבגד**, **ומדליקין** **מגד לגד**, **והלקה** **כרבי** **שמעון** **בגוררה**; **דתניא**, **רבי** **שמעון** **אומר**: **גורר אדם** **מטה**, **כפא** **וספסל**, **ובלכד** **שלא** **יתפנין** **לעשות** **חרין**. **רב יהודה** **מסר** **ליה** **לקצרא**. **רב חנינא** **עביד** **לה** **סיפא**. **רבינא** **הויט** **להו** **מיהב**. **תנו רבנן**: **כמה** **חוטין** **הוא** **נותן**? **בית** **שמאי** **אומרים**: **ארבעה**, **ובית** **הלל** **אומרים**: **שלושה**. **וכמה** **תהא** **משולשת**? **בית** **שמאי** **אומרים**: **ארבע**, **ובית** **הלל** **אומרים**: **שלוש**; **ושלש** **שבות** **הלל** **אומרים** - **אחת** **מארבע** **בטפה** **של** **כל** **אדם**. **אמר** **רב** **פפא**: **טפח** **דאורייתא** - **ארבע** **בגודל**, **שית** **בקטנה**, **חמש** **בתולתא**. **אמר** **רב** **הונא**: **ארבעה** **בתוך** **ארבע** **ומשולשת** **ארבע**, **ורב** **יהודה** **אמר**: **שלושה** **בתוך** **שלוש** **משולשת** **שלוש**. **אמר** **רב** **פפא**, **הלקתא**: **ארבעה** **בתוך** **שלוש** **משולשת** **ארבע**. **אין** **מימרא**, **דאית** **להו** **שעורא**; **ורבננוהו**: **"ציצית"** - **אין** **ציצית** **אית** **יוצא**, **ואין** **ציצית** **אלא** **משהו**. **וכבר** **עלו** **וקני** **פלא** **שמאי** **וקני** **בית** **הלל** **לעלית** **יוחנן** **בן** **בתרדא**, **ואמרו**: **ציצית** **אין** **לה** **שעור**. **פיוצא** **בו**, **לולב** **אין** **בו** **שעור**, **מאי** **לאו** **אין** **לה** **שעור** **כפלו**? - **לא**, **אין**

אצבע, וכולן מדה אחת, ארבע - חוטין בתוך ארבע אצבעות, שלא ירחיק מן השפה יותר מארבע אצבעות, אין שם ציצית **אלא יוצא** - תלוי ורואג מן הכנף מהוה.
אין **אין** פחות משלשה חוטין כדברי בית הלל, ובית שמאי אומרים: מארבע חוטין של תכלת וארבעה של לבן, על ארבע ארבע אצבעות, משמע דאגדיל קאי, והקונטרס נמי פירש כן בלשון אחר פרק "על אלו מומין" (בבבורת ב, ב) וכן יסד רבי שלמה ספרדי: "המשולשת היא נפשל כדי אצבעות ארבע, ורנפשל קורא הגדיל, כמו "מפשיילן חבילים לתוכן" פרק "אלו חן מנחה הגולין" (מכות , א) ובמ"א אלו משולשין חבילים לתוכן" פרק "בני העיר" (מגילה כח, א). **אין** **אין** וקתני דבכך של מנחה היה שלש אמות, ומחצה ואצבע ושלוש אצבעות, ואית דקשר האצבע קמא הבורות, ואית דבגסית "מכרות" היינו ראשונה, והבא דלא אפטר מידי צריך עיין, ואביק

מתניתא דרבי מאיר, דרבי מאיר אומר: אין קניין לעכו"ם בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות. רבי יודן ורבי שמעון אומרין: יש קניין לעכו"ם בארץ ישראל לפוטרו מן המעשרות. רבי אימי בשם ריש לקיש: טעמא דרבי מאיר (ויקרא כה) והתנחלתם אתם לבניכם אחרים לרשת אהוה. הקיש עבדים לאהוה. מה עבדים – אתם קונין מהן ואין הם קונין מכם, אף אהוה – אתם קונים מהם, והם אינם קונים מכם.

אמר רבי אלעזר בי רבי יוסי קומי רבי יוסי: והא מסייעא לרבי מאיר (שם) והארץ לא תמכר לצמתת לחולטנות. אמר ליה: כל גרמא אמרה, דהיא מסייעא לרבי שמעון, לא תימכר, הא אם נמכרה – חלוטתה היא!

רבי הונא דציפורי אומר: הנהיג רבי חנינה בציפורין כהדא דרבי שמעון. רבי זעורה קומי רבי אבהו בשם רבי אלעזר: אף על גב דרבי מאיר אומר אין קניין לעכו"ם בארץ ישראל להפקיעו מן המעשרות – מודה שיש לו בה קניין נכסים. מהו קניין נכסים? אמר רבי אבא: אכילת פירות.

והתנינן: הלוקח מביא ביפורים מפני תיקון העולם, ויביא ביכורים דבר תורה!

קנה שדה ביובל, רבי אילא אומר: קנה קרקע. אבא בר מפול אומר: לא קנה קרקע.

מתיב רבי אבא בר מפול לרבי אילא: על דעתיד דאת אמר קנה קרקע, יהפור בה בורות שיהיו ומערות! אומר ליה: התורה אמרה (שם) ושב לאהוה – בעיינו.

איתת רבי יעקב בר אחא שמועתא קדמיהון,

[דף כ"ז ע"א]

ולא ידע דעוד אינון פליגינן, רבי יוחנן אומר: מביא וקורא. רבי שמעון בן לקיש אומר: אינו מביא וקורא.

אמר רבי אלעזר בי רבי יוסי קומי רבי יוסי: כל עמא מודיי שהווא מביא, מה פליגינן? בקרייה, רבי יוחנן אומר: מביא וקורא. רבי שמעון בן לקיש אומר: מביא ואינו קורא:

הדרן עלה השולח גט לאשתו

פֶּרֶק הַמֵּישִׁי

הַלְקָה א' מַתְנִי הַנִּזְקִין – שְׁמִינ לָהֶם בְּעֵידִית. וּבַעַל חוּב – בְּכִינוּנִית. וּכְתוּבַת אִשָּׁה – בְּזִיבוּרִית. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף כְּתוּבַת אִשָּׁה – בְּכִינוּנִית.

גַּמְרָא קַל וְחוֹמֵר לְהַקְדִּישׁ. אָמַר רַבִּי אֲבָא בַר פַּפִּי קוּמִי רַבִּי יוֹסִי: מַה אָנֹכִי קְיָיִמִין? אִם לְהַכְשֵׁר נְזִיקִין, הֲדָא דְתַנְיָנִין: שׁוֹר רַעְהוּ וְלֹא שׁוֹר הַקְדֵּשׁ! אִם לְנִזְקֵי גּוֹפּוֹ, הֲדָא הֵיא דְתַנִּי רַבִּי חֵייה: נְזִיקִין לְהַדְיוּמָא וְאִין נְזִיקִין לְגַבְוָה! אֲלֵא בִּן קְיָיִמִין: בְּאוֹמַר "הֲרִי עָלִי מֵאָה מְנַה לְהַקְדֵּשׁ", שְׁלֵא תֵאמַר יַעֲשֶׂה בַעַל חוּב וְיִגְבַּהּ בְּכִינוּנִית. לָפוּם בֶּן צְרִיף מֵימַר: הַנִּזְקִין שְׁמִינ לָהֶן בְּעֵידִית, קַל וְחוֹמֵר לְהַקְדֵּשׁ.

תַּנִּי רַבִּי חֵייה: נְזִק וְחֲצִי נְזִק – נִגְבִּין מִן הַמְשׁוּעָבְדִין. נִיחָא נְזִק. חֲצִי נְזִק, לֹא מִגּוֹפּוֹ הוּא מְשַׁלֵּם! אָמַר רַבִּי יוֹסִי: תִּיפְתַר בְּשׁוֹר תָּם שְׁהִזִּיק, וְהִלָּךְ הַבַּעַל וּמְכָרוֹ, כְּבָר נִשְׁתַּעְבַּד גּוֹפּוֹ לְבַעַל הַנְּזִק. רַבֵּן דְקִיסְרִין אָמַרִין: תִּיפְתַר, שְׁזַקְפֵּן עָלָיו מַלְוָה. מַעֲתַה, לֹא תִגְבַּהּ אֲלֵא בְּכִינוּנִית! מֵאַחַר שְׁעִיקְרוּ נְזִק – גּוֹבַהּ בְּעֵידִית.

שְׁדָהוּ – פֶּרֶט לְמִשְׁוֵעָבֵד. בְּרַמּוֹ – פֶּרֶט לְהַקְדֵּשׁ. מַה אָנֹכִי קְיָיִמִין? אִם בְּשִׁהְזִיק וְאַחַר כֶּף הַקְדֵּישׁ, הֲדָא הֵיא דְתַנְיָנִין: הַקְדֵּישׁ תִּשְׁעִים מְנַה, וְהִיָּה חוּבוֹ מֵאָה מְנַה! אִם בְּשִׁתְּקֵדִישׁ וְאַחַר כֶּף הַזִּיק, הֲדָא הֵיא דְתַנְיָנִין: שׁוֹר רַעְהוּ – וְלֹא שׁוֹר הַקְדֵּשׁ! אָמַר רַבִּי יוֹדִן: תִּיפְתַר, בְּשׁוֹר שֶׁל הַקְדֵּשׁ שְׁרַעָה לְתוֹף שְׁדָה הַדְיוּמָא.

אָמַר לִיָּה רַבִּי מְנָא: אָנֹכִי בְּעִינֵי קַרְקַע הַקְדֵּשׁ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ תוֹף שְׁדָה הַדְיוּמָא!

אֲלֵא בִּן אָנֹכִי קְיָיִמִין: בְּאוֹמַר "הֲרִי עָלִי מֵאָה מְנַה לְהַקְדֵּשׁ" וְהִלָּךְ הוּא וְהִזִּיק. שְׁלֵא תֵאמַר אֵילוֹ נְזִיקִין וּמַלְוָה בְּעֵדִים – הַנְּזִקִין קוֹדֵמִין. וְכֹא, קוֹדֵם הַנְּזִק לְהַקְדֵּשׁ, לָפוּם בֶּן צְרִיף מֵימַר, בְּרַמּוֹ – פֶּרֶט לְהַקְדֵּשׁ. שְׁדָהוּ –

[דף כ"ז ע"ב]

פֶּרֶט לְמַטְלָטְלִין. בְּרַמּוֹ – פֶּרֶט לְרֵאוּי כְּבִמְהוּזָק. שְׁדָהוּ – פֶּרֶט לְמַטְלָטְלִין. בְּהֵן דְלֵא בְּעֵי מַטְלָטְלִין מִשְׁעָה רֵאוּשׁוּנָה. וְהִכָּא, כִּהְדָא דְתַנִּי: אִין לִי אֲלֵא קַרְקַע, מִנְיִין שְׁאָם רְצָה לִיתֵן כְּסָף? תַּלְמוּד לֹאמַר כְּסָף יִשִּׁיב לְבַעְלָיו. מַה בְּעִית מֵימַר? קַרְקַע עֵיקַר, אִי נִימַר כְּסָף עֵיקַר? וְיִחְלִיטוּ לֹא מִשְׁעָה רֵאוּשׁוּנָה, וְאָנֹכִי חֵמִי, רַבֵּנִין מַחְלָטִין לוֹ קַרְקַעוֹת.

פרמו – פרט לראוי כבמוחזק. רבי לעזר בשם רבי ניסא: בשחפר אביו בור, והזיק בחיי אביו, ונפלו לו נכסים אחר מיתת אביו, הייתי אומר: ישתעבדו נכסים לאותו נזק, לפום כן צריך מימר: פרמו – פרט לראוי כבמוחזק.

מיטב שדהו ומיטב פרמו – של מויק; דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: מיטב שדהו ומיטב פרמו – של נזק. קשיא על דרבי עקיבא, נזוק ואת אמר כן?!

אלא בית דין רואין אי זהו שדהו ויפה לפני הניזוק, ושומה לה פמוה, בהדא דתני: יכול אם אכלה מן העידית, שמין לו מן העידית. מן הזיבורית, שמין לו מן הזיבורית. היך עבידא, עידית שבזיבורית טבא סגין, אם אומר את כן, נמצאת משבית את הניזוק? רואין את השדה כאילו מליאה עידית ושמין לו מן העידית. וזיבורית שמין לו מן הזיבורית. נמצא, משלם מן העידית על העידית ומן הזיבורית על הזיבורית.

מניין לרבי עקיבא הניזקין שמין להן בעידית? ליתה מן התורה, איתה מן התקנה, מפני מה אמרו הניזקין שמין להן בעידית? מפני הגזלנין. שיהא אדם אומר: מה בידי גזל, מה בידי מויק, למחר רואין בית דין שדה יפה שלי, ונוטלין אותה מלפני, וסומכים אותה למקרא מיטב שדהו ומיטב פרמו ושלם. עד פדון קרקעו. משפוננו? למד מקרקעו. מה קרקעו בעידית, אף משפוננו בעידית.

ובעל החוב בבינונית? מפני הרמאין. שלא יהא אדם רואה את שדה חבירו יפה, ומלנה אותו מעות, ועוקף ונוטלה ממנו.

מעיתה, לא ישומו לו אלא בזיבורית! אמר רבי יודה ופיני, אלא שלא לנעול דלת בפני אדם,

[דף כ"ז ע"א]

שלקחר הוא ללוות, ואינו מוצא.

דרש רבי סימאי: (דברים כד) והאיש – זה שליח בית דין. שאם נכנס המלוה, הוא מוציא את היפה. ואם נכנס הלוח, הוא מוציא את הרע. הא כיצד? שליח בית דין נכנס ומוציא את הבינונית.

רבי ישמעאל אומר: דבר תורה הוא שיכנס הלוח, דכתיב והאיש אשר אתה נושח בו יוציא אליך את העבט ההוצה.

עד פדון משפוננו. קרקעו? למד ממשפוננו, מה משפוננו בבינונית. אף קרקעו בבינונית.

פשיטא דא מילתא, מלוח שהיא נעשית בו כפרנות - אינה נשמטת. כפרנות - שהיא נעשית מלוח - משמטת. רבי ירמיה בעי: אף למידת הדין בן היא? מלוח שהיא נעשית כפרנות, גובה? כפרנות שהיא נעשית מלוח, גובה בכינונית.

אין שם אלא עידית - גובה בעידית. בינונית - גובה בכינונית. זיבורית - גובה בזיבורית.

עידית ובינונית, הניזקין - שמין להן בעידית. בעל חוב וכתובת אשה - בכינונית.

בינונית וזיבורית, הניזקין ובעלי חוב - שמין להן בכינונית. וכתובת אשה - בזיבורית.

היתה עידית שלו יפה משל כל אדם - עידית היא. בינונית שלו יפה משל כל אדם - בינונית היא. זבורית שלו יפה משל כל אדם - זיבורית היא.

היתה עידית שלו בינונית של כל אדם - רבי זירא ורבי אילא בעי. נישמעינה מן הדא: בינונית וזיבורית, הניזקין ובעלי חוב - שמין להן בכינונית. וכתובת אשה בזיבורית. וכמה דאת בעי, עידית ובינונית, ניזקין דוחין לבעלי חוב בכינונית. ודכוותה בינונית וזיבורית, ידחו הניזקין לבעלי חוב זיבורית. רבי יוסי בר בון בשם רב הסדא: תיפתר, שהיתה לו עידית ומכרה, וכבר נדחו לבעלי חוב לגבות בכינונית. וכתובת אשה בזיבורית.

אמר רבי ירמיה: לא שנו, אלא מנה מאתים, אבל כתובת אלה דינר - גובה בכינונית. ורבי יוסי אומר: אפילו כתובת אלה דינר - אינה גובה אלא מן הזיבורת.

ואתנין אילין פלוגותא כאלין פלוגותא, כל זמן שהיא בבית אביה - גובה כתובתה לעולם. כל זמן שהיא בבית בעלה - גובה כתובתה עד

[דף כ"ז ע"ב]

עשרים וחמש שנה.

רבי סימון אמר רבי יהושע בן לוי: לא שנו אלא כתובת מנה מאתים, אבל היתה כתובתה אלה דינר - גובה כתובתה לעולם. אתא רבי אבהו בשם רבי יוחנן: ואפילו כתובת של אלה דינר - אינה גובה אלא עד עשרים וחמש שנה.

ואתיא דרבי יוסי ברבי יוחנן, ודרבי ירמיה ברבי יהושע בן לוי. דתנינן תמן: הכותב נכסיו לכוניו, וכתב לאשתו קרקע כל שהיא – איבדה כתובתה. רב אמר: במוצה על ידה. ושמואל אמר: במחלק לפניה.

רבי יוסי בר חנינה אמר: מקולי כתובה שנו כאן. ותני בר קפרא: מקולי כתובה שנו. אמר רבי בא: טעמא דרבי יוסי בן חנינה, לא סוף דבר בכתובת מנה מאתים, אלא אפילו כתובה של אלף דינר – מקולי כתובה שנו.

הלכה ב' מתני' אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, ואפילו הן זיבורית. אין נפרעין מניכסי יתומים, אלא מן הזיבורית.

גמרא רבי יוחנן בשם רבי ינאי: אין נפרעין מניכסי יתומים קטנים, אלא בשטר שהריבית אוכלת בו. ויש אומרים: אף לכתובת אשה. אמר רבי אימי: מפני מוזנות. אמר רבי מתניה: מאן חש למוזנות? רבי שמעון. דרבי שמעון אמר: (במגבה) [במוזנות] הדבר תלוי. מאי בדין? מפני חנה, כדי שיהו הכל קופצין עליה לישאנה. ויש אומרים: אף לגזילה ולגזיקין.

אמר רבי יוסי בי רבי בון: אף אנו תנינן פרתיהו לגזילה, מן הדא, אם הנה דבר שיש לו אחריות – חייבין לשלם. לגזיקין מן הדא: ואין נפרעין מן הנכסים של יתומין אלא מן הזיבורית! פני מתניתא: אין נפרעין מניכסי יתומים לגזיקין אלא מן הזיבורית. ותתני: עמד הן פחת האב, הנזקין שמין להן בעידית, ובעלי החוב בבינונית. וכתובת אשה בזיבורית! אמר רבי יוסי בי רבי בון: כאן – ביתום גדול, כאן – ביתום קטן.

הלכה ג' מתני' אין מוציאין לאכילת פירות ולשכח קרקעות ולמזון האשה ותפנות מנכסים משועבדים, מפני תיקון העולם. המוציא מציאה – לא ישבע, מפני תיקון העולם.

גמרא אמר רבי חנינא: מפני שאין להן קצבה.

[דף כ"ח ע"א]

גזל שדה משמעון ומכרה ללוי. ובא שמעון וטרפה מלוי. לוי – גובה קרן משועבדין של ראובן. ושמעון – גובה אכילת פירות מבני חורין של לוי.

עמד לוי והשביטה, לוי – גובה את הקרן ממשועבדין של ראובן. וגובה את השבחה מבני חורין של (שמעון) ראובן.

רבי תייה בשם רבי יוחנן אמר: והוא – שקדם מקחו של זה לשבחו של זה. אבל אם קדם שבחו של זה למקחו של זה – לוי גובה את השבחה אפילו ממשועבדין של שמעון.

רבי בא רבי תייה בשם רבי יוחנן אמר: אף באכילת פירות כף היא עבדא.

אפיסק ארבעה דינרין, והוא שבח אשתא, לוי גבי ארבעתי דינרייא ממשועבדין של ראובן, וגבי תרין אחרונייא מבני חורין של (שמעון) ראובן.

רבי אבין בשם רבנין דתמון: אין לך יורד ברשות וידו לתהונתה אצל שמעון. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבנין דתמון: אין לך יורד ברשות וידו לעליונה אצל ראובן.

ראובן שגזל שדה משמעון, ומכרה ללוי, והלך לוי ונתנה מתנה ליהודה. ובא שמעון ומרפה מיהודה, יהודה לא אזיל גבי לוי – דהיא מתנה, לוי אזל גבי ראובן – דהיא מכירה. ולא מתנה יתבתינה! וכל הוא מימר ליה, בעי הוינא מיתן ליה, וישלם לי טיבו.

ראובן גזל שדה משמעון, ונתנה מתנה ללוי, והלך לוי ומכרה ליהודה. ובא שמעון ומרפה מיהודה, יהודה אזל גבי לוי – דהוא מכרה, לוי לא אזיל גבי ראובן – דהיא מתנה. דמר רבי יוסי בשם רבנין: אין שיעבוד למתנה.

ראובן גזל שדה משמעון, ומכרה ללוי, ולא הספיק לכתוב טרפו עד שמת – דמאן היא? רב הונא ותייה בריה דרב. חד אמר: אם כתב שטר טרפו – של ראובן. ואם לאו – של לוי היא. והרנה אמר: היא כתב, היא לא כתב – של לוי היא.

אמר רבי מנא: מסתברא, דלא דראובן, דכייל למימר ליה, מיליה דלא דידי זבנית לך.

אמר רבי יוסי בי רבי בון: לא מסתברא דלא דלוי, דכייל למימר ליה. האי דלא קומיד, אקום לזביניה טביאת!

מהו לגבות פרנסה מן המשועבדין? אמר רבי זעירא: רבי יוחנן לא גבי. מאן גבי? רבי חנינה ורבי אילאי גבי.

רבי יסא איתתפקד מדל דיתמין, והווי תמון בעיין פרנסה, אעיל עובדא קימי רבי אלעזר וקומי רבי שמעון בן יקים. אמר רבי שמעון בן יקים: לא מוטב שיתפרנסו מן של אביהן ולא מן הצדקה?

[דף כ"ח ע"ב]

אמר ליה רבי לעזר: רבי, אילו יבואו לפני רבותינו נוגעין בו ואנו עושין בו מעשה? אמר רבי יסא: אנא יהיב, ואי קמוז ותמין ועררין, אנא יהיב לון. אפילו בן, קמוז ולא עררין.

גזר דין נפק, ציפור בת אבשלום. רבי סימוז ורבי יעקב בר אידי בשם רבי שמעון בר בא: אנא ורבותינו גבינו לה מן המטלטלין כמנהג מקומה.

רב הוה כתיב לרבי. עברון על דעתיה דרבי הוה רבא, והוה רבי הוה כתיב ביני שטייא: עמדו היתומין ומכרו – גובין מן הפרנסה ואין גובין מן המזונות. עמדו ושיעבדו? השיעבוד הוה איני יודע מהו? תנא לוי: אחד שיעבוד האב ואחד שיעבוד הבן – גובין מן הפרנסה ואין גובין מן המזונות. אמר רבי אבא: לית כאן בשיעבוד האב אלא בשיעבוד הבן. אם בשיעבוד האב, אם בחיי האב אינו גובה, לא כל שבין לאחר מיתת האב!

רבי קמא בר עוקבה בשם רבי יוסי בר חנינה: נישאו הבנות – אלמנה גיזונת מהן. רבי בא בדידיה, ורבי יודה בדידיה, דאחתייה דרבי יוסי בר חנינה בשם רבי יוסי בי רבי חנינה: אפילו מתו – אלמנה גיזונת מהן.

בני בנים מה הן? רבי מנא אמר: בני בנים – הרי הן כבנים. רבי יוסי אמר: אין בני בנים כבנים. רבי שמואל בריה דרבי יוסי בי רבי בון ורבי מתניה, הוון יתבין, סכרין מימר: היא בני בנים שפאן, היא בני בנים של הלן. אמר לון רבי יוסי בי רבי בון: בני בנים – קפצה עליהן ירושת תורה.

תמון תנינן: מנה לאבא בידה. אין לו בדי אלא חמשים דינרין – פטור, מפני שהוא כמשיב אבידה. אמר רבי לעזר: תקנה תיקנו בו בדרד שתיקנו במציאה. דתנינן: המוצא מציאה – לא ישבע, מפני תיקון העולם.

אמר רבי בא: מתניתא – בשאמר לו: שני שוורין מצאת לי. אבל אם אמר לו: שני שוורים מצאתי לה, והתורתי לה את שניהן, והוא אומר לו: לא התורפה לי אלא אחד – לא בזה תיקנו.

רבי פדת בשם רבי יוחנן: בזה תקנו. אבל בראשונה – דבר תורה היא. כהנא דתני: יכול, אומר לו, שני שוורים מצאת לי, והוא אומר לא מצאתי אלא אחד, יכול יהא חייב? תלמוד לומר (ויקרא ה) או מצא אבידה וכחש בה – פרט לזה שלא כחש.

אבל אם אומר לו: עומד הייתי בראש גג, וראיתיך מושך שני שוורים קשורים. שני שוורים קשורים משכתי לי. והוא אומר לא משכתי אלא אחד, לא בזה תיקנו. ודכותה, עומד הייתי על אבא בשעת מיתתו וטענך מנה והודיתך לו. והוא אומר, לא הודיתי אלא חמשים – לא בזה תיקנו.

[דף כ"ט ע"א]

הלכה ד' מתני' יתומים שפמכו אצל בעל הבית או שמינה להן אביהן אפיטרופוס – חייב לעשר פירותיהן. אפיטרופוס שמינהו אבי יתומים – ישבע. ושמינהו בית דין – לא ישבע. אבא שאול אומר: חילוף הדברים.

גמרא אתם – פרט לשותפין. אתם – פרט לאפיטרופוס. אתם – פרט לתורם שאינו שלו.

אתם – פרט לשותפין. והתנינן השותפין שתרכו! אלא כן – בתרומה גדולה. כן – בתרומת מעשר. כלום למדו תרומה גדולה לא מתרומת מעשר? אלא, כן – להלכה. כן – למעשה.

אתם – פרט לאפיטרופוס. והתניא: יתומים שפמכו אצל בעל הבית או שמינה להן אביהן אפיטרופוס – חייב לעשר פירותיהן! חבריך אמרו: כן לאפיטרופין לעולם. כן לאפיטרופין לשעה. רבי יוסי בעי: אם באפיטרופין לעולם, ודא דתני מוכר הוא עבדים אבל לא קרקעות? אלא כן – ביתום גדול. כן – ביתום קטן.

אמר רבי יוחנן: בפתילה אין מעמידין אפיטרופוס ליתומין לחוב להן, אלא לזכות להן. ואם חבו – חבו.

רבי יוסי בר חנינה אומר: בין בפתילה בין בסוף אין מעמידין להן בין לזכות בין לחובה.

מתניתא פליגא על רבי יוסי בר חנינה. מעמידין להן אפיטרופוס! שנייה היא בשור, שלא ילך ויזיק.

הזיק, משל מי הן משלמין? רבי יוחנן אומר: משל יתומין. רבי יוסי בר חנינה אומר: משל אפיטרופוס. ואפילו דלא יסבור רבי יוחנן כן, לית מילתיה אמרה כן? לא, דהוא אומר לכסוף, אם חבו – חבו.

אפיטרופוס שמינהו אבי יתומין – ישבע. שאין דרכו לכהן. שמינהו בית דין – לא ישבע. שדרכו לכהן.

אבא שאול אומר: הילוף הדברים. אפיטרופוס שמינהו אבי יתומין – לא ישבע, מפני דיכיל מימר ליה טבות הוינא עבידנא לך. שמינהו בית דין ישבע, מפני שהוא פגושא שחר. אתייה דרבי יוחנן ברבנין.

[דף כ"ט ע"ב]

ודרבי יוסי בר חנינה פאבא שאול. דרבי יוחנן ברבנין? ואפילו דיקבור פאבא שאול, פעי הוא בר גש מיתגן מהימן ומיקרייה מהימן.

ודרבי יוסי בר חנינה פאבא שאול? אפילו דיקבור ברבנין, אדם מכריח עצמו מן השבועה, ואין אדם מכריח עצמו מן התשלומין.

הלכה ה' מתני' המטמא והמדמע והמנסף, אם שונג – פטור. ואם מזיד – חייב. הפהנים שאפילו במקדש, מזידין – חייבין.

גמרא רבי יודן לא נחת לבית וועדא, קם עם רבי מנא. אומר ליה: מה חדתינן יימרונ? אומר ליה: בן אומר רבי יוסי, המטמא – אינו פְּעוּשָׁה מְעֻשָׁה. מן תדא: תרומה וניטמאת! אומר ליה: תיפתר, שניטמאת מאליה, ולית שמע מינה פלוס. דהיא מתניתא דן את הדין, זיכה את החייב, וחייב את הזכאי. טימא את הפחור, מיהר את הטמא, דמר רב ירמיה בשם רב: במגיעו לידו. ושמואל אומר: במגיעו לידו. רבי יהודה ברבי אומר: בדין

[דף ל' ע"א]

תיה אפילו שונג שיהא חייב, ולמה אמרו פטור? כדי שיהא מודיע. ורבי יוחנן אומר: בדין תיה שאפילו במזיד יהא פטור, ולמה אמרו חייב? משום קנס. תייליה דרבי יוחנן מן תדא: המטמא והמדמע והמנסף, בשונג – פטור, במזיד – חייב. ואמר רבי יוחנן: ומשום קנס.

מתניתא מסייעא לרבי יוחנן. הנותן עול על גפי פרתו של חברו – פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

עד בְּדוֹן, כְּסָבוֹר שֶׁהוּא חוֹלִין, הִיךָ יוֹדֵעַ בַּהּ שֶׁהִיא תְרוּמָה, וְכָסָבוֹר שְׁמוּתָהּ לְטַמּוּתָהּ? נִישְׁמָעִינָה מִן הַדָּא: הַכֹּהֲנִים שֶׁפִּיגְלוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מְזִידִין – חֲיִיבִין, וְהָא שׁוֹגְגִים – פְּטוּרִים]. מַה אָנֹכִי קְיָיִמִין? אִם כְּסָבוֹר בְּהֵן שֶׁהוּא חוֹלִין, וְיֵשׁ פִּיגּוּל בַּחוּלִין?! אֵלֶּא כֵן אָנֹכִי קְיָיִמִין: בְּיֹדֵעַ בְּהֵן שֶׁהֵן קוֹדְשׁ, וְכָסָבוֹר לֹאמַר שְׁמוּתָהּ לַפֶּגַל בַּקּוֹדֵשׁ! וְהִכָּא בְּיֹדֵעַ שֶׁהִיא תְרוּמָה, וְכָסָבוֹר לֹאמַר וּמוּתָהּ לְטַמּוּתָהּ.

רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב: וְהוּא שְׁעִירֵיב. גִּיסָף וְעִירֵיבָבָה, בַּתְּחִילָה – וְהוּא חֲיִיב מֵיתָה, וְלִכְסוּף – בַּתְּשְׁלוּמִין.

הַתִּיב רַבִּי אָבָא:

[דף ל' ע"ב]

הֲנַע עֲצָמָה, שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וְשִׁיבַר אֶת הַצְּלוֹחִית, בַּתְּחִילָה – וְהוּא חֲיִיב מֵיתָה, וְלִכְסוּף – בַּתְּשְׁלוּמִין?!

מֵתִיב רַבִּי יוֹסִי: הֲנַע עֲצָמָה, שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ בְּשִׁבְתָּהּ, בַּתְּחִילָה – הוּא חֲיִיב מֵיתָה, וְלִכְסוּף – בַּתְּשְׁלוּמִין?!

הַמְטָמֵא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּף, בְּשׁוֹגֵג – פְּטוּר, בְּמִזִּיד – חֲיִיב. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִשׁוּם קָנָם.

הַלֵּכָה ו' מֵתַנִּי' הַעִיד רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוֹדְגָדָא עַל הַחֲרָשָׁת שֶׁהִשְׁיֵאָה אֲבִיהָ – שֶׁהִיא יוֹצֵאָה בְּגַט. וְעַל קַטְנָה בַת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּישְׂאָת לַכֹּהֵן – שֶׁהִיא אוֹכְלַת בְּתְרוּמָה. וְאִם מֵתָה – בַּעֲלָהּ יוֹרְשָׁה. וְעַל מְרִישׁ הַגְּזוּל שֶׁבָנָא כַּבִּירָה – שִׁיתָן אֶת דָּמָיו. וְעַל הַחֲטָאת הַגְּזוּלָה שֶׁלֹּא נוֹדְעָה לְרַבִּים – שֶׁהִיא מְכַפֶּרֶת, מִפְּנֵי תִיקוּן הַמוֹזָבַח.

גְּמָרָא רַבִּי חֲנִינָה בְּעָא קוּמִי רַבִּי אִימִי: נִרְאִין דְּכָרִיו בְּפִיקַחַת שִׁישׁ לָהּ דַּעַת – שֶׁהִיא יוֹצֵאָה בֵּין לְדַעַת בֵּין שְׁלֵא לְדַעַת, וְחֲרָשָׁת שְׂאִין בַּהּ דַּעַת – לֹא תִצָּא אֵלֶּא לְדַעַת.

וְלֹא עֲדוּת הִיא? אַף זֹו בְּיוֹצֵא בַּהּ. וּמוֹסִיפִין עַל הַעֲדוּת? רַבִּי חֲנִינָה סָבַר: בְּפִיקַחַת שֶׁהִשְׁיֵאָה אֲבִיהָ וְאִמּוּהָ. רַבִּי יוֹסִי סָבַר מִימֹר: בְּקַטְנָה שֶׁהִשְׁיֵאָה אֲבִיהָ וְאִמּוּהָ וְנִתְגַּרְשָׁת.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַה טַּעַם אָמְרוּ, קַטְנָה בַת יִשְׂרָאֵל אוֹכְלַת בְּתְרוּמָה? מִפְּנֵי שִׁיהוּ הַכֹּל קוֹפְצִין עֲלֶיהָ לִישָׂא מִפְּנֵי הַיִּנְיָה.

אָמַר רַבִּי שְׁמִי: וְהוּא שֶׁתְּהֵא יוֹדַעַת לְשִׁמּוֹר קִידוּשִׁין. אָמַר רַבִּי אִימִי: מֵתַנִּיתָא אֲמָרָה בֶּן: נִישְׂאָת לַכֹּהֵן – תֵּאכַל בְּתְרוּמָה.

אמר רבי הנגיה: מן מה דאמר רבי יוחנן: מפני חגיגה, תדא אמרה, אפילו לא יודעת לשמור קידושיה.

רב המונא בשם רבי אסי: קמנה - אין לה חופה שתאכל בתרומה. אמר רבי אמי:

[דף ל"א ע"א]

מתניתא אמרה בן: נישאת לכהן - תאכל בתרומה.

רבי אבין בעי: בשבבנסה לחופה ולא נבעלה, ושלחה לבית אביה, והגדילה, מהו שתאכל בתרומה? נישמעיה מן תדא: על גב חופתה הראשונה.

גזל מריש ובנא בבירה, בית שמאי אומרים: יקעקע כל הבירה ויתננו לו. ובית הלל אומרים: נותן לו דמיו בשוויו, מפני תקנת השבין. אמר רבי לעזר: מה פליגינן? בשגזלו משופה, אבל אם גזלו ושיפחו - דמים הוא חייב לו.

גזלו ושיפחו על גב מקומו מהו? נישמעיה מן תדא: היורד לתוך הורבה של חבירו ובגיה שלא ברשות - שמין לו וידו על התחתונה. ביקש ליפול עציו ואבניו - אין שומעין לו.

רבי יעקב בר אחא בשם רבי יהושע בן לוי משום רב נחמן בר יעקב בעי: אילו הפורק חבילתו לתוך חורבתו של חבירו, והלך לימלה, שפא אין שומעין לו? ולא שמוע דאמר רבי יעקב בר אידי משום רבי יהושע בן לוי: משום יישוב.

יאות אמר רבי יוסי, הוינא סבר מימר: מה פליגינן? בארץ, אבל בחוצה לארץ - לא. מן מה דאמר רבי יעקב בר אחא: משום יישוב, תדא אמרה: היא בארץ, היא בחוצה לארץ. ביקש ליפול עציו ואבניו מהו? אומר לו: המתן עד שידור בתוכה. ושמואל אמר: נותנין לו מיד.

עילא בר ישמעאל: בדין תוה אפילו לא נודעה לרבים לא תכפר, למא אמרו תכפר? שלא יהא המזבח שמם.

ריש לקיש אמר: בדין תוה דאפילו נודעה לרבים תכפר! ולמה אמרו לא תכפר? שלא יהא מזבח מקבל גזילות.

וכמה הם רבים? גוריון בשם ריש לקיש: שלשה בני אדם. רבי אבין בשם רבי יוחנן: והבאתם גזול את הפסח ואת החולה (מלאכי א). מה פסח וחולה - בגלוי, אף כל - בגלוי.

הלכה ז' מתני' לא היה סיקריקון ביהודה בהרוגי המלחמה. מהרוגי המלחמה ואילך - יש בו סיקריקון. ביצד? לקח מסיקריקון וְחזר וְלקח מבעל הבית - מקחו בטל. מבעל הבית וְחזר וְלקח מסיקריקון - מקחו קנים. מן האיש וְחזר וְלקח מן האשה - מקחו בטל. מן האשה וְחזר וְלקח מן האיש - מקחו קנים; זו משנה ראשונה. בית דין של אחריתו אמרו: נותן לבעלים רבוע. אימתי? בזמן שאין בידן ליפה, אבל אם יש בידן ליפה - הן קודמין לכל אדם. רבי הושיב בית דין ונמנו שאם שטה לפני סיקריקון שנים עשר חדש - כל המודם ליפה יפה, ונותן לבעלים רביע.

[דף ל"א ע"ב]

גמרא בראשונה גזרו שמד על יהודה, שפן מסורת בידם מאבותם: יהודה תרג את עשו, דכתיב (בראשית מט) ידך בערף איביך. והיו הולכין ומשעבדין בהן, ונוטלין שדותיהן ומוכרין אותן לאחרים, והיו בעלי בתים באין וטורפין, והיתה הארץ חלוטה ביד סיקריקון. נמנעו מליקה, התקינו: שלא יהא סיקריקון ביהודה. בפה דברים אמורים? מהרוגי המלחמה לפני המלחמה. אבל הרוגים שנתהרגו מן המלחמה והילך - יש בהן משום סיקריקון.

והרוגים שלפני המלחמה לא בלאחר המלחמה הן? תפתר: שבא סיקריקון וגזל וחסם, לא הספיק לכתוב תרפו עד שיבוא סיקריקון לכל העולם, שלא תהא הלכה למחצה.

גליל - לעולם יש בו משום סיקריקון.

המטלטלין - אין בהם משום סיקריקון.

תני: חכירי בתי אבות - אין בהן משום סיקריקון. היורד משם חוב ומשם אנפרות - אין בהן משום סיקריקון. אנפרות עצמה - ממתנת לבעלים שנים עשר חדש. אמר רבי יהודה בן פזי: מכריזין והולכין ארבע שבתות לאחר שנים עשר חדש.

פתר לה תריין פתריין. נסבה מן חכור וייבה לחכור, אָתא בעי מיטרוף, אמר ליה: ולא חכור אָתָּה? שביק לי, ומה דאָתָּה גְּזִי גְּזִי? נסבה מבעל הבית וייבה לחכור, אָתא בעי מיטרוף, אמר ליה: מה תנניה לך דאָתָּה מסיבנא מיניה והוא מנסבא מינה, אָלא מה דאָתָּה לי בְּחִילִי, אָנָּה יְהִיב לך.

עד דון בשני שטרות. היה שטר אחד, רבי ועירא ורבי אילא, תריהון אמרין: כל שפן מקחו בטל.

והוא שלקח מן האיש וחדר ולקח מן האשה. רבי חנניה ורבי ביבון, תריהון אמרינן: כל שכן מקחו קיים. והוא – שלקח מן האשה וחדר ולקח מן האיש. ואין כל מה שיש לאשה משועבד לאיש לאכילת פירות? רבי חזקיה בשם רבי אחא: וכיני.

[דף ל"ב ע"א]

מכר לראשון וחתמה, לשני לשלישי וחתמה – גובה מן האחרון. לא הספיק – גובה משלפניו. לא הספיק – גובה משלפני פניו. עלה אמר רב: בנכסים שהכניסה לו בכתובתה, אבל נכסים שהכניסה לו פרה פרנזן – גובה מאי זה שתמצה.

הן אומרים: בדינו ליקח. ותיקח אומר: לאו, אמר רבי יוסי: לעולם השדה בתוקת הבגלים, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. רב אמר: אגא הוינא ממינינא, ולא שנייא היא, הוא רביע קרקע, הוא רביע מעות. אמר רבי יוסי בי רבי בון: קרקע דינר אגרא, רביע מעות – סרימיסין.

הלכה ח' מתני' חרש – רומז ונרמז. בן בתירה אומר: קופין ונקפין במטלטלין. הפעושות, מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין.

גמרא בן בתירה אומר: קופין ונקפין, שוכר ומשתכר. אפיושות פרייא. אמר רבי יוחנן: מפני תייהון. אמר רבי מנא: אף על גב דרבי יוסי רבו גבי עיצומין. מודה באילין דיהבון בנייהון לאומנותא, דאינון גבי עיצומין מפני תיי הבריות.

הלכה ט' מתני' אילו דברים אמרו מפני דרכי שלום: ביהן קורא ראשון, ואחריו לוי, ואחריו ישראל, מפני דרכי שלום.

מערכין בבית ישן – מפני דרכי שלום.

בור שהוא קרוב לאמה – מתמלא ראשון מפני דרכי שלום.

מציאת חרש שומטה וקטן – יש בהן גזל מפני דרכי שלום. רבי יוסי אומר: גזל גמור.

מצודות תיה ועופות ודגים – יש בהן גזל מפני דרכי שלום. רבי יוסי אומר: גזל גמור.

עני המנקה בראש הית – גזל, מפני דרכי שלום. רבי יוסי אומר: גזל גמור.

אין ממחין ביד עני גזים בלקט ובשכחה ובפיאה, מפני דרכי שלום.

[דף ל"ב ע"ב]

גמרא מילתיה דרבי שמעון בן יוחי אומר שהוא מדברי תורה. דתני רבי שמעון בן יוחי: (דברים לא) ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי וגו'. ואחר כך ואל כל זקני ישראל.

מילתיה דרבי יהושע בן לוי – שהיא מדבריהן. דאמר רבי יהושע: מימי לא ברבתי לפני כהן, ולא הינחתי לכהן ישראל לפניו.

מילתיה דרבי חנינה אומר שהיא מדבריהן. דמר רבי חנינה: עיר שפולח פהנים – ישראל קורא ראשון מפני דרכי שלום.

רבי אחי ורבי תנחום בר חייה בשם רבי שמלאי, עיר שפולח פהנים, בולן נושאין את כפיהן. ולמי הן מברכין? לאחיהן שבצפון ושבדרום. ומי עונה אחריהן? הנשים והקטנים.

תני אביי בר בנימין: עם העומד אחרי הפהנים – אינן בכלל ברכה. העומדים לפני הפהנים – אומר רבי חייה בר בא: אפילו חומה של ברזל אינה מפסקת.

העומדין מן הצדדין? גישמעיה מן הדא: נתפוזן להזות לפניו והזה לאחריו. לאחריו והזה לפניו – הזייתו פסולת. לפניו והזה על הצדדין – הזייתו כשירה. תדא אמרה: העומד מן הצדדין – בכלל ברכה הן.

אמר רב הסדא: וצריך שיהא תחון ישראל. אמר רב הסדא: אם היה כהן אחד – אומר: 'כהן'. לשנים – אומר: 'כהנים'. ורב הונא אמר: אפילו לאחד – אומר: 'כהנים' שאינו קורא אלא השבט.

שלא תאמר איש פלוני מנלה עריות ושופך דמים והוא מברכנו? אמר הקדוש ברוך הוא: ומי מברכך? לא אני מברכך! שנאמר (במדבר ו) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם.

מערכין בבית ישן. אמר רבי אבין: ובדויר ישן היא מתניתא.

בור הקרוב לאמה – מתמלא ראשון. והוא – שתהא אמת הפנים עוברת על גביו. שמואל אמר: אפילו מן הצד.

תמן אמרין: דרחיק וניהא למישתי קדים ליה, דקריב וקשה למישתי.

על דעתיה דרבנן דתמן – ניהא. תמן אמרין בשם רב נחמן בר יעקב: כל שנותרנין לו אגוז ומשליכו, צרור ונוטלו – המוציא בידו כמוציא לאישפה. אגוז ונוטלו, צרור וזרקו – גזילו גזל מפני דרכי שלום. אגוז וצרור נוטלן ומצניען ומביאין לאחר זמן – גזילו גזל גמור. זוכה לעצמו, אכל לא לאחרים. רב הונא אמר: בשם שזוכה לעצמו, זוכה לאחרים.

הפל מודין, שאין מתנתו מתנה. שצאמר: (שמות כב) פי יתן איש. מתנת איש – מתנה. ואין מתנת קטן מתנה. דברי חכמים. רבי יודה בן פזי בשם רבי יוחנן: לעולם אין גזילו מחוור עד שיביא שתי שערות.

רבי אבהו בשם רבי יוחנן:

[דף ל"ג ע"א]

הדא דאת אמרת – להוציא מפניו בדין. אכל לקרבן ולשבועה – כל עמא מודה עד שתביא שתי שערות.

גרם קרבן דהכא. רבי יוסי בעי: מעתה, אף לעצמו לא יזכה? שצאמר (שמות כב) איש אל רעהו – עד שיהא ברעהו. רבי יוסי בי רבי בון בשם רבי שמואל בר רב יצחק: יירדו לה בשיתת הפעומות. דתנינן תמן: הפעומות – מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין. והא תנינן תמן: אכל אינו מזכה להן לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, מפני שידן כידו! רבנן דקיסרין אמרין: באן – בתינוק שיש בו דעת. באן – בתינוק שאין בו דעת.

מצודות תיה ועופות כו'. הדא דאת אמר – באילין רברבתא, אכל באילין דקיקתא – כמאן דאינון בגו בייתה.

העני המנקה בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני דרכי שלום. רבי יוסי אומר: גזל גמור. הדא דאת אמר – בדארעא, אכל הלוקח ביד – זכתה לו ידו.

אין מוחין ביד עניי גוים לקט שכחה ופיאה, מפני דרכי שלום. תני: עיר שיש בה גוים וישראל – מעמידין גבאי גוים וגבאי ישראל. וגובין משל גוים ומשל ישראל. ומפרנסין עניי גוים ועניי ישראל. ומבקרין חולי גוים וחולי ישראל. וקוברין מתי גוים ומתי ישראל. ומנתמין אבילי גוים ואבילי ישראל. ומכבסין פלי גוים וכלי ישראל – מפני דרכי שלום.

מִסְכַּת שְׁבִיעִית פְּרָק שְׁלִישִׁי

א. לא יפתח אדם מחצב בתחלה בתוך שדהו, עד שיהו שלש מרביות שהן שלש על שלש על רום שלש. אמר רבי יהודה: במה דברים אמורים? בזמן שמתכונן לעשות שדה. אבל בזמן שאין מתכונן לעשות שדה - אפלו דבר מעט מתר. אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים? בזמן שאין מתכונן לעשות שדה. אבל בזמן שמתכונן לעשות שדה - אפלו כל שהוא אסור:

ב. סלע שצף על גבי הארץ, ואיגד יוצא ממנה, אם יש בו כשעור הזה - מתר, ואם לאו - אסור. אבנים תושבות שהמחרשה מוזעזעתן, אם יש בהן שתים של משוי שנים שנים - הרי אלו ינטלו. רבי נחמיה אומר: בונין מדרגות על גבי גאיות בערב שביעית, ובשביעית סומך להם עפר ונותנין על גבי גאיות:

ג. מסקלין דרוך רשות הרבים; דברי רבי יהושע. רבי עקיבה אומר: כשם שאין לו רשות לקלקל - כך אין לו רשות לסקל. ואם סקל - יוציא לים או לנהר, או למקום הטרשין. מסקלין מפני דרוך היחיד, ומפני דרוך הרבים, ומפני דרוך הספק, ועושין ספיחים שבראש גגות, ומקמימין אותו, ואין חוששין, לא משום שביעית ולא משום עבודת הארץ:

ד. זיתי ערב שביעית שנכנסו לשביעית - מסלקין מקומן. ממלאין נקעין שתחתיהן עפר, ועושין עוגיות לגפנים מזו לזו. ולא עוד: אלא אף זיתי שביעית שיוצאים למוצאי שביעית - מתר לעשות כן:

ה. בראשונה היו אומרים: מלקט אדם זיתים מתוך שלו, כדרך שמלקט מתוך של חברו. את הגס - הגס. תזרו להיות נותנין זה לזה בטובה. התקינו: שיהו מביאין מן המצוי ומן הקרוב. והלב יודע, אם לעקל ואם לעקלקלות. בראשונה היו אומרים:

מלקט אדם צורות וחרסין מתוך שלו, כדרך שמלקט מתוך של חברו. את הגס - הגס. משרבו עוברי עברה - חזרו לאסור:

ו. שדה שנטיבה - אין זורעין אותה במוצאי שביעית. איזו היא שדה שנטיבה? כל זמן שבני אדם חורשין חמש והוא חורש שש, שש והוא חורש שבע. שמאי הזקן אומר: אלו היתה שעה פנויה, גוזרין עליה שלא תזרע. בית דין של אחרינו גזרו עליה שלא תזרע:

ז. אין חוכרין נירין מישראל החשוד על השביעית. אבל לוקחין הימנו שדה זרועה, שלא גזרו אלא עד מקום שהן יכולין לזרע. המקבל שדה מן הנכרי - פוסק עמו על מנת שהנכרי זורעה. הנכרי והפותי שחרשו - אין עושין אותן בית הפרס, שלא גזרו אלא עד מקום שהן יכולין לגזר. אין מגדלין בהמה דקה. אבל מגדלין בהמה גסה, שלא גזרו אלא גדר שיוכל לעמד:

ח. הקוצץ קורה של שקמה - הרי זה לא יחליק ולא ידריג, אלא מצין כדי שתהא קיצתה שוה. רבי יהודה אומר: מקום שנהגו לדרג - יחליק. לחליק - ידריג. הרי זה מגביה טפח וקוצץ טפח. וכן היה רבי יהודה אומר: הלוקח בתולה של שקמה מחברו, בשאר שני שבוע - הרי זה מגביה עשרה טפחים וקוצץ. נמצאת אומר: של בתולות הן: בתולת אדם. בתולת אדמה. בתולת אילן. בתולת אדם - כל שלא נבעלה מימיה. בתולת אדמה - כל שלא נעבדה מימיה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל שאין בה חרס. בתולת אילן - כל שלא נקצצה מימיה:

ט. אין עוקרין גדר שבין שתי שדות, אחד גדר של עצים, ואחד גדר של אבנים. במה דברים אמורים? בזמן שמתכונן לעשות שדה. אבל עצים - מתר. המשרש עקר חרוב וסדן שקמה, לעצים - מתר, ולשדה - אסור:

הלוף בשביעית, רבי אומר: דרך ארץ טמנו בעציץ כדי שלא יצמח, אף על פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר (ירמיה לב, יד): "ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים":

ב. הלוף שעברה עליו שביעית, רבי אליעזר אומר: אם שהה שלש שנים - נותן לעניים רביע. אם שהה שתי שנים - נותן לעניים שליש. שנה אחת - נותן לעניים מחצה. מאימתי מתר אדם לקח הלוף במוצאי שביעית מכל מקום? רבי יהודה אומר: מיד. אמר רבי יהודה: מעשה והיינו בעין כושי, והיינו אוכלין לוף במוצאי הקג של שביעית, על פי רבי טרפון. אמר לו רבי יוסי: משם ראיה? עמכם הייתי, ומוצאי פסח היה:

ג. אין מוכרין פרות שביעית לחשוד על השביעית. אחד זרעים הנאכלין, ואחד זרעים שאינן נאכלין. בית שמאי אומרים: לא ימכרו לו שדה בשביעית, ובית הלל מתירין:

ד. ואיזו היא ארץ ישראל? מנהר דרומה של כזיב ואילך עד כזיב. סמוך לעמון ומואב, ארץ מצרים - שתי ארצות הן, או נאכל ונעבד, או לא נאכל ולא נעבד. עירות ארץ ישראל הסמוכות לספר - מושיבין עליהן שומר, כדי שלא יפוצו נכרים, ויבזו פרות שביעית:

ה. עירות המפורות בתחום ביתו ונאסרו: - כגון ציר, וציר, ונשמי, וזיזון, ויגרי טב, ודגב, חורבתא, וברכה דבית הרב. עירות האסורות בתחום צנרא: שנג, וכצת, ופומא ציבא, וחניתא עיליתא, וחניתא ארעיתא דאשמיעא, ובית מזיל כריא,

י. מחפירות שנוטל מהן אילן - הרי זה לא יכסם בעפר. אבל מכסם באבנים או בקש. הקוצץ בקנים - הרי זה מגביה טפח וקוצץ. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מקום שנהגו לקוץ - יחתך. לחתך - יקוץ. הרי זה מגביה טפח וקוצץ:

יא. אין מדלין את הקנים בחיצות הקנים, מפני שהיא מלאכתן. רבן שמעון בן גמליאל מתיר. וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר: מתר אדם ליטע אילן סרק כדי לעשות סיג:

יב. בשביעית - אין מלמדין את הפרה אלא בחילת² בלבד. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בתוף שדה חבירו מתר. ובלבד שלא יסמך לה מענה. אבא שאול אומר: מגדר בחרשין, וגוממין מעם הארץ, ובלבד שלא יקוץ בקורדום:

יג. פגין של ערב שביעית - אין חולקין אותן בשביעית, מפני שהיא מלאכתן. ובסיפות - מתר. בקר ובכפניות - מתר. מאימתי אדם רשאי לקוץ את האילן בשאר שני שבוע? משיבא לעונת המעשרות:

יד. אין מוכרין שדה אילן לחשוד על השביעית, אלא אם כן פוסק עמו על מנת שאין לו באילן. וכן לא ימסר בשאר שני שבוע למי שחשוד על המעשרות. רבי שמעון מתיר, מפני שהוא אומר לו: 'אני מכרתי את שלי, צא ותבע את שלך':

מִסְכַּת שְׁבִיעִית פֶּרֶק רְבִיעִי

א. רבי יהודה אומר: הפרסאות - שביעית שלהן מוצאי שביעית, שהן עושין לשתי שנים. אמר לו: הרי הן אצלק בטרביא ואינן עושות אלא בנות שנתן. הטומן את

³ צריק לומר: 'מצד דרומה' (חסדי דוד).

⁴ יש גורסים: 'סימן'.

⁵ יש גורסים: 'ציוי' (אור הגנוז).

¹ ב'מנחת בפורים' הביא גרסת הגר"א:

מחפירות שנוטל מהאילן.

² מקום חול שאי אפשר לזרע שם.

ועמק מזיל. עירות שחיבות במעשרות בתחום: ציציתה, ועינישת, ועין תרעא, ורומברך, עין יערים, וכפר יערים, דכב, חצפאי, וכפר צמח. רבי התיר כפר צמח. תחום ארץ ישראל: פרשת אשקלון, ואמר, מגדל, שרשינה, ידור, ושורא דקיסרא, שורא דעכו, וריש מיאי דגעתי, וזעתי, גרמא, וכברתא, וכזניתא, וקצטרי דגלילה, וקושעאיא דראתי, ומלתא דכור, וטריי רבתא, ותפנית, וסנפתה, וסוחרתתא דיתר, וממציא דתתא, ומדפה וטרחה, ונחלה דיפצאל, ועולשתא, ואולם רבתא, ומגד⁶ חרוב, ורקנתא דעיון, ומישא, ותקרא כרבא סינגורא, ותונגלא עייליא דקסרין, וקנת, ורכה, וטרבתא דמתחת לבצרת, ויגר שהדותא, ונמרים, מלח דתראי, ויבקא, וחשבון, ונהלא, ורפת, וחונדא, ועמון ומואב, ורקס גאה, ונגנייה דאשקלון, ודרך הגדולה ההולכת למדבר:

ו. מודה רבי עקיבה: שאין זורעין, ואין חורשין, ואין מנכשין בסוריא, לפי שאין פיוצא בהן. הנותר בארץ, שכל פיוצא בו מתר בארץ - עושין אותו בסוריא. אין עושין אותו במחבר בקרקע בסוריא. אבל עוקרין ואוגד על ידיהן. ובלבד שלא יהא הוא מלקט, והן אוגדין על ידיו. בוצרין ודורף על ידיהן. מוסקין ואוטם על ידיהן. במה דברים אמורים? במוציא פרות לחברו מתוך ביתו, או ששלח לו חברו פרות. אבל הלוקח לו מן השוק - הרי זה מתר, מלקט ביד ואינו חושש:

ז. בצלים שנכנסו מערב שביעית לשביעית, או שפיצאו משביעית למוצאי שביעית, אם עשו פיוצא בהן - מתרין, ואם לאו - אסורין. אמר רבי יוסי: מעשה שזרעו כרם גדול בצלים בציפורי למוצאי שביעית. זרעוהו שעורין, והיו פועלין יורדין ומנכשין בתוכו ומביאין ירק בתוך

קפותיהן. וביא מעשה לפני רבי יוחנן בן נורי, ואמר: אם עשו פיוצא בהן - מתרין, ואם לאו - אסורין:

ח. אוכלין עלי ירק, מן האפיל על הבכיר, מן הרחוק על הקרוב. התר מקום אחד - התרו כל המקומות. הלוף והשום והבצלים, התרו יבשים - התרו לחין. לא התרו יבשים עד שתגיע הגרן. אין מינו מתיר את שאין מינו, ואין מתירין את מינן אלא על פי חכם, וכלן למוצאי שביעית - חיבות במעשרות:

ט. ירק שנטעו בערב ראש השנה של שביעית - הרי זה לא יטול ממנו בשביעית עד שירבה חדש. רבי שמעון בן אלעזר אומר: נוטל הימנו שלו, ומכניס לתוך ביתו, אף על פי שאין פיוצא בהן נמכר בשוק:

י. בראשונה היו אומרים: אין כובשין ואין מיבשין יבשת וכבשת מחוצה לארץ. אין מביאין ירקות מחוצה לארץ. רבותינו התירו שיהו מביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ. וכשם שמביאין ירקות מחוצה לארץ לארץ - כך מביאין תבואה וקטניות מחוצה לארץ לארץ. רבי ובית דינו התירו לקח ירק במוצאי שביעית מיד:

יא. פרות שביעית שבאו לארץ - אין מוכרין אותם, לא במדה, ולא במשקל, ולא במנין, אלא הרי הן כפרות הארץ:

יב. מביאין שחלים וקרוסטמלין מחוצה לארץ לארץ, אבל לא מחוצה לארץ לארץ לעשותן בארץ. אין מביאין ענבים מחוצה לארץ לארץ, ודורכין אותן בארץ. ולא יתיים מחוצה לארץ לארץ, ועוטנין אותן בארץ. ולא הוצני פשתן מחוצה לארץ לארץ, ושורין אותן בארץ. מביאין גרוגרות וצמוקין מחוצה לארץ, אבל לא מחוצה לארץ לארץ לעשותן בארץ. רבי התיר, שיהו מביאין אותו מחוצה לארץ לעשותן בארץ:

⁶ בירושלמי: ומגדל.

ב. אין מביאין תרומה מחוצה לארץ לארץ. אמר רבן שמעון בן גמליאל: אני ראיתי את שמעון בן כהנא שהיה שותה יין של תרומה בעכו, ואמר: 'זה בידי מקלקליא', וגזרו עליו שישתהו בספינה:

ג. עלה תמכה, וחרחבינה, עלי ורד, ועלי מלת - יש להן שביעית, ולדמיהן שביעית, ויש להן בעור, ולדמיהן בעור. עקר המלפפים, עקר ורד, ועקר מלת - אין להן שביעית, ולא לדמיהן שביעית, אין להם בעור, ולא לדמיהן בעור. רבי מאיר אומר: דמיהן מתבצרין בראש השנה. אמרו לו: להם - אין בעור, קל וחמר לדמיהן! אמר להם: מחמיר אני בדמים יותר מן העקר. שמן של שביעית - מדליקין בו. מכרו ולקח בו שמן אחר - אין מדליקין בו:

ד. הלשישות, והלביצין, והלוענין, והבורית, והאהל - יש להן שביעית, ולדמיהן שביעית. יש להן בעור, ולדמיהן בעור. עקר חרוב, ועקר האוגה, ועלי האוג, והפרחבילה, והארן - אין להם בעור, ולא לדמיהן בעור. דין אוצר וזרע אסטיס שגזרעים בשביעית - קדשת שביעית חלה עליהן:

ה. הצבעין והפטמין - לוקחין מרסן מכל מקום ואין נמנעין. אין מוכרין אותה מחרוזות מחרוזות, אבל מוכרין אותן איכרין איכרין על גבי מטות:

ו. לא יהא מביא פלבים כופרין, וחלדות הסנאין, וחחולין, וקפוד - למכרן לנכרי ולהשכיר עליהן. אבל מוריס, וגבינת בית אונייקי⁷, והפת והשמן - שהן מתר - למוכרן לנכרי ולשכב עליהן:

יג. כל אילן שחנטו פרותיו קדם חמשה עשר בשבט - הרי הן לשעבר. לאחר חמשה עשר בשבט - הרי הן לעתיד לבא. רבי נחמיה אומר: במה דברים אמורים? באילן שעושה שתי ברכות בשנה, אבל אילן שאינו עושה אלא ברוך אחת, כגון: הזתים והתמרים והחרובין, אף על פי שחנטו פרותיו קדם חמשה עשר בשבט - כאלו לא חנטו אלא לאחר חמשה עשר בשבט:

יד. רבי שמעון אומר: מהוצאת עלין עד הפגים - חמשים יום. מן הפגים ועד שיהיו נובלות - חמשים יום. ומשהן נובלות עד התאנים - חמשים יום. רבי אומר: כלן - ארבעים ארבעים יום. וכלן קדם הזמן הזה - הרי הן לשעבר. לאחר הזמן הזה - הרי הן לעתיד לבא:

טו. מעשה ברפי עקיבה שלקט אתרוג באחד בשבט, ונהג בו כדברי בית שמאי וכדברי בית הלל. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: כדברי רבן גמליאל וכדברי רבי אליעזר. אבטולמוס ברבי יוסי העיד משום חמשה זקנים: שאתרוג - כשעת לקיטתו למעשר. ורבותינו נמנו עליו באושא: שאתרוג - כשעת לקיטתו למעשר ולבעור:

טז. רבי שמעון אומר: אתרוג שנכנס מערב שביעית לשביעית, או שיצא משביעית למוצאי שביעית - פטור מן המעשרות, ופטור מן הבעור. שאין לה דבר שחייב במעשרות, אלא דבר שגדל בחובה ונלקט בחובה. אין לה דבר שחייב בבעור, אלא דבר שגדל בשביעית ונלקט בשביעית:

מסכת שביעית פ"ק חמישי

א. פרות שביעית שיצאו לחוצה לארץ - מבערן במקומן; דברי רבי. רבי שמעון בן אלעזר אומר: מביאין לארץ ומוכרין בארץ, שנאמר (ויקרא כה, ז): "בארצך תהיה כל תבואתה לאכל":

7 - ישם כפר שרכ עגלים הנמצאים שם קרבים לעבודה זרה (רבי עובדיה מפרטנורא עבודה זרה ב, ד).

תחת הכר - הרי היא כמבערת. תבן של שביעית - אין נותנין אותו לתוך הכר ולא לתוך הטיט. אם נתנוהו אחרים - הרי הוא כמבער:

יב. תנור שהסיקו בתבן ובקש של שביעית - יוצץ. מוכרין אוכלי אדם ואוכלי בהמה - לקח בהן אכל אדם. ואין מוכרין אוכלי בהמה - לקח בהן אוכלי בהמה, ואין צריך לומר: אוכלי אדם - לקח בהן אוכלי בהמה:

יג. פרות שביעית - אין מאכילין אותן לבהמה, ולחיה ולעופות. אם הלכה בהמה מאליה לתחת תאנה ואוכלת בתאנים, לתוך חרוב ואוכלת בחרובין - אין מחיבין אותה להחזירה, משום שנאמר (ויקרא כה, ו): "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל":

יד. מאכילין את אכסניא פרות שביעית. ואין מאכילין, לא את הנכרי ולא את השכיר פרות שביעית. ואם היה שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע, או שקצצו מזונותיו עליו - מאכילין אותו פרות שביעית:

טו. אין בית דין פוסקין לאשה פרות שביעית. אבל נזוגית היא משל בעלה. ספיחין של שביעית - אין תולשין אותן ביד. אבל חורש כדרפו. ובהמה - רועה כדרפה:

מסכת שביעית פרק שישי

א. שביעית - נתנה לאכילה לשתיה ולסיכה, לאכול דבר שדרכו לאכל, ולשתות דבר שדרכו לשתות, ולסוף דבר שדרכו לסוף. כיצד לאכל דבר שדרכו לאכל? אין מחיבין אותו לאכל קנובת של ירק, ולא פת שעפשה, ולא תבשיל שעבר צורתו. כיצד לשתות דבר שדרכו לשתות? אין מחיבין אותו להיות גומע אניגרון ואסנגרין, ולשתות יין בשמריו:

ז. לא יהא לוקט ירקות שדה ומוכר בשוק. אבל הוא לוקט ובנו מוכר על ידו. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף ישכר פועלים ויכניס לתוך ביתו:

ח. לקח הבכור למשתה בנו או לרגל, ולא צריך לו - מתר למוכרו. רבי אומר: אומר אני, שלא ימכר אלא בדמיו. לולבי האלה, והבטנה, והאטדים, והאדל. רבי מאיר אומר: לעלים עם הלולבין - אין בעור. וחקמים אומרים: לולבין עם העלין - יש בעור. רבי שמעון אומר: ללולבין - אין בעור, אבל לעלים - יש בעור מפני שנשרו מאביהן. וכלן שנכנסו מערב שביעית לשביעית, או שיצאו משביעית למוצאי שביעית - נדונין כאלין, חוץ מן האדל - שנדון כירק. העיד רבי יוסי בן ידעיה הבשם לפני רבי עקיבה משום רבי טרפון: שיש לקטף - שביעית. עלי זיתים ועלי קנים ועלי חרובין - אין להן בעור, לפי שאין פלין:

ט. הורר חדש שכבשו בשמן ישן - ילקט את הורר והשמן מתר. ישן בחדש - חיב בבעור. החרובין חדשין שכבשן ביין ישן - ילקט את החרובין והיין מתר. ישנין בחדש - חיבין בבעור:

י. רבי אליעזר אומר: חבילי אזוב, והפאה, והקורנית שהכניסן לעצים - אין מסיקין בהן. למאכל בהמה - אין מסיקין בהן. רבי שמעון אומר: אף קלחין של בית השלחין שיכשו - אסורין בהנאה:

יא. חציר וירקות שדה שלקטן להטין בהן⁸ - אין רשאי להטין בהן. למאכל בהמה - אין רשאי להטין בהן. עידית שלקטה למאכל בהמה - הרי זה צריך לבער. נתנה

⁸ ב'חסדי דוד' גרס לפי הירושלמי: 'חציר וירקות שדה שלקטן להטין בהם - רשאי להטין בהם. למאכל אדם - אסור להטין בהם'.

ב. החושש בגרונו - לא יערענו שָׁמֶן, אָבֵל נותן שָׁמֶן הרבה לתוף אניגרון וּבּוֹלֵעַ. החושש בְּשִׁנְיָו - לא יגמע בְּהֵן אֶת החֲמִץ ויהא פּוֹלֵט, אָבֵל מגמע וּבּוֹלֵעַ וּמִטְבִּיל כְּדָרְכוּ וְאֵינוּ חוֹשֵׁשׁ:

ג. כיצד לסוף דָּבָר שְׁדָרְכוּ לְסוּף? סָף אָדָם שָׁמֶן על גבי מִכְתּוֹ, וּבִלְבָד שֶׁלֹא יטול בְּמוֹךְ ויתן על גבי מִכְתּוֹ. החושש בְּרֵאשׁוֹ, וְכֵל מִי שְׁעָלוּ בוֹ חֲטָטִין - סָף אֶת הַשָּׁמֶן וְאֵין סָף יֵין וְחֲמִץ, שֶׁהַשָּׁמֶן - דָּרְכוּ לְסִיכָה, יֵין וְחֲמִץ - אֵין דָּרְכָן לְסִיכָה:

ד. יֵין שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁנִּפְלַל לְתוֹךְ הַמּוֹרִים - צָרִיךְ לְבַעַר. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: הָרִי הוּא כִּמְבַעַר. נֹתֵן אָדָם דְּבִלָּה וּגְרוּגְרוֹת לְתוֹךְ הַתְּבַשִּׁיל, כְּדָרְךְ שֶׁנֹּתֵן אֶת הַתְּבַלִּין, וְלֹא יִסְחָטֵם הַהוֹצִיא מֵהֵן מִשְׁקִין, וּבְתַבְלִין - מִתֵּר מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלֹאכְתָן. צוֹרֵר אֶת הַתְּבַלִּין וְנֹתֵנָן לְתוֹךְ הַתְּבַשִּׁיל, אִם בָּטֵל, טַעֲמָן - מִתְּרִים, וְאִם לֹא - אֲסוּרִין:

ה. אֵין עוֹשִׂין אֶת הַיֵּין אֲלוֹנְתִית, וְאֶת הַשָּׁמֶן עָרַב, וְאִם עָשָׂה אֶת הַיֵּין אֲלוֹנְתִית וְאֶת הַשָּׁמֶן עָרַב - סָף אֶת הַשָּׁמֶן וְאֵין סָף מֵיֵין וְחֲמִץ. שֶׁהַשָּׁמֶן - דָּרְכוּ לְסִיכָה, וְיֵין וְחֲמִץ - אֵין דָּרְכָן לְסִיכָה:

ו. לא יתן אָדָם שָׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית על גבי טְבֵּלָא שֶׁל שֵׁשׁ לְהַתְּעַגֵּל עֲלֶיהָ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מִתִּיר שָׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית. אֵין סָכִין אוֹתוֹ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת. נִפְלַל עַל בְּשָׂרוֹ - מִשְׁפָּשְׁפוֹ אֶפְלוּ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת:

ז. שָׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין חוֹסְמִין בוֹ תַנּוּר וְכִירִים. וְאֵין סָכִין בוֹ מְנַעַל וְסַנְדָּל. לֹא יִסּוּךְ אֶת רִגְלוֹ שָׁמֶן וְהוּא בְּתוֹךְ מְנַעַל. וְלֹא יִסּוּךְ אֶת רִגְלוֹ וְהוּא בְּתוֹךְ סַנְדָּל. אָבֵל סָף אֶת רִגְלוֹ וְנֹתְנָהּ לְמְנַעַל. סָף אֶת רִגְלוֹ וְנֹתְנָהּ לְסַנְדָּל. סָף אָדָם אֶת עַצְמוֹ שָׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, וּמִתְּעַגֵּל עַל גְּבִי קְטַבְּלִיא חֲדָשָׁה וְאֵינוּ חוֹשֵׁשׁ:

ח. אֵין מִפְטָמִין שָׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית. אָבֵל לֹקַחִין שָׁמֶן עָרַב לְסִיכָה מְכַל מְקוּם. שָׁמֶן

שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין נֹתְנִין אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַמְדוּרָה. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: טוֹבֵל בְּהֵן עֵץ, וְנֹתְנֵנוּ לְתוֹךְ מְדוּרָה. מְסִיקִין בְּגִפְתַּת וּבִזְגִין שֶׁל שְׁבִיעִית. אָבֵל אֵין מְדַלִּיקִין בְּאַגּוּזִים, וְאֵין מְסִיקִין בְּזִיתִים:

ט. אֵין מוֹכְרִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית: לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִנְיָן, וְלֹא בְּמִשְׁקָל. וְלֹא יֵהָא מוֹדֵד אֶת הַחֲכִיבִית וּמוֹכְרָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא. כִּלְכֵּלָהּ, וּמוֹכְרָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא. אֵלֶּא אֹמַר לוֹ: 'חֲכִיבִית זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ בְּדִינְר', 'כִּלְכֵּלָהּ זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ בְּטְרִיסִית':

י. לא ימלא אֶת הַכִּלְכֵּלָה וְיוֹצֵא וּמוֹכְרָהּ בְּשׁוּק. אָף בְּשָׂאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ - אָסוּר, שְׁזוֹ דְרָךְ הִרְמִיּוֹת:

יא. בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים: אֵין מוֹכְרִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית בְּמַעוֹת, אֵלֶּא בְּפְרוֹת, כְּדִי שֶׁלֹא יִקַּח בְּהֵן קָרְדֵם. וּבֵית הֵלֵל מִתִּירִין. אֵין מוֹכְרִין פְּרוֹת שְׁבִיעִית לְחֲשׂוֹד עַל הַשְּׁבִיעִית, אֵלֶּא מְזוֹן שֶׁלֵּשׁ סְעוּדוֹת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר הַמִּתְקִים. אָבֵל דְּבָר שְׂאֵין מִתְקִים, אֶפְלוּ מֵאָה סְעוּדוֹת - מִתֵּר:

יב. אֵין מוֹכְרִין וְאֵין לֹקַחִין מִן הַכּוֹתֵי וּמִן הַנְּכָרֵי פְּרוֹת שְׁבִיעִית. אַחֲרִים אֹמְרִים: מוֹכְרִין לְכוֹתֵי עַד אַרְבַּע אֲסָרוֹת:

יג. הַלּוֹקַח מִן הַנַּחְתּוּם כֶּכֶר בְּפוּנְדִיּוֹן, וְאָמַר לוֹ: 'שְׂאֵלְקֵט יִרְקוֹת שְׂדֵה וְאָבִיא לָךְ' - מִתֵּר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹסְרִין:

יד. חֲמִשָּׁה שֶׁהֵיוּ מְלַקְטִין יָרֵק - לֹא יֵהָא אֶחָד מוֹכֵר לְכֵלָם, אֵלֶּא אֶחָד מֵהֵן מוֹכֵר שְׁלוֹ וְשִׁלְהֵן. חֲמִשָּׁה אַחִין שֶׁהֵיוּ מְלַקְטִין יָרֵק - אֶחָד מוֹכֵר עַל יְדֵי כֵלָן, וּבִלְבָד שֶׁלֹא יַעֲשׂוּהוּ פְּלִטֵר:

טו. חֲנוּנִי שֶׁהִיא מְגִדֵּל יָרֵק שֶׁל שְׁבִיעִית - לֹא יֵהָא מְחַשֵּׁב שְׁכָרוּ מִיָּרֵק, אֵלֶּא מְחַשֵּׁב הוּא מֵיֵין וּמִשָּׁמֶן, שְׁכָר בְּטָלָה:

טז. לֹא יֹאמֵר אָדָם לְחִבְרוֹ: 'הַעֲלֵה אֶת הַפְּרוֹת אֵלַי לִירוּשָׁלַיִם לְחִלְקִי'. אֵלֶּא אֹמַר לוֹ: 'הַעֲלֵם שְׁנֵאכֵלֶם בִּירוּשָׁלַיִם וְשִׁנְשַׁתְהוּ

לוקחין תרומה בדמי שביעית, שלא יביאוה לידי פסול. ורבי שמעון מתיר:

מסכת שביעית פּרָק שְׁבִיעִי

א. אין מחללין מעשר שני על פרות שביעית. ואם חללו - יאכלו כחמור שבהן. פרות שביעית ופרות מעשר שני שנתערבו - יאכלו כחמור שבהן. פרות שביעית שלקח בהן דברים אחרים - יאכלו כחמור שבהן. פרות מעשר שני שלקח בהן דברים אחרים - יאכלו כחמור שבהן:

ב. חמר בשביעית שאין במעשר שני, ובמעשר שני שאין בשביעית. שהשביעית עשה בה את המפקר - כשמור. ופסלת אוכלין - כאוכלין. ואוכלי אדם כאוכלי בהמה. וקלפי אגוזים וקלפי רמוגין פיוצא בהן, מה שאין כן במעשר שני:

ג. שביעית - מתחללת על הכל. ומעשר שני - אין מתחלל אלא על המעות בלבד. שביעית - מתבערת מכל מין ומין. ומעשר שני - כל המינים מתבערין כאחד. שביעית - היא ודמיה אסורין. ומעשר שני - או הוא או דמיו אסורין. שביעית - אין לוקחין בה זבחי שלמים, מה שאין כן במעשר שני:

ד. חמר במעשר שני, שמעשר שני - קונה את הקנקן ואוסר דמיו. ערובין¹¹, ספק ערובו - כל שהוא, וטעון חמש, וטעון ודוי, ואסור לאונן, ולא התר לאכילה אלא בפדיון, ואין מדליקין בו את הנר, מה שאין כן בשביעית:

ה. אחד שביעית ואחד מעשר שני - מחללין אותו על חזה ועוף, ועל בהמה בעלת מום, בין חיים ובין שחוטין; דברי רבי. וחכמים אומרים: לא אמרו, אלא בזמן שהן שחוטין:

ו. אחד שביעית ואחד מעשר שני - אין פורעין מהן מלגה וחוב. אין משלמין מהן

אני ואתה. וכן לא יאמר אדם לעני: 'הילך סלע זו והבא לי לקט היום'; 'הבא לי שכחה היום'; 'הבא לי פאה היום'. אלא אומר לו: 'בלקט שתביא היום'; 'בפאה שתביא היום':

ז. וכן מי שהיתה בידו סלע של שביעית, ומבקש לקח בה חלוק - הולך אצל חנוני ואומר לו: 'תן לי בזה פרות', ונותן לו. והלה אומר לו: 'הרי פרות האלו נתונין לך במתנה'. והלה אומר: 'הרי סלע נתון לך במתנה'. והוא נותן לו חלוק במתנה. פרות שביעית - אין לוקחין בהן מים ומלח. [רבי יוסי אומר: לוקחין בהם מים ומלח]:

ח. פרות שביעית - אין נותנין אותן, לא לתוך המשרה, ולא לתוך הכבוסה. רבי יוסי אומר: נותנין אותן לתוך הכבוסה. החמרין, והגמלין, והספנין, שהיו עושין בשביעית, שכרן - שביעית:

ט. זיתים של שביעית - אין עושין אותן בקתבי⁹. רבן שמעון בן גמליאל מתיר. רבן גמליאל ובית דינו התקינו, שיהיו עושין אותן בקותב. רבי יהודה אומר: טוחנן ברחים שלא נטחן בה בשאר שני שבוע. רבי שמעון אומר: כותש ומקפה בערבה:

כ. ענבים של שביעית - אין דורכין אותן בגת, אבל דורכין אותן בערבה. רבי יהודה אומר: דורכין ביד, ברחבת. תאנים של שביעית - אין עושין אותן דבלה, אבל עושין אותן גרוגרות. רבי יהודה אומר: ממעך ומנגב ביד:

כא. מפררין רמוגין לעשותן פרד¹⁰. וסוחטים ענבים לעשותן צמוקים. אין

⁹ עץ גדול שנותנים על הזיתים בבית הכבד, ואסור, דתורה כדרך הבוררים.

¹⁰ שמוציא לחלוהית הרמוז ונעשה כמו צמוקים בענבים.

¹¹ שנתערב מעשר שני בחלין.

גְּמוּלִין, וְאִין פּוֹדִין בְּהֵן שְׁבוּיָן, וְאִין עוֹשִׁין בְּהֵן שׁוֹשְׁבֵינּוֹת, וְאִין פּוֹסְקִין מֵהֵן צְדָקָה. אָבֵל מְשֻׁלְמִין מֵהֵן דְּבַר שֶׁל גְּמִילוֹת חֲסִידִים, וְצָרִיכִין לְהוֹדִיעַ, וְנוֹתְנִין אוֹתָן לְחֵבֵר עֵיר בְּטוֹבָה:

ז. שֶׁלש אֲרָצוֹת לְבַעוּר: יְהוּדָה, וְעַבְרָה הַיַּרְדֵּן, וְהַגְּלִיל. שְׁלֹשָׁתָן - שֶׁל שֶׁלש שֶׁלש אֲרָצוֹת. לָמָּה הִזְכֵּרוּ הֵרָר הַעֲמֵק וְהַשְּׁפֵלָה? לְפִי שְׂאִין אוֹכְלִין מִבְּהָר עַל שְׁבַעֲמָק, וְלֹא מִבְּעֵמֶק עַל שְׁבָהֵר. אֵלֹא: הֵר וְהוֹרוּ, עֲמֵק וְעֲמָקוּ, שְׁפֵלָה וְשְׁפֵלָתוֹ:

ח. וּבַסּוּרְיָא - לֹא אָמְרוּ שֶׁלש אֲרָצוֹת, אֵלֹא: אוֹכְלִין מִן הָרָאשׁוֹן, עַד שִׁיכְלָה הָאֲחָרוֹן שְׁבָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ שֶׁלש אֲרָצוֹת - אֵלֹא בִּיהוּדָה. וּשְׂאָר כָּל אֲרָצוֹת - אוֹכְלִין וְהוֹלְכִין עַד שִׁיכְלָה מִבֵּית-אֵל וּמִגְדָּרָה שֶׁל קֶסְרִין. אֵיזָה הוּא הַר שְׁלָה? זֶה הֵר הַמֶּלֶךְ. שְׁפֵלָה? זֶה שְׁפֵלַת דְּרוֹם. לוֹד - עֲמֵק שְׁלָה מַעֲיֵן גְּדִי וְעַד יְרִיחוֹ:

ט. אֵיזָה הוּא עֲמֵק שְׁבַגְלִיל? כְּגוֹן גְּנוֹסֵר וְחִבְרוֹתֶיהָ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵיזָה הוּא הַר שְׁבַעֲבַר הַיַּרְדֵּן? כְּגוֹן חֲרִים וְכַמְרוּגְדָר וְחִבְרוֹתֶיהָ. שְׁפֵלָה שְׁלָה - חֲשֵׁבוֹן וְכָל עָרֶיהָ שְׁבַמִּישׁוֹר, דִּיבּוֹן וּבְמֹת בְּעַל וּבֵית בְּעַל מְעוֹן. עֲמֵק שְׁלָה - כְּגוֹן בֵּית נַמְרָה רְמַתָּה וְחִבְרוֹתֶיהָ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: סִמְן לְהָרִים - מִלִּין. סִמְן לְעֲמָקִים - דְּקָלִים. סִמְן לְנַחְלִים - קִנּוּיִם. סִמְן לְשְׁפֵלִים - שְׁקָמִים. אָף עַל פִּי שְׂאִין רְאִיָּה לְדָבָר - זָכַר לְדָבָר (מְלָכִים-א' כו): "וְאֵת הָאֲרָזִים נָתַן כְּשִׁקְמִים אֲשֶׁר בַּשְּׁפֵלָה לְרֹב":

י. אוֹכְלִין מִבֵּית-הַמֶּלֶךְ עַד שִׁיכְלָה מִבֵּית-אֵל. אָף עַל פִּי שְׂאִין רְאִיָּה לְדָבָר, זָכַר לְדָבָר (בְּרַאשִׁית מֵט, כז): "בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף" - זֶה אֲרָצוֹ שְׁחוֹטֶפֶת. "בְּבֹקֵר יֹאכַל עֵד" - זֶה יְרִיחוֹ שְׁמַקְדָּמַת. "וְלַעֲרָב יִחַלֵּק שָׁלַל" - זֶה בֵּית-אֵל שְׁמַאֲחֶרֶת. אוֹכְלִין בְּדַבְלָה - עַד שִׁיכְלוּ סַגְרִיּוֹת, וּבְנֵי גְלִיל הַעֲלִיּוֹן - עַד שִׁיכְלוּ לוֹפְסֵי בֵּית דִּגְן וְחִבְרוֹתֶיהָ. בְּגִלְלִיל הַתְּחַתּוֹן - עַד שִׁיכְלוּ אֶהוֹנוֹת שֶׁל טוֹבִייתָא:

יא. אוֹכְלִין בְּתַאנָּה - עַד שִׁיכְלוּ בְּנֵי בֵּית-הַיְנִי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא הִזְכֵּרוּ פְּגִי בֵּית-אוּנִי וְאֶהֱיִי טוֹבִיתָא - חֲזִיבִין בְּמַעֲשָׂרוֹת. וְאִין אוֹכְלִין עַל הַסְּפִיחִין שְׁבַעֲכוּ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אוֹכְלִין עַל הַסְּפִיחִין שְׁבַעֲכוּ, וְעַל הַדִּיפְרָא, אָבֵל לֹא עַל סַתְּנוּיּוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אָף עַל סַתְּנוּיּוֹת. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: דִּיפְרָה שְׁבַכְרָה, עַד שֶׁלֹּא כָּלָה הַקֵּיץ - אוֹכְלִין עָלֶיהָ:

יב. אוֹכְלִין בְּעַנְבִּים - עַד שִׁיכְלָה דְלִיּוֹת שְׁבַאכָל. אִם יֵשׁ אֶפֶל מֵהֵן - אוֹכְלִין עָלֶיהֶן. וּשְׂאָר כָּל אֲרָצוֹת, אֶחָד לְחֲרוּבִין לְזִיתִים וְלִתְמָרִים. אוֹכְלִין בְּזִיתִים - עַד שִׁיכְלָה הָאֲחָרוֹן שְׁבַתְקוּעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אָף עַל גּוֹשׁ חֶלֶב, כְּדִי שִׁיְהֵא עֲנִי יוֹצֵא וְלֹא יֵהֵא מְבִיא רְבַע, בֵּין מְרֹאשׁוֹ וּבֵין מִתְחַתּוֹ. אוֹכְלִין בְּתַמָּרִים - עַד שִׁיכְלָה הָאֲחָרוֹן שְׁבַצְעַר. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אוֹכְלִין עַל מָה שְׁבַכִּיפִין, וְאִין אוֹכְלִין עַל מָה שְׁבַשִּׁיצִין. וּשְׂאָר כָּל פְּרוֹת הָאֵילָן, כְּגוֹן: הַעֲגוּסִים, וְהַקְּרוּסְטִמִּילִין, וְהַפְּרוּדִין, וְהַעֲזוּרִין - אוֹכְלִין מִמָּה שְׁבָהֵר עַל שְׁבַעֲמָק, וּמִמָּה שְׁבַעֲמָק עַל שְׁבָהֵר. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: בְּלֵן כְּחֲרוּבִין, אוֹכְלִין עָלֶיהֶן - עַד שֶׁתֵּרַד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. אִין אוֹכְלִין עַל הַיָּרֵק שֶׁל בֵּית-שֶׁלְחִין, לְפִי שְׂאִינוּ כָּלָה:

יג. שְׂרָשֵׁי קוֹלְסֵי כְּרוּב שִׁיבְשׁוּ - אֶסוּרִין בְּהִנָּאָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: קוֹלְסֵי כְּרוּב, אָף עַל פִּי שִׁיבְשׁוּ - אוֹכְלִין עָלֶיהֶן. כִּיּוֹצֵא בּוֹ: מִגְּבַב בִּיבֶשׁ - צְרִיף לְבַעֵר:

יד. מֵאִמְתִּי פוֹרְשִׁין מִשְׁבִּילִין שְׁבַשְׁדוֹת? מִשְׁתַּרְדַּר רְבִיעָה שְׁנִיָּה. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּתֻקְנָן. עֲכָשׁוּ שְׁנַתְקַלְקְלוּ שְׁנַיִם, אֶפְלוּ לֹא יָרַד אֵלֹא גֶשֶׁם אֶחָד בְּלֶבֶד - צְרִיף לְפָרֶשׁ. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: גֶּשְׁמִים שִׁיְרְדוּ שְׁבַעֲהָ יָמִים, זֶה אַחַר זֶה וְלֹא פֶסְקוּ - יֵשׁ בְּהֵן כְּדִי רְבִיעָה רֵאשׁוּנָה:

מִסְכַּת שְׁבִיעִית פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין יוֹשְׁבֵינָם עַל פְּתָחֵי עִירוֹת, כָּל מִי שֶׁמָּבִיא פְּרוֹת בְּתוֹךְ יָדוֹ - נוֹטְלִין אוֹתָן מִמֶּנּוּ, וְנוֹתְנִין לוֹ מִהֵן מִזֶּן שֶׁלֹּשׁ סְעוּדוֹת. וְהַשָּׂאָר - מְכַנְּסִין אוֹתוֹ לְאוֹצַר שְׁבָעִיר:

ב. הִגִּיעַ זְמַן תְּאֲנִים - שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִין וְאוֹרִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂים אוֹתָן דְּבִלָּה, וּמְכַנְּסִין אוֹתָן לְאוֹצַר שְׁבָעִיר. הִגִּיעַ זְמַן עֲנָבִים - שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִין וּבוֹצְרִין אוֹתָן, וְדוֹרְכִין אוֹתָן בְּגַת, וְכוֹבְשִׁין אוֹתָן בְּחֻבִּיּוֹת, וּמְכַנְּסִין אוֹתָן לְאוֹצַר שְׁבָעִיר. הִגִּיעַ זְמַן זֵיתִים - שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִין וּמוֹסְקִין אוֹתָן, וְעוֹטְנִין אוֹתוֹ בְּבֵית הַבַּד, וְכוֹנְסִין אוֹתָן בְּחֻבִּיּוֹת, וּמְכַנְּסִין אוֹתָן לְאוֹצַר שְׁבָעִיר, וּמְחַלְקִין מִהֵן עֲרָבֵי שְׁבִתוֹת, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי בֵּיתוֹ:

ג. הִגִּיעַ זְמַן שַׁעַת הַבַּעוּר - עֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבַּעוּר אֲבָל לֹא עֲשִׂירִים; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׂירִים - אוֹכְלִין אַחַר הַבַּעוּר. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: עֲשִׂירִים - אוֹכְלִין מִן הָאוֹצַר אַחַר הַבַּעוּר:

ד. מִי שֵׁישׁ לוֹ פְּרוֹת שְׁבִיעִית, הִגִּיעַ שַׁעַת הַבַּעוּר - מְחַלֵּק מִהֵן לְשִׁכְנָיו וְלַקְרוֹבָיו וְלִיּוֹדְעָיו, וּמוֹצִיא וּמְנִיחַ עַל פְּתַח בֵּיתוֹ, וְאוֹמֵר: 'אֲחִינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְטוֹל יָבֵא וְיִטַּל', חוֹזֵר וּמְכַנְּסִים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאוֹכְלִים וְהוֹלֵךְ עַד שַׁעַת שְׁיָכְלוּ:

ה. הִקְפַּת הַחֲנוּת - מְשַׁמֵּט; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מְשַׁמֵּטת. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה - בְּכוֹתֵב מַעוֹת, וְדְבָרֵי חֻכְמִים - בְּכוֹתֵב פְּרוֹת:

ו. כְּתַבַּת אִשָּׁה, פְּגָמָה וְזָקָפָה - הָרִי זוֹ מְשַׁמֵּטת. פְּגָמָה וְלֹא זָקָפָה, זָקָפָה וְלֹא פְּגָמָה - הָרִי זוֹ אֵינָהּ מְשַׁמֵּטת:

ז. הַמְלִיחָה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמְשָׁכוֹן, אָף עַל פִּי שֶׁחֹב מְרַבֵּה עַל הַמְשָׁכוֹן - הָרִי זוֹ אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. הַמְלִיחָה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמְשָׁכוֹן, אוֹ בַשָּׂטֵר שֵׁישׁ בּוֹ אִפּוֹתִיקִי - הָרִי זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּט:

ח. וְכֹשֶׁם שֶׁהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֵּטת מְלִיחָה - כִּף שְׁבִיעִית מְשַׁמֵּטת שְׁבִיעִיהָ. שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים טו, ב): "זֶה דְּבָר". דְּבָר שֶׁהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֵּטתוּ - מְשַׁמֵּטת שְׁבִיעִיתוֹ. וְדְבָר שֶׁאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֵּטתוּ - אֵין מְשַׁמֵּטת שְׁבִיעִיתוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: הוּא מְשַׁמֵּט, וְאֵין יוֹרְשִׁין מְשַׁמֵּטִין, שְׁנֵאמַר (שׁוֹ): "שְׁמוּט כָּל בַּעַל מִשָּׂה יָדוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂה בְּרַעְיוֹ":

ט. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: פְּרוּזְבוּל הַמְקַשֵּׁר, דִּינִין חוֹתְמִין מִבְּפָנָיִם, וְהַעֲדִים מִבַּחוּץ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין צָרִיכִין קִיוּם:

י. חֲמִשָּׁה שָׁלוּוּ בַשָּׂטֵר אֶחָד, כָּל מִי שֵׁישׁ לוֹ קָרְקַע - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבוּל. וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ קָרְקַע - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבוּל. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִפְלוּ אֶחָד שֵׁישׁ לוֹ קָרְקַע - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבוּל. לְלוּהָ קָרְקַע, וְלַמְלוּהָ אֵין קָרְקַע - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבוּל. לוֹ אֵין קָרְקַע, וְלַעֲרַבִּין לוֹ קָרְקַע - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבוּל. עֲצִיץ נְקוּב - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבוּל, וְשֵׁאִינוֹ נְקוּב - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבוּל. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אָף שֵׁאִינוֹ נְקוּב - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבוּל. רַבִּי חֲצִפְתִּי אוֹמֵר: כּוֹתְבִין לְאִשָּׁה עַל נִכְסֵי בַעְלָהּ:

יא. אֵימְתִי כּוֹתְבִין פְּרוּזְבוּל? עֲרַב רֵאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. כְּתַבוּ עֲרַב רֵאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אָף עַל פִּי שְׁחִזוֹר וְקָרְעוּ לְאַחַר מִכֵּן - גּוֹבֵה עָלָיו וְהוֹלֵךְ אִפְלוּ לְזַמֵּן מְרַבֵּה. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מְלוּהָ שֶׁלְאַחַר פְּרוּזְבוּל - הָרִי זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּט:

יב. הַגְזָלָן, וְשֶׁהֲלוּהָ מַעוֹתָיו בְּרַבִּית שְׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְהַחֲזִירוּ גְזָלָן - אֵין מְקַבְּלִין מִהֵן.

כָּל הַמִּקְבַּל מֵהֶן - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נֹחֶה
הַיָּמֵנוּ:

מִסְכַּת תְּרוּמוֹת פָּרָק ראשון

א. רבי יהודה אומר: חרש שתתם - תרומתו תרומה. אמר רבי יהודה: מעשה בכניו של רבי יוחנן בן גודגדה שהיו תרשים, והיו כל הטירות שבירושלים נעשות על גבם. אמרו לו: משם ראיה? טהרות - אין צריכות מחשבה, ונעשות על גב חרש שוטה וקטן. תרומות ומעשרות - צריכות מחשבה. רבי יצחק אומר משום רבי אליעזר: תרומת חרש שוטה וקטן - לא תצא לחלין, מפני שהוא ספק יש בו דעת ספק אין בו דעת. כיצד עושין? בית דין ממניין לו אפטרופוס והוא תורם, והם מקימין על ידיו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: איזהו חרש? כל שהיה חרש מתחלתו. אבל פקח שנתחרש - הוא תורם והן מקימין על ידיו:

ב. שומע ואינו מדבר - זה הוא אלם. מדבר ואינו שומע - זה הוא חרש. זה וזה - הרי הן כפקח לכל דבר:

ג. איזהו שוטה? היוצא יחידי בלילה, והלך בבית הקברות, והמקרע את כסותו, והמאבד את מה שנותנים לו. פעמים שוטה ופעמים חלים: זה הכלל! כל זמן שהוא שוטה - הרי הוא כשוטה לכל דבר, חלים - הרי הוא כפקח לכל דבר:

ד. רבי יהודה אומר: קטן שתתם - תרומתו תרומה. אמר רבי יהודה: מעשה בקטן שהניחו אביו במקשה, והיה תורם, ואביו מקים על ידו. ואמרו חכמים: תרומתו - תרומה. אמרו לו: לא הוא שתתם, אלא אביו שאמן אחריו:

ה. כיצד תורם את שאינו שלו? הרי שירד לתוך שדה חברו ולקט ותורם שלא ברשות, אם חושש משום גזל - אין תרומתו תרומה. ואם אינו חושש משום גזל - תרומתו תרומה. כיצד ידוע אם חושש

משום גזל אם לאו? הרי שבא בעל הבית ומצאו ואמר לו: 'כלך אצל יפות', נמצאו יפות - אינו חושש משום גזל, ואם לאו - הרי זה חושש משום גזל. ואם היה בעל הבית מלקט ומוסיף עליהן, בין כך ובין כך - אינו חושש משום גזל:

ו. הגנב, והגזלן, והאנס - תרומתן תרומה, ומעשרותיהן מעשר, והקדשן הקדש. אם היו בעלים מרדפין אחריהן - אין תרומתן תרומה, ואין מעשרותיהן מעשר, ואין הקדשן הקדש. בעלי בתים סיקריקון - תרומתן תרומה, ומעשרותיהן מעשר, והקדשן הקדש:

ז. הבן, והשכיר, והעבד, והאשה - תורמין על מה שהן אוכלין. אבל לא יתרמו על הכל, שאין אדם תורם דבר שאינו שלו. הבן בשל אביו, והאשה בעסתה - הרי אלו תורמין, מפני שתרמו ברשות:

ח. אריס שתתם, וכא בעל הבית ועכב, אם עד שלא תתם עכב - אין תרומתו תרומה. ואם משתתם עכב - תרומתו תרומה. אבל אין רשאי להוציא מעשר אלא על חלקו בלבד:

ט. פועל שתתם את הגרן - אין תרומתו תרומה. ואם אמר לו בעל הבית: 'כנוס לי גרני' - תרומתו תרומה, שאין הגרן נכנס אלא אם כן נתתם:

י. פועלים שתתמו את הבור - אין תרומתן תרומה. ואם היה בור קטן ואחרים משתמשין בו - תרומתן תרומה:

יא. רשאי בעל הבית להפריש מעשר טבל כדי תרומת מעשר שבמעשר. רבי יוסי אומר: בעל הבית שתתם את המעשר - מה שעשה עשוי:

יב. אפטרופין תורמין ומעשרין על נכסי יתומים. מוכרין בתים שדות וקרמים, בהמה, עבדים ושפחות להאכיל ליתומים, ולעשות להן ספה ולולב ויציצית, וכל

וַיִּטַל רְשׁוֹת מִן הַכֶּהֵן. אָבֵל מְלוֹה אוֹתָן לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן מַחֲלָקִין:

יז. מִפְּרִישׁ כְּהוֹנָה וְלוּיָהּ, אֵינֶן רְשָׁאִין לְעֲשׂוֹתָן כֵּן. בְּדַבְּרִים הָאוֹבְדִין – מִתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֹשֵׁב אֲבָדָה:

יח. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִי שָׁבָא בְּדֶרֶךְ, וּבִידּוֹ תֵּאֲנִים וְעֲנָבִים וּמְלַפְּפוֹנוֹת שָׁאִין יְכוּלִין לְהִגִּיעַ לְעִיר – מִשְׁלִיכֵן לְתוֹךְ הַנֶּקֶע אוֹ לְתוֹךְ הַסְּנָאִין¹³. הִיָּה עוֹבֵר בֵּין הַגּוֹיִם וּבֵין הַכּוֹתִיּוֹת, וּבִידּוֹ דְּבָרִים שָׁאִין יְכוּלִין לְהִגִּיעַ לְעִיר – מִנִּיחֵן עַל גְּבֵי סַלַע. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: מִנִּיחֵן בְּאַפְּנִדְתּוֹ עַד שִׁסְרִיחוֹ:

יט. גּוֹי שֶׁתָּרַם שֶׁל חֲבֵרוֹ וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל אֶפְלוּ בְּרִשׁוֹת – אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מַעֲשֵׂה בְּפִינָא, בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד שָׁאֵמַר לְגוֹי: 'תְּרוּם לִי גְרָנִי'! וְתְרָמָה, וְחִזְרָה תְּרוּמָה לְגֵרָן, וּבֵא מַעֲשֵׂה לְפָנָי רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל, וְאָמַר: הוֹאִיל וְהַגּוֹי תָּרַם – אֵינָה תְּרוּמָה. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: גּוֹי שֶׁתָּרַם אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהִבְעֵלִים מְקַמֵּין עַל יָדּוֹ – תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה:

מִצּוֹת הָאֲמֻרוֹת בַּתּוֹרָה, וְלִקְנוֹת לָהֶן סֵפֶר תּוֹרָה נְבִיאִים וְכַתּוּבִים, וְכָל דְּבַר הַקְּצוּב מִן הַתּוֹרָה. אָבֵל אֵין פּוֹדִין עֲלֵיהֶן שְׁבוּיָן, וְאֵין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכָל דְּבַר שָׁאֵינוֹ קָצוּב מִן הַתּוֹרָה. וְאֵינֶן רְשָׁאִין לְהוֹצִיא עֲבָדִים בְּנֵי חוּרִין, אָבֵל מוֹכְרִין אוֹתָן לְאַחֲרִים, וְאַחֲרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן בְּנֵי חוּרִין. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי, שְׁנוֹתַי דְּמִיּוֹ וּפּוֹדָה אֶת עַצְמוֹ:

יג. אֵין מוֹכְרִין בְּרַחוּק לְקַח בְּקָרוֹב, בְּרַע לְקַח בְּיָפֵה. אֵין דְּנִין לְחוֹב וְלִזְכוּת, לְהַכְנִיס לְהוֹצִיא לִיתוּמִין, אֶלְא אִם כֵּן נָטְלוּ רְשׁוֹת מִבֵּית דִּין. וְצִרְכִּין אֶפְטְרוּפִין לְחֻשָּׁב עִם הִיתוּמִין בְּאַחֲרוֹנָה; דְּבָרֵי רַבִּי. רַבֵּן שְׁמַעוֹן כֵּן גְּמַלְיָאֵל אוֹמֵר: אֵין לִיתוּמִין אֶלְא מַה שֶׁהִנְחִיחוּ לָהֶם אֶפְטְרוּפִין. מוֹכְרִין עֲבָדִים לְקַח בְּהֵן קַרְקָעוֹת. אֵין בֵּית דִּין עוֹשִׂין אֶפְטְרוּפִין נְשִׁים וְעֲבָדִים בְּתַחֲלָה. וְאִם מִנָּה אוֹתָן אֲבִיָּהֶן בְּחַיּוֹ – עוֹשִׂין אֶפְטְרוּפִין:

יד. רַבִּי שְׁמַעוֹן כֵּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יְתוּמִים שְׁסָמְכוּ אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שְׁסָמְכוּ אֲבִיהֶם, אוֹ שְׁסָמְכוּ בֵּית דִּין – מַעֲשֵׂר וּמֵאֲכִילֵן מִפְּנֵי תַקּוּן הָעוֹלָם. וְכֵן הִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן כֵּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יְתוּם כֵּן לוֹי שֶׁגָּדַל אֶצֶל בַּעַל הַבַּיִת, מַעֲשֵׂר וּמֵאֲכִילוּ מִפְּנֵי תַקּוּן הָעוֹלָם. הִיָּה לְמוֹד אֶצֶל לוֹי, אוֹ כֹהֵן, אוֹ עַנִּי – הָרִי זֶה מֵאֲכִילֵן מִשְׁלוֹ. אִם הִיָּה כֵּן אֲשֶׁתוֹ כֹהֵן, אוֹ לוֹי, אוֹ עַנִּי – הָרִי זֶה מֵאֲכִילֵן מַחֲלָקִין:

טו. קָטָן שָׁאֵמַר לְאַחַד בְּשׁוּק: 'הָאֲכִילֵנִי מַעֲשֵׂר מַחֲלָקִי'¹² – מֵאֲכִילוּ מִפְּנֵי תַקּוּן הָעוֹלָם. אִם הִיָּה חֵיֵב לוֹ מְזוֹנוֹת, אוֹ שַׁעֲשֵׂה עִמּוֹ כְּדֵי מְזוֹנוֹתָיו – מֵאֲכִילוּ מִשְׁלוֹ, וְעוֹשֵׂה לוֹ בְּחֻלְקוֹ סְגָלָה:

טז. לֹא יְתָרַם בַּעַל הַבַּיִת מַעֲשֵׂר, וַיִּטַל רְשׁוֹת מִן הַלוֹי. וְלֹא אֶת הַזְּרוּעַ וְהַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה,

¹² הֵינוּ מַעֲשֵׂר עַנִּי מִתַּחֲלָק שְׁלוֹ, שָׁאֵין לוֹ מַה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וּמְלִיל יַי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:

**דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ־לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל־
אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבֹו תִקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי:**

**מְלִיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרְשׁוּן קְדָמִי אִפְרָשׁוּתָא מִן כָּל־
גֹּבֵר דִּיתְרַעֵי לְבִיָּה תִסְבּוּן יַת אִפְרָשׁוּתִי:**

וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה – "לִי" לְשֵׁמִי. תְּרוּמָה – הַפְּרָשָׁה, נִפְרִישׁוּ לִי מִמְּמוֹנֵם נְדָבָה. יִדְבְּנוּ לְבֹו – לְשׁוֹן נְדָבָה, וְהוּא לְשׁוֹן רְצוֹן טוֹב, פְּרִישַׁנ"ט בְּלַע"ו. תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי – אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: שְׁלוֹשׁ תְּרוּמוֹת אֲמִירוֹת כֵּאן. אַחַת תְּרוּמַת בְּקַע לְגִלְגָּלַת שְׁנַעֲשׂוּ מֵהֶם הָאֲדָנִים, כְּמוֹ שֶׁמְפֹרָשׁ בְּ"אֵלֶּה פְּקוּדֵי". וְאַחַת תְּרוּמַת הַמִּזְבֵּחַ בְּקַע לְגִלְגָּלַת, לְקוֹפּוֹת לְקַנּוֹת מִהֶן קָרְבָּנוֹת צְבוּר. וְאַחַת תְּרוּמַת הַמִּשְׁכָּן, נְדָבַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁהִתְנַדְּבוּ. שְׁלוֹשׁ עֲשָׂרֵה דְבָרִים הָאֲמִוּרִים בְּעֶנְיָן, כֻּלָּם הוֹצֵרִים לְמִלְאכַת הַמִּשְׁכָּן אוֹ לְבִגְדֵי כְהֵנָּה כְּשֶׁתִּדְקַדֵּק בָּהֶם.

וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְזָא אִפְרָשׁוּתָא דְתִסְבּוּן מְנַהוֹן דְּהָבָא וְכֶסֶפָא וְנַחֲשָׂא:
וְנַחֲשָׂא:

וְזָא אִפְרָשׁוּתָא דְתִסְבּוּן מְנַהוֹן דְּהָבָא וְכֶסֶפָא וְנַחֲשָׂא:

זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשָׂא... – כֻּלָּם בָּאוּ בְּנְדָבָה, אִישׁ אִישׁ מֵה שֶׁנְּדָבּוּ לְבֹו, חוּץ מִן הַכֶּסֶף שֶׁבָּא בְּשִׁנּוּי: מִחֲצִית הַשְּׁקָל לְכָל אֶחָד. וְלֹא מְצִינוּ בְּכָל מִלְאכַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהוֹצֵרֶה שֶׁם כֶּסֶף יוֹתֵר, שְׁנֹאֲמַר: "וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הַעֲדָה... בְּקַע לְגִלְגָּלַת...". וְשֶׁאֵר הַכֶּסֶף הָבֵא שֶׁם בְּנְדָבָה עֲשֹׂאוֹהוּ לְכָלִי שְׂרַת.

וְתִכְלַת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:

וְתִכְלַת וְאַרְגָּמָן וְצַבֵּעַ זָהָרִי וּבוּיָץ וּמַעֲזִי:

וְתִכְלַת – צָמֵר צְבוּעַ בְּדָם חֲלִזוֹן, וְצַבֵּעוּ יְרוֹק. וְאַרְגָּמָן – צָמֵר צְבוּעַ מִמִּין צַבֵּעַ שֶׁשְׁמוֹ "אַרְגָּמָן". וְשֵׁשׁ – הוּא פִּשְׁתָּן. וְעִזִּים – נוֹצָה שֶׁל עִזִּים. לְכַף תִּרְגָּם אוֹנְקָלוּס "וּמַעֲזִי", דְּבַר הָבֵא מִן הָעִזִּים. וְלֹא עִזִּים עֲצָמִים, שֶׁתִּרְגָּמוּ שֶׁל עִזִּים "עֲזִיָּא".

וְעִרְת אֵילִם מְאֲדָמִים וְעִרְת תְּחָשִׁים וְעֲצֵי שֵׁטִים:

וּמִשְׁפֵּי דְדַכְרֵי מְסוּמְקֵי וּמִשְׁפֵּי סְסוּגוֹנָא וְאַעֲזֵי שֵׁטִין:

מְאֲדָמִים – צְבוּעוֹת הָיוּ אָדוּם לְאַחַר עֵבוֹדוֹן. תְּחָשִׁים – מִין חֲזִיה, וְלֹא הִיְתָה אֵלֶּה לְשַׁעֲה. וְהִרְבֵּה גִּנְנִים הָיוּ לָהּ, לְכַף מִתְרַגָּם "סְסוּגוֹנָא", שֶׁשֵׁשׁ וּמִתְפָּאֵר בְּגִנְיָן שְׁלוֹ. וְעֲצֵי שֵׁטִים – וּמֵאִין הָיוּ לָהֶם בְּמִדְבָּר? פֶּרֶשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא: יַעֲקֹב אָבִינוּ צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְבַנוֹת מִשְׁכָּן בְּמִדְבָּר, וְהִבִּיא אֲרָזִים לְמַצְרַיִם וּנְטֻעֵם, וְצוּה לְבָנָיו לְשַׁלֵּם עִמָּהֶם כְּשֶׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם.

שָׁמֶן לְמֵאֵר בְּשֵׁמִים לְשִׁמּוֹן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטָרֶת הַסְּפָיִם:

מִשְׁחָה לְאַנְהָרוּתָא בּוּסְמִיָּא לְמִשַׁח רַבּוּתָא וְלִקְטָרֶת בּוּסְמִיָּא:

שָׁמֶן לְמֵאֵר – "שָׁמֶן זֵית זָךְ... לְהַעֲלוֹת נֵר תְּמִיד". בְּשֵׁמִים לְשִׁמּוֹן הַמִּשְׁחָה – שְׁנַעֲשֵׂה לְמִשׁוֹחַ כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּשְׁכָּן לְקִדְשׁוֹ. וְהוֹצֵרֶה לּוּ בְּשֵׁמִים, כְּמוֹ שֶׁמְפֹרָשׁ בְּ"כִי תִשָּׂא". וְלִקְטָרֶת הַסְּפָיִם – שֶׁהָיוּ מְקַטְרִין בְּכָל עֶרֶב וּבִקְרָ, כְּמוֹ שֶׁמְפֹרָשׁ בְּ"וְאַתָּה תִּצְנֶה". וְלִשׁוֹן "קְטָרֶת" – הַעֲלֵאת קִיטוֹר וְתִמְרוֹת עֶשֶׂן.

אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מְלֵאִים לְאַפֹּד וְלַחֲשׁוֹן:

אַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי אֲשִׁלְמוּתָא לְשַׁקְעָא בְּאַיְפוּדָא וּבַחֲוִשָּׁנָא:

אַבְנֵי שֹׁהַם – שְׁתֵּים הוֹצֵרֶה שֶׁם לְצַרְף הָאֲפוּד הָאֲמוּר בְּ"וְאַתָּה תִּצְנֶה". מְלֵאִים – עַל שֶׁם שֶׁעוֹשִׂין לָהֶם בְּזָהָב מוֹשָׁב כְּמִין גּוּמָא, וְנוֹתְנִין הָאָבֶן שֶׁם לְמִלְאֵת הַגּוּמָא, קְרוּיִם "אַבְנֵי מְלֵאִים". וּמְקוֹם הַמוֹשָׁב קְרוּי "מִשְׁבָּצַת". לְאַפֹּד וְלַחֲשׁוֹן – אַבְנֵי הַשֹּׁהַם לְאַפֹּד, וְאַבְנֵי הַמְלֵאִים לַחֲשׁוֹן. וְחֲשׁוֹן וְאַפֹּד מְפָרְשִׁים בְּ"וְאַתָּה תִּצְנֶה", וְהֵם מִיְנֵי תְּכָשִׁיט.

וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם:

וְעַבְדוֹן קְדָמִי מִקְדָּשׁ וְאַשְׁרֵי שְׁכִינָתִי בִּיְנִיהוֹן:

וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ – וְעֲשׂוּ לְשֵׁמִי בֵּית קִדְשָׁה.

כָּל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ אֵת תְּבַנִּית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבַנִּית כָּל־כְּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ:

כָּל דְּאָנָא מַחְזִי יְתָךְ יַת דְּמוּת מִשְׁכָּנָא וְיַת דְּמוּת כָּל מְנוּהֵי וְכֵן תַּעֲבִדוּן:

כָּל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ – כֵּאֵן אֵת תְּבַנִּית הַמִּשְׁכָּן. הַמְקַרָּא הֵיָּה מְחַבֵּר לְמַקְרָא שֶׁלְּמַעֲלָה הֵימְנוּ: "וְעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ כָּל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ". וְכֵן תַּעֲשׂוּ – לְדוֹרוֹת. אִם יֵאבֵד אֶחָד מִן הַכְּלִים, אוֹ כְּשֶׁתַּעֲשׂוּ לִי כְּלֵי בֵּית עוֹלָמִים, כְּגוֹן שְׁלִחְנוֹת וּמְנוֹרוֹת וְכִיּוֹרוֹת וּמְכּוֹנוֹת שֶׁעֲשֵׂה שְׁלֵמָה, כְּתַבְנִית אֵלוּ תַעֲשׂוּ אוֹתָם. וְאִם לֹא הֵיָּה הַמְקַרָּא מְחַבֵּר לְמַעֲלָה הֵימְנוּ, לֹא הֵיָּה לוֹ לְכַתּוּב "וְכֵן תַּעֲשׂוּ" אֶלָּא "כֵּן תַּעֲשׂוּ", וְהֵיָּה מְדַבֵּר עַל עֲשִׂית אֲהֵל מוֹעֵד וְכָלְיוֹ.

וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמֹתִים וְחֲצֵי אַרְכּוֹ וְאֹמֶה וְחֲצֵי רַחְבּוֹ וְאֹמֶה וְחֲצֵי קִמְתּוֹ:
וַיַּעֲבֹדוּן אֲרוֹנָא דְאֵעֵי שְׁטִין תְּרִתִּין אַמִּין וּפְלָגָא אוֹרְפֵיה וְאֹמֶתָא וּפְלָגָא פּוּתִיָּיה וְאֹמֶתָא וּפְלָגָא רוּמִיָּיה:

וַעֲשׂוּ אֲרוֹן – כְּמִין אַרְוֹנוֹת שְׁעוֹשִׂים בְּלֹא רִגְלִים, עֲשׂוּיִם כְּמִין אַרְגָּז שְׁקוֹרִין אִישְׁקָרִין [בְּלַע"ז, יוֹשֵׁב עַל שׁוּלְיוֹ.

וַצִּפִּיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וּמַחוּץ תַּצְפִּנּוּ וְעֲשִׂיתָ עֲלָיו זָר זָהָב סָבִיב:
וְתַחְפִּי יְתִיָּה דְהַב דְּכִי מַגְיוֹ וּמִבְּרָא תַחְפִּינִיָּה וְתַעֲבִיד עֲלוּהֵי זִיר דְּזָהָב סָחוֹר סָחוֹר:

מִבֵּית וּמַחוּץ תַּצְפִּנּוּ – שְׁלוֹשָׁה אַרְוֹנוֹת עֲשֵׂה בְצִלְאֵל, שְׁנַיִם שֶׁל זָהָב וְאֶחָד שֶׁל עֵץ, וְאַרְבַּעָה כִּתְלִים וְשׁוּלַיִם לְכָל אֶחָד וּפְתוּחִים מִלְּמַעְלָה. נִתָּן שֶׁל עֵץ בְּתוֹךְ שֶׁל זָהָב, וְשֶׁל זָהָב בְּתוֹךְ שֶׁל עֵץ, וְחִפֵּה שְׁפָתוֹ הָעֲלִיוֹנָה בְּזָהָב, נִמְצָא מִצַּפֵּה מִבֵּית וּמַחוּץ. זָר זָהָב – כְּמִין כֶּתֶר מְקִיף לוֹ סָבִיב לְמַעְלָה מִשְׁפָּתוֹ, שְׁעֲשֵׂה הָאֲרוֹן הַחִיצוֹן גְּבוּה מִן הַפְּנִימִי, עַד שֶׁעֲלָה לְמוֹל עֲבֵי הַכְּפוּרֶת וּלְמַעְלָה הֵימְנוּ מִשָּׁהוּ. וְכִשְׁהַכְּפוּרֶת שׁוֹכֵב עַל עֲבֵי הַכְּתָלִים, עוֹלָה הַזֶּה לְמַעְלָה מִכָּל עֲבֵי הַכְּפוּרֶת כָּל שָׁהוּא. וְהוּא סִמֵּן לְכֶתֶר תּוֹרָה.

וַיִּצְקֶתָ לּוֹ אַרְבַּע טַבְּעוֹת זָהָב וְנִתְּתָה עַל אַרְבַּע פְּעֻמָּתָיו וּשְׁתֵּי טַבְּעוֹת עַל־צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבְּעוֹת עַל־צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית:
וְתַתִּיד לִיָּה אַרְבַּע עֲזָקוֹן דְּזָהָב וְתַתִּין עַל אַרְבַּע זְוִיָּתִיָּה וְתַתִּין עֲזָקוֹן עַל סְטְרִיָּה חַד וְתַתִּין עֲזָקוֹן עַל סְטְרִיָּה תַנִּינָא:

וַיִּצְקֶתָ – לְשׁוֹן הַתְּכָה, כְּתַרְגוּמוֹ. פְּעֻמוֹתָיו – כְּתַרְגוּמוֹ "זְוִיָּתִיָּה". וּבְזוּיּוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת סְמוּךְ לַכְּפוּרֶת הָיוּ נְתוּנוֹת, שְׁתֵּי מִכַּאן וּשְׁתֵּי מִכַּאן לְרַחְבּוֹ שֶׁל אֲרוֹן. וְהַבְּדִים נְתוּנִים בָּהֶם, וְאַרְכּוֹ שֶׁל אֲרוֹן מְפָסִיק בֵּין הַבְּדִים, אֲמֹתִים וְחֲצֵי בֵּין בַּד לְבַד, שְׁיִהְיוּ שְׁנֵי כְּנֵי אָדָם הַנוֹשְׂאִין אֶת הָאֲרוֹן מְהֻלְכִין בִּיגִיָּהֶם. וְכֵן מְפֹרָשׁ בְּמִנְחוֹת בְּפָרָק "שְׁתֵּי הַלְחָם". וּשְׁתֵּי טַבְּעוֹת עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת – הֵן הֵן "אַרְבַּע טַבְּעוֹת" שֶׁבְּתַחֲלַת הַמְּקָרָא, וּפְרָשׁ לָהּ הֵיכָן הָיוּ. וְהֵיכָן זֶה יִתְרָה הִיא, וּפְתָרוֹנוֹ כְּמוֹ: "שְׁתֵּי טַבְּעוֹת". וַיֵּשׁ לָהּ לִישְׁבָּה כֵּן: וּשְׁתֵּי מִן הַטַּבְּעוֹת הָאֵלוֹ עַל צִלְעוֹ הָאֶחָת. צִלְעוֹ – צִדּוֹ.

וְעֲשִׂיתָ בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וַצִּפִּיתָ אֹתָם זָהָב:
וְתַעֲבִיד אַרְיָחֵי דְאֵעֵי שְׁטִין וְתַחְפִּי יְתִהוֹן דְּהַבָּא:

בְּדֵי – מִזִּטוֹת.

וְהִבַּאתָ אֶת־הַבְּדִים בְּטַבְּעוֹת עַל צִלְעוֹת הָאֲרוֹן לְשֵׂאת אֶת־הָאֲרוֹן בָּהֶם:
וְתַעֲלִי יָת אַרְיָחָא בְּעֲזָקְתָא עַל סְטְרִי אֲרוֹנָא לְמַטַּל יָת אֲרוֹנָא בְּהוֹן:

בְּטַבְּעוֹת הָאֲרוֹן יִהְיוּ הַבְּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ:
בְּעֲזָקַת אֲרוֹנָא יִהְיוּ אַרְיָחָא לֹא יַעֲדוּן מִגִּיָּה:

לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ – לְעוֹלָם.

וְנִתְּתָ אֶל־הָאֲרוֹן אֶת הַעֲדוֹת אֲשֶׁר אָתָּן אֵלֶיךָ:
וְתַתִּין בְּאֲרוֹנָא יָת סְהַדוּתָא דְאֵתִין לָךְ:

וְנִתְּתָ אֶל הָאֲרוֹן – כְּמוֹ "בְּאֲרוֹן". הַעֲדוֹת – הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא לְעֵדוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם שְׁצוּיָתִי אֶתְכֶם מִצּוֹת הַכְּתוּבוֹת בָּהּ.

שְׁנִי

וְעֲשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמֹתִים וְחֲצֵי אַרְפָּה וְאֹמֶה וְחֲצֵי רַחְבָּה:
וְתַעֲבִיד כְּפוּרְתָא דְּזָהָב דְּכִי תְרִתִּין אַמִּין וּפְלָגָא אוֹרְפֵיה וְאֹמֶתָא וּפְלָגָא פּוּתִיָּיה:

כַּפֹּרֶת – כְּסוּי עַל הָאֲרוֹן, שֶׁהִיָּה פְתוּחַ מִלְּמַעְלָה, וּמִנִּיחוּ עָלָיו כְּמִין דָּף. אֲמֹתִים וְחֲצֵי אַרְפָּה – כְּאַרְכּוֹ שֶׁל אֲרוֹן, וְרַחְבָּה כְּרַחְבּוֹ שֶׁל אֲרוֹן, וּמִנְחַת עַל עֲבֵי הַכְּתָלִים אַרְבַּעַתֶּם. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְּן שִׁיעוֹר לְעֲבִיָּה, פָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁהִיָּה עֲבִיָּה טַפַּח.

וְעֲשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרָבִים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קִצּוֹת הַכְּפֹרֶת:
וְתַעֲבִיד תְּרִין כְּרוּבִין דְּזָהָב נִגִּיד תַעֲבִיד יְתִהוֹן מִתְּרִין סְטְרִי כְּפוּרְתָא:

כְּרָבִים – דְמוּת פְּרָצוּף תִּינוּק לָהֶם. מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה – שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂם בְּפָנֶי עֲצָמִים, וְתַחֲסַרְסַר בְּרֵאשֵׁי הַכְּפֹרֶת לְאַחַר עֲשִׂיתָם, כְּמַעֲשֵׂה צוּרְפִים שְׁקוֹרִין שׁוּלְדֵי"ץ. אֵלָּא הִטַּל זָהָב הַרְבֵּה בְּתַחֲלַת עֲשִׂית הַכְּפֹרֶת, וְהִכָּה בְּפִטְיֹשׁ וּבְקוֹרְנָס בְּאַמְצַע, וְרֵאשִׁין בּוּלְטִין לְמַעְלָה, וְצִיר הַכְּרוּבִים בְּבִלְטִית קְצוּתֵיו. מְקֻשָּׁה – בְּטִידֵי"ץ [בְּלַע"ז. כְּמוֹ "דָּא לְדָא נְקֻשׁוֹן". קִצּוֹת הַכְּפֹרֶת – רֵאשֵׁי הַכְּפוּרֶת.

וְעֲשֶׂה כְרוּב אֶחָד מְקֻצָּה מִזָּה וְכְרוּב־אֶחָד מְקֻצָּה מִזָּה מִן־הַכְּפֹרֶת תַעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרָבִים עַל־שְׁנֵי קִצּוּתָיו:
וְעֲבִיד כְּרוּבָא חַד מִסְטְרָא מְכָא וְכְרוּבָא חַד מִסְטְרָא מְכָא מִן כְּפוּרְתָא תַעֲבִידוּן יָת כְּרוּבִיָּא עַל תְּרִין סְטְרוּהֵי:

ועשה כרוב אחד מקצה – שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה וקצה, לכך הצרף לפרש: "כרוב אחד מקצה מזה". **מן הכפרת** – עצמה מעשו את הכרובים. זהו פרושו של "מקשה מעשה אותם", שלא מעשם בפני עצמם ותחברם לכפרת.

והיו הכרבים פרשי כנפים למעלה סככים
בכנפיהם עליהכפרת ופניהם איש אליאחיו אלי-
הכפרת יהיו פני הכרבים:
ויהו כרוביא פריסין גדפיהו לעילא מטלן בגדפיהו
על כפורתא ואפיהו חד לקביל חד לקביל כפורתא יהו
אפי כרוביא:

פרשי כנפים – שלא מעשה כנפיהם שוכבים, אלא פרושים וגבוהים למעלה אצל ראשיהם, שיהא עשרה טפחים בחלל שבין הכנפים לכפרת, כדאימא בספא .

ונתת את הכפרת עליהארון מלמעלה ואליהארון
תתן את העזת אשר אתן אליה:
ותתין ית כפורתא על ארונא מלעילא ובארונא תתין
ית סהדותא דאתין לה:

ואל הארון תתן את העזת – לא ידעתי למה נפל, שהרי כבר נאמר "ונתת אל הארון את העזת"!? ויש לומר שבא ללמד שבעודו ארון לבדו, בלא כפרת, יתן תחלה העזות לתוכו, ואחר כך יתן את הכפרות עליו. וכן מצינו פשהקים את המשכן, נאמר: "וימתן את העזות אל הארון", ואחר כך: "וימתן את הכפרת על הארון מלמעלה".

ונועדתי לה שם ודברתי אתה מעל הכפרת מבין
שני הכרבים אשר על-ארון העזת את פלא אשר
אצנה אותך אלי בני ישראל:
ואזמין מימרי לה תמן ואמליל עמך מעלוי כפורתא
מבין תרין כרוביא דעל ארונא דסהדותא ית כל
דאפקיד יתך לות בני ישראל:

ונועדתי – כשאקבע מועד לה לדבר עמך, אותו מקום אקבע למועד, שאבא שם לדבר אליה. **ודברתי אתה מעל הכפרת** – ובמקום אחר הוא אומר: "ונידבר ה' אלו מאהל מועד לאמר", זה המשכן מחוץ לפרכת. נמצאו שני כתובים מכחישים זה את זה, בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם: "ובבא משה אל אהל מועד... וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת..." – משה היה נכנס למשכן, וכיון שבא בתוך הפתח קול יורד מן השמים לבין הכרובים, ומשם יוצא ונשמע למשה באהל מועד. **ואת כל אשר אצנה אותך אל בני ישראל** – הרי נ"ו זו תרה וטפלה, וכמוהו הרבה במקרא. וזה תפטר: **ואת אשר אדבר עמך שם** "את כל אשר אצנה אותך אל בני ישראל" הוא.

ועשית שלחן עצי שטים אמתיים ארכו ואמה
רחבו ואמה וחצי קמתו:
ותעביד פתורא דאעי שטין תרתין אמין אורפיה
ואמתא פותייה ואמתא ופלגא רומיה:

קומתו – גובה רגליו עם עבי השלחן.

וצפית אתו זהב טהור ועשית לו זר זהב סביב:
ותחפי יתיה דהב דכי ותעביד ליה זיר דזהב סחור
סחור:

זר זהב – סימן לכתר מלכות, שיהשלחן שם עשר וגדלה, כמו שאומרים "שלחן מלכים".

ועשית לו מסגרת טפח סביב ועשית זר זהב
למסגרתו סביב:
ותעביד ליה גזנפא רומיה פושפא סחור סחור ותעביד
זיר דדעה לגזנפיה סחור סחור:

מסגרת – כתר גומו: "גזנפא". ונתלקו סכמי ישראל בדבר: יש אומרים למעלה היתה סביב לשלחן, כמו לבנבזין שבשפת שלחן שרים. ויש אומרים למטה היתה תקועה מרגל לרגל בארבע רוחות השלחן, ובה השלחן שוכב על אותה מסגרת. **ועשית זר זהב למסגרתו** – הוא זר האמור למעלה, ופרש לה כאן שעל המסגרת הנה.

ועשית לו ארבע טבעות זהב ונתת את הטבעות על
ארבע הפאות אשר לארבע רגליו:
ותעביד ליה ארבע עזקן דדעה ותתין ית עזקתא על
ארבע זניתא דלארבע רגלוי:

לעמת המסגרת תהיין הטבעות לבתים לבדים
לשאת את השלחן:
לקביל גזנפא יהוין עזקתא אתרא לאריחיא למטל ית
פתורא:

לעמת המסגרת תהיין הטבעות – ברגלים, תקועות כנגד ראשי המסגרת. **לבתים לבדים** – אותן טבעות יהיו בתים להכניס בהן הבדים. **לבתים** – לצורך בתים. **לבדים** – כתר גומו: "אתרא לאריחיא".

וְעֲשִׂיתָ אֶת־הַבְּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשְׂאֲבָם אֶת־הַשִּׁלְחָן:
וְתַעֲבִיד יָת אַרְיִחְיָא דְאֵעֵי לְשִׁטִּין וְתַחֲפֵי יְתַהוֹן דְּהָבָא וְיַהוֹן נְטִלִין בְּהוֹן יָת פְּתוּרָא:

וְנִשְׂאֲבָם כָּם – לְשׁוֹן נִפְעֵל: יְהִיָּה נִשְׂאָב כָּם אֶת הַשִּׁלְחָן.

וְעֲשִׂיתָ קַעְרֹתָיו וְכַפְתָּיו וְקִשׁוֹתָיו וּמְנַקְלֹתָיו אֲשֶׁר יִסַּף בָּהֶן זָהָב טָהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
וְתַעֲבִיד מְגֹסוֹהֵי וּבְזֻכּוֹהֵי וְקִסּוֹתֵיהּ וּמְכִילְתֵּיהּ דִּיתְנַסְפָּה בְּהוֹן דְּזָהָב דְּכִי תַעֲבִיד יְתַהוֹן:

וְעֲשִׂיתָ קַעְרֹתָיו וְכַפְתָּיו – "קַעְרֹתָיו", זֶה דְּפּוּס שֶׁהִיָּה עֲשׂוּי כְּדָפּוּס הַלְחָם. וְהַלְחָם הִיָּה עֲשׂוּי כְּמִין תְּבַח פְּרוּצָה מִשְׁתֵּי רִחוּתֵיהּ, שׁוּלִים לֹא לְמִטָּה. וְקוּפֵל מִכָּאן וּמִכָּאן כְּלָפֵי מַעְלָה כְּמִין כּוּתְלִים. וְלִכְךָ קְרוּי "לְחָם הַפְּנִים", שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּנִים רוֹאִין לְכָאן וְלְכָאן לְצַדֵּי הַבַּיִת מִזֶּה וּמִזֶּה. וְנוֹתֵן אֲרֻכּוֹ לְרַחְבּוֹ שֶׁל שִׁלְחָן, וְכוּתְלָיו וְקוּפִים כְּנֶגֶד שֹׁפֵת הַשִּׁלְחָן. וְהִיָּה עֲשׂוּי לֹא דְפּוּס זָהָב וְדָפּוּס בְּרָזֶל: בְּשֶׁל בְּרָזֶל הוּא נֶאֱפָה, וְכִשְׁמוּצֵיאוּ מִן הַתַּנּוּר נוֹתֵנוּ בְּשֶׁל זָהָב עַד לְמַחֵר, בְּשִׁבְתָּ, שְׁמֻסְדְּרוֹ עַל הַשִּׁלְחָן. וְאוֹתוֹ דְּפּוּס קְרוּי "קַעְרָה". וְכַפְתָּיו – בְּזִיכּוּן שְׁנוֹתַיִן בְּהֶם לְבוֹנָה. שְׁתִּים הֵיוּ לְשֵׁנֵי קַמְצֵי לְבוֹנָה שְׁנוֹתַיִן עַל שְׁתֵּי הַמַּעְרְכּוֹת, שְׁנֶאֱמַר: "וְנִתְּתָה עַל הַמַּעְרְכָת לְבוֹנָה זָכָה". וְקִשׁוֹתָיו – הֵן כְּמִין חֲצָאֵי קִנִּים חֲלוּלִים הַנְּסַדְקִין לְאַרְכּוֹ. דְּגִמְתָּן עוֹשֶׂה שֶׁל זָהָב, וּמְסַדֵּר שְׁלוֹשָׁה עַל רֹאשׁ כָּל לְחָם, שֶׁיִּשְׁבַּח לְחָם הָאֶחָד עַל גְּבֵי אוֹתָן הַקִּנִּים, וּמְכַדִּילִין בֵּין לְחָם לְחָם כְּדִי שְׁתַּכַּנְס הַרוּחַ בֵּינֵיהֶם וְלֹא יִתְעַפְּשׂוּ. וּבְלִשׁוֹן עֲרַבִי כָּל דְּבָר חֲלוּל קְרוּי קְסוֹ"א. וּמְנַקְלֹתָיו – תַּרְגוּמוֹ "וּמְכִילְתֵּיהּ", הֵן סְנִיפִים כְּמִין יְתַדוֹת זָהָב, עוֹמְדִין בְּאַרְצָן וּגְבוּהִים עַד לְמַעְלָה מִן הַשִּׁלְחָן הַרְבֵּה, כְּנֶגֶד גּוּבַה מַעְרְכָת הַלְחָם. וּמְפָצִילִים שֶׁשֶׁה פְּצוּלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְרֹאשֵׁי הַקִּנִּים שְׂבִיבִין לְחָם לְחָם כְּמוֹכִין עַל אוֹתָן פְּצוּלִין, כְּדִי שְׁלֹא יִכְבַּד מִשָּׂא הַלְחָם הָעֲלִיוֹנִים עַל הַתַּחְתּוֹנִים וְיִשְׁבְּרוּ. וְלִשׁוֹן "מְכִילְתֵּיהּ" – סוּכּוֹלוֹתָיו, כְּמוֹ: "נְלֵאִיתִי הַכִּיל". אֲכַל לְשׁוֹן "מְנַקְלֹת" אֵינִי יוֹדֵעַ אִיךָ נוֹפֵל עַל סְנִיפִין. וְיֵשׁ מְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: "קִשׁוֹתָיו" אֵלוּ סְנִיפִין, שְׁמַקְשִׁין אוֹתוֹ וּמְחַזְקִים אוֹתוֹ שְׁלֹא יִשְׁבַּר. וְ"מְנַקְלֹתָיו" אֵלוּ הַקִּנִּים, שְׁמַנְקִין אוֹתוֹ שְׁלֹא יִתְעַפְּשׂוּ. אֲכַל אוּנְקִלוֹס, שְׁתַּרְגֵּם "וּמְכִילְתֵּיהּ", הִיָּה שׁוֹנָה כְּדַבְּרֵי הָאוּמֵר "מְנַקְלֹת" הֵן סְנִיפִין. אֲשֶׁר יִסַּף בָּהֶן – אֲשֶׁר יִסַּף בָּהֶן. וְעַל קִשְׁתָּיו הוּא אוֹמֵר "אֲשֶׁר יִסַּף", שֶׁהֵיוּ עָלָיו כְּמִין סִכָּף וְכַסּוּי. וְכֵן בְּמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְאֵת קִשׁוֹת הַנְּסוּף". וְזֶה וְזֶה, "יִסַּף" וְ"הַנְּסוּף", לְשׁוֹן סִכָּף וְכַסּוּי הֵם.

וְנִתְּתָה עַל־הַשִּׁלְחָן לְחָם פְּנִים לְפָנֵי תְּמִיד:
וְתַתִּין עַל פְּתוּרָא לְחִים אֲפִיָּא קְדָמֵי תְּדִירָא:

לְחָם פְּנִים – שֶׁהֵיוּ לוֹ פְּנִים כְּמוֹ שְׁפָרְשֵׁתִי. וּמִנֵּן הַלְחָם וְסִדֵּר מַעְרְכוֹתָיו מְפָרְשִׁים בְּ"אֲמוֹר אֵל הַפְּהָנִים".

וְעֲשִׂיתָ מְנֹרֶת זָהָב טָהוֹר מִקִּשָּׁה תַּעֲשֶׂה הַמְּנֹרֶה וְרִכָּה וְקָנָה גְּבִיעֵיהָ כַּפְתָּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמָּנָה יְהִיוּ:
וְתַעֲבִיד מְנֹרֶת זָהָב דְּכִי נִגִּיד תַּתַּעֲבִיד מְנֹרֶת זָהָב וְקָנָה כַּלִּידָהָ חַזוּרָהָ וְשׁוֹשְׁנָהָ מִנָּה יְהִיוּ:

מִקִּשָּׁה תַּעֲשֶׂה הַמְּנֹרֶה – שְׁלֹא יַעֲשֶׂה חֲלוּיֹת, וְלֹא יַעֲשֶׂה קִנִּיָּה וְנִרְוֹתֵיהָ אֲבָרִים אֲבָרִים וְאֶחָד כֶּף יְדִבִּיקָם, כְּדָרְךָ הַצּוֹרְפִים שְׁקוֹרִין שׁוּלְדִי"ר. אֲלֵא כְּלָה בָּאָה מְחַתִּיכָה אַחַת, וּמְקִישׁ בְּקוֹרְנָס וְחוֹתֵךְ בְּכָלֵי הָאֲמֻנוֹת, וּמְפָרִיד הַקִּנִּים אֵילֶךְ וְאֵילֶךְ. מִקִּשָּׁה – תַּרְגוּמוֹ "נִגִּיד", לְשׁוֹן הַמְּשַׁכָּה, שְׁמַמְשִׁיךְ אֶת הָאֲבָרִים מִן הָעֲשֵׂת לְכָאן וְלְכָאן בְּהַקְשַׁת הַקּוֹרְנָס. וְלִשׁוֹן "מִקִּשָּׁה" מִכַּת קוֹרְנָס בְּטִידי"ץ [בְּלַע"ז, כְּמוֹ "דָּא לְדָא נִקְשִׁין". תַּעֲשֶׂה הַמְּנֹרֶה – מֵאֲלֵיהָ. לְפִי שֶׁהִיָּה מִשָּׁה מִתְקַשָּׁה בָּהּ, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: הַשִּׁלְחָן אֶת הַסִּפָּר לְאוּר, וְהִיא נַעֲשִׂית מֵאֲלֵיהָ. לְכָךְ לֹא נִכְתַּב "תַּעֲשֶׂה". וְרִכָּה – הוּא הַרְגֵּל שֶׁלְמִטָּה הָעֲשׂוּי כְּמִין תְּבַח, וְשְׁלוֹשָׁה רִגְלִים יוֹצְאִין הֵימְנוּ וְלְמִטָּה. וְקָנָה – הַקָּנָה הָאֲמֻצְעֵי שֶׁלָּהּ הַעוֹלָה בְּאֲמֻצַּע הַזָּרֵךְ וְקוּפֵי כְּלָפֵי מַעְלָה, וְעָלָיו נָר הָאֲמֻצְעֵי עֲשׂוּי כְּמִין בְּזָהָב, לְצוּק הַשֶּׁמֶן לְתוֹכוֹ וְלִתְּתֵיהּ הַפְּתִילָה. גְּבִיעֵיהָ – הֵן כְּמִין כּוֹסוֹת שְׁעוֹשִׂין מְזֻכְכִּית, אֲרָפִים וְקַצְרִים, וְקוֹרִין לָהֶם מְדַרְיִנ"ש [בְּלַע"ז. וְאֵלוּ עֲשׂוּיִין שֶׁל זָהָב וּבּוֹלְטִין וְיוֹצְאִין מִכָּל קָנָה וְקָנָה כְּמִנֵּן שְׁנֵי בְּהֶם הַכְּתוּב, וְלֹא הִיוּ בָּהּ אֲלֵא לְנוֹי. כַּפְתָּרֶיהָ – כְּמִין תְּפּוּחִים הֵיוּ, עֲגֻלִין סְבִיב, בּוֹלְטִין סְבִיבוֹת הַקָּנָה הָאֲמֻצְעֵי, כְּדָרְךָ שְׁעוֹשִׂין לְמְנוֹרוֹת שְׁלִפְנֵי הַשָּׂרִים, וְקוֹרִין לָהֶם כּוּמִיל"ש [בְּלַע"ז. וּמִנֵּן שְׁלֵהֶם כְּתוּב בְּפָרְשָׁה, כְּמָה כַּפְתָּרִים בּוֹלְטִין מִמָּנָה, וְכְמָה חֲלָק בֵּין כַּפְתָּר לְכַפְתָּר. וּפְרָחֶיהָ – צִיּוּרִין עֲשׂוּיִין בָּהּ כְּמִין פְּרָחִין. מִמָּנָה יְהִיוּ – הַכָּל מִקִּשָּׁה יְהִיָּה, יוֹצֵא מִתּוֹךְ חֲתִיכַת הָעֲשֵׂת, וְלֹא יַעֲשֶׂם לְבָדָם וְיִדְבִיקָם.

וְשִׁשָּׁה קָנִים יוֹצְאִים מִצְדֵּיהָ שְׁלִשָּׁה | קָנֵי מְנֹרֶה וְשִׁשָּׁה קָנֵי מְנֹרֶה יוֹצְאִים מִצְדֵּיהָ וְשִׁלְשָׁה קָנֵי מְנֹרֶה מִצְדֵּה הַשְּׂנִי:
וְשִׁשָּׁה קָנֵי מְנֹרֶה יוֹצְאִים מִצְדֵּיהָ וְשִׁלְשָׁה קָנֵי מְנֹרֶה מִצְדֵּה הַשְּׂנִי:

יוֹצְאִים מִצְדֵּיהָ – לְכָאן וְלְכָאן בְּאַלְכֻסוֹן, נְמֻשְׁכִים וְעוֹלִין עַד כְּנֶגֶד גְּבֵהָ שֶׁל מְנוֹרָה שֶׁהוּא קָנָה הָאֲמֻצְעֵי, וְיוֹצְאִין מִתּוֹךְ קָנָה הָאֲמֻצְעֵי זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה. הַתַּחְתּוֹן אֲרוּךְ, וְשֶׁל מַעְלָה קָצֵר הֵימְנוּ, וְהָעֲלִיוֹן קָצֵר הֵימְנוּ, לְפִי שֶׁהִיָּה גּוּבַה רְאשִׁיָּהָ שְׁנֵה לְגִבְהוֹ שֶׁל קָנָה הָאֲמֻצְעֵי הַשְּׂבִיעִי, שְׁמַמְנוּ יוֹצְאִים הַשֶּׁשֶׁה קָנִים.

וְשִׁלְשָׁה גְּבִעִים מְשַׁקְּדִים בְּקָנָה הָאֶחָד כַּפְתָּר וּפְרָח וְשִׁלְשָׁה גְּבִעִים מְשַׁקְּדִים בְּקָנָה הָאֶחָד כַּפְתָּר וּפְרָח כְּפִי לְשִׁשָּׁת הַקָּנִים הַיּוֹצְאִים מִן־הַמְּנֹרֶה:
תְּלַתָּא כַּלִּידִין מְצִירִין בְּקָנָא חַד חַזוּר וְשׁוֹשֵׁן וְתַלְתָּא כַּלִּידִין מְצִירִין בְּקָנָא חַד חַזוּר וְשׁוֹשֵׁן כּוֹן לְשִׁתָּא קָנִין דְּנִפְקִין מִן מְנֹרֶתָא:

מְשַׁקְּדִים – כְּתַרְגוּמוֹ, מְצִירִים הֵיוּ כְּדָרְךָ שְׁעוֹשִׂין לְכָלֵי כֶסֶף וְזָהָב שְׁקוֹרִין נִיילִי"ר בְּלַע"ז. וְשִׁלְשָׁה גְּבִעִים – בּוֹלְטִין מִכָּל קָנָה וְקָנָה, כַּפְתָּר וּפְרָח הִיָּה לְכָל קָנָה וְקָנָה.

וְאֵת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֲשָׂר יָרִיעַת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתִלְעַת שְׁנֵי כְּרָבִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

וְיָת מִשְׁכָּנָא תַעֲבִיד עֲשָׂר יָרִיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצַבַע זְהוּרֵי צוּרַת כְּרוּבִין עוֹבֵד אוּמָן תַעֲבִיד יְתֵהוּן:

וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֲשָׂר יָרִיעַת – לְהִיּוֹת לוֹ לִגַּג, וְלִמְחֻצוֹת מִחוּץ לְקִרְשֵׁים, שֶׁהִירִיעוֹת תְּלוּיוֹת מֵאַחֲרֵיהֶן לְכַסּוֹתָן. שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתִלְעַת שְׁנֵי – הֵרִי אַרְבָּעָה מִיָּנִין יַחַד בְּכֹל חוּט וְחוּט, אֶחָד שֶׁל פְּשָׁתִים וְשִׁלְשָׁה שֶׁל צֶמֶר; וְכֹל חוּט וְחוּט כְּפוּל שֵׁשׁ, הֵרִי אַרְבָּעָה מִיָּנִין כְּשֶׁהֵן שְׁזוּרִין יַחַד, עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה כְּפֻלִים לְחוּט. כְּרָבִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב – כְּרוּבִים הָיוּ מְצִירֵין בָּהֶם בְּאַרְיֵגְתָן, וְלֹא בְּרִקְיָמָה שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה מַחֵט, אֲלֵא בְּאַרְיֵגָה בְּשֵׁנֵי כְּתָלִים, פְּרָצוּף אֶחָד מִכָּאן וּפְרָצוּף אֶחָד מִכָּאן, אָרִי מִצַּד זֶה וְנִשָּׂר מִצַּד זֶה, כְּמוֹ שְׁאוּרְגִין תְּגוּרוֹת שֶׁל מְשִׁי שְׁקוּרִין בְּלַע"ז פִּישי"שׁ.

אָרְךָ | הִירִיעָה הָאֵחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בְּאַמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע בְּאַמָּה הִירִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל־הִירִיעַת:

אוּרְכָא דִירִיעַתָא קִדָּא עֲשָׂרִין וְתַמְנֵי אַמִּין וּפּוּתֵיאָ אַרְבַּע אַמִּין דִירִיעַתָא קִדָּא מִשְׁחַתָּא קִדָּא לְכָל יָרִיעַתָא:

תַמִּישׁ הִירִיעַת תְּהֵלִינן חִבְרַת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ וְחַמִּישׁ יָרִיעַת חִבְרַת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ:

תַמִּישׁ יָרִיעָן יְהוּן מְלַפְפֹן קִדָּא עִם קִדָּא וְחַמִּישׁ יָרִיעָן מְלַפְפֹן קִדָּא עִם קִדָּא:

תְּהֵינן חוֹבְרוֹת – תּוֹפְרָן כְּמַחֵט זֶה בְּצַד זֶה, תַמִּישׁ לְבַד וְחַמִּישׁ לְבַד. אִשָּׁה אֶל אֶחָתָהּ – כִּד דְרַךְ הַמְקַרָא לְדַבֵּר בְּדַבָּר שֶׁהוּא לְשׁוֹן נִקְבָּה; וּבְדַבָּר שֶׁהוּא לְשׁוֹן זָכָר אוֹמֵר "אִישׁ אֶל אַחִיו", כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר בְּכְרוּבִים: "וּפְנִיָהֶם אִישׁ אֶל אַחִיו".

וְעֲשִׂיתָ לְלֵאֵת תַּכְלֵת עַל שַׁפַּת הִירִיעָה הָאֵחָת מִקְצֵה בַחֲבֵרַת וְכֹן תַּעֲשֶׂה בַשַּׁפַּת הִירִיעָה הַקִּיצוּנָה בַמַּחְבֵּרַת הַשְּׁנִיָּת:

וְתַעֲבִיד עֲנוּבִין דְתַכְלָא עַל סַפְתָּא דִירִיעַתָא קִדָּא מִסְטָרָא בֵית לּוּפֵי וְכֹן תַעֲבִיד בְּסַפְתָּא דִירִיעַתָא בְּסַטְרָא בֵית לּוּפֵי תַנְיָנָא:

לְלֵאֵת – לְצוּל"שׁ בְּלַעַז. וְכֹן תִּרְגַּם אוּנְקְלוֹס: "עֲנוּבִין", לְשׁוֹן עֲנִיבָה. מִקְצֵה בַחֲבֵרַת – בְּאוֹתָהּ יָרִיעָה שְׁכֶסוּף הַחִבּוּר. קְבוּצַת תַּמִּישׁ הִירִיעוֹת קְרוּיָה חוֹבְרַת. וְכֹן תַּעֲשֶׂה בַשַּׁפַּת הִירִיעָה הַקִּיצוּנָה בַמַּחְבֵּרַת הַשְּׁנִיָּת – בְּאוֹתָהּ יָרִיעָה שֶׁהִיא קִיצוּנָה, לְשׁוֹן קִצָּה; כְּלוּמַר, לְסוּף הַחוֹבְרַת.

תַמִּישִׁים לְלֵאֵת תַּעֲשֶׂה בִירִיעָה הָאֵחָת וְחַמִּישִׁים לְלֵאֵת תַּעֲשֶׂה בַקִּצָּה הִירִיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֵּרַת הַשְּׁנִיָּת מִקְבִּילַת הַלְלֵאֵת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ:

תַמִּישִׁין עֲנוּבִין תַעֲבִיד בִירִיעַתָא קִדָּא וְחַמִּישִׁין עֲנוּבִין תַעֲבִיד בְּסַטְרָא דִירִיעַתָא דְבֵית לּוּפֵי תַנְיָנָא מְכוּוֹן עֲנוּבִיאָ קִדָּא לְקַבִּיל קִדָּא:

מִקְבִּילַת הַלְלֵאֵת אִשָּׁה אֶל אֶחָתָהּ – שְׁמַר שֶׁתַּעֲשֶׂה הַלּוּלְאוֹת בְּמִדָּה אַחַת, מְכַנְנֹת הַבְּדֻלְתָן זֶה מִזֶּה, וּכְמִדְתָן בִירִיעָה זֶה כֵּן יִהְיֶה בַחֲבֵרַתָּהּ, כְּשֶׁתִּפְרֹשׁ חוֹבְרַת אֶצֶל חוֹבְרַת יְהִי הַלּוּלְאוֹת שֶׁל יָרִיעָה זֶה מְכַנְנֹת כְּנֶגֶד לּוּלְאוֹת שֶׁל זֶה. וְזֶהוּ לְשׁוֹן מִקְבִּילוֹת, זֶה כְּנֶגֶד שֶׁל זֶה, תִּרְגוּמוֹ שֶׁל "כְּנֶגֶד" – "לְקַבֵּל". הִירִיעוֹת אֲרָפֹן עֲשָׂרִים וְשִׁמּוּנָה וְרַחְבֹן אַרְבַּע, וּכְשֶׁמְחַבֵּר תַמִּישׁ יָרִיעוֹת יַחַד נִמְצָא רַחְבֹן עֲשָׂרִים, וְכֹן הַחוֹבְרַת הַשְּׁנִיָּת. וְהַמִּשְׁכָּן אֲרָכּוֹ שְׁלֹשִׁים מִן הַמְזוּרַח לַמַּעְרָב, שְׁנֹאֲמַר: "עֲשָׂרִים קִרְשִׁים לְפָאֵת נֶגֶב תִּמְנָה", וְכֹן לְצַפּוֹן. וְכֹל קִרְשׁ אִמָּה וְחֻצֵי הָאִמָּה, הֵרִי שְׁלֹשִׁים מִן הַמְזוּרַח לַמַּעְרָב. רֹחַב הַמִּשְׁכָּן מִן הַצֶּפּוֹן לְדָרוֹם עֲשָׂר אַמּוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "וּלְיִרְכַּתִּי הַמִּשְׁכָּן יִמָּה" וְגוֹמַר, וְשִׁנֵּי קִרְשִׁים לְמַקְצְעוֹת, הֵרִי עֲשָׂר. וּבְמִקוּמָם אֲפָרְשֶׁם לְמַקְרָאוֹת הַלָּלוּ. נוֹתֵן הִירִיעוֹת אֲרָפֹן לְרַחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, עֲשָׂר אַמּוֹת אֲמַצְעִיוֹת לִגַּג תְּלַל רֹחַב הַמִּשְׁכָּן, וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן לְעֵבֵי רֵאשֵׁי הַקִּרְשִׁים, שְׁעֵבָבִים אִמָּה, נִשְׁתִּירוּ שֵׁשׁ עֲשָׂרָה אִמָּה, שְׁמוּנָה לְצַפּוֹן וְשִׁמּוּנָה לְדָרוֹם, מְכַסּוֹת קוּמוֹת הַקִּרְשִׁים שְׁגָבְהֶן עֲשָׂר, נִמְצָאוּ שְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלוֹת. רַחְבֹן שֶׁל יָרִיעוֹת אַרְבָּעִים אִמָּה כְּשֶׁהֵן מְחַבְרוֹת, עֲשָׂרִים אִמָּה לְחוֹבְרַת. שְׁלֹשִׁים מִהֵן לִגַּג תְּלַל הַמִּשְׁכָּן לְאַרְכּוֹ, וְאַמָּה כְּנֶגֶד עֵבֵי רֵאשֵׁי הַקִּרְשִׁים שְׁבַמְעָרָב, וְאַמָּה לְכַסּוֹת עֵבֵי הַעֲמוּדִים שְׁבַמְזָרְח; שְׁלֹא הָיוּ קִרְשִׁים בַּמְזָרְח, אֲלֵא אַרְבָּעָה עֲמוּדִים, שֶׁהִסְסָה פְּרוּשׁ וְתִלּוּי בְּנוּיָן שְׁבָהֶן כְּמִין וִילּוּן. נִשְׁתִּירוּ שְׁמוּנָה אַמּוֹת הַתְּלוּיָן עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן שְׁבַמְעָרָב, וְשְׁתֵּי אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת מְגֻלוֹת. זֶה מְצִאתִי בְּפִרְיָתָא דְאַרְבָּעִים וְתַשַּׁע מִדּוֹת. אֲבָל בְּמַסְכַּת שַׁבַּת – אֵין הִירִיעוֹת מְכַסּוֹת אֶת עֲמוּדֵי הַמְזוּרַח, וְתַשַּׁע אַמּוֹת תְּלוּיוֹת אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן. וְהַכְּתוּב בְּפִרְשָׁה זֶה מְסִיעֵנוּ: "וְנִתְּתָה אֶת הַפְּרָכַת תַּחַת הַקִּרְסִים"; וְאִם כְּדַבְּרֵי הַפְּרִיָּתָא הַזֹּאת, נִמְצָאת פְּרָכַת מְשׁוּכָה מִן הַקִּרְסִים וְלַמַּעְרָב אִמָּה.

וְעֲשִׂיתָ חַמִּישִׁים קִרְסֵי זָהָב וְחַבְרַת אֶת־הִירִיעַת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ בַּקִּרְסִים וְהִיָּה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד:

וְתַעֲבִיד חַמִּישִׁין פּוּרְפִין דְזָהָב וְתַלְפִיף יָת יָרִיעַתָא קִדָּא עִם קִדָּא בְּפוּרְפִיאָ וִיְהִי מִשְׁכָּנָא חֵד:

קִרְסֵי זָהָב – פִּירְמִייל"ץ | בְּלַעַז. וּמְכַנְיִסִין רֵאשֵׁן אֶחָד בְּלוּלְאוֹת שְׁבַחוֹבְרַת זֶה, וְרֵאשֵׁן אֶחָד בְּלוּלְאוֹת שְׁבַחוֹבְרַת זֶה, וּמְחַבְרָן כְּהֵן.

**ועשית יריעת עזים לאהל על המשכן עשתי-
עשרה יריעת תעשה אתם:**
**ותעביד יריען דמעזי לפרסא על משכנא חדא עשרי
יריען תעביד יתהון:**

יריעות עזים – מנוצה של עזים. לאהל על המשכן – לפרש אותן על היריעות המתחונות.

**ארך | היריעה האחת שלשים באמה ורחב ארבע
באמה היריעה האחת מדת אחת לעשתי עשרה
יריעת:**
**אורכא דיריעתא חדא תלתין אמין ופוחיא ארבע אמין
דיריעתא חדא משחתא חדא לחדא עשרי יריען:**

שלשים באמה – ששונותן ארפן לרחב המשכן, כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגלות מן הקרשים; והאמה המתחונה של קרש, שאין היריעה מכסה אותו, היא האמה התחובה בנקב האדן, שהאדנים גבהן אמה.

**וחברת את חמש היריעת לבד ואת שש היריעת
לבד וכפלת את היריעה הששית אל מול פני
האהל:**
**ותלפיה ית חמיש יריען לחוד ונת שית יריען לחוד
ותיעוף ית יריעתא שתייתא לקביל אפי משכנא:**

וכפלת את היריעה הששית – העודפת באלו העליונות יותר מן המתחונות. אל מול פני האהל – תצי רחבה הנה תלוי וכפול על המסד שבמזרח פנגד הפתח, דומה לכלה צנועה המכסה בצעיף על פניה.

**ועשית חמשים ללאת על שפת היריעה האחת
הקיצנה בחברת וחמשים ללאת על שפת היריעה
החברת השנית:**
**ותעביד חמשין ענובין על ספתא דיריעתא חדא
בסטרא בית לופי וחמשין ענובין על ספתא דיריעתא
דבית לופי תנינא:**

ועשית קרסי נחשת חמשים והבאת את הקרסים
בללאת וחברת את האהל והנה אחד:
**ותעביד פורפין דנחש חמשין ותעיל ית פורפין
בענובין ותלפיה ית משכנא ויהי חד:**

**וסרח העדף ביריעת האהל תצי היריעה העדפת
תסר"ח על אחרי המשכן:**
**וסרחא דיתיר ביריעת משכנא פלגות יריעתא דיתרא
תסרח על אחורי משכנא:**

וסרח העדף ביריעת האהל – על יריעות המשכן. יריעות האהל הן העליונות של עזים, שקרויים אהל, כמו שנאמר בהן: "לאהל על המשכן". וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג, שמאחילות ומסככות על המתחונות. והן היו עודפות על המתחונות תצי היריעה למערב, שהחצי של יריעה אחת עשרה היתרה הנה נכפל אל מול פני האהל. נשארו שתי אמות רחב תצייה עודף על רחב המתחונות. תסרח על אחרי המשכן – לכסות שתי אמות שהיו מגלות בקרשים. אחורי המשכן – הוא צד מערבי, לפי שהפתח במזרח, שהן פניו. וצפון ודרום קרויין צדדיו, לימין ולשמאל.

**והאמה מזה והאמה מזה בעדף בארך יריעת
האהל יהיה סרוח על צדי המשכן מזה ומזה
לכסתו:**
**ואמתא מכא ואמתא מכא בדיתיר בארך יריעת משכנא
יהי סרוח על סטרי משכנא מכא ומכא לכסויתיה:**

והאמה מזה והאמה מזה – לצפון ולדרום. בעדף בארך יריעת האהל – שהן עודפות על ארך יריעות המשכן שתי אמות. יהיה סרוח על צדי המשכן – לצפון ולדרום, כמו שפרשתי למעלה. למדה תורה דרך ארץ, שיהא אדם חס על הניפה.

**ועשית מכסה לאהל ערת אילם מאדמים ומכסה
ערת תחשים מלמעלה:**
**ותעביד חופאה למשכנא דמשפי דכרי מסומקי וחופאה
דמשפי ססגונא מלעילא:**

מכסה לאהל – לאותו גג של יריעות עזים עשה עוד מכסה אחד, של עורות אילים מאדמים; ועוד למעלה ממנו, מכסה עורות תחשים. ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את הגג, ארפן שלושים ורחבן עשר; אלו דברי רבי נחמיה. ולדברי רבי יהודה – מכסה אחד הנה, תציו של עורות אילים מאדמים, ותציו של עורות תחשים.

רביעי פרשת הקרשים

**ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עמדים:
ותעביד ית דפניא למשכנא דאעי שטין קימין:**

ועשית את הקרשים – הנה לו לומר "ועשית קרשים", כמו שנאמר בכל דבר ודבר; מהו הקרשים? מאותן העומדין ומגודי לכוף. יעקב אבינו נטע ארזים במצרים, וכשמת – צנה לבניו להעלותם עמם כלשיצאו ממצרים, ואמר להם שעתידי הקדוש ברוך הוא לצוות אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזמנים בידכם. הוא שיסד הבבלי בפיוט שלו: "טס מטע מזרזים, קורות בתינו ארזים"; שנודרזו להיות מוכנים בידם מקדם לכן. **עצי שטים עומדים** – אישטנטיבי"ש בלעז, שיהא ארץ הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן, ולא מעשה הכתלים בקרשים שוכבים, להיות רחב הקרשים לגבה הכתלים קרש על קרש.

עשר אמות ארץ הקרש ואמה וחצי האמה רחב הקרש האחד:
עשר אמין אורכא דדפא ואמתא ופלגות אמתא פותיא דדפא חד:

עשר אמות ארץ הקרש – למדנו גבהו של משכן, עשר אמות. **ואמה וחצי האמה רחב** – למדנו ארכו של משכן, לעשרים קרשים שהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב, שלושים אמה.

שתי ידות לקרש האחד משלבת אשה אל-אחתה בן תעשה לכל קרשי המשכן:
תרין צירין לדפא חד משולבין חד לקביל חד בן תעביד לכל דפי משכנא:

שתי ידות לקרש האחד – הנה חורץ את הקרש מלמטה באמצעו בגבה אמה, ומניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן, והן הן הידות. והחריץ חצי רחב הקרש באמצע. ואותן הידות מכנים באדנים, שהיו חלולים. והאדנים גבהן אמה, ויושבים רצופים, ארבעים זה אצל זה, וידות הקרש הנכנסים בחלל האדנים תרופות משלשה צדיהן, רחב החריץ כעבי שפת האדן, שישקף הקרש את כל ראש האדן, שאם לא כן נמצא רוח בין קרש לקרש כעבי שפת שני האדנים שישפיקו ביניהם. וזהו שנאמר: "ויהיו תאמם מלמטה", שיהרץ את צדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אצל זה. **משלבות** – עשויות כמין שליבות סלם, מכדלות זו מזו, ומשפין ראשיהם לפנים בתוך חלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב בתוך עמודי הסלם. **אשה אל אחתה** – מכונות זו כנגד זו, שיהיו תרציקה שנים זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ כעבי הקרש, שהיא אמה. ומרגום של ידות – "צירין", לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתח.

ועשית את הקרשים למשכן עשירים קרש לפאת נגבה תימנה:
ותעביד ית דפא למשכנא עשרין דפין לרוח עיבר דרומא:

לפאת נגבה תימנה – אין פאה זו לשון מקצוע, אלא כל הרוח קרויה פאה, כתרגומו: "לרוח עיבר דרומא".

וארבעים אדני-כסף תעשה תחת עשירים הקרש ושני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו ושני אדנים תחת הקרש האחד לשתי ידתיו:
וארבעין סמכין דכסף תעביד תחות עשרין דפין תרין סמכין תחות דפא חד לתרין צירוהי ותרין סמכין תחות דפא חד לתרין צירוהי:

ולצלע המשכן השנית לפאת צפון עשירים קרש:
ולסטר משכנא תנינא לרוח צפונא עשרין דפין:

וארבעים אדניהם כסף ושני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחד:
וארבעין סמכיהון דכסף תרין סמכין תחות דפא חד ותרין סמכין תחות דפא חד:

ולירכתי המשכן ימה תעשה וששה קרשים:
ולסיפי משכנא מערבא תעביד שתא דפין:

ולירכתי – לשון סוף, כתרגומו: "ולסיפי". ולפי שהפתח במזרח, קרוי מזרח פנים, והמערב אחרים; וזהו סוף, שהפנים הוא הראש. **תעשה וששה קרשים** – הרי משע אמות רחב.

ושני קרשים תעשה למקצעת המשכן בירכתים:
ותרין דפין תעביד לזוית משכנא בסופהון:

ושני קרשים תעשה למקצעת – אחד למקצוע צפונית מערבית, ואחד למערבית דרומית. כל שמונה קרשים בסדר אחד הן, אלא שאלו השנים אינן בחלל המשכן, אלא חצי אמה מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל, להשלים רחבו לעשר; והאמה מזו והאמה מזו – באות כנגד אמת עבי קרשי המשכן הצפון והדרום, כדי שיהא המקצוע מבחוץ שנה.

ויהיו תאמם מלמטה ויחזו יהיו תמים על-ראשו אליהטבעת האחת בן יהיה לשניהם לשני המקצעת יהיו:
ויהיו מכונין מלרע וכחדא יהון מכונין על רישיהון בעזקתא חדא בן יהי לתרוניהון לתרין זונין יהון:

ויהיו – כל הקרשים תואמים זה לזה מלמטה, שלא נפסיק עבי שפת שני האדנים ביניהם להרחיקן זו מזו, כמו שפרשתי, שיהיו צירי הידיות חרוצים מצדיהן, שיהא רחב הקרש בולט לצדיו חוץ לידי הקרש לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאצלו, ונמצאו תואמים זה לזה. וקרש המקצוע שבסדר המערב – חרוץ לרחבו בעביו כנגד חרוץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו האדנים ביניהם. ויחדו יהיו תמים – כמו תאומים. על ראשו – של קרש. אל הטבעת האחת – כל קרש וקרש היה חרוץ מלמעלה ברחבו, שני חרוצין בשני צדיו כדי עבי טבעת, ומכניסו בטבעת אחת; נמצא מתאים לקרש שאצלו. אבל אותן טבעות, לא ידעתי אם קבועות הן, אם מטלטלות. ובקרש שבמקצוע היה טבעת בעבי הקרש הדרומי והצפוני, וראש קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לתוכו, נמצאו שני הכתלים מחברים. כן יהיה לשניהם – לשני הקרשים שבמקצוע, לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי, וכן לשני המקצעות.

והיו שמנה קרשים ואדניהם פספסו ששה עשר אדנים שני אדנים תחת הקרש האחד ושני אדנים תחת הקרש האחד:

והיו שמנה קרשים – הן האמורות למעלה: "תעשה ששה קרשים, ושני קרשים תעשה למקצעת", נמצאו שמנה קרשים בסדר מערבי. כן שניה במשנה מעשה סדר הקרשים במלאכת המשפן: היה עושה את האדנים חלולים, וחורץ את הקרש מלמטה, רביע מכאן ורביע מכאן, והחרץ חציו באמצע, ועשה לו שתי ידות כמין שני חרוצין, כמין שני שליבות סלם המבדלות זו מזו ומשפות להכנס בהן האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסלם. והוא לשון משלבות, עשויות כמין שליבה. ומכניסן לתוך שני אדנים, שנאמר: "שני אדנים שני אדנים". וחורץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותנו לתוך טבעת אחת של זהב כדי שלא יהיו נפרדו זה מזה, שנאמר: "ויהיו תאמם מלמטה" וגומר. כן היא המשנה; והפירוש שלה הצעתי למעלה בסדר המקראות.

ועשית בריחם עצי שטים חמשה לקרשי צלע המשפן האחד:

בריחם – כתר גומו, "עברין"; ובלעז אישבר"ש. חמשה לקרשי צלע המשפן – אלו חמשה – שלשה הן, אלא שהבריס העליון והתחתון עשוי משתי חתיכות: זה מבריס עד חצי הפתל, וזה מבריס עד חצי הפתל; זה נכנס בטבעת מצד זה, וזה נכנס בטבעת מצד זה, עד שמגיעין זה לזה. נמצא שהעליון והתחתון שנים שהן ארבע. אבל האמצעי – ארכו כנגד כל הפתל, ומבריס מקצה הפתל ועד קצהו, שנאמר: "והבריס התיכון" וגומר "מברס מן הקצה אל הקצה". שהעליונים והתחתונים – היו להן טבעות בקרשים להכנס לתוכן, שתי טבעות לכל קרש, משלשים בתוך עשר אמות של גבה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה ולמעלה וחלק אחד מן התחתונה ולמטה; וכל חלק הוא רביע ארבע הקרש, ושני חלקים בין טבעת לטבעת; כדי שיהיו כל הטבעות מכונות זו כנגד זו. אבל לבריס התיכון אין טבעות, אלא הקרשים נקובין בעבן, והוא נכנס בהם דרך הנקבים שהם מכונין זה מול זה; וזהו שנאמר: "בתוך הקרשים". הבריסים העליונים והתחתונים שבצפון ושבדרום, ארבע כל אחת חמש עשרה אמה; והתיכון ארכו שלוש אמה, וזהו "מן הקצה אל הקצה", מן המזרח ועד המערב. וחמשה בריחים שבמערב, ארבע העליונים והתחתונים שש אמות, והתיכון ארכו שנים עשר, כנגד רחב שמנה קרשים. כן היא מפרשת במלאכת המשפן.

וחמשה בריחם לקרשי צלע המשפן השנית וחמשה בריחם לקרשי צלע המשפן לירכתים ימה:

והבריס התיכון בתוך הקרשים מברס מן הקצה אלי הקצה:

ואת הקרשים תצפה זהב ואת טבעתיהם תעשה זהב בתיים לבריתם וצפית את הבריתם זהב:

בתיים לבריתם – הטבעות שתעשה בהן – יהיו בתיים, להכנס בהן הבריתים. וצפית את הבריתם זהב – לא שהיה זהב מדבק על הבריתים, שאין עליהם שום צפוי. אלא בקרש היה קובע כמין שני פיפות של זהב, כמין שני סדקי קנה חלול, וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן, ארכן ממלא את רחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן, והברית נכנס לתוכו, וממנו לטבעת, ומן הטבעת לפה השני; נמצאו הבריתים מצפין זהב כשהן תחובין בקרשים. והבריתים הללו מבחוץ היו בולטות, והטבעות והפיפות לא היו נראות בתוך המשפן, אלא כל הפתל חלק מבפנים.

והקמת את המשפן כמשפטו אשר הראית בהר:

והקמת את המשפן – לאחר שיגמר, הקימהו. הראית בהר – קדם לכן, שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו.

וְעֵשִׂית פְּרֹכֶת תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמֶן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב יַעֲשֶׂה אֹתָהּ כְּרָבִים: וְתַעֲבִיד פְּרוּכָתָא דְתַכְלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצַבֵּעַ זְהוּרִי וּבוּיץ שְׁזִיר עוֹבֵד אֹמֶן יַעֲבִיד יְתָה צוּרַת כְּרוּבִין:

פְּרֹכֶת – לשון מחצה הוא, ובלשון חכמים: פְּרָגוּד, דָּבָר הַמְבְדִיל בֵּין הַמְלָךְ וּבֵין הָעָם. תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמֶן – כל מין ומין הנה כפול, בכל חוט וחוט, ששה חוטין. **מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב** – כָּבֵד פְּרָשְׁתִי, שָׁזוּ הִיא אַרְיֵגָה שֶׁל שְׁמֵי קִירוֹת, וְהַצִּיּוּרִין שֶׁמִּשְׁנֵי עֲבָרֶיהָ אֵינָן דוֹמִין זֶה לָזֶה. **כְּרוּבִים** – צִיּוּרִין שֶׁל בְּרִיּוֹת יַעֲשֶׂה בָהּ.

וְנִתְּתָה אֹתָהּ עַל־אַרְבַּעַה עֲמוּדֵי שְׁטִיִּים מְצַפִּים זָהָב וְנִיְהָם זָהָב עַל־אַרְבַּעַה אֲדָנֵי־כֶסֶף: וְנִתְּתִין יְתָה עַל אַרְבַּעַה עֲמוּדֵי שְׁטִיִּין מְחוּפֵן דְּהָבָא וְנִיְהוּן דְּהָבָא עַל אַרְבַּעַה סְמָכִין דְּכֶסֶף:

אַרְבַּעַה עֲמוּדֵי – תְּקוּעִים בְּתוֹךְ אַרְבַּעַה אֲדָנִים, וְאַנְקְלִיּוֹת קְבוּעִין בְּהוֹן, עֲקוּמִין לְמַעְלָה, לְהוֹשִׁיב עֲלֵיהֶן כְּלוֹנֵס שְׂרָאשׁ הַפְּרֹכֶת כְּרוּךְ בָּהּ. וְהַאֲנְקְלִיּוֹת הֵן הַנוּיָן, שֶׁהֵרִי כְּמִין נוּיָן הֵן עֲשׂוּיִים. וְהַפְּרֹכֶת – אַרְכָּה עֲשָׂר אַמּוֹת לְרַחְבּוֹ שֶׁל מִשְׁכָּן, וְרַחְבָּהּ עֲשָׂר אַמּוֹת כְּגִבְהַן שֶׁל קְרָשִׁים, פְּרוּסָה בְּשִׁלְיִשִׁית שֶׁל מִשְׁכָּן, שְׂיָהָה הַיְמָנָה וּלְפָנִים עֲשָׂר אַמּוֹת, וְהַיְמָנָה וְלַחוּץ עֲשָׂרִים אַמָּה. נִמְצָא בֵּית קִדְשֵׁי הַקְּדוֹשִׁים עֲשָׂר עַל עֲשָׂר, שְׁנָאָמַר: "וְנִתְּתָה אֶת הַפְּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים", הַמְּסַבְּרִים אֶת שְׁמֵי חוּכְרוֹת שֶׁל יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן. וְרַחֵב הַחוּכְרָת עֲשָׂרִים אַמָּה; וְכִשְׁפָּרְשָׁם עַל גַּג הַמִּשְׁכָּן, מִן הַפֶּתַח לְמַעְרָב, כִּלְתָהּ בְּשֵׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַמִּשְׁכָּן, וְהַחוּכְרָת הַשְּׁנַיִת כִּסְתָהּ שְׁלִישֵׁי שֶׁל מִשְׁכָּן, וְהַמּוֹתֵר תְּלוּי לְאַחֲרָיו לְכַסּוֹת אֶת הַקְּרָשִׁים.

וְנִתְּתָה אֹת־הַפְּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהִבֵּאתָ שְׁמָהּ מִבַּיִת לַפְּרֹכֶת אֶת אַרְוֹן הָעֵדוּת וְהַבְדִּילָה הַפְּרֹכֶת לְכֶם בֵּין הַקְּדֹשׁ וּבֵין קִדְשׁ הַקְּדוֹשִׁים: וְנִתְּתִין יְתָה פְּרוּכָתָא תַּחַת פּוֹרְפִיָּא וְתַעֲלִיל לְתַמָּן מַגְיוֹ לַפְּרוּכָתָא יְתָ אַרְוֹנָא דְּסִהְדוּתָא וְתַפְרִישׁ פְּרוּכָתָא לְכוּן בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין קִדְשׁ קוּדְשִׁיא:

וְנִתְּתָה אֹת־הַפְּרֹכֶת עַל אַרְוֹן הָעֵדוּת בְּקִדְשׁ הַקְּדוֹשִׁים: וְנִתְּתִין יְתָ כְּפוּרְתָא עַל אַרְוֹנָא דְּסִהְדוּתָא בְּקִדְשׁ קוּדְשִׁיא:

וְשַׁמְתָּ אֶת־הַשְּׁלֶחַן מִחוּץ לַפְּרֹכֶת וְאֶת־הַמְּנֹרָה נֹכַח הַשְּׁלֶחַן עַל צֵלַע הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה וְהַשְּׁלֶחַן תַּתָּן עַל־צֵלַע צְפוּן: וְתַשׁוּי יְתָ פְתוּרָא מִבְּרָא לַפְּרוּכָתָא וְיְתָ מְנֹרָתָא לְקַבִּיל פְתוּרָא עַל סֵטֵר מִשְׁכָּנָא דְּרוּמָא וּפְתוּרָא תַתָּן עַל סֵטֵר צְפוּנָא:

וְשַׁמְתָּ אֶת הַשְּׁלֶחַן – שְׁלֶחַן בְּצְפוּן, מְשׁוּךְ מִן הַכֶּתֶל הַצְּפוּנִי שְׁמֵי אַמּוֹת וּמְחֻצָּה; וּמְנֹרָה בְּדָרוּם, מְשׁוּכָה מִן הַכֶּתֶל הַדְּרוּמִי שְׁמֵי אַמּוֹת וּמְחֻצָּה; וּמְזַבַּח הַזֶּהָב נִתּוֹן כְּנֶגֶד אוֹיֵר שְׁבִינֵי שְׁלֶחַן לְמְנֹרָה, מְשׁוּךְ קִמְעָא כְּלָפֵי הַמְּזַבַּח. וְכֶלֶם נְתוּנִים מִן חֲצֵי הַמִּשְׁכָּן וּלְפָנִים. כִּיצַד? אַרְךְ הַמִּשְׁכָּן מִן הַפֶּתַח לַפְּרֹכֶת עֲשָׂרִים אַמָּה; הַמְּזַבַּח וְהַשְּׁלֶחַן וְהַמְּנֹרָה מְשׁוּכִים מִן הַפֶּתַח לְצַד מַעְרָב עֲשָׂר אַמּוֹת.

וְעֵשִׂית מִסַּךְ לַפֶּתַח הָאֵהָל תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמֶן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה רָקִים: וְתַעֲבִיד פְּרָסָא לְתַרַע מִשְׁכָּנָא תַכְלָא וְאַרְגָּמָנָא וְצַבֵּעַ זְהוּרִי וּבוּיץ שְׁזִיר עוֹבֵד צִיּוּר:

וְעֵשִׂית מִסַּךְ – וִילוּן, שֶׁהוּא מִסַּךְ כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, כְּמוֹ "סִכְתָּ בַעֲדוֹ", לְשׁוֹן מַגֵּן. **מַעֲשֵׂה רָקִים** – הַצּוּרוֹת עֲשׂוּיּוֹת בּוֹ מַעֲשֵׂה מַחֲטָה, כְּפָרְצוּף שֶׁל עֶבֶר זֶה כֶּף פָּרְצוּף שֶׁל עֶבֶר זֶה. **רָקִים** – שֵׁם הָאֶמֶן, וְלֹא שֵׁם הָאֲמִנוֹת; וְתַרְגוּמוֹ "עוֹבֵד צִיּוּר" וְלֹא "עוֹבֵד צִיּוּר". מִדַּת הַמִּסַּךְ כְּמִדַּת הַפְּרֹכֶת, עֲשָׂר אַמּוֹת עַל עֲשָׂר אַמּוֹת.

וְעֵשִׂית לְמִסַּךְ חֲמִשָּׁה עֲמוּדֵי שְׁטִיִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִיְהָם זָהָב וְיִצְקֶתָ לָהֶם חֲמִשָּׁה אֲדָנֵי נְחֹשֶׁת: וְתַעֲבִיד לַפְּרָסָא חֲמִשָּׁה עֲמוּדֵי שְׁטִיִּין וְתַחֲפִי יְתָהוּן דְּהָבָא וְנִיְהוּן דְּהָבָא וְתַתִּיד לְהוּן חֲמִשָּׁה סְמָכִין דְּנְחֹשֶׁא:

פְּרִשְׁת הַמְּזַבַּח

שישי

וְעֵשִׂית אֶת־הַמְּזַבַּח עֲצֵי שְׁטִיִּים חֲמִשָּׁה אַמּוֹת אַרְךְ וְחֲמִשָּׁה אַמּוֹת רָחֵב רְבֹועַ יִהְיֶה הַמְּזַבַּח וְשִׁלְשׁ אַמּוֹת קִמְתּוֹ: וְתַעֲבִיד יְתָ מִדְּבָתָא דְּאֵעִי שְׁטִיִּין חֲמִישׁ אַמִּין אוּרְכָא וְחֲמִישׁ אַמִּין פּוֹתִיָּא מְרוּבַע יְהִי מִדְּבָתָא וְתִלְתַּת אַמִּין רוּמִיָּה:

וְעֵשִׂית אֶת הַמְּזַבַּח וגומר וְשִׁלְשׁ אַמּוֹת קוּמְתּוֹ – דְּבָרִים כְּכַתְּבוּן, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹנָתָן. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: נֶאֱמַר כָּאֵן רְבֹועַ, וְנֶאֱמַר בְּפָנָי "רְבֹועַ"; מֵה לְהֵלֹן – גְּבָהוּ פִי שְׁנַיִם כְּאַרְכּוֹ, אַף כָּאֵן, גְּבָהוּ פִי שְׁנַיִם כְּאַרְכּוֹ. וּמָה אֵנִי מְקַיֵּם שְׁלֹשׁ אַמּוֹת קוּמְתּוֹ? מִשְׁפַּת סוֹכֵב וּלְמַעְלָה.

ועשית קרנתיו על ארבע פנתיו ממנו תהיין **וקרנתיו וצפית אתו נחשת:**
וקרנתיו על ארבע זויתיה מניה יהוין קרנוהי **וקרנתי נחשת:**
וקרנתי נחשת: **וקרנתי נחשת:**

ממנו תהיין קרנתיו – שלא יעשם לבדם ויסבבם בו. וצפית אתו נחשת – לכפר על עזות מצח, שנאמר: "ומצחק נחשה".

ועשית סירתיו לדשנו ויעיו ומזרקתיו ומזלגתיו **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**

סירתיו – כמין יורות. לדשנו – להסיר דשנו לתוכם. והוא שתרגם אוינקלוס: "למספי קטמיה", לספות הדשן לתוכם. כי יש מלות בלשון עברית, מלה אחת מתחלפת בפתרון לשמש בנגן וסתירה, כמו: "ותשרש שרשיה", "אוייל משריש", וחלופו: "ובכל תבואתי תשרש". וכמוהו: "בסעפיה פריה", וחלופו: "מסעף פארה", מפשם סעיפיה. וכמוהו: "וזה האחרון עצמו", שבר עצמותיו. וכמוהו: "ויסקלהו באבנים", וחלופו: "סקלו מאבן", הסירו אבניה, וכן: "ויעזקהו ויסקלהו". אף כאן, לדשנו – להסיר דשנו; ובלעז אישצינדרר: "ויעיו – פתרגומו, מגרפות שנוטל בהם הדשן, והן כמין פסוי קדרה של מתכת דק ולו בית יד; ובלעז ודי"ל. ומזרקתיו – לקבל בהם דם הזבחים. ומזלגתיו – כמין אנקליות כפופים, ומפה בהם בפשר ונתחבים בהם, ומספכין בהם על גחלי המערכה שיהא ממחר שרפתו; ובלעז קרוציני"ש. ובלשון חכמים "צנוריות". ומזרתיו – בית קבול יש להם לטל בהן גחלים מן המזבח, לשאתם על מזבח הפנימי לקטרת. ועל שם חמתן קרויים מחות, כמו: "לחות אש מקוד", לשון שאיבת אש ממקומה; וכן: "החמתה איש אש בחיקו". לכל פליו – כמו כל פליו.

ועשית לו מכפר מעשה רשת נחשת ועשית על- **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**

מכפר – לשון כברה שקורין קריבל"א. כמין לבוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת. ומקרא זה מסרס וכה פתרונו: ועשית לו מכפר נחשת מעשה רשת.

ונתתה אתה תחת פרב המזבח מלמטה והיתה **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**

פרב המזבח – סובב. כל דבר המקיף סביב בעגול קרוי פרב, כמו ששנינו בהכל שוחטין: אלו הן גלמי פלי עץ, כל שעתידי לשוף ולכרפב; והוא כמו שעושין חריצין עגולין בקרשי דפני התבות וספסלי העץ. אף למזבח, עשה חריץ סביבו, והיה רחבו אמה בדפנו, לנוי. והוא לסוף שלש אמות של גבהו, כדברי האומר: גבהו פי שנים פארפו; הא מה אני מקיים: "ושלש אמות קומתו", משפת סובב ולמעלה. אבל סובב להלוא הפגנים לא היה למזבח הנחשת אלא על ראשו, לפנים משרונתיו, וכן שנינו בזבחים: איזהו פרב? בין קרו לקרו, והיה רחב אמה, ולפנים מהן אמה של הלוא רגלי הפגנים; שתי אמות הללו קרויים פרב. ודקדקנו שם, והפתיב: תחת פרב המזבח מלמטה? למדנו שהפרב בדפנו הוא, ולבוש המכפר תחתיו. ומרץ המתרץ, מרי הו: חד לנוי, וחד לפגנים דלא ישתרגו. זה שפדפן – לנוי היה, ומתחתיו הלבישו המכפר, והגיע רחבו עד חצי המזבח; נמצא שהמכפר רחב אמה, והוא היה סימן לחצי גבהו, להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. וכנגדו עשוי למזבח בית עולמים חגורת חוט הסקרא באמצעו. וכבש שהיו עולין בו, אף על פי שלא פרושו בענין זה, כפר שמענו בפרשת "מזבח אדמה מעשה לי": "ולא מעלה במעלות", לא מעשה לו מעלות בכבש שלו אלא כבש חלק; למדנו שהיה לו כבש. כך שנינו במכילתא. ומזבח אדמה הוא מזבח הנחשת, שהיו ממלאין חללו אדמה במקום חנינתו, והכבש היה בדרום המזבח מבדל מן המזבח מלא חוט השערה, ורגליו מגיעין עד אמה סמוך לקלעי החצר שבדרום, כדברי האומר עשר אמות קומתו. ולדברי האומר: דברים פכתבו, שלש אמות קומתו – לא היה ארוך הכבש אלא עשר אמות; כך מצאתי במשנת ארבעים ותשע מדות. וזה שהיה מבדל מן המזבח מלא החוט, במסכת זבחים למדנוה מן המקרא.

ועשית בדים למזבח בדי עצי שטים וצפית אתם **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**

והובא את-בדיו בטבעת והיו הבדים על-שתי **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**

בטבעות – בארבע טבעות שנעשו למכפר.

נקוב לתת מעשה אתו פאשר הראה אתך בקר פו **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**
וקרנתיו על ארבע קצותיו: **וקרנתיו על ארבע קצותיו:**

יעשו:

נבוב לחת – כַּתְּרוֹמוֹ, "חֲלִיל לוחֵינִי": לוחות עצי שטים מפל צד, והחלל באמצע; ולא יהא פלו עץ אַחַד שִׁיהא עֲבִיו חֲמֵשׁ אַמּוֹת על חֲמֵשׁ אַמּוֹת, כְּמִין סָדֵן.

שביעי

פְּרֻשַׁת הַחֲצֵר

וְעֲשִׂיתָ אֵת חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן לַפֶּאֶת נֹגֵב־תִּימָנָה קִלְעִים
לְחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁזָר מֵאָה בְּאֵמָה אַרְבֵּי לַפֶּאֶה הָאֶחָת:
וְתַעֲבִיד יָת דָּרַת מִשְׁפָּנָא לְרוּחַ עֵיבַר דְּרוּמָא סְרְדִי
לְדָרְתָא דְּבוּץ שְׁזִיר מֵאָה אַמִּין אוּרְכָא לְרוּחָא חֲדָא:

קלעים – עֲשׂוּיִין כְּמִין קִלְעֵי סְפִינָה, נִקְבִים נִקְבִים מַעֲשֵׂה קִלְעִיָּה, ולא מַעֲשֵׂה אוּרְגִי. וְתַרְגּוּמוֹ "סְרְדִין", כַּתְּרוֹמוֹ שֶׁל "מִכְבָּר" הַמְתַּרְגֵּם "סְרְדָא", לְפִי שֶׁהוּא מְנַקְבִין בְּכַבְרָה. לַפֶּאֶה הָאֶחָת – כָּל הַרוּחַ קְרוּי פֶּאֶה.

וְעַמּוּדָיו עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְנִי
הָעַמּוּדִים וְחֲשִׁיקָהֶם כֶּסֶף:
וְעַמּוּדוֹהֵי עֶסְרִין וְסַמְכִיהוֹן עֶסְרִין דְּנְחֹשָׁא וְנִי עַמּוּדָיָא
וְכַבּוּשִׁיהוֹן כֶּסֶף:

ועמודיו עשרים – חֲמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד. וְאַדְנִיָּהֶם – שֶׁל הָעַמּוּדִים נְחֹשֶׁת. הָאֲדָנִים יוֹשְׁבִים עַל הָאֲרָץ, וְהָעַמּוּדִים תְּקוּעִים לְתוֹכָן. הִנֵּה עוֹשֶׂה כְּמִין קַנְדָּסִין שְׁקוּרִין פל"ש. אַרְבֵּן שֵׁשֶׁה טְפָחִים וְרַחְבּוֹן שְׁלֹשָׁה, וְטַבְעַת נְחֹשֶׁת קְבוּעָה בּוֹ בְּאֶמְצָעוֹ, וְכוּרְךָ שְׁפַת הַקֶּלַע סְבִיבֵיו בְּמִיתְרִים כְּנֶגֶד כָּל עַמּוּד וְעַמּוּד, וְתוֹלָה הַקַּנְדָּס דָּרָךְ טַבְעָתוֹ בְּאַנְקָלִיּוֹת שֶׁבְּעַמּוּד הָעֲשׂוּי כְּמִין וי"ו, רֵאשׁוֹ וְקוּרְף לְמַעְלָה וְרֵאשׁוֹ אַחַד תְּקוּעַ בְּעַמּוּד, כְּאוֹתָן שֶׁעוֹשִׂין לְהַצִּיב דְּלִתוֹת שְׁקוּרִין גּוּנ"ש. וְרַחֵב הַקֶּלַע תְּלוּי מְלֻמְטָה, וְהִיא קוֹמַת מַחְצוֹת הַחֲצֵר. וְנִי הָעַמּוּדִים – הֵם הָאֲנְקָלִיּוֹת. וְחֲשִׁיקָהֶם – מְקַפּוֹת הֵיוּ הָעַמּוּדִים בְּחוּטֵי כֶּסֶף סְבִיב, וְאִינִי יוֹדַע אִם עַל פְּנֵי כָּלֶם, אִם בְּרֵאשֵׁם, וְאִם בְּאֶמְצָעֶם; אִךְ יוֹדַע אֲנִי שֶׁחֲשׂוֹק לְשׁוֹן חֲגוּרָה, שֶׁכָּף מְצִינּוּ בְּפִילֻגֵשׁ בַּגְּבֻעָה: "וְעַמּוֹ צָמַד חֲמוּרִים חְבוּשִׁים", תַּרְגּוּמוֹ חֲשׂוֹקִים.

וְכֹן לַפֶּאֶת צְפוֹן בְּאַרְבֵּי קִלְעִים מֵאָה אַרְבֵּי וְעַמּוּדוֹ
עֲשָׂרִים וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרִים נְחֹשֶׁת וְנִי הָעַמּוּדִים
וְחֲשִׁיקָהֶם כֶּסֶף:
וְכֹן לְרוּחַ צְפוֹנָא בְּאוּרְכָא סְרְדִי מֵאָה אוּרְכָא וְעַמּוּדוֹהֵי
עֲשָׂרִין וְסַמְכִיהוֹן עֲשָׂרִין דְּנְחֹשָׁא וְנִי עַמּוּדָיָא
וְכַבּוּשִׁיהוֹן כֶּסֶף:

וְרַחֵב הַחֲצֵר לַפֶּאֶת־יָם קִלְעִים חֲמֵשִׁים אַמָּה
עַמּוּדֵיהֶם עֲשָׂרָה וְאַדְנִיָּהֶם עֲשָׂרָה:
וּפּוֹתָיָא דְּדָרְתָא לְרוּחַ מַעְרָבָא סְרְדִי חֲמֵשִׁין אַמִּין
עַמּוּדֵיהוֹן עֲשָׂרָא וְסַמְכִיהוֹן עֲשָׂרָא:

וְרַחֵב הַחֲצֵר לַפֶּאֶת קְדָמָה מְזֻרְחָה חֲמֵשִׁים אַמָּה:
וּפּוֹתָיָא דְּדָרְתָא לְרוּחַ קְדוּמָא מְדֻנְתָא חֲמֵשִׁין אַמִּין:

לפאת קדמה מזרחה – פְּנֵי הַמְּזֻרְחָה. קֶדֶם לְשׁוֹן פְּנִים, אַחֲרֵי לְשׁוֹן אַחֲרֵים; לְפִיכָף הַמְּזֻרְחָה קְרוּי קֶדֶם, שֶׁהוּא פְּנִים, וּמַעְרָב קְרוּי אַחֲרֵר, כְּמָה דְּאֵת אִמְרָ: "הֵיִם הָאֶחָדוֹן", "נִמָּא מַעְרָבָא" חֲמֵשִׁים אַמָּה – אוֹתָן חֲמֵשִׁים אַמָּה לֹא הֵיוּ סְתוּמִים כָּלֶם בְּקִלְעִים, לְפִי שֶׁשֶׁם הַפֶּתַח; אֲלֵא חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה קִלְעִים לְכַתְּףַּי הַפֶּתַח מִכָּאן, וְכֹן לְכַתְּףַּי הַשְּׁנִיָּתִי; גִּישָׁאָר רַחֵב חֲלַל הַפֶּתַח בֵּינֵתַם עֲשָׂרִים אַמָּה, וְזֶהוּ שְׁנַאֲמַר: "וּלְשַׁעַר הַחֲצֵר מִסֹּף עֲשָׂרִים אַמָּה", וּלְיוֹן לְמִסֹּף כְּנֶגֶד הַפֶּתַח, עֲשָׂרִים אַמָּה אַרְבֵּי כְּרַחֵב הַפֶּתַח.

וְחֲמֵשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה קִלְעִים לַפֶּתַח עַמּוּדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:
וְחֲמֵשׁ עֲשָׂרֵי אַמִּין סְרְדִי לְעַבְרָא עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא
וְסַמְכִיהוֹן תְּלָתָא:

עמדיהם שלושה – חֲמֵשׁ אַמּוֹת בֵּין עַמּוּד לְעַמּוּד: בֵּין עַמּוּד שְׁבַרְאֵשׁ הַדְּרוֹם, הָעוֹמֵד בְּמִקְצוֹעַ דְּרוּמִית מְזֻרְחִית, עַד עַמּוּד שֶׁהוּא מִן הַשְּׁלֹשָׁה שְׁבַמְזֻרְחָה – חֲמֵשׁ אַמּוֹת, וּמִמֶּנּוּ לְשֵׁנֵי חֲמֵשׁ אַמּוֹת, וּמִן הַשְּׁנֵי לְשֵׁלִישֵׁי חֲמֵשׁ אַמּוֹת; וְכֹן לְכַתְּףַּי הַשְּׁנִיָּתִי. וְאַרְבָּעָה עַמּוּדִים לְמִסֹּף, הֵרִי עֲשָׂרָה עַמּוּדִים לְמְזֻרְחָה, כְּנֶגֶד עֲשָׂרָה לְמַעְרָב.

וּלְכַתְּףַי הַשְּׁנִיָּתִי חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה קִלְעִים עַמּוּדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה:
וּלְעַבְרָא תְּנִינָא חֲמֵשִׁים עֲשָׂרֵי סְרְדִין עַמּוּדֵיהוֹן תְּלָתָא
וְסַמְכִיהוֹן תְּלָתָא:

וּלְשַׁעַר הַחֲצֵר מִסֹּף וְעֲשָׂרִים אַמָּה תְּכַלֵּת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שְׁנֵי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מַעֲשֵׂה רִגְמַת עַמּוּדֵיהֶם
אַרְבָּעָה וְאַדְנִיָּהֶם אַרְבָּעָה:
וּלְתַרְע דָּרְתָא פְּרָסָא עֲשָׂרִין אַמִּין דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָן
וְצַבַּע זְהוּרִי וְבוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד צִיִּיר עַמּוּדֵיהוֹן אַרְבָּעָא
וְסַמְכִיהוֹן אַרְבָּעָא:

כָּל־עַמּוּדֵי הַחֲצֵר סְבִיב מְחֲשָׁקִים כֶּסֶף וְנִיָּהֶם כֶּסֶף
וְאַדְנִיָּהֶם נְחֹשֶׁת:
כָּל עַמּוּדֵי דָּרְתָא סְחוּר סְחוּר מְכוּבָּשִׁין כֶּסֶף וְנִיָּהוֹן כֶּסֶף
וְסַמְכִיהוֹן דְּנְחֹשָׁא:

כל עמודי החצר סביב וגומר – לפי שלא פרש ונין נחשוקים ואדני נחשת אלא לצפון ולדרום, אבל למזרח ולמערב לא נאמר ונין נחשוקים ואדני נחשת, לכה בא ולמד כאן.

אָרְךְ הַחֲצֵר מְאֵה בְּאַמָּה וְרַחֵב וְחַמְשֵׁים בְּחַמְשֵׁים | אֲוֶרְכָא דְדִרְתָא מְאָה אַמִּין וּפּוּתֵיא תַמְשִׁין בְּחַמְשִׁין וְקַמָּה חַמְשׁ אַמּוֹת שְׁשׁ מְשַׁזָּר וְאַדְנִיָּהֶם נַחֲשֵׁת:
וְרוּמָא חַמִּישׁ אַמִּין דְּבוּיָן שְׁזִיר וְסַמְכִיהוּן דְּנַחֲשָׂא:

אָרְךְ הַחֲצֵר – הַצֵּפוֹן וְהַדְּרוֹם שָׁמֶן הַמְזֻרָח לְמַעְרָב, מְאָה בְּאַמָּה. וְרַחֵב חַמְשֵׁים בְּחַמְשֵׁים – חֲצֵר שְׁבַמְזֻרָח הִיְתָה מְרַבַּעַת חַמְשֵׁים עַל חַמְשֵׁים. שְׁהַמְשָׁן אָרְכוֹ שְׁלֹשִׁים וְרַחְבּוֹ עֶשְׂרִי; הַעֲמִיד מְזֻרָח פְּתוּחָה בְּשִׁפְתֵי חַמְשֵׁים הַחִיצוֹנִים שֶׁל אָרְךְ הַחֲצֵר, נִמְצָא כְּלוֹ בְּחַמְשֵׁים הַפְּנִימִים, וְכִלְהָ אָרְכוֹ לְסוּף שְׁלֹשִׁים. נִמְצָאוּ עֲשָׂרִים אַמָּה רֵנַח לְאַחֲזִירָיו בֵּין הַקְּלָעִים שְׁבַמְעָרָב לִירִיעוֹת שֶׁל אַחֲזִירֵי הַמְשָׁן. וְרַחֵב הַמְשָׁן עֶשְׂרֵי אַמּוֹת בְּאַמְצַע רַחֵב הַחֲצֵר, נִמְצָאוּ לוֹ עֲשָׂרִים אַמָּה רֵנַח לְצֵפוֹן וְלְדְרוֹם מִן קְלָעֵי הַחֲצֵר לִירִיעוֹת הַמְשָׁן, וְכֵן לְמַעְרָב; וְחַמְשֵׁים עַל חַמְשֵׁים חֲצֵר לְפָנָיו. וְקוּמָה חַמְשׁ אַמּוֹת – גְּבֵה מְחֻצוֹת הַחֲצֵר, וְהוּא רַחֵב הַקְּלָעִים. וְאַדְנִיָּהֶם נַחֲשֵׁת – לְהַבִּיא אֲדָנֵי הַמְסָד. שְׁלֹא תֹאמַר: לֹא נִאֲמְרוּ אֲדָנֵי נַחֲשֵׁת אֶלָּא לְעַמּוּדֵי הַקְּלָעִים, אֲבָל אֲדָנֵי הַמְסָד שֶׁל מִין אַחֵר הָיוּ; כִּף נִרְאָה בְּעֵינַי, שְׁלֹכָה חֲזָר וּשְׁנָאוּ.

לְכָל כְּלֵי הַמְשָׁן בְּכָל עֲבֻדָתוֹ וְכָל־יִתְדוֹתָיו וְכָל־
יִתְדֵת הַחֲצֵר נַחֲשֵׁת:
לְכָל מְנֵי מִשְׁפָּנָא בְּכָל פּוּלְחָנֵיהּ וְכָל סְפוּהֵי וְכָל סְפֵי דִרְתָא דְּנַחֲשָׂא:

לְכָל כְּלֵי הַמְשָׁן – שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לְהַקְמָתוֹ וְלְהוֹרְדוֹתוֹ, כַּגּוֹן מַקְבּוֹת לְתַקְעַת יְמִדוֹת וְעַמּוּדִים. יְמִדוֹת – כַּמִּין נִגְרֵי נַחֲשֵׁת, עֲשׂוּיִין לִירִיעוֹת הָאֵהָל וְלְקְלָעֵי הַחֲצֵר, קִשּׁוּרִים בְּמִיתְרִים סָבִיב סָבִיב בְּשִׁפּוּלֵיהֶן כְּדֵי שְׁלֹא תִהְיֶה הָרוּחַ מִגְבִּיהֶתָן; וְאִינִי יוֹדַע אִם תְּחַוְּבִין בְּאַרְז, אוֹ קִשּׁוּרִין וּתְלוּיִין וְכַבְדָּן מְכַבֵּד שְׁפוּלֵי הִירִיעוֹת שְׁלֹא יְנוּעוּ בְרוּחַ. וְאוּמַר אֲנִי שְׁשָׁמֶן מוֹכִיחַ עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם תְּקוּעִין בְּאַרְז, לְכָה נִקְרְאוּ יְמִדוֹת; וּמִקְרָא זֶה מְסִיעֵנִי: "אֵהָל בַּל יִצְעַן בַּל יִסַּע יְמִדוֹתָיו לְנֻצַח".

המשך נ"ך:

וְהַשְׁבַּע לְעֲשִׂיר אֵינְנוּ מְנִיחַ לוֹ לִישׁוֹן: יֵגֶשׁ רַעְה
חוֹלָה רְאִיתִי תַחַת הַשְּׁמֶשׁ עוֹשֵׂר שְׁמֹר לְבַעֲלָיו
לְרַעְתּוֹ: **וְאַבְד הָעוֹשֵׂר הֵהוּא בְּעַנְיָן רַע וְהוֹלִיד בּוֹן**
וְאִין בִּידוֹ מְאוּמָה: יֵבְאָשֵׁר יֵצֵא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם
יָשׁוּב לְלֶכֶת כְּשֶׁבֵּא וּמְאוּמָה לֹא־יֵשֵׂא בְּעַמְלוֹ
שִׁילָף בִּידוֹ: וְגַם־זֶה רַעְה חוֹלָה כְּל־עַמַּת שֶׁבֵּא
כֵּן יִלָּךְ וּמֵה־יִתְרוֹן לוֹ שִׁיעַמְל לְרוּחַ: וְגַם כְּל־יִמְיוֹ
בְּחַשְׁדֵּי יֹאכֵל וְכַעַס הַרְבֵּה וְחִלּוֹ וְקִצְף: יֵהֲגֶה
אֲשֶׁר־רְאִיתִי אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר־יִפֶּה לְאַכּוֹל־וְלִשְׁתּוֹת
וְלִרְאוֹת טוֹבָה בְּכָל־עַמְלוֹ | שִׁיעַמְל תַּחַת־הַשְּׁמֶשׁ
מִסְפָּר יְמֵי־חַיָּו אֲשֶׁר־נִתְּנוּ־לוֹ הָא־לֵהִים כִּי־הוּא
חֶלְקוֹ: וְגַם כְּל־הָאֲדָם אֲשֶׁר נִתְּנוּ־לוֹ הָא־לֵהִים
עוֹשֵׂר וְנִכְסִים וְהַשְׁלִיטוֹ לְאַכֵּל מִמֶּנּוּ וְלִשְׂאֵת אֶת־
חֶלְקוֹ וְלִשְׁמַח בְּעַמְלוֹ זֶה מַתַּת א־לֵהִים הִיא: יֵשִׁי
לֹא הַרְבֵּה יִזְכָּר אֶת־יְמֵי חַיָּיו כִּי הָא־לֵהִים מַעֲנֶה
בְּשִׂמְחַת לְבוֹ:

ד אִיכָה יוּעַם זָהָב יִשְׁנֵא הַפֶּתַח הַטּוֹב תִּשְׁתַּפְּכֶנָּה
אֲבִי-קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל-חֻצוֹת: **ב** בְּגִי צִיּוֹן הַיְקָרִים
הַמְסֻלָּאִים בַּפֶּז אִיכָה נִחְשְׁבוּ לַנְּבִלֵי-חֶרֶשׁ מַעֲשֵׂה
יְדֵי יוֹצֵר: **ג** גַּם-תַּנְיִם תִּלְצוּ שֵׁד הַיַּיִקוּ גּוֹרִיגָהוּ בַת-
עַמִּי לְאֶכְזָר פִּיעֵינִים בַּמִּדְבָּר: **ד** דְּבַק לְשׁוֹן יוֹגֵק
אֶל-חִפּוֹ בַצֹּמָא עוֹלָלִים שְׁאֵלוּ לְחֵם פֶּרֶשׁ אִין
לְחֵם: **ה** הָאֲכָלִים לַמַּעֲדָנִים נִשְׁמּוּ בַחֻצוֹת הָאֲמִנִים
עָלַי תוֹלַע חֲבָקוּ אֲשַׁפְּתוֹת: **ו** וַיִּגְדַּל עֵוֹן בַּת-עַמִּי
מִחֻטְאֵת סֶדֶם הַהַפּוּכָה כְּמוֹ-רָגַע וְלֹא-תָלוּ בָּהּ
יָדַיִם: **ז** זָכּוּ גּוֹזֵרֶיהָ מִשְׁלַג צִחּוּ מִחֲלָב אֲדָמוּ עֲצָם
מִפְּנִינִים סַפִּיר גִּזְרָתָם: **ח** חֲשָׁךְ מִשְׁחֹרֵת תֵּאָרֵם לֹא
נִפְרוּ בַחֻצוֹת צָפַד עוֹרֵם עַל-עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה
כְּעֵץ: **ט** טוֹבִים הָיוּ חֲלִלֵי-חֶרֶב מִחֲלָלֵי רַעֲב שֶׁהֵם
יִזְבוּ מִדְּקָרִים מִתְּנוּבָת שַׁדִּי: **י** יְדֵי נָשִׁים רַחֲמַנְיּוֹת
בִּשְׁלוּ יַלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוּ בַשֶּׁבֶר בַּת-עַמִּי:
יא כָּלָה י-הוָה אֶת-חֲמָתוֹ שִׁפְךָ חֶרוֹן אַפּוֹ וַיִּצַּת-אֵשׁ
בַּצִּיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֻדְתֶּיהָ: **יב** לֹא הָאֲמִינוּ מַלְכֵי-אֶרֶץ
כָּל יִשְׁבֵי תְּבֵל כִּי יָבֹא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַם:
יג מִחֻטְאֵוֹת נְבִיאֶיהָ עֹנֹת כַּהֲנִיָּה הַשֹּׁפְכִים בְּקִרְבָּהָ
דָּם צַדִּיקִים: **יד** נָעוּ עוֹרִים בַּחֻצוֹת נִגְאָלוּ בְּדָם בְּלֹא
יוֹכְלוּ יִגְעוּ בַלְבָּשֵׁיהֶם: **טו** סִירוּ טִמְאָה קָרְאוּ לָמוּ
סוּרוּ סוּרוּ אֶל-תִּגְעוּ כִּי נָצוּ גַם-נָעוּ אָמְרוּ בַּגּוֹלִם
לֹא יוֹסֵפוּ לָגוֹר: **טז** פָּנֵי י-הוָה חֲלָקָם לֹא יוֹסִיף
לְהַבִּיטָם פָּנֵי כַהֲנִים לֹא נִשְׂאוּ וַיִּזְקְנוּ לֹא חֲנָנוּ:
יז עוֹדִינוּ תִכְלִינָה עֵינֵינוּ אֶל-עֲזָרָתָנוּ הִבַּל בַּצַּפְּנִיתָנוּ
צָפִינוּ אֶל-גּוֹי לֹא יוֹשֵׁעַ: **יח** צָדּוֹ צַעֲדֵינוּ מִלְכַת
בְּרַחֲבֵינוּ קָרַב קִצְנוּ מְלֹאוּ יָמֵינוּ כִּי-בָא קִצְנוּ:
יט קָלִים הָיוּ רִדְפֵינוּ מִנְּשָׂרֵי שָׁמַיִם עַל-הַתְּהָרִים
דָּלְקָנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ: **כ** רוּחַ אֶפְרַיִם מִשִּׁית י-הוָה
נִלְכַד בְּשִׁתִּיתוֹתָם אֲשֶׁר אָמְרָנוּ בְּצִלּוֹ גִתִּיָּה בַּגּוֹיִם:
כא שִׁישִׁי וְשִׁמְחִי בַת-אֲדוֹם יוֹשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ עֹיִן גַּם-
עָלֶיךָ תַעֲבֹר-פּוֹס תִּשְׁפְּרֵי וְתִתְעַרְרֵי: **כב** תַּם-עֹנֵךְ
בַּת-צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהִגְלוֹתְךָ פֶקֶד עֹנֵךְ בַּת-אֲדוֹם
גָּלָה עַל-חֻטְאֵתֶיךָ:

ה זָכַר י-הוָה מַה-הָיָה לָנוּ הַבִּיטָה וְרָאָה אֶת-
חַרְפְּתָנוּ: **ב** נִחַלְתָנוּ גַּהֲפָכָה לְזָרִים בְּתֵינוּ לְנִכְרִים:

ב יְתוּמִים הָלִינוּ וְאִין אָב אֲמַתִּינוּ כָּאֲלֻמָּנוֹת:
ג מִיָּמֵינוּ בְּכֶסֶף שְׁתֵּינוּ עֲצִינוּ בְּמַחֲרִיר יָבֹאוּ: **ד** עָל
צוּאֲרָנוּ נִרְדְּפָנוּ נִגְעָנוּ וְלֹא הוֹנַח-לָנוּ: **ה** מִצָּרִים נִתְּנוּ
לְד אֲשׁוּר לְשִׁבְעַת לְחֵם: **ו** אֲבַתִּינוּ חֲטָאוּ וְאִינָם
וְאִנְחָנוּ עֹנֵתֵיהֶם סָבְלוּ: **ז** עַבְדִּים מְשָׁלוּ בָנוּ פָרַק
אִין מִיָּדָם: **ח** בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לְחַמָּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב
הַמִּדְבָּר: **ט** עוֹרָנוּ כַּתְנוּר נִכְמְרוּ מִפְּנֵי זַלְעָפוֹת רַעֲב:
י נָשִׁים בַּצִּיּוֹן עָנּוּ בַתְּלַת בְּעַרְי יְהוּדָה: **יא** שָׂרִים
בִּיָּדָם נָתְלוּ פָנֵי זִקְנִים לֹא נִהְדָּרוּ: **יב** בַּחֻרִים טָחֹן
נִשְׂאוּ וַנְּעָרִים בְּעֵץ כְּשָׁלוּ: **יג** זִקְנִים מִשְׁעַר שְׁכֵתוֹ
בַּחֻרִים מִגִּינָתָם: **יד** שָׁבַת מִשׁוֹשׁ לָבָנוּ נִהַפְּךָ לְאֶבֶל
מִחֲלָנוּ: **טו** נִפְלְהָ עֲטָרַת רֹאשֵׁנוּ אוֹיֵב-נָא לָנוּ כִּי
חֲטָאנוּ: **טז** עַל-זֶה הָיָה דָוָה לָבָנוּ עַל-אֱלֹהֵי חֲשָׁכוֹ
עֵינֵינוּ: **יז** עַל הַר-צִיּוֹן שִׁשְׁמָם שׁוֹעֲלִים הִלְכוּ-כוּ:
יח אַתָּה י-הוָה לְעוֹלָם תִּשָּׁב כְּסֹאֶךָ לְדוֹר וָדוֹר: **יט** לָמָּה
לְנִצַּחַת תִּשְׁפַּחְנוּ תַעֲזֹבָנוּ לְאֶרֶץ יָמִים: **כ** הַשִּׁיבָנוּ
י-הוָה אֱלֹהֵי וַנְּשׁוּבָה חֲדָשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: **כא** כִּי אִם-
מָאֵס מֵאֲסִתָּנוּ קִצְפַת עָלֵינוּ עַד-מָאֵד:

כב הַשִּׁיבָנוּ י-הוָה אֱלֹהֵי וַנְּשׁוּבָה חֲדָשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם:

מַגִּלַת קִהְלָת

א אֲדַבְרִי קִהְלָת בְּרִדְוֹד מִלֶּךָ בִּירוּשָׁלַם: **ב** הַבֵּל
הַבָּלִים אָמַר קִהְלָת הַבֵּל הַבָּלִים הַפֵּל הַבֵּל: **ג** מַה-
יִתְרוֹן לְאָדָם בְּכָל-עֲמָלוֹ שִׁיעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמַשׁ:
ד דוֹר הַלֶּהֱדוֹ וְדוֹר בָּא וְהָאֶרֶץ לְעוֹלָם עֲמֹדַת: **ה** וַיִּזְרַח
הַשָּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ וְאֶל-מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זוֹרַח הוּא
שָׁם: **ו** הוֹלֵךְ אֶל-דָּרוֹם וְסוּבֵב אֶל-צָפוֹן סוּבֵב סוּבֵב
הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל-סִבִּיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ: **ז** כָּל-הַנְּחָלִים
הַלְכִים אֶל-הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנוּ מְלֵא אֶל-מְקוֹם
שֶׁהַנְּחָלִים הַלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לְלֶכֶת: **ח** כָּל-
הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא-יִוָּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא-תִשְׁבַּע
עֵינָי לְרֹאוֹת וְלֹא-תִמְלֵא אֲזֵן מִשְׁמָע: **ט** מַה-נִּשְׁתַּהֲיָה
הוּא שְׁתַּהֲיָה וּמַה-שִּׁנְעֵשָׂה הוּא שִׁנְעֵשָׂה וְאִין כָּל-
חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: **י** יֵשׁ דְּבָר שִׁיאֲמַר רֹאה-זֶה
חֲדָשׁ הוּא כְּבָר הָיָה לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה מִלְּפָנֵינוּ:
יא אִין זְכָרוֹן לְרֹאשֻׁנִים וְגַם לְאַחֲרָנִים שְׁתַּהֲיָה לֹא-

יְהִי לָהֶם זִכְרוֹן עִם שְׂיֵהָיו לְאַחֲרָנָה: **ב** אֲנִי קִהַלְתִּי
הֵינִי מִלֶּדֶד עַל־יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם: **ג** וְנָתַתִּי אֶת־
לְבִי לְדָרוּשׁ וּלְתוֹר בְּחֻמָּה עַל כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה
תַּחַת הַשָּׁמַיִם הוּא | עֲנִינוּ רַע נָתַן אֶל־לֵהִים לְבִנֵי
הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ: **ד** רָאִיתִי אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים
שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם וְהִנֵּה הַכֹּל הִבֵּל וְרַעוּת רֹחַ:
ה מַעֲנוֹת לֹא־יִוָּכַל לִתְקוֹן וְחֶסְרוֹן לֹא־יִוָּכַל לְהַמְנוֹת:
ו דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם־לִבִּי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הַגִּדְלֹתִי
וְהוֹסַפְתִּי חֻמָּה עַל כָּל־אֲשֶׁר־הֵינָה לְפָנַי עַל־
יְרוּשָׁלַם וּלְבִי רָאָה הַרְבֵּה חֻמָּה וְדַעַת: **ז** וְאַתְּגַה
לְבִי לְדַעַת חֻמָּה וְדַעַת הוֹלֵלֶת וְשִׁכְלוֹת יִדְעֵתִי
שָׁגַם־זֶה הוּא רַעְיוֹן רֹחַ: **ח** כִּי בָרַב חֻמָּה רַב־כָּעֵס
וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מִכְּאוֹב:

ב אֲמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לִכְהֵנָּה אֲנֹסְכָה בְּשִׁמְחָה
וְרָאָה בְּטוֹב וְהִנֵּה גַם־הוּא הִבֵּל: **ב** לְשִׁחּוֹק אֲמַרְתִּי
מִהוֹלֵל וּלְשִׁמְחָה מִהֵיזָה עֲשֶׂה: **ג** תָּרַתִּי בְּלִבִּי
לְמַשׁוֹד בִּינִי אֶת־בְּשָׂרִי וּלְבִי נִהַג בְּחֻמָּה וּלְאַחַז
בְּסִכְלוֹת עַד אֲשֶׁר־אַרְאֶה אִי־זֶה טוֹב לְבִנֵי הָאָדָם
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם מִסְפָּר יָמֵי חַיֵּיהֶם:
ד הַגִּדְלֹתִי מַעֲשֵׂי בְּנֵי לִי בְּתִים וְנִטְעַתִּי לִי כְּרָמִים:
ה עֲשִׂיתִי לִי גִּנּוֹת וּפְרָדְסִים וְנִטְעַתִּי בָהֶם עֵץ כָּל־
פְּרִי: **ו** עֲשִׂיתִי לִי בָּרְכוֹת מַיִם לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר
צוּמַח עֵצִים: **ז** קִנִּיתִי עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת וּבְנֵי־בַיִת
הָיָה לִי גַם מִקְנֵה בָּקָר וְצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי מִכֹּל
שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלַם: **ח** כִּנְסֵתִי לִי גַם־כֶּסֶף וְזָהָב
וּסְגַלַת מְלָכִים וְהַמְדִינּוֹת עֲשִׂיתִי לִי שָׂרִים וְשָׂרוֹת
וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי הָאָדָם שָׂדֵה וְשָׂדוֹת: **ט** וְגִדְלֹתִי
וְהוֹסַפְתִּי מִכֹּל שֶׁהֵינָה לְפָנַי בִּירוּשָׁלַם אֶף חֻמָּתִי
עֲמֻדָה לִי: **י** וְכֹל אֲשֶׁר שָׂאֵלוּ עֵינָי לֹא אֲצַלְתִּי מֵהֶם
לֹא־מִנְעַתִּי אֶת־לִבִּי מִכָּל־שִׁמְחָה כִּי־לְבִי שָׂמַח
מִכָּל־עֲמָלִי וְזֶה־הֵינָה חֶלְקִי מִכָּל־עֲמָלִי: **יא** וּפְגַנִּיתִי
אֲנִי בְּכָל־מַעֲשֵׂי שֶׁעֲשׂוּ יָדַי וּבְעֲמָל שֶׁעֲמַלְתִּי
לַעֲשׂוֹת וְהִנֵּה הַכֹּל הִבֵּל וְרַעוּת רֹחַ וְאִין יִתְרוֹן
תַּחַת הַשָּׁמַיִם: **יב** וּפְגַנִּיתִי אֲנִי לְרָאוֹת חֻמָּה וְהוֹלֵלוֹת
וּסִכְלוֹת כִּי | מִה הָאָדָם שִׁיבּוֹא אַחֲרַי הַמְּלֶדֶת אֶת
אֲשֶׁר־כָּבַר עֲשׂוּהוּ: **יג** וְרָאִיתִי אֲנִי שֶׁנִּשׁ יִתְרוֹן

לְחֻמָּה מִן־הַסִּכְלוֹת כִּי־תָרוֹן הָאֵוֶר מִן־הַחֶשֶׁךְ:
יד הֶחֱכַם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַפְסִיל בְּחֶשֶׁךְ הוֹלֶדֶת
וְיַדְעַתִּי גַם־אֲנִי שִׁמְקַרְהָ אֶחָד יִקְרָה אֶת־כָּל־כָּל־כָּל־
טו וְאֲמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כִּמְקַרְהָ הַפְסִיל גַם־אֲנִי יִקְרָנִי
וְלָמָּה חֻמָּתִי אֲנִי אֲזִי יִתֵּר וְדַבַּרְתִּי בְּלִבִּי שָׁגַם־זֶה
הִבֵּל: **טז** כִּי אִין זִכְרוֹן לְחֻמָּה עִם־הַפְסִיל לְעוֹלָם
בְּשִׁכְבָּר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל גִּשְׁפָּח וְאִיךָ יָמוֹת
הַחֻמָּה עִם־הַפְסִיל: **יז** וְשָׁנֵאתִי אֶת־הַחַיִּים כִּי רַע
עָלִי הַמַּעֲשֶׂה שֶׁנַּעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם כִּי־הַכֹּל הִבֵּל
וְרַעוּת רֹחַ: **יח** וְשָׁנֵאתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עֲמָלִי שֶׁאֲנִי
עֹמֵל תַּחַת הַשָּׁמַיִם שֶׁאֲנִי־חָנוּ לְאָדָם שִׂיֵּהָיָה אַחֲרַי:
יט וְיָמֵי יוֹדַע הַחֻמָּה יִהְיֶה אִו סָכָל וְיִשְׁלַט בְּכָל־עֲמָלִי
שֶׁעֲמַלְתִּי וְשִׁחְמַתִּי תַּחַת הַשָּׁמַיִם גַּם־זֶה הִבֵּל:
כ וּסְבוֹתִי אֲנִי לִיֵּאֵשׁ אֶת־לְבִי עַל כָּל־הָעֲמָל
שֶׁעֲמַלְתִּי תַּחַת הַשָּׁמַיִם: **כא** כִּי־יִנַּשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ
בְּחֻמָּה וּבְדַעַת וּבְכֶשֶׁר וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עֲמַל־בוֹ
יִתְגַּבֵּר חֶלְקוֹ גַּם־זֶה הִבֵּל וְרַעַה רַבָּה: **כב** כִּי מִה־הַנְּהָה
לְאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ וּבְרַעְיוֹן לְבוֹ שֶׁהוּא עֹמֵל תַּחַת
הַשָּׁמַיִם: **כג** כִּי כָּל־יָמָיו מִכְּאוֹבִים וְכָעֵס עֲנִינוּ גַם־
בְּלִילָה לֹא־שָׁכַב לְבוֹ גַּם־זֶה הִבֵּל הוּא: **כד** אִין־טוֹב
בְּאָדָם שִׁיֵּאֲכַל וְשִׁתֵּה וְהִרְאָה אֶת־נַפְשׁוֹ טוֹב
בְּעֲמָלוֹ גַּם־זֶה רָאִיתִי אֲנִי כִּי מִיָּד הָאֵל־לֵהִים הִיא:
כה כִּי מִי יֵאֲכַל וּמִי יִחַוֵּשׁ חוּץ מִמֶּנִּי: **כו** כִּי לְאָדָם
שֶׁטוֹב לְפָנָיו נָתַן חֻמָּה וְדַעַת וְשִׁמְחָה וְלַחֻטְאִ
נָתַן עֲנָנוּ לְאֶסֶף וּלְכַנוּס לְתַת לְטוֹב לְפָנַי הָאֵל־לֵהִים
גַּם־זֶה הִבֵּל וְרַעוּת רֹחַ:

ג לְכָל זְמַן וְעַת לְכָל־חֶפֶץ תַּחַת הַשָּׁמַיִם: **ב** עַת
לְלֶדֶת וְעַת לְמוֹת עַת לְטַעַת וְעַת לְעַקּוֹר נְטוּעַ: **ג** עַת
לְהַרוֹג וְעַת לְרַפּוֹא עַת לְפָרוֹץ וְעַת לְבָנוֹת: **ד** עַת
לְבָבוֹת וְעַת לְשִׁחּוֹק עַת סְפוֹד וְעַת רְקוֹד: **ה** עַת
לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים וְעַת כְּנוּס אֲבָנִים עַת לְחַבּוֹק וְעַת
לְרַחֵק מִחֻבָּק: **ו** עַת לְבַקֵּשׁ וְעַת לְאַבֵּד עַת לְשָׁמוֹר
וְעַת לְהַשְׁלִיךְ: **ז** עַת לְקַרְוֵעַ וְעַת לְתַפּוֹר עַת לְחַשׂוֹת
וְעַת לְדַבֵּר: **ח** עַת לְאַהֵב וְעַת לְשֹׂנֵא עַת מִלְחָמָה
וְעַת שְׁלוֹם: **ט** מִה־יִתְרוֹן הַעוֹשֶׂה בְּאֲשֶׁר הוּא עֹמֵל:
רָאִיתִי אֶת־הָעֲנָנוּ אֲשֶׁר נָתַן אֶל־לֵהִים לְבִנֵי הָאָדָם

לענות בו: **א** את-הפל עשה יפה בעתו גם את- העלם נתן בלבם מבלי אשר לא-ימצא האדם את-המעשה אשר-עשה הא-להים מראש ועד- סוף: **ב** ידעתי כי אין טוב בם כי אם-לשמוח ולעשות טוב בחייו: **ג** וגם פל-האדם שיאכל ושתה וראה טוב בכל-עמלו מתת א-להים היא: **ד** ידעתי כי פל-אשר יעשה הא-להים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף ומצנו אין לגרע והא- להים עשה שיראו מלפניו: **ה** מה-שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והא-להים יבקש את- גרדף: **ו** ועוד ראיתי תחת השמש מקום המשפט שמה הרשע ומקום הצדק שמה הרשע: **ז** אמרתי אני בלבי את-הצדיק ואת-הרשע ישפט הא-להים פייעת לכל-חפץ ועל פל-המעשה שם: **ח** אמרתי אני בלבי על-דברת בני האדם לברם הא-להים ולראות שהם-בהמה המה להם: **ט** כי מקרה בני-האדם ומקרה הבהמה ומקרה אחד להם פמות זה פון מות זה ורוח אחד לכל ומותר האדם מן-הבהמה אין כי הפל הכל: **י** הפל הולך אל-מקום אחד הפל היה מן-העפר והפל שב אל- העפר: **יא** מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה ורוח הבהמה הירדת היא למטה לארץ: **יב** וראיתי כי אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו פיי-הוא חלקו פיי מי יביאנו לראות במה שיהיה אחריו:

ד **א** ושבתי אני ואראה את-פל-העשקים אשר נעשים תחת השמש והנה | דמעתי העשקים ואין להם מנחם ומינד עשקיהם פת ואין להם מנחם: **ב** ושבח אני את-המתים שפבר מתו מן-החיים אשר המה חיים עדנה: **ג** וטוב משניהם את אשר- עזו לא הנה אשר לא-ראה את-המעשה הרע אשר נעשה תחת השמש: **ד** וראיתי אני את-פל- עמל ואת פל-פשרון המעשה פיי היא קנאת-איש מרעהו גם-נה הכל ורעות רוח: **ה** הפסיל חבק את- ידיו ואכל את-בשרו: **ו** טוב מלא כף גחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח: **ז** ושבתי אני ואראה הכל

תחת השמש: **ח** נש אחד ואין שני גם פון ואח אין- לו ואין קץ לכל-עמלו גם-עיניו לא-תשבע עשר ולמי | אני עמל ומחסר את-נפשי מטובה גם-נה הכל ועניו רע הוא: **ט** טובים השנים מן-האחד אשר יש-להם שבר טוב בעמלם: **י** פיי אם-יפלו האחד יקום את-חברו ואילו האחד שיפול ואין שני להקימו: **יא** גם אם-ישפכו שנים וחס להם ולאחד איך יחם: **יב** ואם-יתקפו האחד השנים יעמדו נגדו והחוט המשלש לא במהרה ינתק: **יג** טוב ילד מספן וחכם ממלך זקן וכסיל אשר לא- ידע להזהר עוד: **יד** פיי-מבית הסורים יצא למלך פיי גם במלכותו נולד רש: **טו** ראיתל את-פל-החיים המהלכים תחת השמש עם הילד השני אשר יעמד תחתיו: **טז** אין-קץ לכל-העם לכל אשר-היה לפניהם גם האחרונים לא ישמחו-בו פיי-גם-נה הכל ורעיון רוח: **יז** שמר רגלך פאשר תלך אל- בית הא-להים וקרוב לשמע מתת הפסילים זבח פיי-אינם יודעים לעשות רע:

ה **א** אל-תבהל על-פיה ולבך אל-ימהר להוציא דבר לפני הא-להים פיי הא-להים בשמים ואתה על-הארץ על-פון יהיו דבריה מעטים: **ב** פיי בא החלום ברב עניו וקול פסיל ברב דברים: **ג** פאשר תדר נדר לא-להים אל-תאחר לשלמו פיי אין חפץ בפסילים את אשר-תדר שלם: **ד** טוב אשר לא- תדר משתדור ולא תשלם: **ה** אל-תתן את-פיה לחטיא את-בשרך ואל-תאמר לפני המלאך פיי שגגה היא למה יקצר הא-להים על-קולך ותכל את-מעשה ידיך: **ו** פיי ברב חלמות והבלים ודברים הרבה פיי את-הא-להים ירא: **ז** אם-עשק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל-תתמה על- החפץ פיי גבה מעל גבה שמר וגבהים עליהם: **ח** ויתרון ארץ בפל היא הוא מלך לשדה נעבד: **ט** אהב פספ לא-ישבוע פספ ומיי-אהב בהמון לא תבואה גם-נה הכל: **י** ברבות הטובה רבו אוכליה ומה-פשרון לבעליה פיי אם-ראות עיניו: **יא** מתוקה שנת העבד אם-מעט ואם-הרבה יאכל

ספר ראשון והוא ספר המדע

הלכותיו חמש, וזה הוא ספרו: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה וחקות הגויים, הלכות תשובה.

הלכות יסודי התורה

יש בכללן עשר מצוות שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: לידע שיש שם אלוה; שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'; ליחדו; לאהבו; ליראה ממנו; לקדש שמו; שלא לחלל את שמו; שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; לשמע מן הנביא המדבר בשמו; שלא לנסותו. ובאור כל המצוות האלו בפרקים אלו.

וכבר בעיקר, שזה הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו.

א, ה' אלוה זה אחד הוא אינו לא שנים ולא יתר על שנים, אלא אחד, שאין ביהודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם: לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה, ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות; אלא יחוד שאין יחוד אחר כמותו בעולם.

א, אלו היו האלוהות הרבה היו גופין וגויות, מפני שאין הנמנין השווין במציאתן נפרדין זה מזה אלא במאדעין שיארעו הגופות והגויות. ואלו היה היוצר גוף וגויה היה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ. וכל שיש לו קץ ותכלית, יש לבוחו קץ וסוף.

א, ואלהינו ברוך שמו, הואיל וכוחו אין לו קץ ואינו פוסק, שחרי הגלגל סובב תמיד, אין בוחו פוח גוף. והואיל ואינו גוף, לא יארעו מארעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר; לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד. ודיעת דבר זה מצות עשה, שנאמר "ה' אלהינו, ה' אחד".

א, חרי מפרש בתורה ובנביא, שאין תקדוש ברוך הוא גוף וגויה: שנאמר "כי ה' אלהיכם, הוא האלהים בשמים ממצל ועל הארץ מתחת", והגוף לא יהיה בשני מקומות. ונאמר "כי לא ראיתם, כל תמונה", ונאמר "ואל מי

הלכות יסודי התורה פרק א

א, יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם מצוי ראשון. והוא ממציא כל הנמצא; וכל הנמצאים מן שמים וארץ ומה ביניהם, לא נמצאו אלא מאמתת המצאו. ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להמצאות. ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים, הוא לבדו יהיה מצוי ולא יבטל הוא לבטולם: שכל הנמצאים צריכין לו; והוא ברוך הוא אינו צריך להם, ולא לאחד מהם.

א, לפיכך אין אמתתו פאמתת אחד מהם. הוא שהנביא אומר "ה' אלהים אמת" הוא לבדו האמת, ואין לאחר אמת פאמתו. והוא שהתורה אומרת "אין עוד, מלבדו", כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו.

א, המצוי הזה הוא אלוה העולם, אדון כל הארץ. והוא המנהיג הגלגל בכוח שאין לו קץ ותכלית, בכוח שאין לו הפסק, שהגלגל סובב תמיד, ואי אפשר שיפסג בלא מסבב; והוא ברוך הוא המסבב אותו, בלא יד ולא גוף.

א, ודיעת דבר זה מצות עשה, שנאמר "אנכי ה' אלהיך". וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר, הוין מזה עובר בלא תעשה, שנאמר "לא יהיה לך אלהים אחרים, על פני";

תְּדַמְיוּנִי, וְאֶשְׁוֶה; וְאֵלֹהֵי הָיָה גּוֹף, הָיָה דוֹמָה לְשָׂאֵר גּוֹפִים.

א, ט אִם בֵּין מַה הוּא זֶה שֶׁנֶּאמַר בַּתּוֹרָה "וְתַחַת רִגְלָיו", "פְּתִיחַ בְּאֶצְבָּע אֱלֹהִים", "יַד ה'", "עֵינָי ה'", "אֲזַנֵּי ה'", וְכִיּוֹצֵא בַדְּבָרִים הַלְלוּ הַכֵּל לְפִי דַעְתָּן שֶׁלְּבָנֵי אָדָם הוּא, שְׂאִינָן מִכּוֹרִין אֲלֵא הַגּוֹפּוֹת; וְדַבְּרָה תּוֹרָה כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְהַכֵּל בְּנוֹיִם הֵם, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאמַר "אִם שְׁנוֹתַי כָּרֶךְ חֲרָבִי", וְכִי חָרַב יֵשׁ לוֹ וְכִחְרַב הוּא הוֹרֵג; אֲלֵא מִשָּׁל, וְהַכֵּל מִשָּׁל.

א, י רָאִיהָ לְדַבֵּר זֶה, שֶׁנֶּכְיָא אֶחָד אֹמֵר שְׂרָאָה הַקְּדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא "לְבוּשָׁה כְּתֹלַג חוֹר", וְאַחַר רָאִהוּ "חֲמוּזִין בְּגָדִים מִבְּצָרָה"; וּמִשָּׁה רַבְּנֵי עֲצָמוֹ רָאִהוּ עַל חֵים כְּגַבּוֹר עוֹשֶׂה מְלַחֲמָה, וּבְסִינֵי כְּשִׁלְיָה צְבוּר עֲטוּף. לֹאמַר שְׂאִינָן לֹא דְמוּת וְצוּרָה, אֲלֵא הַכֵּל בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה וּבְמַחְזָה. וְאַמְתַּת חֲדָבָר, אִין דַּעְתּוֹ שֶׁלְּאָדָם יְכוּלָה לְהַשִּׁיגוֹ וּלְחַקְרוֹ; וְזֶה הוּא שֶׁאֵמַר הַפְּתוּב "חַחֲקֵר אֱלֹהִים, תִּמְצָא; אִם עַד תִּכְלִית שְׂדֵי תִמְצָא".

א, יא מַה הוּא זֶה שֶׁבִּקֵּשׁ מִשָּׁה רַבְּנֵי לְהַשִּׁיג כְּשֶׁאֵמַר "חֲרָאֵנִי נָא, אֵת כְּבֹדְךָ" בִּקֵּשׁ לִידַע אֲמַתַּת הַמְּצָאוֹ שֶׁלְּהַקְדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא, עַד שְׂיַחֲיָה יְדוּעַ בְּלִבּוֹ כִּמּוֹ יְדִיעַת אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שְׂרָאָה בְּנֵי וְנַחֲקָה צוּרְתוֹ בְּקַרְבּוֹ, שֶׁנֶּמְצָא אוֹתוֹ הָאִישׁ נִפְרָד בְּדַעְתּוֹ מִשְׂאֵר הָאֲנָשִׁים; כִּי בִּקֵּשׁ מִשָּׁה רַבְּנֵי לְהִיזֵת מְצִיאת הַקְּדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא נִפְרָדָת בְּלִבּוֹ מִשְׂאֵר מְצִיאת הַנְּמַצָּאִים, עַד שֶׁיִּדַּע אֲמַתַּת הַמְּצָאוֹ כִּמְחָ שְׂחִיא. וְהַשִּׁיבוֹ כְּרוּךְ הוּא שְׂאִינָן כּוֹחַ בְּדַעַת הָאָדָם חָחִי שֶׁהוּא מְחַבֵּר מְגוּפָה וְנִפְשָׁה, לְהַשִּׁיג אֲמַתַּת דְּבָר זֶה עַל כְּרוּךְ.

א, יב וְהוֹדִיעוּ כְּרוּךְ הוּא מַה שֶׁלֹּא יָדַע אָדָם לְפָנָיו וְלֹא יָדַע לְאַחֲרָיו, עַד שֶׁהַשִּׁיג מֵאֲמַתַּת

הַמְּצָאוֹ דְּבָר שֶׁנֶּפְרָד הַקְּדוּשׁ כְּרוּךְ הוּא בְּדַעְתּוֹ מִשְׂאֵר הַנְּמַצָּאִים, כִּמּוֹ שֶׁיִּפְרָד אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים שְׂרָאָה אַחֲרָיו, וְהַשִּׁיג כָּל גּוֹפּוֹ וּמְלַבּוּשׁוֹ בְּדַעְתּוֹ מִשְׂאֵר הָאֲנָשִׁים; וְעַל דְּבָר זֶה רַמְזוּ הַפְּתוּב, וְאֵמַר "וְרָאִיתָ, אֵת אַחֲרָי; וּפְנֵי, לֹא יֵרָאוּ".

א, יג וְכִיּוֹן שֶׁנֶּתְפָרַר שְׂאִינֵנוּ גּוֹף וְגוּיָה, יִתְבַּעַר שֶׁלֹּא יֵאָרְעוּ וְלֹא אֶחָד מִמְּאֲרָעוֹת הַגּוֹפּוֹת; לֹא חֲבוּר וְלֹא פְרוּד, וְלֹא מְקוּם וְלֹא מְדָה, וְלֹא עֲלִיָּה וְלֹא יְרִידָה, וְלֹא יְמִין וְלֹא שְׂמָאל, וְלֹא פְנִים וְלֹא אַחֲרֵי, וְלֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה. וְאִינֵנוּ מְצוּי בְּזִמְנָן, עַד שְׂיַחֲיָה לוֹ רֵאשִׁית וְאַחֲרִית וּמְנִין שְׁנַיִם; וְאִינֵנוּ מְשֻׁתָּפָה, שְׂאִינָן לֹא דְבָר שְׂיִגְרָם לֹא שְׁנַיִם.

א, יד וְאִין לֹא מוֹת וְלֹא חַיִּים כְּחֵי הַגּוֹפָה חָחִי, וְלֹא סְכָלוּת וְלֹא חֲכָמָה כְּחֲכַמַּת הָאִישׁ הַחֲכָם, לֹא שְׂיָנָה וְלֹא הַקְּיוּצָה, וְלֹא כַּעַס וְלֹא שְׂחֹק, וְלֹא שְׂמִחָה וְלֹא עֲצָבוּת, וְלֹא שְׂתִיקָה וְלֹא דְבוּר כְּדְבוּר הָאָדָם. כִּי אֲמָרוּ חֲכָמִים, אִין לְמַעְלָה לֹא יְשִׁיבָה וְלֹא עֲמִידָה, לֹא עָרָף וְלֹא עֲפוּי.

א, טו וְהוֹאִיל וְחֲדָבָר כִּי הוּא, כָּל הַדְּבָרִים הַלְלוּ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן שֶׁנֶּאמְרוּ בַּתּוֹרָה וּבַדְּבָרִי נְבוֹאִים הַכֵּל מִשָּׁל וּמְלִיצָה הֵם, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאמַר "יֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם, יִשְׁחַק", "בְּעֵסוּנֵי בְּהַבְלִיחֵם", "כִּי אֲשֶׁר שָׁשׁ ה'", וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. עַל הַכֵּל אֲמָרוּ חֲכָמִים, דְּבָרָה תּוֹרָה כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְכֵן הוּא אֹמֵר "הֵאֵתִי הֵם מְכַעְסִים"; חֲרִי הוּא אֹמֵר "אֲנִי ה', לֹא שְׁנִיתִי", וְאֵלֹהֵי הָיָה פְּעָמִים כּוֹעֵם וּפְעָמִים שְׂמֵחַ, הָיָה מְשֻׁתָּפָה. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֹהֵי אִינָם מְצוּיִים אֲלֵא לְגוֹפִים הָאֲפֵלִים הַשְּׂפֵלִים, "שְׂכָנֵי בְּתֵי חֹמֵר אֲשֶׁר בְּעֶפְרַי יְסוּדֵם". אֲבָל הוּא כְּרוּךְ הוּא יִתְעַלָּה וְיִתְרוֹמֵם, עַל כָּל זֶה.

הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פָּרֶק ב

ב,א האל הנכבד והנורא הזה מצוה לאהבו וליראה ממנו, שנאמר "ואהבת, את ה' אלהיך" ונאמר "את ה' אלהיך תירא". והיאך היא הדרך לאהבתו, ויראתו: בפעולה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאך ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דויד "צמאה נפשי, לאלהים לאל חי".

ב,ב ובשמוחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו, ויירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומד בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דויד "פי אראה שמוך.. מזה אנוש פי תזכרנו".

ב,ג ולפי הדברים האלו אני מבאר פללים גדולים מופעשה רבון העולמים, כדי שיהיו פתח למבין לאהב את השם, כמו שאמר חכמים בענין אהבה, שמתוך כך אתה מפיר את מי שאמר והיה העולם.

ב,ד כל מה שפרא הקדוש ברוך הוא בעולמו, נחלק לשלושה חלקים: מהם ברואים שהם מחברים מוגלם וצורה והם נהוים ונכסדים תמיד, כמו גופות האדם והבהמה והצמחים והמתכות. ומהם ברואים שהם מחברים מוגלם וצורה, אבל אינם משתנים מגוף לגוף ומצורה לצורה כמו הראשונים, אלא צורתם קבועה בגלגלם לעולם, ואינם משתנים כמו אלו והם הגלגלים והכוכבים שבהן, ואין גלגלם פשאר גלגלים ולא צורתם פשאר צורות.

ב,ה ומהם ברואים צורה בלא גלגל והם המלאכים, שהמלאכים אינם גוף וגוויה, אלא צורות נפרדות זו מזו. ומה הוא זה שהנביאים

אומרים שראו המלאך אש ובעל כנפים הפל במראה הנבואה ודרך חידה, לומר שאינו גוף ואינו פבר בגופות הפכדים, כמו שנאמר "פי ה' אלהיך, אש אכלה הוא", ואינו אש אלא משל. וכמו שנאמר "עשה מלאכיו, רוחות".

ב,ו ובמה יפרדו הצורות זו מזו, וחרי אינן גופין לפי שאינן שווין במציאתן, אלא כל אחד מהן למטה ממעלתו שלחברו והוא מצוי מבוחר זה למעלה מזה; והכל נמצאים מבוחר שלחברו ברוך הוא וטובו. וזה הוא שרמו שלמה בחכמתו ואמר "פי גבה מעל גבה, שמר, וגבהים, עליהם".

ב,ז זה שאמרנו למטה ממעלתו, אינה מעלת מקום כמו אדם שישב למעלה מחברו; אלא כמו שאמרין בשני חכמים שאחד גדול מחברו בחכמה, שהוא למעלה ממעלתו שלזה, וכמו שאמרין בעלה, שהיא למעלה מן העלול. ב,ח שני שמות המלאכים, על שם מעלותם היא; ולפיכך נקראים חיות הקדש והם למעלה מן הפל, אופנים, ואראלים, וחשמלים, ושרפים, ומלאכים, ואלהים, ובני אלהים, וכרוכים, ואישים.

ב,ט כל אלו עשרה השמות שנקראו בהם המלאכים, על שם עשר מעלות שלהם הם. ומעלה שאין למעלה ממנה אלא מעלת האל ברוך הוא, היא מעלת הצורות שנקראת חיות; לפיכך נאמר בנבואה, שחן תחת הכפא. ומעלה עשירית, היא מעלת הצורה שנקראת אישים, והם המלאכים שמוברים עם הנביאים ונראים להם במראה הנבואה; לפיכך נקראו אישים, שמעלתם קרובה ממעלת דעת האדם.

ב,י וכל הצורות האלו חיים ומפירים את הפורא, ויודעין אותו דעה גדולה עד למאור. כל צורה וצורה לפי מעלתה, לא לפי גדלו.

אפלו מעלה הראשונה אינה יכולה להשיג
אמתת הבורא כמה שהיא, אלא דעתה קצרה
להשיג.

ביא אבל משנת ויודעת יתר, כמה שמשנת
ויודעת צורה שלמטה ממנה; וכן כל מעלה
ומעלה, עד מעלה עשירית. ומעלה עשירית גם
היא יודעת הבורא, דעה שאין כוח בני אדם
המחברים מגלם וצורה יכול להשיג ולידע
פמותה. והכל אינו יודעין את הבורא, כמו
שהוא יודע עצמו.

ביב כל הנמצאים חוץ מן הבורא, מצורה
הראשונה עד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ
הכל מכוח אמתו נמצאו. ולפי שהוא יודע
עצמו ומפיר גדלו ותפארתו ואמתו, הוא יודע
הכל ואין דבר נעלם ממנו.

ביג הקדוש ברוך הוא מפיר אמתו, ויודע
אותה פמות שהיא. ואינו יודע בדעה שהיא
חוץ ממנו כמו שאנו יודעין, שאין אנו ודעתנו
אחד. אבל הבורא הוא ודעתו וחייו אחד, מפל
צד ומפל פנה: שאלמלא היה חי בתיים ויודע
בדעה, היו שם אלוהות הרבה הוא וחייו
ודעתו; ואין הדבר כן, אלא אחד מפל צד ומפל
פנה ובכל דרך יחוד.

ביד נמצאת אומר: הוא היודע, והוא היודע,
והוא הדעה עצמה הכל אחד. ודבר זה אין כוח
בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם
להפירו, על פרו. ולפיכך אומרים "חי פרעה"
ו"חי נפשו", ואין אומרים חי ה' אלא "חי ה"
שאינו הבורא וחייו שנים כמו חיי הגופות
החיים, או פחי המלאכים.

ביטו לפיכך אינו מפיר הברואים ויודעם
מחמת הברואים, פמות שאנו יודעים אותם,
אלא מחמת עצמו ידעם; לפיכך מפני שהוא
יודע עצמו, ידע הכל שהכל נסמך בחיותו לו.

ביטו דברים אלו שאמרנו בענין זה בשני
פרקים אלו, כמו טפה מן הים הן ממה שצריך
לבאר בענין זה. ובאור כל העיקרים שבשני
פרקים אלו הוא הנקרא מעשה מרובה.

ביז ציו חכמים הראשונים שלא לדרש
בדברים אלו אלא לאיש אחד בלבד, והוא
שיהיה חכם ומבין מדעתו. ואחר כך מוסרין
לו ראשי הפרקים, ומודיעין אותו שמיין מן
הדבר; והוא מבין מדעתו, ויודע סוף הדבר
ועמקו.

ביח ודברים אלו דברים עמוקים הם עד
למאוד, ואין כל דעת ודעת ראוייה לסכלן.
ועליהן אמר שלמה בחכמתו דרך משל,
"כבשים ללבושך"; כך אמרו חכמים בפרוש
משל זה, דברים שחן כבשונו שלעולם יהיו
ללבושך, כלומר לה לבדה, ואל תדרש אותן
ברבים. ועליהם אמר "יהיו לה לבדה; ואין
לזרים, אתה". ועליהן אמר "דבש וחלב תחת
לשונך"; כך פרו חכמים הראשונים, דברים
שחן כדבש וחלב, יהיו תחת לשונך.

הלכות יסודי התורה פרק ג

גא, והגלגלים, הם הנקראים שמים ורקיע וזבול
וערבות; והם תשעה גלגלים וגלגל הקרוי ממנו
הוא גלגל הירח, והשני שלמעלה ממנו גלגל
שבו פוכב הנקרא פוכב, וגלגל שלישי
שלמעלה ממנו שבו ננה, וגלגל רביעי שבו
חמה, וגלגל חמישי שבו מאדים, וגלגל ששי
שבו פוכב צדק, וגלגל שביעי שבו שבתאי,
וגלגל שמיני שבו שאר כל הפוכבים שנראים
ברקיע, וגלגל תשיעי הוא גלגל החזור בכל יום
ממזרח למערב.

גב, והוא המקיף את הכל ומסב את הכל. וזה
שתראה כל הפוכבים כאלו הן בלן בגלגל אחד

ואף על פי שיש בהם זה למעלה מזה, מפני שהגלגלים טהורים וזבים בזוכית וכספיר; ולפיכך רואין כוכבים שבגלגל השמיני מתחת גלגל הראשון.

ג, כּל גלגל וגלגל משמונת הגלגלים שבהם הכוכבים, נחלק לגלגלים הרבה זה למעלה מזה כמו גלדי בצלים: מהם גלגלים סוככים ממערב למזרח, ומהם סוככים ממזרח למערב כמו הגלגל החוזר התשיעי. וכלם, אין ביניהן מקום פנוי.

ד, כּל הגלגלים, אינם לא קלים ולא כבדים. ואין להם לא עין אדם ולא עין שחור ולא שאר עינות; וזה שאנו רואין אותן פעין התבלת, למראית העין בלבד הוא, לפי גבה האויר. וכן אין להם לא טעם ולא ריח, לפי שאין אלו המאצעים מצויים אלא בגופות שלמטה מהם.

ה, כּל הגלגלים האלו המקיפין את העולם בלו חז עגולין כדור, והארץ תלויה באמצע. ויש למקצת מן הכוכבים, גלגלים קטנים שהן קבועין בהן; ואין אותם הגלגלים מקיפין את הארץ, אלא גלגל קטן שאינו מקיף קבוע בגלגל גדול המקיף.

ו, מספר כּל הגלגלים המקיפין את כּל העולם, שמונה עשר; ומספר כּל הגלגלים הקטנים שאינן מקיפין, שמונה. וממחלה הכוכבים ודיעת שעור סביבתן בכל יום ובכל שנה ונטיתן לרוח צפון ורוח דרום ומגבתן מעל הארץ וקריבתן, יודע מספר כּל אלו הגלגלים, וצורת הליכתן, ודרך הקפתן. וזו היא חכמת השבון תקופות ומזלות, וספרים רבים חפרו בה חכמי יון.

ז, גלגל התשיעי שהוא מקיף את כּל חלקוהו החכמים הקדמונים לשנים עשר חלק, כּל חלק וחלק העלו לו שם על שם צורה שתראה בו מן

הכוכבים שלמטה ממנו שהם מכונים תחתיו; והם המזלות ששמותם טלה, שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

ח, גלגל התשיעי עצמו, אין בו לא חלקה ולא צורה מפל הצורות האלו ולא פוכב, אלא בחבור הכוכבים שבגלגל שמיני הוא שיראה בכוכבים גדולים שבו תבנית הצורות האלו, או קרוב מהן.

ט, ואלו השנים עשרה צורות, לא היו מכונות בנגד אותן החלקים אלא בזמן המפול, שבו העלו להן שמות אלו; אבל בזמן הזה, כבר סככו מעט, לפי שכל הכוכבים שבגלגל שמיני כלם סוככים כמו השמש והירח, אלא שהן סוככין בכבדות. וחלק שתהלה השמש בנגדו ביום אחד, ילה בנגדו כל פוכב מהן בקרוב משבעים שנה.

י, כּל הכוכבים הנראים יש מהן פוכבים קטנים שהארץ גדולה מאחד מהן, ויש מהן פוכבים שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים; נמצא הירח אחד מששת אלפים ושמונה מאות מן השמש בקרוב. ואין בכל הכוכבים, פוכב גדול מן השמש ולא קטן מפוכב שבגלגל שני.

יא, כּל הכוכבים והגלגלים, כלם בעלי נפש ודעה והשכל הם; והם חיים ועומדים ומפירים את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משפחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים. וכשם שמפירים את הקדוש ברוב הוא, כך מפירים את עצמן ומפירים את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים, מעוטה מדעת המלאכים וגדולה

מִדַּעַת בְּנֵי הָאָדָם.

ג, יב בָּרָא הָאֵל לְמַטָּה מִגִּלְגָּל הַיְרֵחַ, גִּלְגָּם אֶחָד שְׂאֵינִי כְגִלְגָּם הַגִּלְגָּלִים; וּבָרָא אַרְבַּע צוּרוֹת לְגִלְגָּם זֶה, וְאֵינָם כְּצוּרַת הַגִּלְגָּלִים. וְנִקְבְּעָה כָּל צוּרָה וְצוּרָה בְּמִקְצַת גִּלְגָּם זֶה.

ג, יג צוּרָה רֵאשׁוֹנָה, צוּרַת הָאֵשׁ נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצַת גִּלְגָּם זֶה וְנִחְיָה מִשְׁנִיחָם גּוֹף הָאֵשׁ; וְצוּרָה שְׁנִיָּה, צוּרַת הָרוּחַ נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצַתֹּ וְנִחְיָה מִשְׁנִיחָם גּוֹף הָרוּחַ; וְצוּרָה שְׁלִישִׁית, צוּרַת הַמַּיִם נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצַתֹּ וְנִחְיָה מִשְׁנִיחָם גּוֹף הַמַּיִם; וְצוּרָה רְבִיעִית, צוּרַת הָאָרֶץ נִתְחַבְּרָה בְּמִקְצַתֹּ וְנִחְיָה מִשְׁנִיחָם גּוֹף הָאָרֶץ.

ג, יד נִמְצָא לְמַטָּה מִן הָרְקִיעַ, אַרְבַּעַה גּוֹפִין מִחֻלְקִין זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִקִּיף אֶת שְׁלֹמַטָּה מִמֶּנּוּ מִכָּל רִוְחוֹתָיו כְּמוֹ גִּלְגָּל. הַגּוֹף הָרֵאשׁוֹן הַסְּמוּךְ לְגִלְגָּל הַיְרֵחַ, הוּא גּוֹף הָאֵשׁ; לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, גּוֹף הָרוּחַ; לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, גּוֹף הַמַּיִם; לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, גּוֹף הָאָרֶץ. וְאֵין פִּינִיחָם מְקוֹם פָּנוּי בְּלֹא גּוֹף, כֻּלָּל.

ג, טו אַרְבַּעַה גּוֹפוֹת הָאֵלוֹ אֵינָם בְּעֲלֵי נֶפֶשׁ וְאֵינָם יוֹדְעִין וְלֹא מְבִירִין, אֲלֵא כְּגוֹפִים מֵתִים; וַיֵּשׁ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם, מִנְהַג שְׂאֵינִי יוֹדְעוֹ וְלֹא מִשְׁיָגוֹ וְאֵינִי יָכוֹל לְשַׁנּוֹתוֹ. וְזֶה שֶׁאָמַר דָּוִד "הֲלָלוּ אֶת ה', מִן הָאָרֶץ תִּנְיָנִים, וְכָל תְּהוֹמוֹת. אֵשׁ וּבָרָד" עֲנִין הַדְּבָרִים, הֲלָלוּהוּ בְּנֵי אָדָם מִגְּבוּרוֹתָיו שֶׁתִּרְאוּ בְּאֵשׁ וּבָרָד וּבִשְׂאֵר בְּרוּאִים שֶׁתִּרְאוּ לְמַטָּה מִן הָרְקִיעַ, שֶׁגְּבוּרָתָם תִּמְיד נִבְרָת, לְקַטֵּן וְלִגְדוֹל.

הַלְבוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פָּרֶק ד

ד, א אַרְבַּעַה גּוֹפִים הָאֵלוֹ שֶׁהֵן אֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וְאָרֶץ, הֵם יְסוּדוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים לְמַטָּה מִן הָרְקִיעַ; וְכָל שִׁיחִיה מֵאָדָם וּבְהֵמָה וְעוֹף וְרִמָּשׁ וְדָג וְצִמָּח וּמִתְכַּת וְאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרֻגְלוֹת

וּשְׂאֵר אֲבָנֵי בְּנֵין וְחָרִים וְגוֹשֵׁי עֶפְרַת הַכֵּל, גִּלְמוֹ מִחֶבֶר מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת הָאֵלוֹ.

ד, ב נִמְצָאוּ כָּל הַגּוֹפִים שְׁלֹמַטָּה מִן הָרְקִיעַ, חוּץ מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת הָאֵלוֹ, מִחֶבְרִים מִגִּלְגָּם וְצוּרָה, וְגִלְגָּם שֶׁלָּהֶם מִחֶבֶר מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת אֵלוֹ; אֲבָל כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת, אֵינִי מִחֶבֶר אֲלֵא מִגִּלְגָּם וְצוּרָה בְּלָבָד.

ד, ג דָּרָךְ הָאֵשׁ וְחָרוּחַ, לְהִיּוֹת מִחֻלְכֶם מִמַּטָּה מִטַּבּוֹר הָאָרֶץ לְמַעְלָה כְּלָפֵי הָרְקִיעַ; וְדָרָךְ הַמַּיִם וְהָאָרֶץ, לְהִיּוֹת מִחֻלְכֶם מִתַּחַת הָרְקִיעַ לְמַטָּה לְאֲמֻצֵּעַ שְׂאֲמֻצֵּעַ הָרְקִיעַ, הוּא הַמַּטָּה שְׂאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ. וְאֵין חֲלוּכֶם בְּדַעְתֶּם וְלֹא בַּחֲפָצֶם, אֲלֵא מִנְהַג שֶׁנִּקְבַּע בָּהֶם וְטַבַּע שֶׁנִּטְבַּע בָּהֶם.

ד, ד טַבַּע הָאֵשׁ חָם יָבֵשׁ, וְהוּא קָל מִכָּלֶם; וְחָרוּחַ חָם לַח; וְהַמַּיִם קָרִים לַחִים; וְהָאָרֶץ יָבֵשׁה קָרָה, וְהוּא כְּבֵדָה מִכָּלֶם. וְהַמַּיִם קָל מִמֶּנָּה, לְפִיכָף נִמְצָא לְמַעְלָה מִן הָאָרֶץ; וְחָרוּחַ קָל מִן הַמַּיִם, לְפִיכָף הוּא מְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם; וְהָאֵשׁ קָל מִן חָרוּחַ.

ד, ה וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם יְסוּדוֹת לְכָל גּוֹפִים שֶׁתַּחַת הָרְקִיעַ, יִמְצָא כָּל גּוֹף וְגוֹף מֵאָדָם וּבְהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָג וְצִמָּח וּמִתְכַּת וְאֲבָן, גִּלְמוֹ מִחֶבֶר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וּמַיִם וְעֶפְרַי; וְאַרְבַּעַתָּן יִתְעַרְבוּ בְּיַחַד וַיִּשְׁתַּנֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּעַת הָעֵרֹוּב, עַד שֶׁיִּמְצָא הַמִּחְבֵּר מֵאַרְבַּעַתָּן אֵינִי דוֹמָה לְאֶחָד מֵהֶן כִּשְׁחֹא לְבָדוֹ. וְאֵין בְּמַעְרַב מֵהֶן, אֲפִלּוֹ חֵלֶק אֶחָד שֶׁחֹא אֵשׁ בְּפָנֵי עֲצָמָה אוֹ מַיִם בְּפָנֵי עֲצָמֹן אוֹ אָרֶץ בְּפָנֵי עֲצָמָה אוֹ רוּחַ בְּפָנֵי עֲצָמָה; אֲלֵא הַכֵּל נִשְׁתַּנּוּ, וְנַעֲשׂוּ גּוֹף אֶחָד.

ד, וּ וְכָל גּוֹף וְגוֹף הַמִּחְבֵּר מֵאַרְבַּעַתָּן, יִמְצָא בּוֹ קָר וְחָם לַח וְיָבֵשׁ כְּאֶחָד. אֲבָל יֵשׁ מֵהֶם גּוֹפִים שִׁיחִיה בָּהֶם חֻזְקָה מִיְסוּד הָאֵשׁ כְּמוֹ בְּעֲלֵי נֶפֶשׁ חַיָּה, לְפִיכָף יִרְאֶה בָּהֶם תַּחַם יִתַּר; וַיֵּשׁ מֵהֶם גּוֹפִים שִׁיחִיה בָּהֶם חֻזְקָה מִיְסוּד הָאָרֶץ כְּמוֹ

האֲבָנִים, לְפִיכֶן יֵרָאֶה בָּהֶם הַיִּבְשׁ הַרְבֵּה.

ד, וְעַל הַדָּרָךְ הַזֶּה, יִמָּצֵא גּוֹף חָם יִתֵּר מִגּוֹף אַחֵר חָם, וְגוֹף יָבֵשׁ יִתֵּר מִגּוֹף אַחֵר יָבֵשׁ. וְכֵן יִמָּצֵא גּוֹפִים, יֵרָאֶה בָּהֶם חֵקֶר בְּלִבָּד; וְגוֹפִים, יֵרָאֶה בָּהֶם חֵלֶח בְּלִבָּד. וְגוֹפִים, יֵרָאֶה בָּהֶם חֵקֶר וְהַיִּבְשׁ בְּאַחַד בְּשׂוֹתָהּ, אוֹ חֵקֶר וְהַלֵּחַ בְּאַחַד בְּשׂוֹתָהּ, אוֹ חָם וְהַיִּבְשׁ בְּאַחַד בְּשׂוֹתָהּ, אוֹ חָם וְהַלֵּחַ בְּשׂוֹתָהּ. לְפִי רֵב הַיִּסּוּד שֶׁהִיָּה בְּעִיקַר הַתַּעֲרֻבֹת, יֵרָאוּ מַעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַיִּסּוּד וְטַבְעוֹ בְּגוֹף הַמְעֻרָב.

ד, ח וְכֹל הַמְחַבֵּר מֵאַרְבַּע יִסּוּדוֹת אֵלּוּ, לָחֵם הוּא נִפְרָד בְּסוֹף. יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אַחֲרֵים, וְיֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבִּים; וְכֹל שְׁנַת־חֵבֶר מֵחָם אִי אֶפְשָׁר שְׁלֵא יִפְרָד לָחֵם, אֶפְלוּ חֲזָקָה וְהָאָדָם: אִי אֶפְשָׁר שְׁלֵא יִפְסֵד וְיִחְזֹר לְיִסּוּדוֹתָיו, וְיִחְזֹר מִקְצָתוֹ לָאֵשׁ וּמִקְצָתוֹ לְמַיִם וּמִקְצָתוֹ לְרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לְאָרֶץ.

ד, ט הוֹאִיל וְכֹל הַנִּפְרָד לְאֵלּוּ יִפְרָד, לְמַחַ נֶאֱמַר לְאָדָם "וְאֵל עֵפֶר תִּשׁוּב" לְפִי שָׂרֵב בְּנִינּוֹ מִן הָעֵפֶר. וְלֹא כֹל הַנִּפְסָד, כְּשִׁיפְסָד, מִיַּד יִחְזֹר לְאַרְבַּע הַיִּסּוּדוֹת; אֲלֹא יִפְסֵד וְיִחְזֹר לְדָבָר אַחֵר, וְדָבָר אַחֵר לְדָבָר אַחֵר, וְסוֹף הַדְּבָרִים יִחְזֹר לְיִסּוּדוֹת. וְנִמְצְאוּ כֹל הַדְּבָרִים חוֹזְרִין חֲלִילָה.

ד, י אַרְבַּעַת יִסּוּדוֹת אֵלּוּ, מִשְׁתַּנִּים זֶה לְזֶה תָּמִיד בְּכֹל יוֹם וּבְכֹל שָׁעָה מִקְצָתוֹ, לֹא כֹל גּוֹפֵן. כִּי־צָד: מִקְצַת הָאָרֶץ הַקְּרוּבָה מִן הַמַּיִם, מִשְׁתַּנִּית וּמִתְפַּוֶּרֶת וְנַעֲשִׂית מַיִם; וְכֵן מִקְצַת הַמַּיִם הַסְּמוּכִין לְרוּחַ, מִשְׁתַּנִּים וּמִתְמַסְמְסִין וְחוֹזְרִין רוּחַ; וְכֵן הַרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסְּמוּךְ לָאֵשׁ מִשְׁתַּנָּה וּמִתְחַלֵּל וְנַעֲשֵׂה אֵשׁ. וְכֵן הָאֵשׁ, מִקְצָתָהּ הַסְּמוּךְ לְרוּחַ מִשְׁתַּנָּה וּמִתְפַּנֵּם וְנַעֲשֵׂה רוּחַ; וְכֵן הַרוּחַ, מִקְצָתוֹ הַסְּמוּךְ לְמַיִם מִשְׁתַּנָּה וּמִתְפַּנֵּם וְנַעֲשֵׂה מַיִם; וְכֵן הַמַּיִם, מִקְצָתוֹ הַסְּמוּךְ לְאָרֶץ מִשְׁתַּנָּה וּמִתְפַּנֵּם וְנַעֲשֵׂה אָרֶץ.

ד, יא וְשְׁנַיִם זֶה, מְעַט מְעַט וּלְפִי אָרֶךְ הַיָּמִים; וְאִין כֹּל הַיִּסּוּד מִשְׁתַּנָּה עַד שִׁיעֲשֵׂה כֹל הַמַּיִם רוּחַ אוֹ כֹל הַרוּחַ אֵשׁ, שְׂאֵי אֶפְשָׁר שִׁיפְטִיל אַחַד מִן הַיִּסּוּדוֹת הָאַרְבַּעַת. אֲלֹא מִקְצַת יִשְׁתַּנָּה מֵאֵשׁ לְרוּחַ וּמִקְצַת מְרוּחַ לָאֵשׁ; וְכֵן כִּין כֹּל אַחַד וְחֵבֶר, יִמָּצֵא הַשְּׁנַיִם כִּין אַרְבַּעַתָּם וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָה.

ד, יב וְשְׁנַיִם זֶה יִהְיֶה בְּסִבִּיבַת הַגְּלָגֶל, וּמִסְבִּיבָתוֹ יִתְחַבְּרוּ אַרְבַּעַתָּם וְיִהְיֶה מֵחֵם שְׂאֵר גְּלַמֵּי בְּנֵי אָדָם וְנִפְשׁ חַיָּה וְצִמְחָה וְאֶבֶן וּמִתְכַּת. וְהָאֵל נוֹתֵן לְכֹל גְּלֵם וְגְלֵם צוּרָה הַרְאוּיָה לוֹ, עַל יְדֵי הַמְּלָאָךְ הַעֲשִׂירִי שֶׁהִיא הַצּוּרָה הַנִּקְרָאת אִישִׁים.

ד, יג לְעוֹלָם אִין אֶתָּה רוּחָה גְּלֵם כִּלֹּא צוּרָה, אוֹ צוּרָה כִּלֹּא גְּלֵם. אֲלֹא לֵב הָאָדָם הוּא שְׁמֹחֵלֵק הַגּוֹף הַנִּמְצָא בְּדַעְתּוֹ, וְיודֵעַ שֶׁהוּא מְחַבֵּר מִגְּלֵם וְצוּרָה, וְיודֵעַ שִׁישׁ שָׁם גּוֹפִים שְׁגֻלָּמָם מְחַבֵּר מֵאַרְבַּע יִסּוּדוֹת, וְגוֹפִים שְׁגֻלָּמָם פְּשׁוּט וְאִינוּ מְחַבֵּר מִגְּלֵם אַחֵר. וְהַצּוּרוֹת שְׂאִין לָחֵם גְּלֵם, אִינוּ נִרְאוּ לְעֵינֵי, אֲלֹא בְּעֵין הַלֵּב הֵם יודֵעִים, כִּמוֹ שִׁידְעֵנוּ אֲדוֹן הַכֹּל כִּלֹּא רֵאִית עֵין.

ד, יד נִפְשׁ כֹּל בְּשָׂר, הִיא צוּרָתוֹ שְׁנַתָּן לוֹ הָאֵל. וְהַדַּעַת הַיִּתְרָה הַמְּצוּיָה בְּנִפְשׁוֹ שְׁלֹאָדָם, הִיא צוּרַת הָאָדָם הַשְּׁלֵם בְּדַעְתּוֹ; וְעַל צוּרָה זוֹ נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ בְּדְמוּתֵנוּ", כִּלּוֹמַר שֶׁתְּהִיָּה לוֹ צוּרָה הַיודֵעַת וּמִשְׁנַתַּת הַדַּעַת שְׂאִין לָחֵם גְּלֵם, עַד שִׁידְמָה לְחֵן. וְאִינוּ אוֹמַר עַל צוּרָה זוֹ הַנִּפְרָת לְעֵינֵים, שֶׁהִיא הַפָּה וְהַחֶסֶם וְהַלְסָתוֹת וְשְׂאֵר רִשְׁם הַגּוֹף, שִׁזוֹ תֵּאֵר שְׁמָה.

ד, טו וְאִינָה הַנִּפְשׁ הַמְּצוּיָה לְכֹל נִפְשׁ חַיָּה, שְׁבִיבָה אוֹכֵל וְשׂוֹתָהּ וּמוֹלִיד וּמְרַגֵּישׁ וּמְהַרְהֵר. אֲלֹא הַדַּעַת שֶׁהִיא צוּרַת הַנִּפְשׁ, וּבְצוּרַת הַנִּפְשׁ הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וּכְעַמּוּם רַבּוֹת, תִּקְרָא זוֹ הַצּוּרָה

נפש ורוח; ולפיכך צריך להזהר בשמות, שלא תטעה: וכל שם ושם, ילמד מענינו.

ד,טז אין צורת הנפש הזאת מחברת מן היסודות, כדי שתפרד להם, ואינה מפוח הנשמה, עד שתהא צריכה לנשמה כמו שהנשמה צריכה לגוף; אלא מאת ה', מן השמים היא. לפיכך בשיפרד הגלם שהוא מחבר מן היסודות, ותאבד הנשמה מפני שאינה מצויה אלא עם הגוף וצריכה לגוף בכל מעשיה, לא תפרת הצורה הזאת, לפי שאינה צריכה לנשמה במעשיה אלא יודעת ומשגת הדעות הפרודות מן הגלמים, ויודעת בורא הכל, ועומדת לעולם, ולעולמי עולמים. הוא שאמר שלמה בחכמתו, "וישב העפר על הארץ, כשחיה; וחרוץ תשוב, אל האלהים אשר נתנה".

ד,יז כל הדברים האלו שדברנו בענין זה, במר מדלי הם; ודברים עמוקים הם, אבל אינם בעמק ענין פרק ראשון ושני. ובאור כל אלו הדברים שבפרק שלישי ורביעי, הוא הנקרא מעשה בראשית. וכן צווי חכמים הראשונים, שאין דורשין גם בידברים האלו ברבים, אלא לאדם אחד בלבד מודיעים דברים אלו ומלמדין אותו.

ד,יח ומה בין ענין מעשה מרפכה לענין מעשה בראשית שענין מעשה מרפכה, אפלו לאחד אין דורשין בו, אלא אם בן היה חכם ומבין מדעתו, נותנין לו ראשי הפרקים; וענין מעשה בראשית, מלמדין אותו ליחיד, אף על פי שאינו מבין אותו מדעתו, ומודיעין אותו כל שיכול לידע מדברים אלו. ולמה אין מלמדין אותו ברבים, לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פרוש ובאור כל הדברים על ברין.

ד,יט בזמן שאדם מתכוון בדברים אלו, ומפיר כל הפרואים ממלאך ונגלגל ואדם וכיוצא בו, ויראה חכמתו של הקדוש ברוך הוא בכל היצורים וכל הפרואים מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהב המקום ברוך הוא; ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו, כשיערך עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים, וכל שכן לאחד מהצורות הטהורות הנפרדות מן הגלמים, שלא נתחברו בגלם כלל. וימצא עצמו, שהוא בכלי מלא בושא ובלמה, ריק וחסר.

ד,כ ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצוות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותן פרדים, כמו שאמרו ארבעה נכנסו לפרדים: ואף על פי שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים היו, לא בלם היה בהן כוח לידע ולהשיג כל הדברים על ברין.

ד,כא ואני אומר שאין ראוי להטיל בפרדים, אלא מי שנתמלא פרסו לחם ובשר; ולחם ובשר זה, הוא לידע באור האסור והמתיר וכיוצא בהן משאר המצוות. ואף על פי שדברים אלו, דבר קטן קראו אותם חכמים, שחרי אמרו חכמים דבר גדול מעשה מרפכה, ודבר קטן הויה דאפיי ורפא; אף על פי כן, ראויין הן לתקדימן: שהן מושבין דעתו של אדם תחלה, ועוד שהן הטובה הגדולה שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישוב העולם הזה, כדי לנחל חיי העולם הבא. ואפשר שידעם הכל גדול וקטן, איש ואשה, בעל לב רחב ובעל לב קצר.

הלכות יסודי התורה פרק ה

הא כל בית ישראל מצוין על קדוש השם הגדול הזה, שנאמר "ונקדשתי, בתוך בני

ישראל"; ומזהרין שלא לחללו, שנאמר "ולא תחללו, את שם קדשי". פיצד בשעה שיצמד גוי ויאנס את ישראל לעבר על אחת מפל מצוות האמורות בתורה או יחרגנו, יעבר ואל יחרג: שנאמר במצוות, "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" ולא שימות בהם. ואם מת ולא עבר, חרי זה מתחייב בנפשו.

הג בפנה דברים אמורים, בשאר מצוות חוץ מעבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. אבל שלוש עברות אלו, אם יאמר לו עבר על אחת מהן או תהרג, יחרג ואל יעבר.

הג בפנה דברים אמורים, בזמן שהגוי מתכוון להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו או אנס אשה לבעלה וכיוצא בזה. אבל אם נתכוון להעבירו על המצוות בלבד אם היה בינו לבין עצמו, ואין שם עשרה מישראל יעבר ואל יחרג; ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל יחרג ואל יעבר, ואפלו לא נתכוון להעבירו אלא על מצוה משאר מצוות בלבד.

הג וכל הדברים האלו, שלא בשעת השמר. אבל בשעת השמר, והוא פשיעמד מלך רשע כנבוכדנאצר וחריו ויגזר שמד על ישראל לבטל דתם או מצוה מן המצוות יחרג ואל יעבר, אפלו על אחת משאר מצוות, בין נאנס בתוך עשרה, בין נאנס בינו לבין גוים.

הג כל מי שנאמר בו יעבר ואל יחרג, ונתרג ואל עבר חרי זה מתחייב בנפשו. וכל מי שנאמר בו יחרג ואל יעבר, ונתרג ואל עבר חרי זה קדש את השם. ואם היה בעשרה מישראל חרי זה קדש את השם ברבים, כדניאל חנניה מישאל ועזריה וברבי עקיבה וחריו; ואלו הם חרוגי מלכות, שאין מעלה על מעלתם, ועליהם נאמר "כי עליה, חרגנו כל

היום; נחשבנו, פצאן טבחה", ועליהם נאמר "אספו לי חסידי ברתי בריתי, עלי זבח".

הג וכל מי שנאמר בו יחרג ואל יעבר, ויעבר ואל נחרג חרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל, חרי זה חלל את השם ברבים; ובטל מצוות עשה שהיא קדוש השם, ויעבר על מצוות לא תעשה שהיא חלול השם. ואף על פי כן, מפני שעבר באנס, אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, אפלו חרג באנס: שאין מלקין וממיתין, אלא לעובר בריצונו בעדים וחתראה, שנאמר בנותן מזרעו למלה, "ונתתי אני את פני באיש החוא"; ומפי השמועה למדו, "החוא" לא אנוס ולא שוגג ולא מטעה.

הג ומה אם עבודה זרה, שהיא חמורה מן הכל, העובר אותה באנס אינו חייב פרת, ואין צריך לומר מיתת בית דין קל וחמר לשאר מצוות האמורות בתורה. ובעריות, הוא אומר "ולנער לא תעשה דבר".

הג נשים שאמרו להם גוים, תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה, ואם לאו, נטמא את בלכם יטמאו את פלו, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. וכן אם אמרו להם גוים, תנו לנו אחד מכם ונחרגנו, ואם לאו, נחרג את בלכם יחרגו בלם, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. ואם יחדוהו להם ואמרו, תנו לנו פלוני או נחרג את בלכם אם היה מחייב מיתה כשבע בן בכרי, יתנו אותו להם, ואין מורין להם בן, לכתחלה; ואם אינו חייב יחרגו בלם, ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל.

הג בענין שאמרו באנסין, כד אמרו בחלאים. פיצד מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאסורין שבתורה, עושין לו. ומתרפאין בכל אסורין שבתורה,

במקום ספנה: חוץ מעבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים שאפלו במקום ספנה, אין מתרפאין בהם; ואם עבר ונתרפא עונשין אותו בית דין, ענש הראוי לו.

הי ומניין שאפלו במקום ספנת נפשות, אין עוברין על אחת משלוש עבדות אלו: שנאמר "ואהבת, את ה' אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך, ובכל מאורך", אפלו הוא נוטל את נפשך. וחריגת נפש מישראל לרפות נפש אחרת, או להציל אדם מיד אנם דבר שהדעת נוטה לו הוא, שאין מאבדין נפש מפני נפש; ועריות הקשו לנפשות, שנאמר "פי כאשר יקום איש על רעהו, ורצחו נפש כן, הדבר הזה".

היא במה דברים אמורים שאין מתרפאין בשאר אסורין אלא במקום ספנה בזמן שהן דרו הנאתו, כמו שמאבילין את החולה שקצים ורמשים, או חמץ בפסח, או שמאבילין אותו ביום הכפורים. אבל שלא דרו הנאתו, כגון שעושין לו רטיה או מלגמה מחמץ או מערלה, או שמשקין אותו דברים שיש בהן מר מערב עם אסורי מאכל, שהרי אין בהן הנחה לחד הרי זה מתר, ואפלו שלא במקום ספנה: חוץ מפלאי הפרם ובשר בחלב שהן אסורין, אפלו שלא דרו הנאתו; לפיכך אין מתרפאין בהן, אפלו שלא דרו הנאתו, אלא במקום ספנה.

היב מי שנתן עיניו באשה וחלה ונטה למות, ואמרו הרופאים אין לו רפואה עד שתבעל לו אפלו היתה פנויה, ואפלו לדבר עמו מאחורי הגדר אין מוזין לו בכה, וימות ולא יורו לו לדבר עמו מאחורי הגדר: שלא יהו בנות ישראל הפקר, ויבואו בדברים אלו לפרץ בעריות.

היג כל העובר מדעתו בלא אנם על אחת מכל

מצוות האמורות בתורה, בשאט בנפש להכעיס הרי זה מחלל את השם; ולפיכך נאמר בשבועת שקר, "וחללת את שם אלהיך, אני ה'". ואם עבר בעשרה מישראל, הרי זה חלל את השם ברבים. וכן כל הפורש מעברה או עשה מצוה, לא מפני דבר בעולם, לא פחד ולא יראה, ולא לבקש פבור, אלא מפני תבואה ברוד הוא, כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו הרי זה מקדש את השם.

היד ויש דברים אחרים שהם בכלל חלול השם, והוא שיעשה אדם גדול בתורה ומפרסם בחסידות, דברים שהבריות מרגנים אחריו בשבילן, ואף על פי שאינם עבדות הרי זה מחלל את השם: כגון שלוקח ואינו נותן דמי הלוקח לאלתר, והוא שיש לו, ונמצאו המוכרין תובעין אותו, והוא מקיפו; או שירבה בשחוק, או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ וביניהן; או שאין דבורו בנחת עם הבריות, ואינו מקבילן בסבר פנים יפות, אלא בעל קטטה וכעס; וכיוצא בדברים האלו. הכל לפי גדלו שלחכם צריך שידקדק על עצמו, ויעשה לפנים משורת הדין.

הטו וכן אם דקדק החכם על עצמו, והיה דבורו בנחת עם הבריות, ודעתו מערבת עמהם, ומקבילן בסבר פנים יפות, ונעלב מהן ואינו עולבן, מכבד להן ואפלו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתו, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מכתר בתפילין, ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין והוא שלא יתרחק הרבה, ולא ישתומם הרבה עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבין אותו, ומתאוין למעשיו: הרי זה קדש את השם, ועליו הכתוב אומר "ויאמר לי, עבדי אתה ישראל,

אשר בך אתפאר".

הלכות יסודי התורה פרק ו

וא כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהן הקדוש ברוך הוא, לוקה מן התורה שהרי הוא אומר בעבודה זרה, "ואבדתם את שמם.. לא תעשון כן, לה' אלהיכם".

וב שבועה שמות הן השם הנכתב יוד הא ואו הא והוא השם המפרש, או הנכתב אלף האל נון יוד, ואל, ואלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי, וצבאות. כל המוחק אפלו אות אחת משבועה שמות אלו, לוקה.

וג כל הנטפל לשם מלפניו, מתר למחקו: כגון למד מלה, ובית מבאלהים, וכיוצא בהן אינן בקדשת השם. וכל הנטפל לשם מאחוריו, כגון כף שלא לחיה, וכף מים שלא לחיכם, וכיוצא בהן אינן נמחקים; והרי הן כשאר אותיות שלשם, מפני שהשם מקדשן. ואף על פי שנתקדשו ואסור למחקן, המוחק אלו האותיות הנטפלות אינו לוקה, אבל מפין אותו מפת מרדות.

וד כתב אלף למד מאלהים, יוד הא מה' אינו נמחק; ואין צריך לומר יה, שהוא שם בפני עצמו, מפני שזה השם, מקצת שם המפרש הוא. אבל הכותב שין דלת מושדי, צאד בית מצבאות הרי זה נמחק.

וה שאר הכנויין שמשבחין בהן הקדוש ברוך הוא, כגון חנון ורחום הגדול הגבור והנורא הנאמן קנא וחזק וכיוצא בהן הרי הן כשאר דברי הקדש, ומתיר למחקן.

וה פלי שהיה שם פתוב עליו קוצץ את מקום השם, וגונזו. אפלו היה השם חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית, והתיר הכלי הרי זה

לוקה: אלא חותך את מקומו, וגונזו. וכן אם היה שם פתוב על בשרו, הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמד במקום הטנפת. נזדמנה לו טבילה שלמצוה כדרך עליו גמי, וטובל; ואם לא מצא גמי, מסבב אחריו. ולא יחזק, כדי שלא יחץ שלא אמרו לכהן עליו, אלא מפני שאסור לעמד בפני השם ערם.

וה הסותר אפלו אכן אחת דרך השחתה מן המזבחה, או מן החיכל, או משאר העזרה לוקה: שנתאמר בעבודה זרה, "כי את מזבחתם תתצון"; וכתוב "לא תעשון כן, לה' אלהיכם". וכן השורה עצי הקדש דרך השחתה לוקה, שנתאמר "ואשריהם תשרפון באש.. לא תעשון כן, לה' אלהיכם".

וה פתבי הקדש פלו, ופרושיהן ובאוריהן אסור לשרף אותן או לאבדן ביד; והמאבד ביד, לוקה מפת מרדות. בפה דברים אמורים, בכתבי הקדש שכתבו אותן ישראל בקדשת. אבל מין ישראל שכתב ספר תורה, שזרפין אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדשת השם, ולא כתבו אלא והוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים; והואיל ודעתו כן, לא נתקדש השם, ומצוה לשרפו, כדי שלא להניח שם למינים ולא למעשיהם. אבל גוי שכתב את השם, גונזין אותו; וכן פתבי הקדש שפלו או שכתבן גוי, וגנזו.

וט כל השמות האמורות באברהם, קדש; אף זה שנתאמר "אדני, אם נא מצאתי חן בעיניך", הרי הוא קדש. כל השמות האמורות בלוט חל, חוץ מזה: "אל נא, אדני. הנה נא מצא עבדך חן". כל השמות האמורות בגבעת בנימין, קדש. כל השמות האמורות במוכה, חל. כל השמות האמורות בנבות, קדש.

וה כל שלמה האמור בשיר השירים קדש, והרי

הוא פשאר הכנוניין; חוץ מזה: "האסף לך שלמה". כל מלביא האמור בדניאל חל, חוץ מזה: "אנת מלכא, מלך מלביא", והרי הוא פשאר הכנוניין.

הלכות יסודי התורה פרק ז

ז, א מיסודי הדת, יודע שחאל מנבא את בני האדם; ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו, ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, בעל דעה רחבה נכונה עד מאוד.

ז, ב אדם שהוא ממלא בכל המדות האלו, שלם בגופו, פשיכנס לפרדם וימושך באותן העניינות הגדולים הרחוקים, ותהיה לו דעת נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך פורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשבי הזמן, והולך מזרז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים, ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו תמיד פנויה למעלה, קשורה תחת הכפא, להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות, ומסתכל בחכמתו של הקדוש ברז הוא בלה מצורה ראשונה עד טבור הארץ, ויודע מהם גדלו מיד רוח הקדש שורה עליו.

ז, ג ובעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים, ויהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה, אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים: כמו שנאמר בשאול, "והתנבית עמם; ונהפכת, לאיש אחר".

ז, ד הנביאים, מעלות מעלות הן: כמו שיש בחכמה חכם גדול מחברו, כך בנבואה נביא גדול מנביא. וכלן אין רואין מראה הנבואה

אלא בחלום בחזיון הלילה, או פיום אחר שתפל עליהן תרדמה: כמו שנאמר "במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו".

ז, ה וכלן, פשמתנבאין, אכריהן מזדעזעין וכות הגוף בושל, ועשתונותיהם מטופות ותשאר הדעה פנויה להבין מה שתראה: כמו שנאמר באברהם, "והנה אימה השכה גדלה, נפלת עליו"; וכן שנאמר בדניאל, "והודי, נהפך עלי למשחית, ולא עצרתי, בח".

ז, ו הדברים שמודיעין לנביא במראה הנבואה דרך משל מודיעין לו, ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה, וידע מה הוא: כמו הפלם שראה יעקוב אבינו, ומלאכים עולים ויורדים בו, והוא היה משל למלכיות, ושעבודן; וכן החיות שראה יחזקאל, והסיר הנפוח ומקל שקד שראה ירמיה, והמגלה שראה יחזקאל, והאיפה שראה זכריה.

ז, ז וכן שאר הנביאים, יש מהן אומרין המשל ופתרונו כמו אלו; ויש מהן אומרין הפתרון בלבד. ופעמים אומרין המשל בלבד בלא פתרון, כמקצת דברי יחזקאל וזכריה. וכלם, במשל ודרך חידה הם מתנבאים.

ז, ח כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא מכונין דעתן ויושבין שמחים וטובי לב ומתבודדין: שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה. לפיכך בני הנביאים, לפנייהם נבל ותף וחליל וכנור, והם מבקשים הנבואה; וזה הוא שנאמר "והמחה מתנבאים" כלומר מהלכין בדרך הנבואה עד שינבאו, כמו שאתה אומר פלוני מתגדל.

ז, ט אלו שהם מבקשים להתנבא, הם הנקראים בני הנביאים. ואף על פי שמכונין דעתו, אפשר שתשרה שכינה עליהו, ואפשר שלא

תשרה.

זו כל הדברים שאמרנו, הן דרך הנבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממשה, רבנו ורבן שלכל הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאים, בחלום או במראה; ומשה רבנו הוא ער ועומד, שנאמר "ובבא משה אל אהל מועד, לדבר אתו, וישמע את הקול".

זו כל הנביאים, על ידי מלאך; לפיכך רואין מה שהן רואין במשל וחידה. ומשה רבנו, לא על ידי מלאך, שנאמר "פה אל פה אדבר בו", ונאמר "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים", ונאמר "ותמנת ה', ופיט": כלומר שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בריו בלא חידה בלא משל; הוא שהתורה מעידה עליו, "ומראה ולא בחידת", שאינו מתנבא בחידה אלא במראה, שרואה הדבר על בריו.

זיב כל הנביאים, יראין ונבחלין ומתמוגגים. ומשה רבנו, אינו כן; הוא שהכתוב אומר "כאשר ידבר איש אל רעהו": כמו שאין אדם נבחר לשמע דברי חברו, כך היה בוח בדעתו שלמשה רבנו להבין דברי הנבואה; והוא עומד על עמדו שלם.

זיג כל הנביאים, אין מתנבאים בכל עת שירצו. ומשה רבנו, אינו כן, אלא כל זמן שיחפין, רוח הקדש לובשתו ונבואה שורה עליו; ואינו צריך לבון דעתו ולהזדמן לה, שחרי הוא מבון ומזמן ועומד במלאכי השרת. לפיכך מתנבא בכל עת, שנאמר "עמדו ואשמעה, מה יצוה ה' לכם".

זיד ובזה הבטיחו האל, שנאמר "לה, אומר להם: שובו לכם, לאחליכם. ואתה, פה עמד עמדי". הא למדת שכל הנביאים, כשהנבואה מוסתלקת, חוזרין לאחלם, שהוא צרפי הגוף

כלן כשאר העם; לפיכך אינן פורשין מנשותיהן. ומשה רבנו, לא חזר לאחלו הראשון; לפיכך פרש מן האשה לעולם ומכל חדומה לה, ונקשרה דעתו בצור העולמים, ולא נסתלק החוד מעליו לעולם וקרן עור פניו, ונתקדש במלאכים.

זטו הנביא, אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד, להרחיב לבו ולהוסיף דעתו, עד שידע מה שלא היה יודע, מאותן הדברים הגדולים. ואפשר שישלח לעם מעמי הארץ, או לאנשי עיר או ממלכה, לבונן אותם ולהודיעם מה יעשו, או למנע אותם ממעשים הרעים שבידיהם; וכשמשלחין אותו, נותנין לו אות ומופת כדי שידעו העם שהאל שלחו באמת.

זטז ולא כל העושה אות ומופת, מאמינין אותו שהוא נביא: אלא אדם שהיננו יודעין בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בהכמתו ובמעשיו, שנתעלה בהן על כל בני גילו, והיה מחלף בדרכי הנבואה ובקדשיתה ופרישותה, ואחר כך בא ועשה אות ומופת ואמר שהאל שלחו מצוה לשמע ממנו, שנאמר "אליו, תשמעו".

זיז ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא וזה האות יש לו דברים כגון; ואף על פי כן, מצוה לשמע לו, הואיל ואדם גדול הוא וחסם וראוי לנבואה, מעמידין אותו על הזקתו שפכה נצטוינו: כמו שנצטוינו לחתך הדין על פי שנים עדים בשרים, ואף על פי שאפשר שהעידו בשקר, הואיל ובשרים הם אצלנו, מעמידין אותן על פשרותן. ובדברים האלו וכיוצא בהן, נאמר "הנסתרת לה, אלהינו; והנגלת לנו ולבנינו", ונאמר "פי האדם יראה לעינים, וה' יראה ללבב".

<p>15 FEB</p>	<p>ראשון Sunday</p>	<p>כה 28</p>	<p>בבלי: מנחות לה ירושלמי: גיטין כו תוספתא: שביעית ג נ"ך: איכה ד רמב"ם: יסודי התורה א</p>	<p>נץ החמה 6:50..... סו"ז קר"ש - גר"א 9:29..... סו"ז תפלה - גר"א 10:23..... צה"כ לשיטת ר"ת 6:43.....</p>	<p>עלות השחר 5:37..... סו"ז קר"ש - בג"א 8:53..... סו"ז תפלה - בג"א 9:59..... שקיעה 5:30.....</p>
<p>16 FEB</p>	<p>שני Monday</p>	<p>כט 29</p>	<p>בבלי: מנחות לו ירושלמי: גיטין כז תוספתא: שביעית ד נ"ך: איכה ה רמב"ם: יסודי התורה ב</p>	<p>יום כפור קטן</p> <p>נץ החמה 6:49..... סו"ז קר"ש - גר"א 9:29..... סו"ז תפלה - גר"א 10:22..... צה"כ לשיטת ר"ת 6:45.....</p>	<p>עלות השחר 5:36..... סו"ז קר"ש - בג"א 8:53..... סו"ז תפלה - בג"א 9:58..... שקיעה 5:32.....</p>
<p>17 FEB</p>	<p>שלישי Tuesday</p>	<p>ל 30</p>	<p>בבלי: מנחות לז ירושלמי: גיטין כח תוספתא: שביעית ה נ"ך: קהלת א רמב"ם: יסודי התורה ג</p>	<p>Rosh Chodesh Adar</p> <p>נץ החמה 6:47..... סו"ז קר"ש - גר"א 9:28..... סו"ז תפלה - גר"א 10:22..... צה"כ לשיטת ר"ת 6:46.....</p>	<p>א' דראש חודש אדר</p> <p>עלות השחר 5:34..... סו"ז קר"ש - בג"א 8:52..... סו"ז תפלה - בג"א 9:58..... שקיעה 5:33.....</p>
<p>18 FEB</p>	<p>רביעי Wednesday</p>	<p>א 1</p>	<p>בבלי: מנחות לח ירושלמי: גיטין כט תוספתא: שביעית ו נ"ך: קהלת ב רמב"ם: יסודי התורה ד</p>	<p>Rosh Chodesh Adar</p> <p>נץ החמה 6:46..... סו"ז קר"ש - גר"א 9:27..... סו"ז תפלה - גר"א 10:21..... צה"כ לשיטת ר"ת 6:47.....</p>	<p>ב' דראש חודש אדר</p> <p>עלות השחר 5:33..... סו"ז קר"ש - בג"א 8:51..... סו"ז תפלה - בג"א 9:57..... שקיעה 5:34.....</p>
<p>19 FEB</p>	<p>המישי Thursday</p>	<p>ב 2</p>	<p>בבלי: מנחות לט ירושלמי: גיטין ל תוספתא: שביעית ז נ"ך: קהלת ג רמב"ם: יסודי התורה ה</p>	<p>נץ החמה 6:45..... סו"ז קר"ש - גר"א 9:27..... סו"ז תפלה - גר"א 10:21..... צה"כ לשיטת ר"ת 6:48.....</p>	<p>עלות השחר 5:32..... סו"ז קר"ש - בג"א 8:51..... סו"ז תפלה - בג"א 9:57..... שקיעה 5:35.....</p>
<p>20 FEB</p>	<p>ששי Friday</p>	<p>ג 3</p>	<p>בבלי: מנחות מ ירושלמי: גיטין לא תוספתא: שביעית ח נ"ך: קהלת ד רמב"ם: יסודי התורה ו</p>	<p>נץ החמה 6:43..... סו"ז קר"ש - גר"א 9:26..... סו"ז תפלה - גר"א 10:20..... צה"כ לשיטת ר"ת 6:49.....</p>	<p>עלות השחר 5:30..... סו"ז קר"ש - בג"א 8:50..... סו"ז תפלה - בג"א 9:56..... שקיעה 5:36.....</p>
<p>🕯️ הדלקת הנרות 5:19 Candle Lighting</p>					
<p>21 FEB</p>	<p>שב"ק Shabbos</p>	<p>ד 4</p>	<p>בבלי: מנחות מא ירושלמי: גיטין לב תוספתא: תרומות א נ"ך: קהלת ה רמב"ם: יסודי התורה ז</p>	<p>נץ החמה 6:42..... סו"ז קר"ש - גר"א 9:25..... סו"ז תפלה - גר"א 10:20..... צה"כ לשיטת ר"ת 6:50.....</p>	<p>תרומה, הפסקה</p> <p>עלות השחר 5:29..... סו"ז קר"ש - בג"א 8:49..... סו"ז תפלה - בג"א 9:56..... שקיעה 5:38.....</p>
<p>🕯️ זמן מוצש"ק 6:50 Shabbos Ends</p>					

וְעוֹן אֶמְעַנְטֶשׁ טוֹט אַ מַצֹּה פֶּרִילִיכְעָרְהֵיט, אִיז אַ סִימֵן אַז זײַן הָאָרֶץ אִיז גַּאנְץ מִיטֵן
(סִפֵּר הַמְדוּת אוֹת שְׁמֹחָה סִימֵן א')